PUBLICAT DE SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ DE LA MOSCOVA CU ASISTENŢA SOCIETĂŢILOR C -HEWRATRO FSHSOFSKP* ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE PSIHOLOGII JURNAL, fondat de prof N Ya Grotom și A A Abrikosov ANUL XIV Sub redactia cărții S N Trubetskoy și L M Lopatin Cartea a II-a ( ) MARTIE - APRILIE MOSCOVA Litografia tip a parteneriatului IN Kushnerov și K(r) str Pimenovskaya, suspin creanţă, Biblioteca "Runivers " CONŢINUT Pagină Ce înseamnă filosofia lui Vl Solovyov S Bulgakov (Sfârșit) Psihologie și teoria cunoașterii Articolul doi G Chelpanova Filosofia lui Nietzsche Cartea VI-XL Evgheni Trubetskoy Starea actuală a sociologiei (Sfârşit) A Gure- vicha ideea de anchetă (Empiriocriticism și empiriomonism) , A Bogdanova /¿ Minciuni de vis IV Hholcev Boala lui N V Gogol V F Chizh Sensul și soarta idealismului modern în Rusia (Cu privire la cartea Probleme ale idealismului) N Rozhkova Critică și bibliografie I Recenzie de cărți "Probleme de idealism* Culegere de articole Ed P I Novgorodtseva Publicația Societății de Psihologie din Moscova Moscova, Yu Aikhenvald e Biblioteca "Runivers" Pagină filosofia religiilor Von Dr Harald Hõffding Aus dem dânisehen üebersetzt von F Bendixen-Leipzig I Nikolin IL Pliant bibliografic III Revizuirea revistelor Revue Philosophique nr - Zeitschrift fiir Philosophie und Philosophisehe Kritik r Numarul V Volkovich și Capitalul Anunturi Biblioteca "Runivers" Ce înseamnă filosofia lui Vl Solovyov) În legătură cu această discuție a problemei teodicei, am dori să subliniem proprietatea inerentă a oricărei doctrine care încearcă să găsească sens în lipsa de sens a răului lumii și armonia în dizarmonia lumii, acesta este caracterul ei eshatologic Fiecare teodicee trece în mod necesar într-o escatologie deschisă sau ascunsă și în aceasta converg toate învățăturile filozofice și religioase, oricât de diferite ar fi în conținut escatologiile lor Pentru toată lumea, de exemplu, caracterul eshatologic al doctrinei moderne pozitive și ateiste a progresului, visând la un paradis pământesc, este clar Eshatologia nu este străină nici măcar de Filosofii pesimismului, Hartmann și Schopenhauer, deși idealul lor nu este pozitiv, ci negativ, pacea neantului, Nirvana budiștilor În vremea noastră de dominare a gândirii raționale, se obișnuiește să ne fie rușine de escatologia sinceră, a cărei gândire este considerată "neștiințifică", acest lucru nu împiedică totuși escatologia să pătrundă în construcțiile cele mai presupuse științifice, exemplu de pe care o avem în teoria progresului amintită Aceasta servește drept cea mai bună dovadă că problema eshatologică nu poate fi îndepărtată din conștiința umană și de aceea este mai bine să o facem în mod conștient și sincer subiect de discuție filozofică i) Nr "Căutare F și P " Întrebări de filosofie, carte Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV așteptări, mai degrabă decât tăcerea lașă, pentru a introduce apoi învățăturile eshatologice prin contrabandă și pe ascuns Următoarea propoziție poate fi înaintată fără nicio restricție: așa cum fiecare persoană conștientă are propria sa filozofie (oricare ar fi ea) și religia sa, tot așa fiecare persoană are propria sa escatologie, trăiește nu numai în prezent, ci și în viitor și pentru viitor, de la care așteaptă realizarea celor mai bune speranțe Cel mai rău lucru pentru o persoană este să-și piardă încrederea în viitor Am spus deja că ceea ce ne împinge în escatologie este problema teodicei, nevoia de a găsi în această lume rea și, în consecință - ceea ce este cel mai important pentru noi aici - în propria viață, un sens rațional, de a justifica binele pe care îl avem noi servim În lumea existentă, prezența răului este negația și insulta acestui bine Prin urmare, unul din două lucruri: fie binele este un produs subiectiv al creierului uman și este neputincios în lume,

incapabil să învingă răul, să alunge răul din lume, fie binele este un principiu obiectiv și puternic care dă naștere ambelor lumea și omul și nu are niciodată capacitatea de a distruge răul În problema teodicei, Dumnezeul atotputernic și atotputernic și lumea rea, imperfectă se opun și este lăsat la alegerea fiecărei persoane în parte să creadă în Dumnezeu sau în bunătate sau în puterea unei lumi rele și slabe Această dilemă nu este chinuită, nu este resimțită doar de cei care sunt cât mai mulțumiți de această lume (deși există o circumstanță neplăcută pentru toată lumea, și mai ales pentru oamenii mulțumiți, aceasta este moartea) Soluția eshatologică a problemei teodicei include, în primul rând, ideea că lumea însăși și răul din ea nu pot fi justificate, nu își pot găsi dreptul de a exista în fața atotputernicului Bine sau a lui Dumnezeu și chiar în fața lui o persoană capabilă de judecată morală Ce semnificație poate fi atribuită răului și suferinței obiective, care, după cum știm, Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV Este în esența sa o prostie? sau ce drept de a exista în fața Binelui are răul moral, supraumanitatea lui Nabucodonosor sau trădarea lui Iuda? A pune aceste întrebări înseamnă deja să le răspunzi negativ Deci, lumea și răul din ea, dacă binele nu este doar ideea noastră subiectivă și, prin urmare, o iluzie, nu poate fi considerat ca un scop în sine, ci doar ca un mijloc care duce la un scop extra-lumesc și supra-lumesc - realizarea de bine Mijlocul nu are un sens independent, ci este determinat și justificat de final Știm deja că în teodicea lui Solovyov lumea este un mijloc jalnic pentru scopul uniunii conștiente și libere cu Divinul; această unire conștientă și, ca să spunem așa, mediată este posibilă numai pentru ființele libere din punct de vedere moral, care au posibilitatea de a alege și au experimentat efectiv binele și răul; aceasta oferă bazele generale ale procesului mondial, de înțeles pentru noi în ideea sa, dar de neînțeles în detaliile implementării lui, din care este compusă viața noastră individuală Răul în care zace lumea are un dublu caracter: răul subiectiv sau moral (păcatul sau viciul), și răul obiectiv sau suferința (provocată atât de elementele ostile ale lumii, cât și de prostia și răutatea umană) Eshatologia morală include așadar în mod necesar două întrebări: victoria binelui, subiectivă și obiectivă În primul caz, este evident o chestiune de conștiință umană, ca singura arenă în care binele și răul se întâlnesc într-o luptă deschisă și conștientă Victoria binelui aici poate fi exprimată în recunoașterea sa subiectivă: într-un mod pozitiv - în slujirea conștientă a acestuia, sau într-un mod negativ - în chinuri de conștiință în caz de trădare a binelui Ultima cale este calea renașterii morale Adevărata arena pentru autodeterminarea morală, în care o persoană se poate testa în bine și în rău, este Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV viata umana Forma naturală de viață, care constă din sentimente, este plăcerea și durerea, fericirea și nefericirea Natura morală a omului îi spune să caute fericirea numai în bine, să-și determine întreaga viață prin ideea călăuzitoare a binelui Între timp, în viața oamenilor, alte surse de fericire iau locul binelui și pe lângă el, iar aceasta este adevărata putere a ispitei morale; o persoană poate găsi plăcere în rău sau rămâne indiferentă față de bine, cedându-se senzualității sale) Victoria binelui în conștiința individuală înseamnă o asemenea stare de conștiință atunci când, eliberată de cătușele senzualității, are în fața sa doar dilema binelui și răului în forma lor pură, la care binele își exercită efectul irezistibil asupra sufletului prin medierea conștiinței ("Cuvântul Meu te va judeca în ziua de apoi") Deci, ideea de recompensă morală este o

parte esențială a escatologiei morale; binele ar fi neputincios si iluzoriu daca nu ar avea triumful final in constiinta umana) Nu degeaba Kant stabilește nemurirea sufletului ca postulat al conștiinței morale sau al rațiunii practice Dar aici trecem la eshatologia obiectivă Existența răului obiectiv sub forma unei suferințe nemeritate și fără sens necesită distrugerea lui dacă binele este atotputernic Dar cum poate fi) Discuțiile de mai sus, desigur, nu au niciun sens pentru cei care, negând libertatea voinței umane și autodeterminarea morală, subminează radical moralitatea și acordă importanță însuși binelui iluziei, o verigă necesară în legătura cauzală a evenimente) Desigur, evaluarea stării morale a unei persoane pe baza acțiunilor sale este o scară extrem de brută și imperfectă, deoarece în acest caz rămâne închisă principala și singura arena a luptei dintre bine și rău - conștiința umană * În general, a determina ceea ce în fiecare viață individuală aparține din exterior, din circumstanțe de voință aflate în afara controlului nostru și asta - unei voințe libere, autodeterminate din punct de vedere moral, să aducem, cu alte cuvinte, echilibrul dintre bine și rău în fiecare viața individuală - este o sarcină pentru conștiința empirică care este complet insolubilă Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV distrus? Dacă o persoană este bolnavă, atunci există două moduri de a distruge boala: prima este recuperarea, iar a doua este moartea; dacă un dinte doare, atunci poate fi vindecat și prin două mijloace: eliminați cauza durerii sau scoateți-l Care dintre aceste metode poate fi considerată o victorie asupra bolii? În viața lumii care există în timp și spațiu, se practică de obicei al doilea mod de rezolvare a problemei răului și a suferinței: nu ele sunt distruse, ci obiectele lor, oamenii, făpturile naturii etc , și reînnoirea constantă a vieții este reînnoirea constantă a răului Este aceasta victoria și atotputernicia binelui? Evident, concluzia logică din recunoașterea atotputerniciei binelui este refacerea în stare de bine a tot ceea ce există în lume în stare de rău, și nu distrugerea universală, care este legea ordinii naturale a lumii Necesitatea unei astfel de concluzii poate fi explicată prin analiza escatologiei pozitive sau prin teoria progresului Pozitiviștii nu pot eradica din ei înșiși credința în existent, binele obiectiv, pe care filosofia lor îl neagă, nu pot recunoaște lumea așa cum este Prin urmare, ei acceptă o eshatologie care se presupune că se bazează pe știință, dar de fapt, desigur, înrădăcinată în credință, conform căreia, în dezvoltarea istorică a omenirii, răul va fi învins de bine Vom accepta această eshatologie ca aceeași formulare extremă, conform căreia răul va fi în cele din urmă alungat din Mira cu timpul și, începând de acum momentul dezvoltării istorice, vom avea generația de oameni buni, fericiți, înțelepți , oameni sau super-Celovkov (În escatologia pozitivă, de obicei este tăcut cu sfială dacă istoria umană are un sfârșit sau este infinită, oricât de străin și de contradictoriu ar fi conceptul de infinit pentru un filozof pozitiv) Este o astfel de escatologie capabilă să satisfacă cerințele conștiinței morale , care crede în obiectiv și deci în tot binele victorios? Desigur că nu, pentru că Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV sunt suferințele și toate neadevărurile din primele perioade ale istoriei răscumpărate de adevărul și fericirea celor de mai târziu? La urma urmei, nici măcar simpla idee a unui astfel de eu sau prețul progresului nu deformează simțul moral și nu mărturisește puterea atotcuceritoare a binelui, ci neputința lui? Ei vor să ne asigure că partea este egală cu întregul, că sensul întregii dezvoltări istorice este determinat de viața ultimelor câteva generații Ea nu poate avea decât totul ca scop,

triumful binelui în toate necesită prin urmare restaurarea lui în toate și pentru această restaurare a tuturor Evident, escatologia pozitivă este și mai puțin capabilă să rezolve problema răului individual: acei oameni care au slujit răul cu nepedepsit toată viața și s-au bucurat de bunăstare exterioară, nu realizează niciodată puterea atotputernică a binelui într-o conștiință umană iluminată - nu au murit numai fizic, dar și spre bine Și pe lângă această viziune, individualismul modern dovedește valoarea absolută a personalității umane, aceasta din urmă se umflă în egoismul său nemărginit într-un supraom, microcosmosul vrea să umple macrocosmosul cu sine Ce inconsecvență de gândire! Reprezentanții unei viziuni pozitive asupra lumii au suficientă credință pentru a crea o idee despre viitorul omenirii (căci, repetăm din nou, este ținut de credință și doar ignoranța naivă poate considera că se bazează pe "știință"), pentru a admite o victorie parțială a binelui, dar pentru a da binelui atributul atotputerniciei, fără de care încetează să mai fie bun, este considerat o superstiție "neștiințifică" Deci, escatologia este o concluzie necesară din analiza însuși conceptului de bunătate: fie bunătatea este o iluzie, generația noastră subiectivă, atunci slujirea ei, fie viața morală în general este lipsită de orice sens, fie este și, prin urmare, atotputernică, iar în acest caz escatologia isi insuseste totul Ambele idei de bază ale escatologiei filozofice, judecata morală și restaurarea tuturor, constituie conținutul escatologiei creștine, care Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV acum chiar şi ştiinţa teologică (în protestantism) o consideră a fi eliminată, ca anexă străină la o învăţătură etică pură, neobservând că aceasta este doar o concluzie necesară din această învăţătură) Cât despre Solovyov, el a stat întotdeauna pe baza învățăturii eshatologice pozitive a creștinismului și, din această parte, a fost supus unei neînțelegeri deosebit de încăpățânate Ultima dată aceste idei au fost exprimate de el în "Trei conversaţii", într-o polemică cu raţionalismul etic al lui L N Tolstoi) Dar să revenim la expunerea întreruptă a metafizicii lui Soloviev Principiul divin evocă unitatea în haosul cosmic, mai întâi în forma cea mai externă a legii gravitației, unitatea mecanică, apoi o unitate dinamică mai apropiată și, în final, unitatea organică Aici Solovyov merge mână în mână cu știința naturală modernă, până la și inclusiv teoria lui Darwin Se știe că Solovyov a fost un susținător înfocat al științelor naturii !) Având în vedere înclinația gândirii germane moderne către sublimarea adesea scolastică a conceptelor etice și mai ales religioase, nu este deloc surprinzător să întâlnim, de exemplu, la Wundt o astfel de idee încât ideea de nemurire personală (pe care Wundt o face nu neagă deloc) este dictată de hedonismul egoist Vezi discursurile sale obscure și inconsecvente pe acest subiect în A System of Philosophy*, tradus de A M Woden SPb , p -) Cităm locul inițial într-o notă: "Răul există cu adevărat și se exprimă nu în simpla absență a binelui, ci într-un raport pozitiv și preponderență a calităților inferioare față de cele superioare în toate domeniile ființei Există răul individual - se exprimă în faptul că partea inferioară a omului, pasiunile bestiale și bestiale, se opune celor mai bune eforturi ale sufletului și le biruiește în marea majoritate a oamenilor Există răul social: constă în faptul că mulțimea umană, individual deja aservită răului, se opune eforturilor salvatoare ale câtorva oameni cei mai buni și îi biruiește; În cele din urmă, există răul fizic în om - în faptul că elementele materiale inferioare ale corpului său rezistă forței vie și luminoase care le leagă într-o formă frumoasă de organizare, rezistă și dizolvă această formă, distrugând

căptușeala reală a tot ceea ce este mai sus Acesta este răul suprem numit moarte Și dacă victoria acestui rău extrem, fizic, ar fi recunoscută ca finală și necondiționată, atunci nicio victorie imaginară a binelui în domeniul personalului Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV evoluţionismul nostru') Diferența dintre el ca filozof și naturaliști constă în faptul că știința naturii i-a dat un răspuns la problemele nu ale științei naturii, ci ale filosofiei naturale Nu a existat o doctrină mai compromisă în istoria filosofiei decât filosofia naturală (ceea ce însă nu o împiedică să ridice din nou capul în ultima vreme), și cu toate acestea, problema filozofiei naturale trebuie să intre în metafizică și să răspundă uneia dintre principalele aspirații a spiritului nostru - să-i determine atitudinea față de natură De fapt, există două întrebări aici: ce este natura în relație cu noi în esența sa și în dezvoltarea sau procesul ei? Răspunsul la prima întrebare a fost deja dat mai sus de învățătura generală a spiritismului Potrivit acestui punct de vedere, între moral și social, nu putea fi considerat un succes serios De fapt, să ne imaginăm că un om bun, spune Socrate, nu numai că a triumfat asupra dușmanilor săi interni - pasiunile rele, dar a reușit și să-și convingă și să îndrepte dușmanii publici, să transforme politica elenă - la ce folosește acest lucru victorie efemeră și superficială asupra răului, dacă în cele din urmă triumfă în cel mai profund strat al ființei asupra înseși temeliilor vieții? La urma urmei, atât corectorul, cât și corectat au un singur capăt - moartea După ce logică s-ar putea aprecia victoriile morale ale codului bun socratic de către microbii morali ai pasiunilor rele din pieptul lui și asupra microbilor publici din piețele ateniene, dacă adevărații învingători ar fi microbii de constituție fizică și mai răi, mai mici, mai grosolani Sprijinul nostru este unul singur: duminica adevărată Știm că lupta dintre bine și rău se duce nu numai în suflet și în societate, ci și mai profund: în lumea fizică Și aici știm deja în trecut o victorie a unui bun început de viață în învierea personală Unul și așteptăm cu nerăbdare victoriile viitoare în învierea colectivă a tuturor Și aici răul își primește sensul, sau explicația finală a ființei sale, în faptul că slujește tot mai mult triumfului, realizării și întăririi binelui Împărăția lui Dumnezeu este împărăția vieții triumfătoare prin înviere, - în el, bunul final Aceasta este toată puterea și întreaga lucrare a lui Hristos " mier V Nesmelov are gânduri profunde și interesante Știința omului Volumul doi Metafizica vieții și revelația creștină Kazan *) Solovyov i-a recunoscut deci pentru Hegel "meritul enorm al stabilirii hotărâtoare în știință și conștiința generală a adevăratelor și fructuoase concepte de proces, dezvoltare" (Hegel Lucrări de prof Caird Supliment de Solovyov, p) ■ Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV Nu există nicio diferență calitativă între noi și natură, există doar gradații Natura nu este lumea moartă a materiei, ci lumea vie a substanțelor spirituale, într-adevăr, "cealaltă ființă a spiritului", așa cum a fost acceptat de idealismul german Dacă ne simțim străini de natură și de limbajul ei, care, totuși, este de înțeles poeților și tuturor sufletelor înclinate spre poetic, atunci aceasta nu se datorează înstrăinării sale interne față de noi, ci stării generale a lumii noastre Din punctul de vedere al filosofiei naturale, doctrina evoluționistă a științei naturii moderne capătă o semnificație aparte: omul nu este doar ultimul produs al lumii naturale în ceea ce privește originea și complexitatea organizării, ci în esență el este scopul acestui lucru dezvoltare, ultimul său cuvânt în ordine nu numai genetică, ci și metafizică Odată cu apariția omului, așa-zisa istorie

naturală se încheie și istoria umană se deschide: natura începe să-l slujească pe om și omul o cucerește Ideea de filozofie naturală este indisolubil legată de numele lui Schelling, care a spart în cele din urmă gardul înfundat al solipsismului lui Fichte și a descoperit lumea naturii Dar același Schelling, în special studenții săi, au compromis fără speranță ideea de filozofie naturală prin faptul că au căutat să nu transforme știința naturală în filozofie, ci să înlocuiască știința naturală cu Filosofia Ei au făcut o încercare (ca Hegel) de a priva știința naturală de acea bază empirică nelimitat de largă pe care ar trebui să o aibă și de a o înlocui cu scheme a priori care nu au ezitat să intre în conflict cu Faptele și astfel au compromis filosofia naturală pentru o lungă perioadă de timp timp Filosofia trebuie să depășească știința naturală strictă, punând întrebări străine și introducându-și rezultatele ca parte organică într-o sinteză mai largă Dar nu poate revendica niciodată drepturile științei experimentale În metafizica lui Solovyov avem un exemplu de unire atât de normală a filozofiei cu știința naturii Odată cu apariția omului, începe un nou proces de dezvoltare Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV dezvoltarea unei întregi unități interne, care apare acum nu doar ca o graniță externă, ci și sub forma conștiinței și a activității libere "În om, sufletul lumii se unește pentru prima dată în interior cu Logosul divin în conștiință ca o formă pură de unitate Fiind într-adevăr doar una dintre multele ființe din natură, omul în conștiința sa având capacitatea de a înțelege mintea sau conexiunea interioară (Χογος) a tot ceea ce există, este în idee ca totul și în acest sens este al doilea universal, imaginea și asemanarea lui Dumnezeu În om, natura se depășește pe ea însăși și trece (în conștiință) în domeniul ființei absolute * Omul este al doilea absolut, sau "devenirea absolută" O singură persoană nu se limitează la un principiu material, ci "având în sine, în primul rând, elementele ființei materiale, legându-l cu lumea naturală, având, în al doilea rând, conștiința ideală a unității, legându-l cu Dumnezeu, omul, în al treilea rând , nelimitându-se exclusiv la una sau la cealaltă, apare ca un "eu" liber, care se poate defini într-un fel sau altul în raport cu cele două laturi ale ființei sale, care se poate înclina spre o parte sau cealaltă, să se afirme într-una sau alta sferă Dacă în conștiința sa ideală a unei persoane are imaginea lui Dumnezeu, atunci libertatea sa necondiționată față de idee, precum și față de Fapte, această infinitate formală a "Eului" uman reprezintă în el asemănarea lui Dumnezeu O persoană nu numai că are aceeași esență interioară a vieții-toate-unitatea pe care o are și Dumnezeu, dar este liberă să dorească să o aibă ca Dumnezeu, adică poate dori să fie ca Dumnezeu de la sine ") Afirmându-se în afara lui Dumnezeu, omul cade sau se desparte de El, asemenea sufletului lumii, și, ca și acesta din urmă, își pierde poziția centrală Se găsește înstrăinat din joi o Bogochel , III,) Ibid , Biblioteca Runiverse CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV naturii și își pierde unitatea interioară în conștiința sa Conștiința rămâne o formă goală care își caută conținutul Umplerea treptată a acestei Forme absolute cu conținut absolut sau spiritualizarea unei persoane prin asimilarea sa internă a principiului divin constituie procesul istoric însuși El reprezintă trecerea de la umanitatea animală la umanitatea divină Principiul divin i se dezvăluie omului, acum ca suprimând voința rea, apoi ca iluminator, apoi ca, în cele din urmă, ca regenerator Aceasta din urmă este posibilă numai într-o formă individuală, ca singura formă în care există umanitatea naturală Renașterea nu poate consta decât în pătrunderea reciprocă completă a principiilor divine și umane Și, într-adevăr, Logosul divin

se naște ca om individual (Hristos), ținând în sine atât natura divină, cât și cea umană Dar ceea ce s-a întâmplat odată la un individ absolut trebuie să se întâmple și în umanitate, în fața căreia i se deschide sarcina realizării în viața istorică a unei unități totale pozitive în conștiință, relații reciproce și în viață Ideile filozofiei istoriei sunt cu greu conturate la Solovyov, motiv pentru care ne limităm la această scurtă schiță În acest moment, filosofia în sensul ei propriu se termină și începe domeniul deja incontestabil al teologiei, care depășește limitele acestui eseu (la fel ca estetica și etica lui Solovyov) *) x) Etica este - și de fapt nu poate decât să reprezinte - partea cea mai puțin originală a învățăturii lui Solovyov: în dezvoltarea sa formală îl urmează pe Kant, din punctul de vedere al conținutului învățăturii religiei Tratatul "Justificarea binelui" este o carte excelentă de citit, după care experimentezi, parcă, comunicarea personală cu personalitatea înaltă și originală a filosofului Conține capitole și pagini care sunt geniale și chibzuite (pe lângă, totuși, complet slabe pe probleme speciale, de exemplu, economice) Dar, în ansamblu, această lucrare adaugă foarte puțin la opera pur filozofică a lui Solovyov Am aceeași părere despre cele trei articole epistemologice ale sale ("Primul principiu al filosofiei teoretice", "Fiabilitatea rațiunii" și "Forma rațiunii și a rațiunii" Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV După ce am conturat fundamentele generale ale sistemului filozofic al lui Solovyov, să ne punem întrebarea anterioară: ce dă ea conștiinței moderne? Oferă o sinteză armonioasă și armonioasă a gândirii și cunoașterii moderne, o perspectivă asupra lumii întregi, în care cerințele filosofiei critice, ale creativității metafizice și ale științelor naturale sunt luate în considerare și coordonate Nu există o singură idee filozofică și științifică semnificativă a secolului al XIX-lea care să nu se reflecte într-un fel sau altul în această construcție, să nu fie luată în considerare în ea În acest sens, sistemul lui Solovyov este ultimul cuvânt al dezvoltării filozofice mondiale Dar există o altă trăsătură care face ca semnificația sa să fie absolut excepțională pentru societatea atee modernă și aceasta este relația sa cu religia creștină Vedem că filosofia lui Solovyov se contopește organic cu doctrina creștină, este, parcă, o introducere critică în teologie, realizând în practică idealul teozofiei libere Soloviev însuși a considerat această legătură inseparabilă ca fiind cea mai esențială trăsătură a viziunii sale asupra lumii, astfel încât odată a declarat fără îndoială că nu are propria sa învățătură și se considera un susținător fidel al învățăturii creștine În general, relația dintre filozofie și religie poate fi înțeleasă diferit: consideră-le zone complet independente, irelevante, prin urmare, separă complet filozofia de religie, sau altfel vezi în filosofie doar un studiu liber al conținutului conștiinței religioase, teosofia liberă; din acest punct de vedere, orice filozofie este neapărat adevărată"), unde renunţă la unele dintre vechile opinii epistemologice; obiecțiile sale sunt neconvingătoare și s-au găsit deja oarecum puternice, deși critici amicale în articolul Prof Lopatina "Chestiunea unității reale a conștiinței" (Întrebări de filosofie și psihologie, , V) În general, perioada celei mai intense și productive creativități filozofice a lui Solovyov cade la vârsta de până la de ani (în aceasta se apropie de Schelling și parțial de Schopenhauer) Apoi părăsește cabinetul filosofului și intră în arena unui luptător jurnalistic Moartea l-a găsit la începutul întoarcerii sale la filozofie Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV îşi fundamentează teologia*) Aceasta este, după părerea noastră, sarcina sa principală,

nervul său vital, în timp ce în primul caz filosofia fie se oprește șovăitor în mijlocul drumului, fie se transformă într-un jeu d'esprit, care nu are nicio semnificație serioasă Aceste sau alte concluzii de natură religioasă, în general o atitudine definită față de religie, nu este așadar ceva întâmplător pentru filozofie, o chestiune în afara ei - o astfel de opinie este o prejudecată goală și dăunătoare, care are bază doar în indiferentism - ci o necesar, vital și important Această legătură este evidentă chiar și în acele cazuri în care filosofia dă temei pentru ateism, care este o credință definită, deși negativă; cu atât mai mult trebuie să existe în raport cu învăţăturile religioase şi filozofice pozitive O schimbare a concepției filosofice este însoțită în mod necesar de o schimbare a concepției religioase) Prin urmare, legătura filosofiei cu religia la Solovyov nu este o neînțelegere sau o slăbiciune a Filosofului, care a pus filozofia în slujba teologiei, ci, dimpotrivă, este un semn al completitudinii sale, al maturității interne, al seriozității intenției sale "Blestemat să fie oricine face lucrarea Domnului cu neglijență", îi plăcea să repete Solovyov și nu este x) Acest lucru este valabil și pentru filosofia ateismului, pozitivismului, pentru că și aici se fundamentează un fel de teologie sau doctrină religioasă - despre umanitate și destinele ei viitoare A trebuit deja să subliniez că teoria modernă a progresului este teologia ateismului) Poate că se va obiecta că religia este o chestiune a inimii și că vrem să o raționalizăm Fără a nega că viața religioasă este în primul rând o chestiune de inimă, vom sublinia că o anumită doctrină intră în ea ca element indispensabil, iar o atitudine conștientă față de ea presupune în mod necesar un anumit raționalism, adică filozofie; și cu cât este mai largă această conștiință pur filosofică, cu atât mai bogată înțelegerea religioasă a lumii Agnosticismul teologic modern, străduindu-se să elimine complet filosofia, sau orice doctrină în general, din religie, de fapt, oferă în acest fel o anumită doctrină filozofică și teologică, deși una foarte proastă Cât despre cei care neagă drepturile rațiunii în religie pur și simplu din obscurantism, nu este necesar să vorbim despre ele aici Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV ar fi o neglijență monstruoasă din partea unui filozof să nu-și definească atitudinea față de religie, să nu-și aducă sistemul la anumite concluzii religioase! Din punctul nostru de vedere, această legătură este principalul merit și semnificația socială a filozofiei lui Solovyov Predicarea adevăratului creștinism trebuie să se desfășoare nu numai sub forma unui puternic apel etic și a unui exemplu personal, ci și în armura completă a filozofiei și științei, iar Solovyov și-a îndeplinit cu brio această sarcină prin activitatea sa filozofică Dacă adevărurile creștinismului constituie întregul conținut al filozofiei teoretice a lui Solovyov, atunci ele sunt și forța motrice a activității sale jurnalistice El a încercat să acopere cu ele toate problemele vieții sociale și, dacă în acest caz puteți întâlni uneori erori individuale de natură privată, atunci nu veți întâlni niciodată nu numai o trădare a acestor principii, ci chiar orice fel de înțelegere teoretică cu ostile realitate sau concesiune faţă de ea Nu poate exista un publicist cu o onestitate mai clară și un principiu strict decât Solovyov și, dacă luăm în considerare că aceste principii directoare sunt ultima sa concluzie a filozofiei teoretice, atunci trebuie să adăugăm la ceea ce s-a spus că viziunea asupra lumii a lui Solovyov - indiferent de a corectitudinii sau incorectitudinii sale - Se distinge printr-o totalitate remarcabilă, iar această întregime este rezultatul nu al simplității sale forțate, ci al unei plenitudini interioare bazate pe o

"critică a principiilor abstracte" victorioasă și sinteza lor conștientă) "Pentru a justifica credința părinților noștri ridicând-o la un nou nivel de conștiință rațională; pentru a arăta cum această credință străveche, eliberată de lanțurile izolării locale și ale mândriei populare, coincide cu adevărul etern și universal - aceasta este sarcina generală a lucrării mele", spune Soloviev în prefața la Istoria și viitorul teocrației (Opere adunate, IV,) Și asta, fără îndoială, a fost sarcina întregii sale vieți Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV Solovyov și-a purtat steagul cu fidelitate și înălțime, deși acest lucru necesita un adevărat eroism, iar curajosul cruciat nu și-a găsit deplină simpatie și înțelegere în niciuna dintre cele două tabere în care istoria a împărțit viața rusă Aureola tragică a singurătății forțate, soarta inevitabilă a fiecărui om care este înaintea timpului său, luminează acest cap învăluit devreme Soloviev a trebuit să lupte toată viața pe două fronturi: să demască anticreștinismul celor care au pe buze numele lui Hristos și să-L răstignesc cu viața, și al celor care Îi slujesc cu fapta, dar sunt lepădați de gândul Lui *) Această neînțelegere de bază a vieții rusești poate fi complet eliminată doar prin mari evenimente istorice care vor schimba radical condițiile nu numai ale vieții religioase, ci și ale vieții sociale a poporului, dar înainte de aceasta trebuie recunoscută ca atare Această înțelegere, pe care, împreună cu acea anticipare ideală a viitorului, o găsim cu cea mai mare claritate la Solovyov Solovyov s-a dus în tabăra "păzitorilor" noștri, unde numele deșartat al lui Hristos este cel mai adesea acceptat, pentru a spune acolo ce obligă cu adevărat credința lor verbală în El Primul și cel mai important din ceea ce a spus el aici se rezumă la faptul că Creștinismul, dacă este cu adevărat universal, trebuie să fie realizat x) "Lipsa de conștiință în societatea rusă explică și ciudateniile speciale din istoria noastră recentă Pe de o parte, oamenii care cereau renașterea morală și fapte dezinteresate pentru binele poporului asociau aceste cerințe cu astfel de învățături care desființează însuși conceptul de moralitate: "nimic nu există decât materie și putere, omul este doar un fel de maimuță și de aceea trebuie să ne gândim doar la binele poporului și să vă dăm viața pentru frații mai mici Pe de altă parte, oameni care mărturiseau și chiar cu un zel deosebit principiile creștine, propovăduiau în același timp cea mai sălbatică politică anticreștină de violență și exterminare Prima contradicție aparține trecutului Al doilea, mai profund și mai dăunător, încă ne cântărește Este timpul, în sfârșit, să scăpăm de această otravă istorică care lovește însăși sursele vieții noastre (Opere colectate, vol V, p) Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV în viața colectivă a omenirii și să acorde cel mai înalt criteriu în evaluarea tuturor fenomenelor și cerințelor vieții actuale Într-un cuvânt, o politică creștină este obligatorie Principalul păcat al Bizanțului, așa cum subliniază în mod repetat Solovyov, este că ea cunoștea doar creștinismul domestic și templu, lăsând întreaga zonă a vieții publice și de stat elementelor inferioare și întunecate ale naturii umane Viața modernă este așa ceva, iar înlăturarea unei astfel de stări anormale ar trebui să fie datoria fiecărui creștin "Dacă idealul național rus este cu adevărat creștin, atunci trebuie să fie, prin urmare, idealul adevărului social și al progresului, adică implementarea practică a creștinismului în lume Un ideal care nu necesită o asemenea implementare, care nu impune nicio obligație socială, se reduce la cuvinte goale și false Nu se poate închina adevărului creștin și, în același timp, nu se poate suporta realitatea anticreștină, ca cu ceva

veșnic neschimbabil și inevitabil Adevăratul ideal creștin al poporului rus este, în același timp, o mare sarcină practică, care cuprinde toate relațiile sociale, interne și externe ") bѢ ¿¿ întreg sălbatic - al poporului și al umanității, Solovyov numește pe bună dreptate creștinismul falsuri și în articolul "Despre falsuri", care este, parcă, credo-ul său public, găsim următoarele, judecăți profund juste "Împărăția lui Dumnezeu, desăvârșită în ideea divină eternă ("în cer"), potențial inerentă naturii noastre, trebuie să fie în același timp realizată pentru noi și prin noi i) Vezi La Russie et l'église universelle, prima parte Sobr cit , vol IV, ■p - și el , vol V, p - și urm) Colectați cit , vol V, p Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONȘTIINTEI VL SOLOVIEV este afacerea noastră, sarcina activității noastre Această afacere și această sarcină nu pot fi limitate la existența individuală fragmentată a indivizilor Omul este o ființă socială, iar cauza cea mai înaltă a vieții sale, scopul final al eforturilor sale, nu constă în destinul său personal, ci în destinele sociale ale întregii omeniri Așa cum potențialul intern general al Împărăției lui Dumnezeu pentru realizarea sa trebuie să treacă în mod necesar într-o ispravă morală individuală, tot așa și aceasta din urmă, pentru deplinătatea sa, intră inevitabil în mișcarea socială a întregii omeniri, se învecinează într-un fel sau altul la un moment dat și în condiţiile date procesului general divin-uman al întregii istorii irnoy Dacă Împărăția lui Dumnezeu este o combinație a harului lui Dumnezeu cu o persoană, atunci, desigur, nu cu o persoană care este izolată în egoismul său, ci cu o persoană ca membru viu al întregului universal "*) susținători ai creștinismului individualist, este subiectul celei mai mari tentații noțiunea de progres atât de populară eș- Dumnezeu Împotriva celor și altora, cu acea lățime de gândire, care este dată doar de înțelegerea dreptății și împreună cu unilateralitatea din ambele puncte de vedere, ambele "principii abstracte", Solovyov dezvoltă următorul punct de vedere "De la faptul că mulţi evoluţionişti aderă la un concept unilateral, mecanic al evoluţiei, excluzând acţiunea Forţei Superioare şi orice teleologie, din faptul că mulţi predicatori ai progresului istoric înţeleg prin aceasta autoperfecţionarea nemărginită a omului fără Dumnezeu şi împotriva lui Dumnezeu, - din aceasta "Întrebări de filosofie și psihologie", , carte , p i$ Z Întrebări de filosofie, carte Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV trageți în grabă concluzia evident absurdă că înseși ideile de dezvoltare și progres au un fel de caracter ateist și anti-creștin Între timp, nu numai că nu este așa, ci, dimpotrivă, aceste idei sunt în mod specific creștine (sau, mai precis, iudeo-creștine), ele au fost introduse în mintea oamenilor doar de profeții lui Israel și de predicatorii Evanghelia "*) "Numai creștină (sau ceea ce este același mesianic) ideea Împărăției lui Dumnezeu, revelată consecvent în viață, a umanității, dă sensul istoriei și determină adevăratul concept de progres Creștinismul dă umanității nu numai idealul perfectiunii absolute, ci si calea spre atingerea acestui ideal, prin urmare, este esential progresista" "Potrivit purtarea pe buna dreptate a numelui crestinilor nu trebuie sa se ingrijeasca de conservarea sau intarirea cu orice pret a acestor grupuri sociale și Forme în umanitatea lumească, ci, dimpotrivă, despre renașterea și transformarea lor în spiritul creștin (în măsura în care sunt capabili de aceasta), despre adevărata lor introducere în tărâmul împărăției lui Dumnezeu Așadar, ideea Împărăției lui Dumnezeu ne conduce în mod necesar (mă refer la fiecare creștin conștient și sincer) la obligația de a acționa - în limitele chemării noastre - pentru realizarea principiilor creștine în

viața colectivă a omenirii, pentru transformarea în spiritul celui mai înalt adevăr al tuturor Formelor noastre sociale și din purtare, adică ne conduce la politica creștină)) Ibid ( ) Ibid Solovyov a rămas fidel acestei concepții până la sfârșitul vieții, iar ideile din Povestea lui Antihrist, care pune problema sfârșitului istoriei lumii, îi sunt puse, atât de străine de conștiința modernă, deși reprezintă un element necesar al viziunii filozofice și religioase asupra lumii Nu mă voi opri aici la această problemă, este evident, totuși, că doctrina progresului și străduința obligatorie pentru el este complet compatibilă cu opinia asupra finiității, relativității și limitării generale a acestui progres; la fel este o viață individuală, care, deși se termină în moarte, dă loc dezvoltării individuale și a determinat cerințele acestora, ca și în raport cu Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV Înaintea tuturor celorlalte, desigur, acele cerințe ale politicii creștine, care privesc însăși religia creștină, trebuie implementate, adică cereri de libertate de conștiință și toleranță Aceste întrebări ocupă primul loc în jurnalismul lui Solovyov, care continuă cu aceasta munca slavofililor, începând cu Homiakov și terminând cu Iv S Aksakov "Toleranța sau libertatea religioasă, consider o nevoie importantă și urgentă a vieții moderne rusești, care în urmă cu patruzeci de ani era nevoia eliberării țăranilor"*) Cu inteligența lui obișnuită, el a comparat această latură a activității sale jurnalistice cu cea a "ascultarea" voluntară impusă în mănăstiri și constând în "măturarea acelui podea și gunoaie tipărite cu care falșii noștri patrioți pseudo-ortodocși încearcă să umple în conștiința publică marea și vitală problemă a libertății religioase") Soloviev: Iată iată cum, într-o scrisoare către Rachinsky, a explicat neîndoielile neputințe spirituale a bisericii, înarmată cu toate mijloacele puterii pământești: în spatele sigiliilor guvernamentale și în custodie santinele de încredere Securitatea este completă, dar nu există niciun interes viu Undeva departe este o luptă religioasă, dar noi decizie față de sine, precum și față de mediu În ceea ce privește pesimismul general al lui Solovyov din ultimii ani și presimțirile lui sumbre, atunci, în general, acestea pot fi considerate opiniile sale subiective, care, având sprijin doar în stări de spirit, prezintă un mare interes biografic, pot fi chiar împărțite ca o dispoziție subiectivă, dar nu au persuasivitate obiectivă conform însăși esenței problemei și nici măcar nu pot revendica asupra acesteia) Colectați cit , vol V,) Colectați cit , vol V, Cf "Chestiunea națională", passim, de exemplu, vol V, p - * Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV nu priveste Păstorii noștri nu au adversari egali Dușmanii Ortodoxiei sunt în afara sferei acțiunii noastre, dar dacă se încadrează în ea, atunci doar cu mâinile legate și cu gura închisă Suntem feriți de o adevărată luptă serioasă pentru Ortodoxie prin tutela statului Dar, pe de altă parte, Ortodoxia însăși, în loc de steagul ecumenic atotcuprinzător al popoarelor, devine cu noi un simplu atribut sau anexă a statalității ruse Iată o cerere clară, simplă și ușor de îndeplinit: să ne scăpăm de biserica de protecție penală și de cenzură, în care nu poate exista o luptă directă și deschisă pentru adevărul religios Desființarea Ortodoxiei obligatorii - acesta este primul mijloc elementar pentru renașterea adevăratei Ortodoxii, pentru reînnoirea generală a forțelor noastre bisericești în pastori și turme Ca un caz special al luptei pentru toleranța religioasă este binecunoscuta atitudine a lui Soloviev față de chestiunea evreiască, pe care a considerat-o în mod corect ca fiind o întrebare creștină, o întrebare despre atitudinea creștină față de evrei Uneori, acest antisemitism este încălzit în numele

diferențelor religioase și chiar I S Aksakov, care a identificat absența lui cu indiferența religioasă, nu a fost scutit de un astfel de antisemitism Aici avem, așadar, o intoleranță religioasă mascată sau chiar nedisimulata, un defect Colectare cit , vol IV, - o Tezaurul, ca principal rău al vieții bisericești, a fost frumos formulat de Yu Samarin: "cererea de la credință pentru orice fel de serviciu de poliție nu este altceva decât un fel de predică a necredinței, poate cea mai periculoasă dintre toate" (Yu , Samarin, Prefață la lucrarea teologică a lui Homiakov) Este remarcabil că limitările slavofile ale orizontului politic atât al lui Samarin cât și al lui Solovyov i-au împiedicat să dea problemei libertății de conștiință o formulare extra-bisericească, adică aduceți-o în legătură cu condițiile de bază ale vieții rusești, care transformă credința într-un "serviciu de poliție", și direcționează principalele lovituri împotriva acestor condiții Problema unei reforme ecleziastice generale, legată în mod necesar de relația dintre biserică și "puterile care sunt", din păcate, nu poate fi discutată aici Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV care l-a făcut pe însuși pe Aksakov să jelească atât de mult, în ceea ce-i privea pe creștini Tuturor acestor zeloți li se adresează cuvintele lui Hristos: Nu știți ce fel de duh ești *) Domeniul politicii creștine, potrivit lui Solovyov, ar trebui să acopere toate aspectele vieții publice, de la relațiile internaționale, unde domnesc principiile "canibalismului", până la cele economice și juridice Principiul divin pătrunde și transformă toate elementele vieții umane, în care domnesc principiile "canibalismului" iar această asimilare de către umanitatea colectivă a principiului divin este punerea în aplicare a teocrației libere Idealul unei teocrații libere, sau, ceea ce este la fel, idealul politicii creștine, este un distinctiv și, în opinia noastră, extraordinar de valoros și de rodnic trăsătură a filozofiei lui Solovyov a fost interpretată exclusiv ca o doctrină a mântuirii personale, lăsând la rece "lumea" forțelor sale păcătoase și unește nu mecanic, ci organic aspirațiile practice ale progresiștilor moderni, creștini fără Hristos, cu învățătura lui Hristos Aceste aspirații, căutând în zadar justificarea pentru ele însele în construcții științific-figurative, sunt sancționate absolut, știința socială modernă este încununată cu idealul absolut care îi lipsește Și, în același timp, sunt denunțați acei creștini mincinoși, reprezentanți ai obscurantismului rău intenționat și ai reacției sălbatice, care sunt printre noi cei mai buni predicatori ai necredinței Învățătura lui Solovyov despre politica creștină oferă o bază clară și "suficientă" pentru pre-) Evident, referindu-se la creștinii oficiali, Solovyov a scris în Trei conversații: "Îmi este greu să vă transmit cu ce deosebită plăcere mă uit la dușmanul evident deschis al creștinismului În aproape fiecare dintre ele sunt gata să-l văd pe viitorul apostol Pavel, în timp ce în alți zeloți ai creștinismului îmi imaginez involuntar pe Iuda un trădător Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV depășind acea discordie și acea neînțelegere care a stat în societatea noastră între religie și viață și care trebuie în sfârșit distruse Va dispărea când se va înțelege că o religie bine înțeleasă nu numai că nu ne eliberează și nici nu ne ordonă să renunțăm la acele îndatoriri sociale pe care conștiința noastră le pune asupra noastră, dar le întărește și mai mult Evanghelia, cu învățătura ei despre Împărăția lui Dumnezeu, pentru venirea căreia Hristos a învățat să se roage, cu învățătura ei despre valoarea absolută a personalității umane și cu porunca iubirii, ca normă cea mai înaltă a relațiilor umane, face ca voinţa umană ca cerinţă absolută tocmai acele idealuri

care inspiră umanitatea modernă *) Adevărat, această legătură nu este recunoscută și nici măcar negata de această umanitate, idealurile sale sunt lipsite de orice bază religioasă Dar acest lucru nu face ca idealurile în sine să fie false sau imorale Cum poate ideea de iubire și valoarea absolută a sufletului uman să sancționeze înrobirea politică a individului, lipsa drepturilor, arbitrariul sau înrobirea economică, exploatarea muncii copiilor și femeilor? La urma urmei, este suficient doar să punem această întrebare clar pentru a elimina complet această idee blasfemioasă Fără îndoială că acele garanții ale libertății personale, care sunt oferite de democrația politică, și acele eforturi pentru implementarea dreptății în relațiile economice, care sunt combinate în conceptul de socialism, sunt incluse și în poruncile pozitive ale religiei creștine , iar acest lucru poate fi negat fie prin incapacitatea de a lrgic-) Справедливо говорить проф Гарнакъ: "Gândul la valoarea neprețuită pe care o posedă fiecare suflet uman apare clar în predicarea lui Isus și formează completarea mesajului despre Împărăția lui Dumnezeu care se realizează prin iubire În acest Siane evanghelia este profund individualistă și socialistă în același timp" (Prof Ad Harnack Manual de istorie a dogmelor Primul volum Freiburg i B , i , стр) Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV uneltire sau rea-credință, tertium non datur Justiția acestei poziții nu este distrusă de faptul că acele forme și fundamente care sunt date acestor cerințe în viața modernă sunt străine de creștinism și chiar ostile; depinde de transformarea lor în "principii abstracte", căutând fundamente în sine, și nu într-un ideal superior Acest lucru este cel mai clar în soarta socialismului Socialismul, în cea mai răspândită formă a teoriei materialismului economic sau marxismului, este un exemplu tipic de principiu abstract Evident, conținutul său principal - cerința introducerii dreptății în relațiile economice - presupune ideea de justiție, un concept etic binecunoscut, deja dat Din acest punct de vedere, doctrina socialismului ar trebui, s-ar părea, să intre ca parte a unei mai mari, întregi, întregi viziuni filozofice asupra lumii Dar socialismul, cel puțin în marxism, nu vrea să facă asta, vrea să fie totul în sine și prin aceasta se transformă într-un principiu abstract, care este în același timp începutul unei serii de contradicții Dreptatea, ca principiu obiectiv absolut, deci, nu există un surogat pentru ca ea să fie căutată în realitatea empirică, iar aici avem doar lupta de clase și interesele lor Cel mai înalt principiu este lupta de clasă și egoismul de clasă; dar dacă se pășește pe acest teren, care este străin de chestiunea justiției, în ce fel diferă interesele clasei muncitoare de interesele clasei capitaliste? Atât una cât și cealaltă clasă sunt în deplin drept, iar dacă, în lipsa unor scale ideale, raportul lor real decide, i e putere, atunci puterea rămâne încă în mâinile burgheziei, de aceea, din acest punct de vedere, învățătura nu a socialiștilor, ci a apologeților burgheziei, este corectă O doctrină dezvoltată în mod consecvent a luptei de clasă ar trebui să conducă la o scuză pentru cei puternici, de ex a sistemului existent și numai inconsecvența lor îi salvează pe marxişti de aceasta Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV realitatea și ideea de dreptate pe care ei o țin de contrabandă, respinse cu voce tare ca prejudecăți Justiția este sacrificată ideii de adevăr teoretic, căci se stabilește o teorie conform căreia ideea de dreptate și toată "ideologia" în general este un "reflex" al relațiilor economice Dar acest lucru desființează și conceptul de adevăr, căci dacă fiecare propoziție este un reflex, necesar la vremea ei, dar lipsită de orice semnificație obiectivă,

atunci materialismul economic însuși este același reflex, doctrina reflexelor este și ea un reflex, dar în acest sens caz, pe ce bazate pe pretențiile sale? Se repetă povestea acelui cretan, care, spunând că toți cretanii sunt mincinoși, s-a infirmat, pentru că el însuși s-a dovedit a fi mincinos și, prin urmare, nu a putut face o afirmație adevărată Toate aceste dificultăți dispar dacă recunoaștem doar că materialismul economic este un adjuvant nociv al ideilor socialismului și, prin urmare, eliminarea lui nu implică deloc distrugerea idealului pe care îl distorsionează Deci, sau aproximativ așa, Soloviev s-a uitat la această întrebare El vorbește de mai multe ori despre adevărul socialismului, pe care îl recunoaște pe deplin Și totuși, în opinia sa, "păcatul general esențial al socialismului constă în presupunerea că o anumită ordine economică (cumva fuziunea capitalului cu munca, organizarea aliată a industriei etc) este în sine ceva propriu, necondiționat normal și morală, adică că această ordine economică, ca atare, conține deja un principiu moral și determină pe deplin morala socială, care nu poate exista în afara ei, astfel încât aici principiul moral, principiul propriului sau normalului, este determinat exclusiv de unul dintre elementele viața umană generală - elementul economic, este pus în deplină dependență de acele sau de alte ordine economice, în timp ce, în adevăr, dimpotrivă, economic Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV Pentru a avea o semnificație morală normală sau obiectiv, purtarea, fiind în sine doar Fapte de ordin material, trebuie să fie determinată formal de principiul moral și, în consecință, să depindă de acesta din această latură Păcatul principal al doctrina socialistă nu este atât că cere prea mult pentru clasele muncitoare, cât în faptul că în zona de interese superioare cere prea puțin pentru clasele sărace și, în efortul de a înălța muncitorul, limitează și umilește persoana "*) "Pe pământul material pe care se află socialismul economic, este imposibil să găsești într-o persoană nimic inviolabil, nimic care să-l facă res sacra sau o persoană în sensul propriu al cuvântului, există nici un nucleu esențial aici, împotriva căruia trebuie să se rupă orice forță exterioară, orice opresiune exterioară ka o persoană inviolabilă, orice protest împotriva exploatării unei clase de către alta este doar o expresie a unei dorințe subiective, neobligatorie pentru nimeni Astfel, și din această parte, socialismul cade într-o contradicție internă, răzvrătindu-se împotriva exploatării economice și, în același timp, nerecunoscând pentru o persoană acea semnificație necondiționată, numai în virtutea căreia o asemenea exploatare poate fi condamnată în principiu) Același principiu de principiu punct de vedere este exprimat și în "Justificarea binelui" (în capitolul "Chestiunea economică din punct de vedere moral") Cu toate acestea, trebuie remarcat că, oricât de profunde ar fi ideile călăuzitoare ale lui Solovyov asupra chestiunii socialismului și oricât de esențială ar fi semnificația lor pentru o întreagă viziune asupra lumii, politică Critica începuturilor abstracte, cules cit , vol II, -) Ibid , Este de remarcat faptul că valabilitatea acestor observații, făcute cu un sfert de secol în urmă, abia acum începe să fie recunoscută, atât aici, cât și în Occident În acest exemplu, este clar cum Solovyov a fost înaintea timpului său - Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV Economia în general reprezintă călcâiul lui Ahile al filozofilor, iar în domeniul întrebărilor pur economice, cititorul care a trecut prin școala propriu-zisă a economiei va găsi multe care sunt false, seducătoare și, în general, inconsistente în meritul său cu învățătura generală a Filosoful În afară de a-l considera pe Soloviev un economist (ceea ce

nu a pretins a fi), vom trece în tăcere peste aceste judecăți pur economice ale sale, ca fiind lipsite de interes semnificativ atunci când luăm în considerare fundamentele generale ale perspectivei sale asupra lumii În orice caz, în domeniul economiei, învățăturile lui Solovyov sunt supuse desăvârșirii în tot ceea ce privește problemele de politică reală Idealul teocrației libere l-a călăuzit și pentru Solovyov în teoria dreptului, asupra căreia nu ne vom opri aici Să remarcăm pe scurt că acea nevoie absolut legitimă și ineradicabilă din spiritul uman de a critica dreptul din punctul de vedere al normelor ideale, datoria ideală, într-un cuvânt, ideea de drept natural, cu toată indiscutabilitatea ei, găsește insuficientă fundamentare în prezent printre avocaţi Faptul este că ei iau legea naturală doar ca un Fapt al conștiinței, în timp ce este de datoria lor să elucideze natura metafizică și conținutul acestui Fap, să aducă doctrina dreptului natural în legătură cu o viziune metafizică generală asupra lumii, subordonarea primei până la ultimul Și de vreme ce orice sistem metafizic serios trebuie să conducă în mod necesar la o doctrină religioasă definită, problema dreptului natural nu constă în recunoașterea goală a unei obligații palide și fără sânge, ca Fapt de conștiință, ci în stabilirea unei legături vii între absolutul comenzile religiei și implementarea lor, din moment ce aceasta *) Articolele economice ale lui Solovyov, acum adunate în volumul al cincilea al lucrărilor complete colectate, precum și capitolul despre problema economică din Justificarea binelui, sunt, după părerea noastră, cele mai slabe și incolore dintre toate cele scrise de Solovyov Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV posibil corect Adevărata domnie de drept, adevărata lege naturală, este dată de religie; în special, din punctul de vedere al religiei creştine, o astfel de normă este porunca divină a iubirii, "a cărei formă necesară este dreptatea"*) din nou, ca și în economia politică, învățătura lui are o importanță fundamentală deosebită și ne amintește de cele mai bune vremuri ale filosofiei dreptului, când problema dreptului natural (de exemplu, în Fichte) a fost luată ca parte a perspectivei filosofice generale și nu în acea singură imagine epistemologică, așa cum este acum Unul dintre cele mai importante aspecte ale jurnalismului lui Solovyov este prezentarea creștină și rezolvarea problemei naționale; Lupta lui Soloviev cu epigonii Filosofiei slave este binecunoscută și, se pare, nu este considerată de nimeni drept meritul contestat Este cu atât mai important și mai interesant să stabilim opiniile reale ale lui Solov'ev în întregime În polemicile sale, a trebuit să lupte împotriva extremelor naționalismului și astfel să întoarcă spatele însăși ideii de naționalitate Datorită acestui fapt, mulți s-ar putea să aibă ideea că Solovyov a fost un cosmopolit sau, ceea ce este practic același lucru, un occidental Între timp, acest lucru este complet neadevărat Solovyov a fost un susținător al universalismului, dar nu negativ, cosmopolit, non-popor, ci pozitiv sau supranațional) El repetă adesea asta *) Solovyov, Soor, op , II,) Solovyov a văzut un exemplu de patriotism real în profeții evrei: "exemplul profeților evrei, al celor mai mari patrioți și, în același timp, al celor mai mari reprezentanți ai universalismului, este foarte instructiv pentru noi, subliniind că dacă adevăratul patriotism este necesar, trebuie să fie liber de stii și egoism exclusiv popular, apoi împreună cu asta și cutare, adevărata viziune universală a omenirii, adevărul Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV Creștinismul nu neagă naționalitățile, deși el însuși este supranațional În opinia sa, "naționalitatea sau naționalitatea este o

forță pozitivă, iar fiecare națiune, după caracterul său special, este numită pentru un serviciu special Naționalitățile diferite sunt organe diferite în întregul corp al omenirii - pentru un creștin acesta este un adevăr evident "') Împărtășirea credinței slavofililor în "vocația ideal-religioasă a poporului rus"), Soloviev, însă, a învățat că "ideea unei vocații culturale nu poate fi viabilă și fructuoasă decât atunci când această chemare este luată nu ca un privilegiu imaginar, ci ca o obligație reală, nu ca dominație, ci ca un serviciu") Ideea de naționalitatea, înțeleasă în sensul unei misiuni culturale, a devenit în mâinile lui Solovyov un instrument de luptă împotriva naționalismului, iar toate atacurile se explică tocmai prin aceasta: a luptat împotriva naționalismului nu cu mâinile goale, nici în numele inutilului și cosmopolitism abstract, dar pe un teren comun cu el - recunoașterea naționalității ca forță pozitivă; ultimul cuvânt al lui Solovyov nu au fost preceptele cosmopolitismului, că naționalitatea este o himeră sau natural Un fapt care nu are nicio semnificație fundamentală, ci porunca creștină : "iubește toate celelalte popoare ca pe ale tale") Gândirea europeană nu s-a ridicat niciodată la o asemenea înălțime în problema națională în toate secolele de existență, în special în secolul al XIX-lea: nu trebuie decât să ne amintim patriotismul limitat al lui Fichte și Hegel Chestiunea naţională fie a fost decisă în spiritul cosmopolitismului, iar pentru a fi ceva, pentru a avea forţă reală şi conţinut pozitiv trebuie să fie neapărat o extindere sau universalizare a unei idei populare pozitive, şi nu un cosmopolitism gol şi indiferent , sobr soch , vol III, -) !) Întrebare națională, col cit , vol V, y) Ibid ,) Ibid ,) Justificarea binelui, ed a II-a - Biblioteca "Runiverse" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV sau patriotismul zoologic, Solovyov a arătat posibilitatea unui punct de vedere superior, eliminând limitările celor anterioare, punând și rezolvând problema în spiritul universalismului creștin pozitiv Pentru a înțelege părerile lui Soloviev asupra chestiunii naționale, care au fost determinate în polemicile cu slavofilismul, este necesar să facem cel puțin o scurtă descriere a acestuia din urmă Slavofilismul și occidentalismul în literatura și viața rusă sunt două curente mentale care diferă unul de celălalt nu numai prin atitudinea lor față de problema națională, ci și prin fundamentele întregii viziuni asupra lumii II dacă au murit vechile forme de slavofilism și, poate, de occidentalism, atunci disputa dintre cele două viziuni asupra lumii este departe de a fi încheiată, ea încă așteaptă rezolvarea ei, care ar trebui să constea într-o sinteză superioară a elementelor pozitive ale ambelor Slavofilismul originar este în aceeași măsură o tendință socială ideologică, ca și occidentalismul Ambele direcții au pornit din negarea existenței, ambele au suferit în egală măsură de pe urma cenzurii și au fost la fel de suspicioși față de guvernul Nikolaev și, în același timp, ambele s-au negat reciproc într-o asemenea măsură încât au purtat un război amar constant Acest slavofilism inițial al cercului lui Homiakov se caracterizează prin următoarele trăsături În primul rând, slavofilii au avut o atitudine negativă față de cosmopolitismul occidentalizator al oponenților lor și au văzut o forță pozitivă în naționalitate; au recunoscut și formulat clar ideea unei vocații naționale Bineînțeles, indiferent de diferențele teoretice, atât slavofilii, cât și occidentalii au fost inspirați de un sentiment la fel de pasional de iubire față de patria asuprită și de o ură de foc față de asupritorii ei Dar acest acord practic nu elimină deloc diferențele filozofice Reținând opinia că ideea de naționalitate este un element necesar al viziunii asupra lumii și al cosmopolitismului,

Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV Există o prostie, așa cum a spus Turgheniev, credem că în acest punct slavofilii, și nu occidentalizatorii, au avut dreptate, iar viitorul aparține perspectivei slavofile În al doilea rând, slavofilii au stat încă de la început pe teren filozofic și religios În orice moment al existenței lor, ei și-au construit în mod conștient și invariabil viziunea asupra lumii pe metafizică și religie (lăsăm deoparte particularitățile opiniilor lor filozofice și religioase) Dimpotrivă, în literatura occidentală, începând cu Belinsky și terminând cu publiciștii zilelor noastre, filosofia ateismului, care apare sub diferite forme, este ferm înrădăcinată; pozitivism, materialism, agnosticism Dacă undeva între slavofilism și occidentalism nu există o neînțelegere sau un dezacord accidental, ci un punct de diferență fundamentală, un întreg abis filozofic, atunci este aici; aici nu este posibil niciun compromis, nici un acord Ce tradiție va urma tânăra Rusie, viitorii fii ai unei patrii libere? Vor fi mulțumiți de ateism și pozitivism sau vor căuta răspunsuri la cele mai înalte cerințe ale spiritului în metafizică și religie? Fără îndoială, trebuie eliminat un motiv important pentru aceasta, care este acum un obstacol serios în calea gândirii religioase libere în Rusia, și anume prejudecata că anumite opinii filozofice și religioase sunt indisolubil legate de anumite opinii politice, că o persoană religioasă nu poate fi decât un reacționar , iar progresistul este invariabil un ateu Această prejudecată are, vai!, prea multe fundamente istorice pentru sine și nu poate fi eliminată decât prin logica evenimentelor În orice caz, conexiunea indicată este doar Factuală, și nu internă și logică Potrivit fundamentelor concepției lor filozofice, slavofilii sunt superiori occidentalilor și, cred, această tradiție slavofilă va triumfa în cele din urmă, iar inteligența rusă va lăsa atât de puțin în fața ei filosofia pozitivismului care o duce Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV A treia trăsătură a slavofilismului este democratismul său fundamental, în domeniul tranziției economice la socialism, care s-a exprimat în doctrina naturii socialiste a comunității funciare și în general principiile corale și artele, care constituie particularitatea slavofilismului ura faţă de birocraţie Slavofilii stau pe același teren al iubirii de libertate și al iubirii de oameni ca și occidentalii Această a treia trăsătură principală a slavofilismului, pe care o are în comun cu occidentalismul, este trăsătura principală și de neșters a intelectualității ruse, pe care, desigur, nu o poate refuza fără a înceta să fie ea însăși Acum ne întoarcem la trăsăturile negative ale doctrinei slavo-filiene Și mai presus de toate, de remarcat romantismul politic al slavofililor, care i-a condus la o falsă idealizare a realității și i-a transformat în reacționari în multe privințe Slavofilii au făcut o greșeală pozitivă, crezând că Rusia ar putea inventa o nouă formă de garantare a drepturilor omului în comparație cu Occidentul, nu au vrut să recunoască valabilitatea cererii: wer A sagt, muss auch B sagen, și prin aceasta greșeală nefericită ei, mai ales, s-au compromis în ochii societății noastre avansate, care era în egală măsură, ca și ei, dragă drepturilor omului, dar care și-a căutat pe bună dreptate garanțiile, bazându-se nu pe inventii romantice, ci pe exemplele istorice ale Vest Din păcate, Vlad nu s-a eliberat niciodată complet de îngustimea minții și romantismul slavofil Solovyov, *) Desigur, despre socialismul slavofililor se poate vorbi numai în sensul recunoașterii lor generale a idealurilor de solidaritate economică și democrație, și nu de program economic definit Dimpotrivă, formele concrete ale mișcării socialiste au întâmpinat adesea critici ascuțite

și nu întotdeauna corecte din partea slavofililor (de exemplu, din partea lui Dostoievski) Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV o perspectivă politică care lasă mult de dorit în ceea ce privește claritatea și corectitudinea În general, el repetă doctrina slavofilă cu toate avantajele și dezavantajele ei') (asezonând-o cu propria sa schematizare proastă și neîntemeiată, celebra triada: rege, mare preot, profet) Explicând slăbiciunea Filosofului în acest punct prin incompletitudinea vederilor sale și o anumită abstractizare a naturii sale, care în general rar cobora pe pământ de pe culmile speculației filozofice, nu vedem nicio legătură organică între învățătura generală și vederi politice despre Filosof, pe care reacționarilor le place atât de mult să le interpreteze în favoarea lor, acoperind în același timp prin autoritatea sa propria poftă întunecată Astfel, slavofilismul, ca viziune politică asupra lumii, a murit și nu va mai învia niciodată; în acest moment, trebuie să fie completat cu învățăturile occidentalismului Alături de romantismul politic, ar trebui pusă a doua trăsătură negativă a vechiului slavofilism, exclusivitatea sa națională, o tendință de autoexaltare națională despre Occidentul "în descompunere" Acest naționalism a introdus un adaos străin la slavofilism, foarte amabil cu obscurenții și reacționari, dar compromițându-l în ochii oamenilor bine intenționați Slavofilismul poate fi întâlnit în extremele occidentalismului, dar după ce Solovyov a demascat toate minciunile unui astfel de naționalism și a descoperit conținutul real al ideii naționale, care este ostilă tuturor exclusivitate, a cheltui o mulțime de cuvinte pentru a lupta înseamnă a sparge o ușă deschisă Doctrina slavofilă inițială conținea elemente contradictorii, iar aceste elemente, după ce s-au remarcat și s-au separat în dezvoltarea ulterioară, au determinat !) Pentru cea mai bună și clară expresie a slavofilismului politic al lui Soloviev, vezi articolul său "Filosofia de stat conform programului Ministerului Educației Publice" Soor, op , vol V, Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV și principalele curente ale gândirii slavofile, aripa ei dreaptă și stângă Dreptul a apărut prin dezvoltarea și întărirea unilaterală a elementelor negative ale perspectivei lumii slavofile Exclusivitatea națională și-a găsit un teoretician în persoana lui Danilevsky, în lucrarea sa extrem de interesantă "Rusia și Europa", tendințele protectoare au fost exprimate cel mai decisiv de K Leontiev cu doctrina "înghețului" de dragul protecției În cele din urmă, romantismul politic originar, eliberat de toate înfrumusețarile și iluziile teoretice și redus la un cult al forței brute, și-a spus ultimul cuvânt în Katkov, această "Nemesis a slavofilismului", și epigonii săi, care au pierdut în cele din urmă dreptul de a fi considerați reprezentanți de o tendinta ideologica si a coborat la nivelul denunturilor si investigatiilor literare voluntare Soloviev a fost chemat in mod deliberat sa denunte minciunile acestei degenerari a slavofilismului, pentru ca se afla pe un teren teoretic comun cu el;era necesar, fara a nega ideea de naționalitate, pentru a arăta că un anumit fel de patriotism este zoologic și imoral, că religia creștină nu tolerează nici predicarea urii internaționale, nici îndumnezeirea puterii de stat ca atare A expune aici glorioasa și victorioasă luptă a lui Solovyov împotriva slavofilismului drept ar însemna transmiterea conținutului "Chestiunii naționale"; ne vom limita doar la concluzia generală a lui Solovyov cu privire la slavofilismul protector: ѣk Această credință și-a găsit deplina expresie în religia musulmană, care se numește islam, ceea ce înseamnă supus-Questions of Philosophy, Book bu Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV ness sau resemnare

în fața unei puteri superioare Aici, în Rusia, printre societatea pseudo-creștină, a apărut un astfel de "islam", dar nu în raport cu Dumnezeu, ci în raport cu statul Prin fanatism cu adevărat musulman, Katkov credea în statul rus, ca în întruchiparea absolută a puterea noastră, a poporului În ceea ce privește un adept credincios al Coranului, orice discuție despre esența și atributele unei zeități pare o vorbă inutilă sau o blasfemie criminală, așa că Katkov în orice cerere ideală adresată idolului său, fraze privite sau lipsite de sens sau trădare deghizată Puterea invizibilă a poporului este întruchipată în puterea vizibilă a statului Această putere nu are nevoie să exprime nicio idee, să corespundă vreunui ideal, nu are nevoie de nicio justificare, este un Fapte, pur și simplu este, și aceasta O persoană este obligată să o recunoască necondiționat și irevocabil, să se supună și să se predea complet acesteia, să comită într-un singur cuvânt un act de "Islam" "În ultima vreme, peste tot a avut loc o schimbare importantă: principalul obstacol în calea adevăratului progres nu este cutare sau cutare instituție, ci sălbăticia gândirii și declinul moralității publice Ar fi absurd să credem în victoria finală a forțelor întunecate din umanitate, dar viitorul apropiat ne pregătește pentru astfel de teste, pe care istoria încă nu le-a cunoscut În același timp, mângâietor că starea de lucruri se lămurește și, parcă în așteptarea cumplitei judecăți, începe deja o anumită separare a grâului de pleava În domeniul ideilor, cel puțin, acest lucru este deja foarte clar Reprezentanții forței întunecate, care până acum, parțial din cauza neînțelegerii, parțial din cauza ipocriziei, apărătorii "a tot ceea ce este sfânt și înalt , au fost în cele din urmă de acord cu negarea fundamentală a bunătății, a adevărului și a tuturor idealurilor umane universale, iar în loc de Numele lui Hristos, care a fost atât de mult abuzat, ei jură sincer Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV numit după Ivan cel Groaznic Aici, nu numai claritatea, ci și completitudinea gândirii este reconfortantă: evident, această tendință s-a exprimat complet, atunci reprezentanții săi nu au nimic de spus și nimic mai mult Aceste rânduri semnificative au fost scrise cu mai bine de un an în urmă și cum istoria acestui deceniu a confirmat justiția sentinței lui Solovyov! În ciuda degenerării slavofilismului de dreapta, acesta din urmă a găsit în sine elemente de dezvoltare pozitivă, și s-au exprimat în stânga sa, ai cărei reprezentanți sunt Iv Aksakov și publiciștii s-au grupat în jurul lui, Dostoievski și Vl Solovyov Această tendință era mai asemănătoare cu democrația și socialismul, pe o bază național-religioasă Cu toate acestea, purtând în sine elemente contradictorii, slavofilismul în dezvoltarea sa a trebuit să depășească aceste contradicții și să se elibereze de ele Și mai presus de toate, a existat o contradicție între universalismul pozitiv al învățăturii creștine, pe care îl mărturisește slavofilismul și naționalismul, înțeles în sensul exclusivității naționale Formula de reconciliere a fost dată pentru prima dată în discursul său Pușkin de Dostoievski, care, în învățătura sa despre întreaga umanitate și întreaga umanitate, ca element principal al sufletului rusesc, a spart în cele din urmă barajul care despărțea "abstractul" (în Sensul solovievian) Slavofilismul din occidentalismul "abstract" și extazul profetic de inspirație le-au împăcat Totuși, această împăcare a fost doar o profeție, al cărei conținut trebuia, în primul rând, bine înțeles și chiar fundamentat teoretic, iar în al doilea rând, trebuia să o îmlinească, punându-l practic în practică, adică fă din el principiul călăuzitor al jurnalismului și al politicii Dostoievski însuși s-a ridicat la această contemplație profetică abia

la sfârșitul călătoriei sale îndurerate de viață; chiar și în propriul public) Întrebare națională, col vis , vol V, , * Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV În activitățile sale de licism, el a contrazis uneori grosolan aceste principii, căzând în naționalism, șovinism, antisemitism *) Testamentul lui Dostoievski a fost îndeplinit de Soloviev, care a rezolvat problema nu pe baza faptului (dacă era adevărat sau nu) al umanității universale a poporului rus, ci pe baza unui principiu El a proclamat principiul recunoașterii drepturilor fiecărei naționalități, plasând principiul iubirii, și nu al urii, a popoarelor unul față de celălalt ca normă cea mai înaltă a relațiilor internaționale Contradicția internă a slavofilismului a fost astfel depășită și eliminată Astfel, sinteza dorită a slavofilismului și occidentalismului, universalismul național, în principalele sale trăsături, a fost realizată de Solovyov Totuși, urmează un "dar" mic sau chiar destul de mare Am văzut deja că slavofilismul conținea elemente care puteau da naștere lui Katkov și asociații săi Același romantism politic, care, împreună cu naționalismul politic, este autoidentificare, a separat slavofilismul de elementele democratice ale inteligenței noastre, în timp ce occidentalismul, care privea realitatea drept în ochi, tocmai în libertatea sa de prejudecățile politice ale filistinismului slav avea principala atracție Perspectiva slavofilismului trebuie să se elibereze nespus de această nefericită particularitate proprie, și nici Dostoievg) Soloviev a scris pe bună dreptate despre Dostoievski, subliniind această inconsecvență în jurnalismul său: "dacă suntem de acord cu D că adevărata esență a spiritului național rusesc, marea lui demnitate și avantaj constă în faptul că poate înțelege pe plan intern toate celelalte persoane elemente, iubiți-le, să ne reîncarnăm în ele, dacă recunoaștem poporul rus, împreună cu Dostoievski, ca fiind capabil și chemat să realizeze idealul întregii omeniri în alianță frățească cu alte popoare, atunci nu mai putem simpatiza cu nesăbuirile lui același D împotriva "evreilor", polonezilor, francezilor, germanilor , împotriva întregii Europe, împotriva tuturor confesiunilor străine (Lucrări colectate} vol V, -) Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOLOFIA CONȘTIINȚEI VL SOLOVIEV cer, nici Solovyov Dostoievski, împreună cu Aksakov, a împărtășit toate prejudecățile slavofilismului, conform cărora cea mai mare libertate a poporului este realizabilă în absența oricăror garanții legale pentru aceasta care există în Occident Dar considerând libertatea occidentală insuficientă pentru noi, Dostoievski s-a dovedit practic a fi un reacționar politic Soloviev a știut să aprecieze garanțiile legale și a ridiculizat prejudecățile slavofililor, că toate garanțiile legale erau contrare spiritului poporului rus, considerând pe bună dreptate că aceasta este predicarea unei lipse fundamentale de drepturi Cu toate acestea, după cum știm deja, Solovyov însuși nu a tras toate concluziile care decurg din recunoașterea importanței și necesității garanțiilor legale, deoarece concluzia consecventă din aceasta este crezul politic al occidentalismului rus Acest ultim pas rămâne acum de făcut în problema purificării doctrinei slavofile și a umplerii ei cu elementele pozitive ale occidentalismului Un astfel de pas nu poate face față absolut nicio obiecție fundamentală, deoarece naționalitatea nu constă în aceste sau alte supraviețuiri istorice, ci este o forță spirituală pozitivă care necesită eliminarea lor pentru manifestarea deplină și liberă Această întrebare nu este nici măcar o chestiune de principiu, ci doar de oportunitate istorică După transformarea sa finală, slavofilismul reformat sau, mai bine spus, universalismul național, va putea deveni steagul și crezul elementelor

progresiste ale societății noastre și, împreună, să le potolească setea filozofică și religioasă; fundamentele șubrede ale viziunii pozitive asupra lumii a occidentalismului, care acum este atractivă datorită aspirațiilor sociale progresive asociate cu acesta, își vor pierde rapid farmecul, de îndată ce va deveni clar că trecerea la o nouă viziune asupra lumii nu este obligatorie Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV apelurile la abandonarea aspirațiilor progresiste, iar principala neînțelegere istorică a vieții rusești va fi epuizată și va dispărea Și să fie, să fie! Solovyov a trebuit să apere ideea unei politici creștine nu numai împotriva celor care o considerau violență principială, ci și împotriva celor care consideră că predicarea impotenței principiale este principala sa cerință Ne referim la predicarea nerezistenței la rău prin forță, asociată cu numele de Lev Tolstoi "Marele scriitor al țării ruse" are merite nemuritoare în viața religioasă a societății ruse, pentru că el a fost primul, cu puternica sa predică, care a atras atenția intelectualității ruse asupra chestiunilor legate de religie într-un moment în care religia era considerată o supraviețuire și a supraviețuit prejudecății Dar el a dobândit o astfel de înțelegere a doctrinei creștine, care fiind cel puțin controversată, este acceptată de mulți ca fiind singura posibilă, și doctrina nerezistenței la rău, negarea fundamentală a statului și a instituțiilor sale știința, cultura și diviziunea muncii care stau la baza acesteia nu sunt acceptate cu prudență ca adevărată esență a învățăturii creștine cei care sunt ostili religiei cred cu sinceritate că un creștin consecvent ar trebui să respingă cultura și să lupte activ cu răul iar istoria este un lucru divin proces uman, bun în proiectarea sa, necesar în rezultatele sale și care necesită participarea activă atât a omului individual, cât și a umanității colective Ideea Împărăției lui Dumnezeu se realizează nu numai în interiorul nostru, unde această realizare poate fi o chestiune de conștiință personală și eforturi personale, ci și în afara noastră, ca ideal al unei societăți omenești normal aranjate și, împreună cu acesta , rezultatul unei culturi Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV de ture ale dezvoltării umane Moralitatea negativă, abținerea de la rău și, împreună cu aceasta, de la participarea activă la viață, unde binele interferează cu răul, este suficientă pentru budism, care necesită un schit monahal asociat cu renunțarea la lume, în timp ce creștinismul necesită o ispravă activă și neagă orice kvie -tizm Nimic nu este mai capabil să fundamenteze ideea de îndatoriri absolute care revin fiecărei persoane decât doctrina creștină a demnității divine și a esenței sufletului uman Aceasta, ideea pe care Dumnezeu o are din timpuri imemoriale, pe care Dumnezeu nu o disprețuiește și nu ar trebui să se disprețuiască pe sine, iar o persoană, recunoscându-se ca purtător al demnității absolute, își asumă astfel îndatoriri absolute Puterile și abilitățile individuale sunt diferite, dar fiecare persoană, oricât de mică și nesemnificativă ar părea, este la fel de necesară, deoarece este individuală, adică are originalitate și unicitate absolută, prin urmare, este indispensabilă S-ar putea să nu înțelegem rolul nostru în lume, ne apare ca o sarcină care trebuie găsită, dar există Fiecare persoană este necesară pentru întreaga poveste La urma urmei, dacă chiar și un grăunte de nisip este îndepărtat din lume, atunci întregul univers, care este un întreg conectat mecanic, se va prăbuși Există un aforism binecunoscut conform căruia dacă nasul Cleopatrei ar fi puțin mai scurt, istoria lumii ar fi diferită, dar același lucru se poate spune despre nasul lui Quasimodo, deși semnificația lui în istoria

lumii nu ne este la fel de clară ca nasul Cleopatrei Deci, creștinismul ne învață că lucrarea istoriei este o sarcină importantă, binecuvântată, necesară, iar obligația participării noastre la ea este determinată nu de porunca negativă a abstinenței, ci de cerința pozitivă a participării active Dar istoria și dezvoltarea culturii sunt una și aceeași, cultura este negată doar de cel care neagă atât istoria, cât și singura zonă a Împărăției lui Dumnezeu o vede doar în Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV noi, dar nu în afara noastră Și dacă este așa, atunci un ghid simplificat de activitate, constând doar din porunci negative, nu este suficient, este necesar și un scop pozitiv al activității Acest scop, desigur, trebuie să fie determinat de poruncile religiei, dar în ceea ce privește mijloacele posibile pentru a-l atinge, doar rațiunea ne poate lumina, alegând și evaluând posibilele mijloace Este foarte posibil, totuși, ca singurul mijloc în împrejurările date să fie unul care, în sine, din raport cu scopul, pare condamnabil și chiar interzis de aceeași religie Desigur, un susținător al moralității negative va refuza astfel de mijloace, dar, pe de altă parte, va fi condamnat la rolul de spectator, rușinos de indiferent față de bine și rău; rezultatul va fi ceea ce în Evanghelie se numește încordarea unui muscăr și înghițirea unei cămile Într-un articol remarcabil intitulat "Idoli și idealuri", Solovyov a apărat cultura împotriva predicării iertării ca fiind cea mai simplă soluție la problema îndatoririlor publice clasă educată, datoria pentru aceasta din urmă de a servi poporul cultural, aducând în viața sa nu propriile sale invenții și întreprinderi egoiste, ci singurele principii ferme și fructuoase ale iluminării umane generale și ale adevărului universal "Împreună cu toți reprezentanții inteligenței noastre, Soloviev se întristează pentru lipsa de cultură a poporului nostru și ascensiunea a considerat această cultură ca fiind Creștin, nu păgân Solovyov a făcut un atac deschis asupra doctrinei nerezistenței la rău din punct de vedere teologic-metafizic și etic general doar în ultima sa lucrare dialogică "Trei conversații" și argumentele Biblioteca "Runivers" CE DĂ MODERNUL FILOZOFIA CONSTIINTEI VL SOLOVIEV pe care le-a condus aici împotriva acestei doctrine, mi se par de necontestat și nu au rămas neclintiți până astăzi în nici un fel Astfel, în ansamblu, întreaga filosofie practică a lui Solovyov a fost doar o aplicare a fundamentelor filozofiei sale teoretice, iar principiul de bază al acestei filosofii este principiul vital al creștinismului O viziune creștină holistică și constant dezvoltată asupra lumii - aceasta este ceea ce filosofia lui Solovyov dă conștiinței moderne Și în această viziune asupra lumii, unele nevoi ale spiritului nu sunt suprimate în numele altora, aici domnește libertatea spirituală completă, filosofia modernă, știința și cerințele vieții practice își găsesc locul aici și toate acestea sunt luminate de o singură lumină comună Prin urmare, filozofia lui Solovyov răspunde celor mai profunde și mai înalte cerințe ale spiritului uman - dorința unei perspective asupra lumii întregi, care ar fi nu numai teoretică, ci și practică ' Solovyov a fost numit de mulți, atât în batjocură, cât și în serios, profet, atât pentru înfățișarea sa, cât și pentru învățătura sa Slujirea lui a fost într-adevăr profetică și, greșit înțeles și ridiculizat de contemporanii săi, el începe să fie din ce în ce mai apreciat în fața ochilor noștri Omenirea a trăit secole de clericalism abstract ostil gândirii libere și cercetării științifice; trăim acum într-o epocă a raționalismului abstract care a respins mai întâi religia și apoi filosofia în numele cunoașterii exacte și al cercetării libere Există însă motive să credem că și această perioadă se apropie de sfârșit și

își epuizează deja potențialul pozitiv Următorul pas este o nouă sinteză superioară, în care spiritul tatonător revine la sine, la nevoile sale originare și, îmbogățit cu toate achizițiile dezvoltării seculare a cunoașterii și gândirii, este eliberat de dominația unuia sau altuia abstract principiu, dar le unește armonios pe toate Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV Căutarea acestei sinteze a fost opera vieții lui Solovyov În amurgul ființei, luăm ca sursă de lumină trepătoare fie acestea, fie alte obiecte, doar reflectând-o mai puternic decât altele Cu clarviziunea profetului, Solovyov și-a văzut adevărata sa sursă, lumina nestingherită, neseară Toată viața el însuși a mers către această lume și a chemat la ea Să-l urmăm! S Bulgakov" Biblioteca "Runivers" Psihologie și teoria cunoașterii (Articolul) Deși teoria kantiană a cunoașterii investighează doar o singură întrebare epistemologică specială, și anume problema condițiilor cunoașterii științifice, sau reprezintă ceea ce se numește de obicei "teoria experienței", totuși, pentru a clarifica problema relației dintre teoria cunoașterii in general si psihologie putem lua ca exemplu tocmai teoria lui Kant teoria cunoasterii În primul rând, să ne îndreptăm atenția asupra a ceea ce este de fapt sarcina psihologiei în sensul general acceptat al cuvântului și la ce obiective și-a stabilit Kant în critica sa asupra cunoașterii Psihologia își stabilește obiectivul imediat de a urmări istoria și dezvoltarea acestei sau acelea structuri mentale În acest scop trebuie să o analizeze pentru a arăta din ce elemente este alcătuită Sarcina psihologiei este genetică - studiul originii acelor sau altor construcții mentale Nu aceasta este deloc ceea ce înseamnă teoria cunoașterii a lui Kant; se ocupă de un domeniu strict limitat al activității mentale; ea este cea care operează cu acele construcții mentale care duc la cunoașterea științifică, dar, în același timp, nu este interesată de procesul prin care ajungem la aceasta, ci mai ales de problema condițiilor cunoașterii științifice, sau a Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV premisele logice, care sunt necesare pentru crearea cunoștințelor științifice, sau "experiență", așa cum o numește Kant într-un alt fel Kant vrea să determine de ce această sau alta construcție subiectivă sau concept (de spațiu, timp, cauzalitate etc) este conceput de noi ca obiectiv, material El a arătat obiectivitatea acestor concepte, explicând că ceea ce numim lumea obiectivă, materială, este un produs al conștiinței noastre, că este creată cu ajutorul Formelor subiective ale conștiinței (spațiu, timp, cauzalitate) și tocmai datorită faptul că le acordăm o valoare obiectivă Se știe că problema lui Kant a apărut în strânsă dependență de problema cauzalității a lui Hume Potrivit lui Hume, toate cunoștințele noastre trebuie explicate numai din ceea ce constituie obiectul impresiei senzoriale "Experiența" trebuie explicată și din impresiile senzoriale, dar de fapt nu poate fi explicată doar din aceste date, deoarece în cunoștințele noastre există elemente, precum conceptul de cauzalitate, care depășește ceea ce este dat în percepția noastră senzorială directă Întrebarea este dacă avem dreptul să facem acest lucru, adică să depășim limitele percepției senzoriale Avem dreptul, percepând A (orice acțiune), să deducem din anumite motive B Potrivit opiniei lui Hume, nu este logic pot fi date temeiuri pentru o astfel de concluzie Nu există nicio modalitate de a demonstra în mod logic că, dacă ni se oferă un eveniment, atunci rezultă că trebuie dată și cauza acestuia Din cunoștințele noastre, pornim de la presupunerea că "viitorul este asemănător prezentului", că "uniformitatea domnește în natură" Dar dacă am dori să dovedim această presupunere, atunci pentru aceasta ar trebui să ne bazăm din nou pe

experiență În acest fel s-ar obține un cerc în demonstrație Yum la final cu Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA ȘI TEORIA CUNOAȘTERII ' știa că cauzalitatea are o origine subiectivă și că "necesitatea" care este inerentă acestui concept are și un caracter subiectiv Dar recunoscând caracterul subiectiv al acestui concept, Hume nu a fost capabil să explice experiența El nu a putut explica de ce în cunoaşterea lumii obiective acest concept este considerat valabil de către noi Exact asta a făcut Kant cu conceptul său de "experiență": el a explicat de ce anumite construcții subiective, cutare sau cutare legătură de reprezentări, capătă un caracter obiectiv În opinia sa, acest lucru se întâmplă datorită faptului că această legătură de reprezentări sau judecăți este supus unei anumite reguli sau norme Dacă am vreo relație de vedere, de ex A și B, care există, sau care se succed, atunci această legătură poate avea un caracter pur subiectiv; va avea adevăr numai pentru mine și apoi pentru momentul prezent Dar aceeași legătură de idei poate dobândi un caracter obiectiv, adică obligatoriu pentru toți, dacă îl subordonez conceptului de cauzalitate, adică dacă cred că nu numai că B urmează lui A, ci și că A creează, produce B Atunci cred că A îl precede în mod necesar pe B; ca urmare a acesteia, legătura dintre aceste idei devine universal obligatorie, deoarece toți oamenii gândesc legătura cauzală în același mod, ca o legătură necesară între idei: într-o legătură cauzală, acțiunea urmează în mod necesar cauzei Astfel, ascultarea de o anumită "normă" face ca aceasta sau alta legătură a reprezentărilor să fie universal obligatorie, adică o face obligatorie nu numai pentru mine, ci pentru toți ceilalți, nu numai pentru momentul prezent, ci pentru totdeauna altcineva vor găsi aceeași legătură, toată lumea într-un anumit loc și la un anumit moment va gândi aceeași legătură de reprezentări Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV topește un caracter "obiectiv" O anumită legătură de idei devine obiect al "conștiinței generale"; Ca urmare a acestui fapt, senzațiile au ca rezultat pur și simplu ceea ce numim lucruri sau lumea obiectivă) Întrucât în acest caz conceptul de cauzalitate, care nu poate fi obținut din experiență, care, prin urmare, are un caracter subiectiv, servește în același timp la crearea cunoștințelor universal obligatorii, obiective, adică a experienței, este clar că Kant a explicat experimentul , arătând că pentru implementarea sa, cutare sau cutare legătură de reprezentări trebuie să se supună acestor sau altor reguli sau norme Aceste reguli sunt condițiile sau premisele care fac posibilă experiența A explica o experiență în acest fel înseamnă a arăta în ce condiții se realizează Kant arată de ce conceptele care au o origine pur subiectivă capătă un caracter obiectiv tocmai pentru că condiţionează experienţa, pentru că sunt condiţiile posibilităţii experienţei Este clar că există o diferență între teoria cunoașterii a lui Kant, care dorea să arate premisele logice ale experienței, și psihologia, care își propune să investigheze originea acestor concepte sau a altora Că Kant însuși era conștient de diferența dintre aceste două sarcini și că a evitat să-și pună o problemă psihologică este demonstrat de faptul că, în prezentarea "deducției transcendentale", subliniază imposibilitatea rezolvării problemei pe care și-o pune cu ajutorul lui metoda psihologica si anume studiul originii acestor sau altor concepte e a originii acestor sau altor concepte, el numeste "deductie subiectiva" in contrast cu "transcendentala", ceea ce dovedeste obiectivitatea conceptelor Dupa el , avem câteva concepte referitoare la obiectiv Ch Prolegomena § si sl-jd Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA ŞI TEORIA COGNIŢIEI a cărui natură apar îndoieli Este necesar să se arate validitatea pretențiilor acestor concepte la

obiectivitate Acest lucru, în opinia sa, se poate face cu ajutorul deducției, și apoi numai cu ajutorul "transcendentalului", și nu al "subiectivului" , care era susținut de Locke Locke credea că validitatea pretențiilor lui conceptele la obiectivitate poate fi dovedită prin examinarea originii lor sau definirea lor O astfel de urmărire a originii conceptelor duce, în opinia lui Kant, la o explicație a Faptului psihologic al "posibilității de a gândi", poate arăta Faptul de a poseda aceasta sau acele cunoștințe, dar nu pot dovedi legitimitatea sau semnificația obiectivă a acestor cunoștințe Cu ajutorul unei astfel de deducții, se poate dovedi doar geneza conceptului, dar nu există nicio modalitate de a dovedi sensul său obiectiv În altă parte Kant spune: "În primul rând, este necesar să reamintim cititorului că aici nu vorbim despre apariția (Entstehen) a experienței, ci despre ceea ce este conținut în ea Prima întrebare este subiectul psihologiei empirice și nu poate fi niciodată rezolvată corect fără a doua, care este subiectul unei critici a cunoașterii Din aceasta este clar că Kant însuși și-a distins metoda de investigare, care ar putea fi numită metoda transcendentală de investigare, de investigația psihologică a genezei conceptelor În psihologie, ne întrebăm, care este originea acestui sau aceluia concept, cum s-a format? În epistemologie, problema originii unui concept sau al unuia este un lucru secundar; nu întrebăm cum s-a format acest sau acela concept, îl luăm gata făcut, așa cum există în știință și întrebăm doar dacă are un sens obiectiv și de ce *■) Kr d V § si prefata la i-lu ed) Prolegomene § зi, a Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV are unul Întrucât sarcina epistemologiei este de a studia condițiile posibilității cunoașterii științifice, atunci ea trebuie să opereze cu concepte științifice Dacă, de exemplu, investighez conceptul de cauzalitate din punct de vedere psihologic, atunci trebuie să stabilesc cum apare acest concept În acest scop, trasez începuturile acestui concept la animale, la copii aflati într-un stadiu incipient al dezvoltării lor etc Dacă investighez acest concept din punct de vedere epistemologic, atunci iau acest concept în forma în care există în cunoștințele științifice și mă întreb cu ce drept considerăm acest concept ca fiind obiectiv, de ce credem că evenimentele se succed întotdeauna unul după altul după o anumită lege Astfel, există această diferență generală între psihologie și teoria cunoașterii, că în timp ce teoria cunoașterii investighează sensul obiectiv al cunoașterii, sarcina psihologiei este de a descrie Faptul de cunoaștere, de a investiga modul în care se realizează cunoașterea *) Acum ne va deveni clar de ce identificarea obișnuită a problemei kantiene a priorității spațiului cu problema psihologică a percepției spațiului ar trebui considerată incorectă Mulți oameni derivă teorii psihologice moderne din teoria lui Kant, iar nativismul modern, conform recunoașterii multor scriitori, este direct legat de învățăturile lui Kant) De fapt, există o diferență profundă între ele Să încercăm să formulăm esența problemei psihologice Când percepem lumea exterioară, percepem astfel de lucruri x) Cohen Teoria lui Kant d Erfahrung Riehl Der philosophische Kriticismus V I, p ^ nd Paulstn Entwikelungsgeschichte d Teoria Kantschen Erkenntniss) Despre aceasta, vezi meu: "Problema percepției spațiului" Prefaţă şi pagina Biblioteca Runiverse PSIHOLOGIA ŞI TEORIA COGNIŢIEI calități ale lucrurilor, cum ar fi culoarea, duritatea, rugozitatea etc , dar în plus, percepem și spațiul sau extensia Întrebarea este dacă calitatea spațială poate fi considerată la fel de simplă și de necompusă ca culoarea, sunetul etc Nativiștii susțin că calitatea spațială este la fel de simplă și de necompusă ca sunetul, culoarea etc pentru a descompune senzația de

lumină și spun că este făcută sus de alte senzații, care nu sunt esența senzației de culoare Excitarea retinei dă o "senzație" de extindere Geneticienii constată că reprezentarea spațiului este ceva complex, descompunebil în alte elemente constitutive Potrivit acestora, doar excitațiile retinei nu sunt suficiente pentru apariția unei reprezentări a spațiului; pentru aceasta din urmă, este necesar ca la excitațiile retinei să se adauge senzațiile musculare asociate cu activitatea mușchilor oculari și doar din fuziunea senzațiilor eterogene (culoare și musculare) se obține reprezentarea spațiului După unii, așadar, reprezentarea spațiului este derivată, după alții, nu derivată Tot diferit, problema psihologică a spațiului este exprimată după cum urmează "Capacitatea" de percepție a spațiului constituie ceva original sau este rezultatul experienței Unii filozofi credeau că atunci când o ființă vie își deschide ochii pentru prima dată, ea percepe deja spațiul cu toate proprietățile sale Alții, de exemplu, Berkeley, și școala genetică în general, au susținut că ființele vii învață percepția spațiului printr-o experiență prelungită și că o singură experiență vizuală nu este suficientă pentru percepția spațiului - experiența musculo-tactilă este, de asemenea, necesară pentru aceasta Nativiștii consideră că abilitatea de a percepe spațiul, sau că și reprezentarea spațiului, este originală sau înnăscută nym, geneticienii consideră spațiul ca un produs al experienței Întrebări de filosofie, KN Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV Mulți oameni cred că Kant a fost nativist în doctrina sa despre spațiu, dar acest lucru nu este adevărat Kant nu a fost interesat de întrebarea dacă reprezentarea spațiului este dobândită treptat sau dacă constituie o proprietate înnăscută Nicăieri nu vorbește despre dobândirea "capacității" de a percepe spațiul, ci de fapt despre ceea ce numim "conceptul de spațiu", și tocmai despre dacă se poate recunoaște că acest concept are o natură obiectivă Kant era familiarizat cu formularea lui Berkeley a întrebării*), dar în Critica rațiunii pure nu menționează nicăieri această problemă O dovadă clară că problema lui Berkeley nu are nimic de-a face cu problema lui Kant) Comparând învățătura lui Kant despre spațiu cu învățăturile psihologice moderne despre percepția spațiului, unii îl consideră pe Kant un nativist deoarece a recunoscut că diferite Forme sunt inerente în mintea noastră încă de la început: spațiul, timpul, cauzalitatea, care, ca condiții, preced experiența etc Această afirmație despre originalitatea Formelor de cunoaștere și antecedentele experienței lor a fost de obicei înțeleasă în așa fel ca și cum ar fi vorba de caracterul lor înnăscut De fapt, după cum am văzut mai sus), despre Kant nu se poate spune că el a considerat aceste "intuiții pure" ca fiind înnăscute, adică găsite în conștiință într-o formă gata făcută Intuițiile pure sunt dobândite prin activitatea conștiinței Esența teoriei nativiste, așa cum tocmai am văzut, constă în recunoașterea inviolabilității spațiului din orice senzație Este ușor de observat că există o diferență foarte esențială între punctul de vedere, care recunoaște neproducerea extensiei, și punctul de vedere, care recunoaște existența unor forme a priori de cunoaștere *) Cohen Théorie der Erfahrung a lui Kant, p) Vezi articolul meu "Filosofia lui Kant", "Lumea lui Dumnezeu" , nr , p -) Vezi primul articol Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA ȘI TEORIA CUNOAȘTERII Prin urmare, doctrina lui Kant despre spațiu, ca epistemologică, nu trebuie adusă în nicio legătură cu teoriile psihologice Dar totuși, dacă am fi forțați să stabilim de cine stă mai aproape Kant: de nativiști sau de geneticieni, atunci mi se pare că el ar putea fi identificat mai degrabă cu geneticienii decât cu nativiștii moderni În orice caz, despre Kant nu

se poate spune că ar putea recunoaște imediata percepție a spațiului sau "sentimentul" spațiului, așa cum o exprimă înșiși nativiștii în acest caz, și ceea ce ei consideră a fi caracteristic teoriei lor Prin urmare, Riel ar trebui considerat o contradicție) când spune că Kant are un punct de vedere de mijloc între empirism și nativism Întrucât problema kantiană nu avea nimic în comun cu problema psihologică, întrucât, după recunoașterea lui Riel, nativismul și geneticismul sunt concepte psihologice, atunci nu poate exista nicio comparație a acestora din urmă cu punctul de vedere kantian Stumf în cartea sa Ursprung d Raumvorstellung destul de corect, mi se pare, l-a plasat în aceeași categorie cu geneticienii) Dar în următoarea sa carte, Psychologie und Erkentnisstheorie, el consideră greșit să identifice învățătura lui Kant cu învățăturile empirice moderne, deoarece "dobândirea de idei, despre care vorbește Kant, nu este dobândirea de care vorbesc empiristii, ci este " umbră de achiziție inițială", adică conform acestui concept, Formele pentru care s-a dat doar posibilitatea (înnăscută) devin efective sub influența impresiilor senzoriale Nu se poate fi de acord cu această remarcă a lui Stumf, pentru că acea inițială) Problema percepției spațiului, p) Riehl Der philos critică) miercuri Vaihinger Commentar B II, p - * Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV scuturarea" de care vorbeşte Kant nu are nimic în comun cu ceea ce admit nativiştii Această "dobândire originală" este capacitatea de a dobândi cunoştinţe independent de experienţa senzorială; este ceva care nu seamănă deloc cu nativismul *) Astfel, între psihologie, care își pune ca sarcină descrierea procesului de cunoaștere, și epistemologia lui Kant, care își pune ca sarcină studiul obiectivității cunoașterii, există, fără îndoială, o diferență foarte esențială Dar dacă spunem că psihologia înseamnă descrierea procesului sau a faptului cunoașterii, atunci nu putem să nu vedem că teoria cunoașterii a lui Kant conține ceva care are și caracterul unui Fapt Kant în "deducția transcendentală" întreabă despre condițiile în care aceste concepte sau alte concepte capătă un sens obiectiv și răspunde la această întrebare în așa fel încât aceste concepte să dobândească un sens obiectiv deoarece ele însele sunt condițiile posibilității obiectelor experienței Prin urmare, Kant explică cu ajutorul enunțării unui fapt cunoscut El afirmă că cunoașterea se realizează datorită prezenței anumitor condiții Întrebarea "condițiilor" cutare sau cutare fenomen este, desigur, întrebarea Faptului Dar dacă, deci, epistemologia are ca obiect studiul Faptelor, atunci ea nu se deosebește cu adevărat de psihologia) S-ar putea fi de acord cu această remarcă dacă, atunci când discutăm chestiunea relației dintre psihologie și teoria cunoașterii, am folosi conceptul de psihologie în sensul cel mai larg al cuvântului și dacă am comunica psihologiei astfel de sarcini care nu au fost atribuite la ea până acum Acest tip de cercetare ar putea fi numit psiho-) miercuri primul articol) Acesta este modul în care Nsumans argumentează aproximativ Die Gesetze u Elemente des wissenschaftlichen Denkens , p io și d Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA ȘI TEORIA CUNOAȘTERII logică sau, pentru a o deosebi de psihologia obișnuită, am putea numi o astfel de investigație "psihologic-transcendental" Dacă am spus mai sus că sarcinile psihologiei și teoria cunoașterii sunt diferite unele de altele, atunci mă refer la psihologie așa cum este de obicei înțeleasă O astfel de distincție este important de făcut deoarece mulți, neobservând diferența indicată, încearcă să infirme teoria cunoașterii a lui Kant cu ajutorul teoriilor psihologice general acceptate, dar acest lucru nu este corect, deoarece sarcina lui nu era psihologică De aici, desigur,

nu rezultă deloc că conceptul de psihologie nu poate fi extins atât de mult încât să se numească "psihologice" astfel de studii încât, din punct de vedere metodologic, ar fi mai corect să se facă subiectul unui subiect separat disciplina, în acest caz teoria cunoașterii Cu o asemenea extindere, desigur, teoria cunoașterii ar face parte din psihologie Diferența dintre epistemologie și psihologie constă în metoda de investigare Epistemologia analizează pur și simplu cunoștințele științifice și încearcă să determine care dintre elementele acestor cunoștințe sunt obținute din impresii senzoriale și care sunt subiective, pentru a indica apoi de ce au un sens obiectiv Dacă am dori să explicăm prezența acestui sau aceluia element în cunoștințele noastre prin intermediul unei investigații a genezei sale, atunci am ajunge inevitabil la empirism Metoda psihologică, adică investigarea originii conceptelor, prin însăși esența sa, trebuie să conducă inevitabil la empirism Dacă, de exemplu, dorim să investigăm elementul de "necesitate", care este în cunoștințele noastre, atunci, din punct de vedere psihologic, vom încerca să explicăm "originea" acestui element, care este folosit în știință si despre care vorbeste Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV Kant, are un caracter obiectiv și nu poate fi explicat empiric în niciun fel Diferența dintre aceste două tipuri de necesitate este următoarea Dacă de multe ori am avut ocazia să percep două reprezentări A și B împreună, atunci ca urmare a acesteia se stabilește o legătură strânsă în conștiința mea între ele și anume, începe să mi se pară imposibil să gândesc o reprezentare fără cealaltă "Simt" că o reprezentare este de neconceput fără cealaltă Exprim acest lucru afirmând că legătura dintre aceste reprezentări este necesară Dar această necesitate se bazează pe "sentiment", și de aceea se numește necesitate subiectivă, psihologică Această necesitate este rezultatul unei asocieri constante între aceste reprezentări Necesitatea despre care vorbește Kant are un caracter obiectiv Legătura dintre reprezentări este considerată de noi ca necesară, nu pentru că este adesea întâlnită în experiență, ci pentru că gândirea noastră însuși introduce această necesitate în lucruri Această introducere a unei legături necesare, de exemplu, în cauzalitate, este o condiție a cunoașterii Potrivit empiriştilor, o legătură cauzală pare necesară pentru că în lumea exterioară aceste sau alte lucruri care dau naştere reprezentărilor se întâlnesc într-o anumită legătură atât de des încât legătura reprezentărilor corespunzătoare acestora devine inseparabilă Ni se pare că simțim că această legătură nu poate fi ruptă Această legătură pare a fi inseparabilă, necesară din motive de natură subiectivă Necesitatea despre care vorbește Kant nu are caracterul unei constrângeri subiective, ci este tocmai ceva obiectiv Potrivit empiriștilor, necesitatea pe care o atribuim obiectelor este doar rezultatul unui anumit "sentiment", a unei anumite predispoziții de a gândi într-un fel sau altul Dacă acest lucru ar fi într-adevăr așa, atunci conceptul de Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA ȘI TEORIA CUNOAȘTERII certitudinea, conform căreia efectul trebuie să se producă în mod necesar, în cazul apariției cauzei, ar fi pur și simplu falsă Nu am putut demonstra că "predispoziția" noastră de a gândi într-un fel sau altul în lumea obiectivă corespunde cu ceva După Kant, dacă am admite că "necesitatea" este doar un anumit sentiment, atunci nu aș avea dreptul a spune că "acțiunea este legată de cauză este necesară", aș putea spune doar că "sunt așa constituit încât nu pot să mă gândesc la această idee altfel decât conectat doar în acest fel" Nu aș putea spune că există într-adevăr o legătură obiectivă în lucruri, dar aș putea spune doar că mi se pare că există o anumită legătură în lucruri

Așadar, dacă empiricistul ar dovedi psihologic că, ca urmare a obișnuinței prelungite, apare o predispoziție de a gândi o legătură între un efect și o cauză necesară, aceasta nu l-ar scuti totuși de a pune întrebarea dacă această "predispoziție" " corespunde realității sau nu, indiferent dacă legătura pe care o consider necesară este obiectivă Cu alte cuvinte, soluția psihologică a întrebării originii sentimentului de necesitate nu ne scutește de sarcina de a investiga obiectivitatea acestui concept *)· Astfel, este clar că psihologia nu poate fi identificată cu teoria cunoașterii Unul dintre motivele foarte importante pentru identificarea psihologiei cu teoria cunoașterii este faptul că oamenii înțeleg de obicei greșit ce înseamnă Kant "Forma" cunoașterii Să luăm, așadar, în considerare ce a vrut să spună Kant prin "For-) Pentru necesitatea subiectivă, vezi articolul meu "Metoda evolutivă și critică în teoria cunoașterii" "Lumea lui Dumnezeu" , nr) Kr d p Jag ?gppgg Commentar zu Kant lui Kr d V B I - Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV "al meu " Există "Formă" ceva cu adevărat separabil de conținut, așa cum este înțeles în mod obișnuit, sau este Forma și materia doar produsul unei diviziuni logice Reprezintă oare Forma ceva care se unește, intră în conținut și, prin intrarea sa, o face obiect de cunoaștere sau, poate, "Forma" este doar un anumit concept care însoțește invariabil aceste sau alte percepții și, prin urmare, se numește Formă Unii au fost înclinați să înțeleagă "Forma" lui Kant ca ceva care există cu adevărat, care precede materia Conform acestei înțelegeri, Forma are același sens organizator ca, de exemplu, condițiile psihofizice sau organice; poate organiza sau da o anumită ordine la senzaţii Formă există, parcă, un "organ" în care intră senzaţiile şi în care acestea sunt supuse procesării ulterioare Astfel, Kant, printre altele, a fost înțeles de Trendelenburg și Herbart Potrivit lui Herbart, Kant presupune o pereche de vase nesfârșite în care sentimentele își revarsă senzațiile În conștiința noastră există, parcă, Forme gata făcute; aceste Forme așteaptă până se ciocnesc cu materia, adică cu senzații date din exterior Dar această înțelegere este una dintre cele mai nefericite De fapt, "Forma" la Kant este un concept binecunoscut care se află într-o anumită relație logică cu conținutul percepției, sau într-un alt fel poate fi înțeles ca modul în care sunt aranjate senzațiile, "legea" coordonării a senzatiilor, legea dupa care constiinta sintetizeaza senzatiile *) Dar fie că înțelegem prin Formă un concept sau o lege, tot nu vom înțelege prin ea nimic care, asemenea vaselor, ar servi pentru percepție Cohen p , p id etc Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA ȘI TEORIA CUNOAȘTERII sentimente Nu poate exista decât o relație logică între Formă și materie În percepția reală, forma și conținutul sunt indisolubil legate între ele, dar dacă sunt gândite separat unul de celălalt, atunci numai datorită abstracției utilizate în procesul de reflecție Dacă Kant vorbește, așadar, despre separabilitatea formei de conținut, atunci acest lucru trebuie, desigur, înțeles doar logic Adevărat, uneori Kant însuși oferă un motiv pentru a înțelege Forma în mod realist Este exprimată uneori în așa fel încât Forma să preceadă conținutul, încât este, așa cum ar fi, gata făcută, că se află în conștiința noastră dinainte *)· Dar, desigur, nu poate fi luat la propriu · Pentru a ne convinge de acest lucru, trebuie să ne gândim de ce, în procesul percepției, "Forma" ni se pare separată de materie sau conținut Dacă luăm ca exemplu orice percepție spațială, atunci distingem în ea ceea ce numim ordine spațială, de ceea ce numim senzație, ordinea spațială numim împrejurarea că o anumită calitate A percepută este în apropiere, deasupra, dedesubt, în fața sau în spatele unei alte calități; pe care

o vom numi B Această calitate perceptibilă (culori, de exemplu) o putem considera independent de orice spațiu; putem considera orice culoare pur și simplu ca atare, indiferent de ordinea spațială Posibilitatea separării spațiului de senzație este explicată după cum urmează În percepția inițială, nu separăm pro- o ordine spațială a senzațiilor; dacă totuși facem din procesele percepției subiectul reflecției noastre, vom vedea că în percepție putem distinge Forma de materie, adică spațiul de senzație; Noi) Locuri, acestea se culeg de la Faihiiiiger'a B II Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV vom vedea că ceea ce numim ordine poate fi "conceput" de noi fără niciun fel de conținut *) Gândindu-ne la orice corp, ne putem gândi exclusiv la proprietățile sale spațiale, fără a acorda absolut nicio atenție proprietăților culorii Această posibilitate de luare în considerare separată, independentă a ordinii spațiale din senzații este ceea ce ne face să considerăm această ordine a senzațiilor ca fiind ceva independent și separat și să o numim Formă Același lucru poate fi explicat prin prisma conceptului de timp, care decurge din perceperea unei serii de evenimente care se succed unul după altul Acest rând în mintea noastră este reprezentat ca un "interval de timp" mai mare sau mai mic, în funcție de câte idei sau senzații îl umplem Făcând din timpul perceput subiect de reflecție, observăm că ceea ce numim ordinea succesiunii este destul de diferit de senzațiile care alcătuiesc seria Această ordine ne putem gândi independent de acele sau de alte senzații care se pot urma Această ordine pe care o numim Forma timpului De aici rezultă ceea ce Kant numește intuiție pură, adică intuiție în care nu există conținut și în care există doar o anumită ordine sau formă Prin urmare, conform lui Kant, putem separa Forma de percepție de acel conținut, sau de acele senzații care fac parte din această percepție Această separare este doar o abstractizare, este un proces logic De aici rezultă clar de ce cei care afirmă că Forma are o semnificație organizatorică, că poate *) Atragem atenția că vorbim despre "concepibilitate" și nu despre "concepibilitate" Culorile pot fi "gândite" în afară de extensie, dar este, desigur, imposibil să ne imaginăm culorile în afară de extensie Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA ȘI TEORIA CUNOAȘTERII preexistă în conștiința noastră cu adevărat și prin atașamentul său la senzație poate face din aceasta din urmă un obiect de cunoaștere Acest lucru este greșit deoarece Forma nu poate exista separat de senzații, este separată doar logic de senzații sau de conținutul percepției și, prin urmare, la acestea din urmă nu poate deveni decât într-o anumită relație logică Deoarece Formei i se dă sensul de "organ", conceptele a priori au fost în general înțelese în același mod Sub concepte a priori, ei înțelegeau de obicei concepte gata făcute care erau în minte înainte de orice experiență, cu alte cuvinte, le identificau pur și simplu cu concepte înnăscute, în sensul general acceptat Această identificare s-a datorat faptului că părea că conceptele a priori care condiționează experiența ar trebui să fie în suflet sub forma a ceva gata Deși conceptele a priori sunt condiția experienței, totuși nu se poate crede că ele preced orice percepție în timp, sau mai degrabă, această precedență în timp nu are sens În condiționarea conceptului a priori, cea mai semnificativă este relația logică dintre conceptul de condiționare și obiectul percepției Dacă spunem că spațiul este condiția necesară a percepției exterioare, atunci în această condiționare relația temporală dintre ceea ce condiționează și ceea ce este condiționat nu are o semnificație decisivă Identificarea conceptului de prioritate cu conceptul de înnăscut nu este corectă, deoarece termenul de "înnăscut" în sensul obișnuit nu exprimă deloc

ceea ce se dorește să exprime termenul de prioritate Aceste două concepte ar putea fi considerate într-o oarecare măsură identice, dacă noi, folosind termenul de înnăscut, am avea în vedere să indicăm că în) Pentru o interpretare diferită de aceasta, vezi Vaihínger p Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV în acea conştiinţă există concepte care dobândesc certitudine independent de experienţa senzorială În acest sens, Leibniz a înțeles nașterea, așa cum am văzut Dar nici măcar această asemănare nu este suficientă pentru a identifica prioritatea și înnăscurea, deoarece chiar dacă admitem că avem cogniții care sunt independente de experiența senzorială, aceasta încă nu rezolvă problema principală a criticii cunoașterii, și anume întrebarea dacă de ce acestea conceptele sunt condiţia experienţei Știm că în Kant conceptele a priori sunt acelea care, fiind independente de percepția senzorială, sunt totuși o condiție a experienței Prin urmare, dacă am dori să identificăm conceptele a priori cu cele înnăscute, atunci esențialul care este conținut în conceptul de prioritate s-ar pierde Dacă, totuși, înțelegem prin înnăscut doar o "dispoziție" față de dobândirea acestor concepte sau a altora, atunci distincția dintre prioritate și înnăscut va deveni deosebit de clară Conform teoriei evoluționiste, după cum se știe, dacă presupunem că "predispoziția" la orice reprezentare se transmite din generație în generație, atunci datorită creșterii gradului de predispoziție, în ultimul reprezentant al seriei de generații luate în considerare , intensitatea acestei predispozitii va latra atat de puternic, incat va parea ca in constiinta lui exista reprezentarea corespunzatoare, parca gata facuta: va fi, parca, innascuta pentru individul dat conceptul trebuie sa fie innascut sau apar în mintea individului ca ceva gata făcut Cunoștințele a priori de către fiecare individ trebuie obținute din nou Astfel de concepte, cum ar fi, de exemplu, conceptul de Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA ȘI TEORIA CUNOAȘTERII rangul, timpul, spațiul trebuie dobândite din nou de fiecare individ separat și nu pot fi obținute de undeva și cumva gata Condițiile logice ale cunoașterii, ca orice cunoaștere, sunt rezultatul achiziției Astfel, înnăscutul și a priori sunt două concepte complet diferite și nu există posibilitatea identificării lor, deoarece conceptul de înnăscut are scopul de a exprima faptul că o anumită reprezentare dobândește o "predispoziție" de a apărea spontan, în timp ce sub concepte a priori avem mintea ѣem un astfel de concept Nu rezultă, desigur, că termenul "înnăscut" nu poate fi aplicat conceptelor a priori De fapt, nu există obstacole în acest sens, dar evitând această identificare, vreau să spun că Funcția conceptelor a priori nu poate fi explicată în niciun fel din înnăscurea sau transmiterea acestor sau a altor predispoziții Conceptele a priori sunt derivate din spiritul însuși Dacă această sursă nu ar exista, atunci nu ar exista nimic de transmis prin moștenire, nicio predispoziție nu ar putea fi transmisă și, prin urmare, nu ar exista niciun motiv pentru ca acestea să devină înnăscute Mai mult, chiar dacă ar fi să admitem că conceptele a priori se obțin din transmiterea ereditară repetată a predispozițiilor, atunci pentru aceasta ar trebui să presupunem că aceste predispoziții într-o anumită generație capătă cea mai mare tensiune și, în momentul celei mai mari tensiuni, ele devin tocmai baza apariţiei unor concepte a priori ъ Dar în niciun caz nu se poate spune despre conceptele a priori că au un grad diferit Conceptele a priori în sensul propriu apar în) Pentru mai multe despre aceasta, vezi articolul meu: "Despre elementele a priori ale cunoașterii* "Întrebări de filosofie și psihologie *, nr și altele Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV momentul în care ia naștere ceea ce numim experiență în

sensul kantian al cuvântului Astfel, există o diferență atât de semnificativă între conceptele de prioritate și înnăscut, încât nu există motive pentru a le identifica, întrucât unul dintre ele este un concept psihologic: denotă un anumit tip de "predispoziție" la dobândirea acestor concepte sau a altora ; prioritatea este conceptul de gnos geologic: are în vedere condițiile logice sau premisele experienței În ciuda acestui fapt, există scriitori care, deși recunosc că există o diferență esențială între psihologie și teoria cunoașterii, dar în același timp susțin că conceptele de prioritate și înnăscut au puncte comune de contact Ei argumentează după cum urmează Pentru ca cunoștințele noastre să fie realizate, sunt necesare condiții care nu pot fi obținute din experiență Astfel de condiții sunt, pe de o parte, concepte cunoscute și, pe de altă parte, funcții sau abilități cunoscute Pentru ca gândirea să se realizeze la noi, trebuie să o supunem unor norme; numai cu o asemenea ascultare de norme poate fi dusă gândirea într-o manieră legală Această regularitate trebuie să-și aibă temeiul în "Funcțiile" gândirii, sau în "capacitatea" noastră de a gândi: trebuie să avem anumite abilități pentru acest tip de gândire Abilitățile trebuie să fie înnăscute, ca toate abilitățile în general Trebuie să avem o anumită "dispoziție" pentru acest tip de gândire Dar a spune că avem un anumit tip de gândire înseamnă a spune, cu alte cuvinte, că avem anumite Funcții sau abilități, iar noțiunea de Funcție sau abilitate este notiunea prin urmare, fie ca vorbim despre fundamentele logice ale gandirii, fie despre anumite Functii cunoscute, vorbim cu adevarat Biblioteca Runiverse PSIHOLOGIA ŞI TEORIA COGNIŢIEI rimează despre același lucru Natura a priori a funcțiilor cunoscute și natura a priori a normelor cunoscute sunt unul și același lucru J) S-ar putea chiar să mergem mai departe și să spunem că, deoarece fiecare dispoziție fiziologică este o condiție necesară pentru o dispoziție psihologică, prioritatea poate primi și o interpretare fiziologică Întrucât aceste "dispoziții" pot fi moștenite, este clar că le poate fi aplicat conceptul de înnăscut) Dar chiar și cu o astfel de identificare a priorității cu înnăscurea nu putem fi de acord în niciun fel Între ele rămâne o diferență foarte esențială, care constă în faptul că există o diferență enormă între prezența unui concept cunoscut ca condiție a cunoașterii și între prezența unei funcții cunoscute Când vorbesc de prioritatea unui concept cunoscut, am în vedere în principal faptul că un concept cunoscut cu un conținut cunoscut este o condiție logică necesară pentru cunoaștere Suntem conștienți că în procesul de cunoaștere suntem supuși anumitor norme Atât de mult vorbim despre prioritate Când spunem că avem anumite funcții mentale sau o predispoziție de a gândi anumite reprezentări, atunci putem vorbi și de caracterul înnăscut al acestora Nu există nicio îndoială că aceste două puncte de vedere sunt destul de diferite Se poate conveni că formele sau normele a priori cărora trebuie să se supună gândirea reprezintă o anumită dispoziție, care, desigur, este legată de cutare sau cutare condiție fiziologică, dar întrebarea este dacă formele a priori trebuie gândite în acest fel Mi se pare că dacă am început să ne gândim la o anumită "Formă" ca la o anumită predispoziție, atunci diferența dintre conceptele de prioritate și) De ex Volkelt Erfahrung und Denken , p -) De ex Liebmann Zur Analysis der Wirklichkeit (v Methamorphosen des-a priori) Biblioteca "Runiverse" G CHELPANOV nașterea nu ar fi eliminată; tot nu ar fi devenit identice Deși în procesul cunoașterii noastre atât ceea ce numim prioritate, cât și ceea ce numim înnăscut ar coincide, punctul de vedere asupra lor ar fi totuși diferit Când folosim termenul "înnăscut" ne referim la un fel

de abilitate psihică sau psihofiziologică În acest sens, conceptul de înnăscut este un concept psihogenetic Condițiile prealabile pentru cunoștințele științifice sunt considerate independent de orice abilități Prin urmare, în teoria cunoașterii nu se poate vorbi de înnăscut, întrucât acest concept presupune tocmai conceptul de capacitate Conceptul de "înnăscut" este singurul posibil în relație cu organizarea psihofizică - aceasta este o chestiune de psihologie, și nu de teoria cunoașterii Prin urmare, ar fi mult mai oportun ca acele Funcții care preced orice fel de experiență, să folosească termenul de prioritate psihologică, deoarece există o diferență foarte semnificativă între această prioritate și cea epistemologică Dacă vorbim despre acele sau alte Funcții, despre acele sau alte "predispoziții", atunci acesta va fi un punct de vedere psihologic Dacă vorbim despre concepte ca condiții ale experienței, atunci acesta va fi un punct de vedere epistemologic Mulți oameni cred că în Kant Forma are o semnificație organizatorică, deoarece el, vorbind despre Formă, o consideră o condiție pentru posibilitatea experienței Dacă experiența este înțeleasă în sens larg ca cunoaștere, chiar și simplu ca percepție, atunci există o încercare de a înțelege prin a priori tot ceea ce în general determină într-un fel sau altul posibilitatea cunoașterii Potrivit lui A Lange, tot ceea ce în ființa noastră este o condiție a percepției ar trebui considerat a priori În acest sens, Lange a vorbit despre o organizare "psihofizică" ca o condiție a priori pentru cunoaștere Biblioteca "Runivers" PSIHOLOGIA ȘI TEORIA CUNOAȘTERII bătaia unei coarde devine sunet, este a priori în acest proces de experiență "') Cu alte cuvinte, în opinia sa, acele condiții psihofizice prin care excitațiile exterioare pot deveni pentru noi senzații de sunet și acele concepte a priori care , după cum am văzut mai sus, sunt condiții de experiență, trebuie identificate Dar o astfel de interpretare a gândirii lui Kant trebuie considerată incorectă În primul rând, Kant vorbește despre condițiile nu ale cunoașterii în general sau ale percepției, ci despre condițiile experienței Bo- , există o diferență foarte semnificativă între aceste două tipuri de condiționare Organizarea fizică sau psiho-fizică o condiţionează în felul în care poate condiţiona orice material; conceptele a priori determină modul în care fundamentele logice, cum în general un concept, o construcție logică binecunoscută, poate determina altul Condițiile psihofizice ale percepției sunt în ființa noastră, ca un organ, concepte a priori există în conștiința noastră, precum construcțiile mentale cunoscute O astfel de identificare a condițiilor experienței cu condițiile psihofizice ale percepției senzoriale a condus cu ușurință la faptul că punctul de vedere al teoriei cunoașterii a fost confundat cu cel psihologic, ceea ce a fost facilitat deoarece mulți nu fac nicio distincție între psihofiziologie şi psihologie Dar identificarea condițiilor fizice ale percepției cu conceptul kantian de prioritate trebuie privită ca fiind complet nefondată, așa cum vom vedea în articolul următor (Urmeaza finalul) G Chelpanov) Lange Geschichte des Materialismus B П, Questions of Philosophy, Vol Biblioteca "Runivers" Filosofia lui Nietzsche *)· VI Doctrina lui Nietzsche în ultima etapă a dezvoltării sale: viziunea sa asupra esenței procesului mondial Filosofia lui Nietzsche este, în primul rând, ateismul perfect; dar trăsătura sa particulară nu constă în aceasta, ci în faptul că el a decis să-și gândească ateismul până la capăt, să deducă din acesta toate consecințele lui logice El nu aparține acelui tip de filozofi ambulant al vremurilor noastre, pentru care întrebările legate de religie dispar, ca și cum s-ar fi încheiat pentru totdeauna Dimpotrivă,

aceste întrebări constituie centrul în jurul căruia se învârte gândirea lui Cea mai interesantă latură a filozofiei sale constă în faptul că a înțeles ateismul ca principala problemă a întregii sale vieți și gândire După ce a supus cultura modernă, viața mentală și morală a omenirii moderne unei analize critice, el s-a convins, în primul rând, de superficialitatea necredinței moderne: pe de o parte, gândirea modernă pare a fi esențial nereligioasă; pe de altă parte, omenirea modernă nu este capabilă să renunțe la vechea evaluare tradițională a vieții, de la o serie întreagă de formule etice indisolubil legate de credință În negarea religiei, secolul nostru a rămas la jumătatea drumului: tot ·) Nr Întrebare F și P Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE viața noastră se bazează ca înainte pe presupuneri religioase, pe convingeri inconștiente Și astfel Nietzsche a decis să urmărească și să respingă aceste presupuneri, să arunce peste bord tot ceea ce are cumva legătură cu ele Sarcina îi este pusă în acest fel: "Dumnezeu a murit, dar oamenii continuă să trăiască ca și cum vestea morții Lui nu le-ar fi ajuns încă la conștiință: "După moartea lui Buddha, adepții săi timp de câteva secole au arătat umbra lui în peșteră, o umbră uriașă, îngrozitoare Dumnezeu este mort, dar neamul omenesc este de așa natură încât, poate, de milenii vor exista peșteri în care umbra Lui va fi arătată Și noi - încă mai trebuie să depășim această umbră Din acest punct de vedere, întreaga lume trebuie prezentată într-o lumină nouă Ateismul consecvent trebuie în primul rând să renunțe la teleologie: orice doctrină care încearcă să explice dezvoltarea naturii și a umanității din punctul de vedere al oricăror scopuri finale trebuie respinsă ca rămășiță de credințe experimentate) Conceptul de scop este primul lucru în care Nietzsche vede umbra lui Dumnezeu; nu are nimic în comun cu realitatea, dar este în întregime invenția noastră Oricine va adopta acest punct de vedere va trebui să admită că "lumea este haos " Filosofiei zilelor noastre îi place să descrie lumea ca pe un "organism", ca pe un "întreg viu"; dar o astfel de înțelegere a universului conține restul ideii oportunității sale "Există un organism, există oportunitatea Dar ce poate fi comun între univers și organism! Trăsătura distinctivă a tot ceea ce este organic este nutriția, creșterea și reproducerea Dar cum poate universul creste, cum se poate inmulti!In raport cu lumea intreg organ) Die frõhliche Wissenschaft, § , B V, -) Gõtzen-Dãmmerung, Die Verbesserer der Menschheit, § , B Vili, * Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY nizm - ceva derivat și mai târziu, accidental și rar;, acesta este un mucegai al pământului, o excrescere pe scoarța terestră; și vrem să vedem în această excrescere esența universului, ceva universal și etern? Întreaga lume organică nu este altceva decât un accident fericit, un fenomen trecător al planetei noastre pământești; iar în raport cu lumea în ansamblu, planeta noastră însăși și întregul nostru sistem astral nu sunt altceva decât un accident Rotația periodică corectă a luminilor nu este deloc o lege universală a mișcării materiei: dintr-o privire la Calea Lactee ridică întrebarea, mișcarea nu este o regulă generală dezordonată, fără formă? Sistemul astral în care trăim nu este altceva decât o excepție; Între timp, tocmai aceasta face posibilă lumea noastră organică - o excepție a excepțiilor În procesul lumii în ansamblu nu există frumusețe, ordine și formă: este un proces fără sens și nebunesc A spune că viața este esențială în natură înseamnă că este greșit să asemănăm natura cu omul: natura nu are aspirații, nici idealuri; pentru ea, viața nu este diferită de moarte; în el, cei vii nu sunt decât o varietate de morți și, în plus, o varietate foarte rară Să nu vorbim despre perfecțiunea

naturii, despre înțelepciunea și bunătatea ei sau, dimpotrivă, despre răutatea și nebunia ei În general, contrariile noastre de bine și rău, rațional și fără sens sunt străine de natură: tot ceea ce uman este străin de ea și nu vrea deloc să-l imite pe om Mai devreme, Nietzsche a văzut în pentru om scopul suprem al naturii, speranța și mântuirea ei Acum el respinge această idee ca pe o falsă încercare de a umaniza natura, de a o întuneca cu "umbra lui Dumnezeu" În mijlocul dezordinei generale a universului, ce este un om cu mintea lui? O specie de animal mică, excentrică, sortită, ca toate viețuitoarele, unei perioade scurte de existență; viața acestei specii este un moment scurt, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE aventura planetei terestre, fără a lăsa urme vizibile în ea; planeta pământească însăși este un interval între două stări de neant, un eveniment fără plan, fără rațiune, conștiință de sine și voință, o manifestare a celui mai rău tip de necesitate, necesitate stupidă Ar fi în zadar să credem că omul este coroana creației: dacă spunem că toate celelalte făpturi se află la același nivel de perfecțiune cu el, atunci chiar și cu aceasta îi atribuim, poate, prea multe; în comparație cu alte creaturi, omul este cea mai nefericită dintre animale, cea mai bolnavă, cea mai abătută de la instinctele sale, deși poate cea mai interesantă Omenirea nu este o îmbunătățire a naturii, nu este un pas înainte în dezvoltarea ei, pentru că în întreaga lume nu există deloc mișcare înainte, nu există nici progres, nici regres în sensul schimbării în bine și în rău Iluzia progresului mondial se bazează pe iluzia scopului lumii Obiceiul nostru de a ne asuma un scop la baza a ceea ce există veșnic ne face să credem că lumea se apropie de o stare de perfecțiune, că prezentul există doar pentru viitor Dar dacă lumea ar fi avut vreun scop, ar fi fost deja atins; dacă ar fi fost capabil de "starea finală" a perfecţiunii, ar fi venit de mult, căci mişcarea lumii se desfăşura deja de o perioadă infinită de timp Însuși Faptul fluxului neîncetat al fenomenelor dovedește că lumea nu are nici un scop, și deci nu are sfârșit: ea moare necontenit și se naște necontenit, hrănindu-se cu excrementele sale; curge mereu și nu poate îngheța în nicio stare; nu există nimic permanent în ea, nimic etern, cu excepția chiarului) Vezi pentru toate cele precedente: Die frõhliche Wissenschaft, jj , , i, B VII, - , - , - , Der Wille zur Machí, § , B VSh, : Der Wille zur Machi, B XV , , i > p , , - Der Wille zur Machí, , , B XV, , - Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY proces de curgere nesfârșită Ar fi o greșeală să credem că în dezvoltarea sa lumea nu se repetă: absența repetărilor ar presupune un scop, o intenție în viața lumii Dacă procesul lumii ar fi un proces conștient, semnificativ, atunci fiecare etapă a acestuia ar exprima un anumit pas pe calea către perfecțiune, un rezultat atins care nu poate fi repetat Dar din moment ce procesul mondial nu se străduiește deloc pentru un scop, este o mișcare circulară și nu progresivă Atinsă o anumită limită în dezvoltarea sa, lumea revine din nou la punctul de plecare Este o imagine de repetiție neîntreruptă și nesfârșită Aici Nietzsche predică exact același lucru pe care în celebrul roman al lui Dostoievski spune diavolul în visul bolnavului Ivan Karamazov "Da, te gândești totul la pământul nostru actual - Da, într-adevăr, pământul actual, poate însuși, s-a repetat de un miliard de ori; ei bine, a devenit învechit, a înghețat, a crăpat, s-a prăbușit, s-a descompus în începuturile sale componente; din nou apă, chiar deasupra firmamentului, apoi din nou o cometă, din nou soarele, din nou pământul de la soare - la urma urmei, această dezvoltare poate fi deja repetată la nesfârșit și toate în aceeași formă, până la obiect Plictisitor indecent " Ceea ce Dostoievski descrie drept delirul de

coșmar al bolnavului Ivan Fiodorovich, căci Nietzsche poartă pecetea celei mai autentice realități Și el, ca diavolul lui Dostoievski, învață că totul în lume se repetă, până la obiect, și Sirius, și păianjenul și fiecare eveniment din viața noastră la fiecare moment dat Dar, spre deosebire de diavol, Nietzsche nu consideră posibil să numească acest ciclu al vieții "plictisitor" sau "prost", deoarece conceptele noastre umane despre rezonabil sau stupid nu pot servi deloc ca caracteristici pentru întreaga lume Articolul lui Nietzsche "Despre eterna întoarcere a lucrurilor" a fost scris în , adică imediat după sfârșitul lui Dostoiev Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE skim "Frații Karamazov" Coincidența în gânduri și chiar în expresii de aici este însă întâmplătoare, din moment ce Nietzsche nu putea să facă cunoștință cu romanul lui Dostoievski, care nu fusese încă tradus în nicio limbă străină Nietzsche încearcă să demonstreze doctrina întoarcerii universale El vede în ea consecința necesară a legii conservării energiei Această lege constă în faptul că energia sau forța nu ia naștere deloc și nu este distrusă Energia mondială nu scade sau crește; prin urmare, este pentru totdeauna fix, neschimbător și, prin urmare, limitat Dar întrucât energia mondială este o cantitate determinată cantitativ, însuși numărul manifestărilor ei, al acelor combinații în care apare, nu poate fi nelimitat Dacă această lume reprezintă în general un anumit număr de forțe și un anumit număr de centre de forță, atunci în procesul mișcării ei trebuie să repete un anumit și, prin urmare, un număr numărabil de combinații Această cantitate poate fi enormă și, din punctul nostru de vedere uman, nemărginită; dar în timp infinit toate combinațiile posibile trebuie să fie epuizate; de aceea, în cursul unui timp infinit, fiecare combinație posibilă trebuie repetată; mai mult, trebuie repetat de un numar infinit de ori; și întrucât, în fiecare moment dat al existenței universului, a trecut deja un timp infinit, atunci, prin urmare, toate combinațiile posibile ale forțelor lumii au fost deja repetate de un număr infinit de ori și se vor repeta la fel de infinit Dar din moment ce între fiecare combinație dată și următoarea ei revenire în viitor, toate combinațiile general posibile ale forțelor lumii trebuie să treacă și, deoarece fiecare combinație dată determină în mod necesar întreaga serie de combinații ulterioare, procesul mondial este prezentat ca un ciclu în care absolut identice rânduri Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY fenomene și evenimente Este o roată care se rotește mereu, un joc de forțe care continuă în infinit Să presupunem că la un anumit moment de timp apare brusc în lume o combinație absolut nouă, până acum inexistentă, sau că unele dintre combinațiile care au existat deja nu vor mai reveni Aceasta ar însemna că a existat o creștere sau o scădere a cantității totale de energie mondială; dar fie unul, fie altul ar fi contrar legii conservării sau constantei energiei mondiale; prin urmare, nici una, nici alta nu este posibilă Nietzsche compară viața universului și viața noastră umană cu un proces care are loc într-o clepsidră; când tot nisipul a trecut de la o ceașcă la alta, ceasul este răsturnat și întregul proces începe din nou și așa mai departe la infinit Când viața noastră va fi restabilită în această circulație, vom găsi în ea aceeași tristețe și aceeași bucurie, vom întâlni în același loc același prieten și dușman, aceeași rază de soare și același fir de iarbă pe câmp Fiecare dintre gândurile noastre a fost deja gândit de un miliard de ori, iar fiecare dintre sentimentele noastre a fost simțit de un miliard de ori Între viața noastră prezentă și revenirea ei în viitor vor trece miliarde și miliarde de ani, dar în comparație cu timpul infinit, aceste miliarde

sunt la fel ca o secundă și nici măcar nu vom observa ruptura, pentru că în pauza dintre cei doi noștri existențe conștiința noastră se va stinge "Crezi că va trebui să te calmezi mult timp înainte de a te renaște", spune Nietzsche "Nu vă lăsați înșelați, nu va trece niciun timp între ultimul moment al conștiinței voastre și prima privire de viață nouă; schimbarea are loc cu viteza fulgerului, deși ființele vii o măsoară în miliarde de ani, sau chiar nu o pot măsura deloc De îndată ce nu există intelect, alternanța în timp și absența timpului sunt una și aceeași) Pentru tot ce sa întâmplat înainte despre circulaţia generală, vezi Die ewige Wiederkunft, B XX, $v- ; Der Wille zur Machí, V HU, gj - , , Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE Nietzsche subliniază ideea că înțelegerea sa asupra procesului lumii este o consecință necesară a punctului de vedere ateist: dacă nu există altul deasupra lumii, o putere superioară care o direcționează către scop, dacă nu există un arbitrar divin deasupra ei, atunci mișcarea mondială nu poate fi altceva , cu excepția procesului de circulație *) VII Structura universului în relația sa cu omul Indiferent despre ce vorbește Nietzsche, omul, sarcina și scopul lui sunt întotdeauna în prim-plan pentru el Principalul interes al doctrinei întoarcerii universale de la bun început constă pentru el în întrebarea, ce nou introduce această doctrină în viața umană? Cum ar trebui să ne afecteze starea de spirit și activitatea, care sunt consecințele sale practice? Aceste consecințe par nemărginite: din momentul, spune Nietzsche, când acest gând a fulgerat pentru prima dată, toate culorile se schimbă, toată iluminarea vieții noastre și începe o nouă eră a istoriei) În primul rând, pentru om, întoarcerea universală înseamnă un fel de nemurire, viață veșnică Dar aceasta este viața veșnică, nu într-o altă lume și mai bună, și anume, în această lume în care lâncevim și suferim acum Poate o astfel de nemurire să servească drept sursă de consolare și bucurie pentru o persoană? Nietzsche vede pe bună dreptate în el o nouă încercare și un nou chin: "cel mai înalt lucru posibil pentru noi", spune el, "este să ne putem îndura nemurirea*) De fapt, nemurirea, despre care se discută aici, înseamnă, în primul rând, eternitatea suferinței, inutilitatea oricăror încercări de îmbunătățire - , , - , Nachtrage zum Zarathustra, - Γ" θ - Ή Die irohlîche Wissenschaft, j î, B V, -) Die ewige Wiederkunft, § , V XII, ') Die ewige Wiederkunft, § , V XII,) Nachtrage zum Zarathustra, j , B HP, Biblioteca "Runivers" S KN EVGENY TRUBETSKOY coase în jur și se perfecționează Toată viața umană este o străduință de a se ridica deasupra momentului prezent, o căutare a altor valori și mai bune decât cele pe care le deținem; în aceste condiții, ce poate fi mai teribil pentru noi decât conștiința că minutul prezent este destinat să se repete de un număr infinit de ori, că tot timpul care trebuie să treacă între minutul prezent și revenirea lui în viitor va zbura ca un fulger! Ne putem bucura de faptul că întreaga noastră viață este o transfuzie neîntreruptă și veșnică din gol în gol? Nu ar trebui noua învățătură să distrugă în cele din urmă toată energia din noi? Dostoievski, în însemnările sale din casa moartă, spune printre altele că pentru o persoană nu există nimic mai dureros decât munca fără scop: dacă am fi forțați multă vreme să repetăm aceeași serie de acțiuni fără sens, de exemplu, să transferăm un morman de nisip din loc în loc o sută, ar fi un fel de chin infernal pentru noi Nietzsche, care compară existența noastră cu procesul într-o clepsidră, afirmă în esență că întreaga noastră viață este așa Dacă adăugăm la aceasta că însăși moartea noastră trebuie repetată de nenumărate ori, atunci întoarcerea a tot ceea ce există se va dovedi a fi pentru noi acel iad etern, de care

nici măcar sinuciderea nu ne poate salva Nietzsche însuși se teme de posibilele consecințe ale învățăturii sale: poate, spune el, se va dovedi fatal tocmai pentru cei mai buni oameni, pentru cei care impun cele mai mari pretenții vieții! Nu va servi ca o consolare pentru ce e mai rău? La urma urmei, în cele din urmă, poate măguli instinctele plate ale maselor, care suportă o existență obișnuită, animală Cei mai înalți, cei mai buni oameni dintre toți se vor împăca mai târziu cu adevărul nou descoperit: în acesta, spune Nietzsche, se află suferința celor care iubesc adevărul!) *) Xachtrage zum Zarathustra, , , B XII, - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE O persoană vrea să trăiască în mod semnificativ, rațional; acesta este lucrul specific uman care ne deosebește de alte creaturi "Omul", spune Nietzsche, "a devenit încetul cu încetul un animal fantastic, pentru care, pe lângă ceea ce au nevoie de alte animale, este necesară încă o condiție de existență: o persoană trebuie să știe din când în când de ce există; rasa lui nu poate prospera fără o încredere periodică în viață Iar neamul omenesc va hotărî mereu din când în când: "există ceva ce nu mai poate fi ridiculizat" *) Prin aceasta, Nietzsche explică renașterea neîncetată a doctrinei scopului existenței în religii și sisteme filozofice; doctrină el vede "o amăgire necesară pentru conservarea rasei umane") Omorâți credința într-un om în scopul său și veți ucide omul din el A te împaci cu o existență în care nu vezi rost și sens înseamnă, în cele din urmă, să renunți la rațiune, căci fiecare mișcare a rațiunii noastre presupune scopul către care este îndreptată: fără scop este același cu nerezonabil Toată voința noastră se bazează pe aceeași presupunere: a dori în mod conștient înseamnă a presupune că există ceva necondiționat valoros, necondiționat demn de dorință Credința în scopul vieții este soarele care ne luminează existența; dar a crede în scop înseamnă a crede în rațiune ca început și sfârșit a ceea ce există, adică până la urmă a crede în Dumnezeu Nietzsche simte că nevoia religioasă stă la rădăcina ființei noastre și acesta este chinul secret al ateismului său În negarea scopului său, el este conștient de ceea ce înseamnă pentru om pierderea lui Dumnezeu "Ai auzit", spune el, "de nebunul acela Die frõhliche Wissenschaft, ζ ι, V V) Ibid , - Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY care, într-o dimineață senină, a aprins Lanterna și a alergat în piață, strigând neîncetat: "Îl caut pe Dumnezeu, Îl caut pe Dumnezeu!" Întrucât acolo se înghesuiau mulți necredincioși, a stârnit un hohot de râs A dispărut? spuse unul Sau a fugit ca un copil? spuse altul Poate s-a ascuns? Ți-e frică de noi? Ascuns pe navă, mutat? - așa că au strigat și au râs toți împreună Nebunul s-a repezit în mijlocul mulțimii, străpungându-i cu privirea Unde s-a dus Dumnezeu, a exclamat, vă spun acum! L-am ucis, eu și tu, toți suntem ucigașii lui Dar cum am făcut-o? Cine ne-a dat un burete pentru a șterge întregul orizont? Cum am putea bea oceanul? Ce am făcut când am separat acest pământ de soarele lui? Unde se străduiește ea, unde ne străduim noi acum? Nu cădem continuu înapoi, înainte, lateral, în toate direcțiile? Mai există un sus și un jos? Rătăcim într-un vid nesfârșit? Nu suntem îmbrățișați de suflarea spațiului gol? A devenit mai frig? Nu se îngroașă treptat peste noi întunericul nopții? Nu ar trebui să aprindem felinare dimineața? Nu auzi zgomotul groparilor care sap mormântul lui Dumnezeu? Sau nu miroși decăderea divină? Și zeii mocnesc! Dumnezeu este mort, Dumnezeu rămâne mort!" Ceea ce este cel mai frapant în aceste rânduri este că ateul Nietzsche pare să simpatizeze cu nebunii Nebunul, pentru care pierderea lui Dumnezeu este pierderea soarelui, iar viața fără Dumnezeu rătăcește în întunericul nopții veșnice, face de rușine mulțimea de oameni

indiferenți și frivoli care nu își dau seama de semnificația și consecințele lor negare În mijlocul tăcerii mulțimii uluite, nebunul și-a aruncat în cele din urmă Lanterna pe pământ, a rupt-o în bucăți și a spus: "Am venit prea devreme, încă nu mi-a venit timpul Acest mare eveniment este încă pe drum; nu a ajuns încă la auzul uman Fulgerele și tunetele iau timp, lumina trupurilor cerești ia timp, faptele iau timp după ce s-au făcut Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE făcute pentru a deveni accesibile vederii și auzului oamenilor Această faptă este mai departe decât cele mai îndepărtate constelații de ei și totuși - au făcut-o VIII Dacă, prin însăși natura sa, credința religioasă în "scopul vieții" constituie o condiție necesară pentru existența rasei umane, atunci pentru Nietzsche aceasta înseamnă că în aceste condiții se ascunde o eroare și că trebuie create noi condiții de existență pentru om Acel soare care umple viața oamenilor cu căldură și lumină, s-a întunecat pentru el, dar cum poate trăi fără soare!Unde își poate găsi odihnă și cum își poate justifica existența În perioada timpurie a activității sale filozofice, Nietzsche a căutat consolarea metafizică și a găsit-o în contemplarea esenței unice eterne, acea ființă necondiționată, autentică, care "nu mai poate fi tăgăduită" Acum ajunge la concluzia că nu există nimic necondiționat deasupra lumii fenomenelor, "nimic care să nu poată fi ridiculizat" Pentru el nu mai există consolare metafizică Și el caută consolare nu de cealaltă parte, ci de această parte a universului), în zona mișcării, schimbătoare El vrea să găsească consolare chiar în gândul unei întoarceri universale, pe care o consideră fatală pentru om și umanitate Dar pentru a accepta acest gând ca o mângâiere, este necesar să ne schimbăm toate punctele de vedere asupra vieții și sarcinilor ei: aceasta necesită o "reevaluare a tuturor valorilor" și, mai ales, o renunțare la orice morală Că pesimist sau, după cum spune Nietzsche, că "nici) Die frõhliche Wissenschaft, § , B V, -) Ibid , § , p) Versuch einer Selbstkritik, V I, - ' Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY punctul de vedere "hilistic", care condamnă lumea și consideră viața insuportabilă, este rezultatul unei aplicări incorecte a cerințelor rațiunii și, în special, a cerințelor noastre morale pentru întreaga lume Mintea noastră caută pretutindeni scop și sens, și aici condamnăm lumea, pentru că în nici un sens "pentru că categoria noastră de scop nu îi este aplicabilă Căutăm unitatea în lume ca întreg și din nou o condamnăm, pentru că găsim în nu este altceva decât o multiplicitate dezordonată de fenomene, nimic care să corespundă ideii noastre de unitate Ne prezentăm cerințele vieții " Devalorizăm viața, deoarece realitatea înconjurătoare este plină de neadevăr și rău, pentru că se dovedește a fi în întregime inconsecvență cu cerințele noastre morale Într-un cuvânt, pesimismul condamnă universul, pentru că nu rezistă criticii la adresa idealurilor noastre, contrazice valorile noastre!) De aici rezultă următoarea concluzie: pentru a depăși pesimismul, trebuie să renunțăm la falsele noastre categorii de rațiune; pentru a iubi viața, noi înșine, ca și natura exterioară, trebuie să devenim "dincolo de bine și de rău", să spargem tabelele valorilor noastre Din punct de vedere creștin, lumea întreagă zace în rău: este condamnată pentru că este în puterea păcatului Primul rezultat al negării scopurilor în lume este negarea păcatului, justificarea lumii Deoarece nu există o voință mai înaltă asupra universului și, în consecință, nici un ideal și un criteriu superior, atunci nu există niciun păcat în el: tot ceea ce există este fără păcat și inocent Odată ce, în evaluarea noastră asupra naturii, ne-am ridicat deasupra opoziției dintre bine și rău, orice indignare împotriva dezordinei universului,

orice condamnare a vieții cade de la sine Toate lucrurile sunt "botezate în izvor CH Menschliches, Allzumenscliliches, § , V II, ; Der Wille zur Macht, $ -, V XV, - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE eternitate", toate sunt "dincolo de bine și de rău" Conceptele noastre despre bine și rău sunt ca norii care ne întunecă viziunea; hai sa ne ridicam deasupra acestor nori! Atunci nimic nu ne va împiedica să contemplăm cerul senin și pur și să ne bucurăm de el Blestemul care cântărește viața se va transforma într-o binecuvântare pentru noi *), răul va înceta să ne stârnească dezgustul - nu va mai avea nevoie de justificare Cruzimea naturii, manifestările sălbatice ale pasiunii animale în ea și în om nu vor mai fi un obiect de groază pentru noi O astfel de atitudine față de natura exterioară, din punctul de vedere al lui Nietzsche, nu este un act de supunere sau smerenie Smerenia este un act de negație de sine a voinței umane: presupune o voință mai înaltă asupra noastră, căreia ne supunem Dacă o astfel de voință mai înaltă nu există, atunci nu avem cui să ne supunem, nimeni căruia să ne umilăm înainte Devenind de cealaltă parte a binelui și a răului, ne recunoaștem astfel ca parte a naturii atotputernice Aceasta nu mai este tăgăduire de sine, ci, dimpotrivă, actul cel mai înalt de autoafirmare a voinței, însetat de viață Recunoscând că nu există nimic mai înalt decât lumea, divinizăm astfel natura și pe noi înșine Negând orice fel de viață de cealaltă parte a universului, afirmăm prin aceasta că această lume, chiar această viață, este divină Binecuvântăm existentul, - îi spunem "amin" nostru, "să fie) O astfel de atitudine față de univers poartă pecetea unui fel de religiozitate, dar religiozitatea nu mai este creștină, ci păgână Nietzsche se declară direct păgân și se opune lui Hristos zeului grec Dionisie - Bacchus Hristos răstignit pe cruce este un simbol) Der Wille zur Machí, § , B XV, ; Gotzen-Dănimerung, V VPI ; Sprach Zarathustra, B VI, -) Der Wille zur Macht, § , B XV, -) De asemenea sprach Zarathustra, B VI, ; Der Wille zur Macht, B X\ , , , , p , , - ■ Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY negarea de sine a vieții Dimpotrivă, Dionisie dezvăluie în sine beția vieții, admirația pentru ea Acesta este același gând care a fost exprimat de Nietzsche în lucrarea sa de tineret, "Originea tragediei" Acum, ca și atunci, imaginea lui Dionisie personifică pentru Filosoful nostru speranța și consolarea Dionisie pentru el este un simbol al circulației eterne a vieții lumii, veșnicul întoarcerea a tot ceea ce există, manifestarea bucuroasă a puterii atotputernice a vieții, care moare și învie neîncetat *) A găsi mângâiere în cultul lui Dionisie pentru Nietzsche înseamnă să te bucuri de însăși dezordinea lumii întregi, haosul și prostiile ei În aceasta constă semnul unui "om superior" și al unei dispoziții mai înalte pentru Filosoful nostru Nietzsche nu numai că suportă viața așa cum a fost și este: el o vrea ca atare pentru totdeauna, cere o repetiție nesfârșită a nu numai el însuși, nu numai scene separate ale comediei mondiale, ci întreaga comedie de la început până la sfârșit) Afirmarea sau negarea parțială a vieții lumii pare extrem de ilogică Fiecare fenomen, fiecare eveniment este în mod necesar condiționat de întreaga serie anterioară de fenomene mondiale și, la rândul său, determină, ca una dintre condiții, întreaga serie ulterioară Prin urmare, dacă vrem ceva în viață, ne dorim astfel viața lumii în întregime; dimpotrivă, dacă negăm ceva, negăm astfel toate s) A dori viața înseamnă, așadar, a dori atât suferința, cât și neadevărul, care sunt fatal legate de ea În ce fel pot deveni toate acestea dezirabile pentru noi? Acest lucru este posibil numai pentru cei aleși care sunt capabili să se ridice la o "dispoziție tragică " Esența acestei dispoziții constă în faptul că Der

Wille zur Macht, , , B XV, , -) Ibid , § , - ; Jenseits von Gut und Bose, § , B VII,) Der Wille zur Macht, S , B XV, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE că privim lumea ca pe un spectacol frumos și distractiv: pericolul, suferința și chiar moartea însăși sunt necesare în dramă; toate acestea îi informează interesul și servesc drept sursă de plăcere - Acea frumusețe a lumii întregi, care ne inspiră și ne face plăcere, după Nietzsche, nu este ceva inerent naturii lucrurilor; lucrurile în sine nu sunt nici frumoase, nici urâte; frumusețea este adusă în ele de contemplația noastră estetică, creativitatea noastră artistică Dar fără această minciună la pretenția de canea, viața ar fi insuportabilă, existența noastră ne poate fi justificată doar ca Fenomen estetic În știință, realitatea ne apare în fața noastră fără nicio înfrumusețare, în toată goliciunea ei; analiza științifică ne convinge că întreaga noastră viață se bazează pe iluzia că toate sentimentele noastre și conștiința noastră de sine se bazează pe pură auto-amăgire; ne-ar fi imposibil să trăim cu acest adevăr O înțelegere științifică a lumii ar presupune dezgust față de viață și sinucidere, dacă nu ar găsi un contrabalansare pentru ea însăși în artă Arta ne dă puterea de a fi distrași de la noi înșine, de a privi viața și propria noastră existență, ca să spunem, dintr-o anumită perspectivă, de la o distanță artistică; dar de la distanta pare frumos; toată întristarea ființei noastre se transformă într-un Fenomen estetic; putem să râdem, să plângem și să ne bucurăm Din acest punct de vedere, viața însăși devine un fel de artă Existența noastră este lipsită de un scop obiectiv, dar creativitatea este în puterea noastră: noi înșine ne putem crea un scop și valori pentru noi înșine, ne aranjam viața astfel încât să dea impresia de frumos, adică este un fenomen estetic Trebuie să trăim pentru totdeauna, adică reveni pentru totdeauna în reînnoirea periodică a tot ceea ce există Să ne comportăm în așa fel încât) Die frõhliche Wissenschaft, æ to-, , B V, - , S- Questions of Philosophy, KN, Biblioteca "Runivers" soe KH EVGENY TRUBETSKOY viața noastră a purtat cu adevărat pecetea eternității, să gândim și să simțim în așa fel încât să ne dorim repetiția eternă a fiecărui gând și a fiecărui sentiment: aceasta este tocmai arta de a trăi Odată ce o persoană devine creatorul vieții sale, vestea reîntoarcerii universale a lucrurilor îi sună ca o mare mângâiere și bucurie: își dă seama că creează ceva nepieritor, etern; se simte astfel salvat de legea curgerii universale a lucrurilor si a muririi universale Acel moment este nemuritor, spune Nietzsche, când am creat doctrina întoarcerii universale: de dragul acestui minut pot suporta întoarcerea universală În general, forța supraomenească este necesară pentru a îndura acest gând De aceea, Nietzsche crede că este sortită să facă o revoluție în istoria omenirii: acele rase pentru care doctrina unei întoarceri universale se va dovedi insuportabile sunt sortite în prealabil morții; dimpotriva, cei care o primesc ca o veste buna sunt sortiti stapanirii) Prăbușirea religiei va fi fatală tuturor tipurilor umane slabe și degenerate: după ce și-au pierdut încrederea în scopul existenței, cei mai mulți oameni se vor scufunda treptat în apatie, vor înceta să lupte pentru orice și vor începe să se stingă În cele din urmă, vor rămâne pe scenă doar acei oameni cu un temperament puternic care sunt capabili să se bucure de repetarea eternă a existenței lor; printre acești oameni este posibilă o asemenea condiție socială, la care până acum niciun utopic nu a îndrăznit să viseze Astfel, doctrina întoarcerii universale pregătește trecerea omenirii la un nou tip de supraom, care este sortit să triumfe în viitor; în !) Ibid , § , p - : Die ewige Wiederkunft, , , v, , p - ; Nachtrage zum Zarathustra § , p -

) Ibid , $, p) Der Wille zur Macht, , B XV, *) Die ewige Wiederkunft, § , , B XII, , ;-   aceasta este pentru Nietzsche o sursă de bucurie nouă Din acest punct de vedere, el salută apariția acelor învățături pesimiste care privează oamenii slabi de voința de a trăi Pesimismul, spune el, este un instrument util și puternic în mâinile filozofilor; este ciocanul care sfărâmă tot ce este incapabil de viață, îndepărtează de pe drum rasele degenerate și pe moarte, deschizând calea unei noi ordini de viață *) IX Înainte de a ne lansa într-o expunere a diviziunilor ulterioare ale învățăturilor lui Nietzsche, este necesar să privim înapoi la drumul parcurs și supus unei analize critice a ceea ce a fost deja expus aici Am văzut că punctul de plecare al filozofiei lui Nietzsche este ateismul; rezultatul său final este negația omului, care se exprimă sub forma dublă a judecății teoretice și a prescripției practice Negarea teoretică se reduce la afirmarea Faptului Dacă această lume percepută senzual este singura realitate, dacă nu există o altă realitate superioară deasupra ei, atunci nu există nimic care să ridice o persoană deasupra mediului său: el nu este mai mult decât un fenomen al naturii, echivalent cu celălalt al său fenomene sau, mai precis, la fel de neprețuit cu ele Din faptul că nu există Dumnezeu mai presus de lume, Nietzsche concluzionează că în ea nu există nici sus, nici jos; Din acest punct de vedere, desigur, este absurd să vezi în om ceva "mai înalt" în comparație cu alte făpturi: el este în egală măsură cu ele - o manifestare a nonsensului general Sensul acestor judecăți teoretice se reduce, așadar, la negația omului ca ceva special între natura exterioară și opus ei Dar negația omului apare la Nietzsche și în Formă I) Der Wille zur Macht, § , B XV, *   cerinţă practică, imperativ O persoană trebuie să renunțe la presupunerile religioase ale conștiinței sale, de la iluzia unui scop, de la tot ceea ce anume uman în general și să devină ca natura exterioară "dincolo de bine și de rău" Este evident că avem de-a face aici cu o contradicție fundamentală în punctul de vedere al lui Nietzsche Opoziția dintre om și natura exterioară îi apare în același timp ca ceva inexistent și ca ceva care există, dar nu este propriu, și trebuie eliminat Dacă omul este un fenomen natural la fel de necesar ca toate celelalte fenomene ale energiei mondiale, atunci a-i adresa orice pretenții este la fel de absurd ca și predicarea pietrelor În special, este absurd să-i ceri o asimilare a naturii, o întoarcere la ea, dacă el este în esență parte a acestei naturi Nietzsche vorbește în acest sens de multe ori: râde de acei moraliști care vor să îmbunătățească umanitatea Incredibil de comic, spune el, pare să fie cererea lor ca omul să devină altul decât este; la urma urmei, omul este o manifestare parțială a "Soartei universale" A-i spune - "trebuie să te schimbi" - înseamnă a cere o schimbare în întreaga lume și nu numai în prezent, ci și în trecut, pentru "prezent" "a unei persoane este rezultatul întregului trecut al universului Dacă peste univers și peste Dacă o persoană nu are niciun scop, atunci nu există o scară din punctul de vedere al căruia ar fi posibil să condamnăm orice și să direcționezi viața unei persoane spre ceva mai bun') Acesta este punctul de vedere al imoralismului succesiv; dar ideea este că în imoralismul său Nietzsche nu rămâne și nu poate rămâne consecvent Una dintre cele mai clare tendințe ale filozofiei sale i) Gõtzen-Dämmerung, B VIII, - , - ιoí   se exprimă tocmai în condamnarea unei persoane şi într-o serie de revendicări adresate acesteia Omul pentru el este o "făptură cu instincte pervertite", o "făptură fără succes", pe care nu se poate odihni Întregul scop al

Filosofului este de a "recrea" tipul uman "Reevaluarea tuturor valorilor este nimic mai mult și nimic mai puțin decât o cerere ca o persoană să devină diferită, să respingă acele valori care i-au determinat până acum întreaga direcție a vieții , filosoful viitorului este chemat să recreeze nu numai oameni individuali, ci să schimbe întreaga direcție a istoriei *) Și această schimbare trebuie să aibă loc tocmai în sensul întoarcerii omului la natură Criticându-l pe Rousseau, Nietzsche spune printre altele: "Vorbesc și despre o întoarcere la natură, deși aceasta Strict vorbind, nu o mișcare înapoi, ci o ascensiune către natură și naturalețe liberă, chiar teribilă, spre acea naturalețe care joacă cu mari sarcini , îndrăznește să le joace ") Natura, cu indiferența ei față de bine și rău, este prezentată aici nu ca ceva identic cu omul, ci ca ceva care stă deasupra lui, ca un ideal care poate fi atins doar de câțiva (Napoleon pentru Nietzsche este un exemplu clasic de întoarcere a omului) la natură în sensul dezirabil) Imoralismul consecvent este în primul rând negarea oricărei îndatoriri și a oricărui ideal în general Și într-adevăr, Nietzsche se exprimă în mod repetat în acest sens Despre datorie, învață el, se poate vorbi doar din asumarea unui scop comun întregii omeniri și universal recunoscut; dar un astfel de scop nu există: este adevărat că un scop poate fi recomandat omenirii, dar în acest caz scopul nu este obligatoriu: fiecare poate, la discreția sa, să fie ghidat de el sau să nu se lase ghidat de el) Si totusi *) Jenseits von Gut und Bõse, § B VIT, -) Gõtzen-Dãmmerung, V VIII,) Morgenrõthe, § , B IV, ; MenschJiclies, Allzumenschliches, Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY prețuiește fericirea fără cunoaștere, sau împacă-te cu fericirea autoînșelăciunii neîncetate " Dorința de cunoaștere a devenit în noi pasiunea predominantă de la care nimic nu ne poate obliga să renunțăm chiar dacă ne recunoaștem nefericiți în dragostea noastră *) Pe această cale de autoafirmare a minții lui Nietzsche, așteaptă noi dezamăgiri De îndată ce încearcă să-și exercite drepturile liberei gândiri, analiza filozofică dezvăluie imediat că rațiunea umană nu are loc într-un univers strict Încrederea în sine și mulțumirea de sine dispar ca fumul, dând loc conștiinței neputinței și nesemnificației Și cu adevărat, ce poate fi mintea noastră umană în mijlocul unui univers fără sens? O parte din prostiile generale, iraționalitatea generală? Dar este posibil să vorbim despre o minte nerezonabilă în general? Nu ar fi o contradicție să spunem că rațiunea noastră este lipsită de sens în principala sa aspirație și sursă? Nu înseamnă asta pur și simplu să admiti că el este ceva imaginar, doar aparent! Sau, poate, în raport cu întregul universal, rațiunea este un fel de excepție, ceva străin acestui întreg? Dar aceasta ar contrazice punctul de vedere principal al lui Nietzsche: constă tocmai în faptul că mintea nu este ceva special și exclusiv în lume, ci doar o manifestare particulară a ordinii generale, mai precis, dezordinea generală a universului Prin însăși punerea întrebării care ne ocupă, gândirea lui Nietzsche este sortită rătăcirilor nesfârșite: el oscilează constant între două estimări diametral opuse ale minții umane Zarathustra lui vede în înțelepciunea omenească un fel de nebunie a elementului mondial "În tot ce există", spune el, "un lucru pare imposibil - raționalitatea Adevărat, puțină inteligență este împrăștiată peste planete, unele *) Morgenrõtlie, ζ , B IV, - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE eu de înțelepciune, acest aluat este amestecat cu toate lucrurile: de dragul nebuniei, înțelepciunea este amestecată cu toate lucrurile "') Conștiința, rațiunea nu este altceva decât privilegiul unei varietăți nesemnificative a lumii organice - omenirea În raport cu procesul

mondial în ansamblu, toată munca colectivă a omenirii nu are importanță; chiar și în raport cu viața omenirii, aria conștientului, rațional, constituie o secțiune foarte nesemnificativă: conștiința este una dintre funcțiile organismului nostru, unul dintre mijloacele de dezvoltare a acestuia, de creștere a cantității totale a acestuia putere; prin urmare, a considera conștiința sau orice zonă a conștientului drept cea mai înaltă valoare este naiv într-un grad înalt: înseamnă a ridica un mijloc până la un scop, a adora unul dintre instrumentele existenței noastre nesemnificative) Viața omenirii, ca tot ceea ce există, este ilogică în rădăcină, irațională în esența ei: dacă conștiința noastră nu este decât un instrument al acestei vieți, atunci aceasta înseamnă că este și ilogică în sursa ei inițială Întregul tărâm al logicului provine din non-logic; raţiunea noastră este rodul şi desăvârşirea instinctelor îndreptate spre păstrarea organismului nostru şi spre creşterea puterii acestuia Putem fi siguri că conștiința noastră dezvoltată și-a pierdut sigiliul originii sale originale, că a devenit logică odată cu trecerea timpului? La Nietzsche această întrebare este rezolvată în sens negativ: rațiunea noastră este acum, ca și înainte, sclavul instinctelor noastre oarbe "Cursul gândurilor și concluziilor logice în creierul nostru actual corespunde procesului de dezvoltare și luptă a instinctelor, fiecare dintre acestea fiind foarte ilogic și neadevărat; de obicei nu cunoaștem decât rezultatul acestei lupte: atât de repede și în secret face θ Sprach Zarathustra, B , VI,) Der Wille zur Machí, § , B XV, - Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY acest mecanism cel mai străvechi") Ilogicul din om este necesar; aceasta este una dintre acele descoperiri care îl pot duce pe gânditor la disperare) Dacă da, atunci întrebarea este dacă rațiunea noastră este adaptată la cunoașterea adevărului, dacă merită deloc încredere? Evident nu Întrucât scopul rațiunii este să servească drept instrument pentru conservarea rasei umane, atunci toată gândirea noastră pare absolut nesigură: alte adevăruri sunt dezastruoase pentru noi; multe erori sunt necesare în interesul prosperității și puterii noastre Prin urmare, pentru a-și îndeplini scopul, rațiunea trebuie să rămână o sferă de eroare, cu excepția neamului uman "La urma urmei", întreabă Nietzsche, "care sunt adevărurile omului? Acestea sunt erorile lui de necontestat ") Prin analiza critică, Nietzsche încearcă să descopere minciunile ipotezelor de bază ale conștiinței noastre Una dintre aceste presupuneri este credința noastră în adevăr Adevărat este ceea ce este necesar, constant în lucruri Adevărat este ceea ce nu poate fi altfel; acele impresii pe baza cărora facem judecăți despre lumea exterioară și despre noi înșine se înlocuiesc reciproc; și așa presupunem că în spatele acestei schimbări neîntrerupte a impresiilor noastre se află ceva permanent, ceva care constituie adevărata ființă a lucrurilor, adevărul lor nepieritor Această presupunere este prima și principala minciună a conștiinței noastre, deoarece totul în lume curge și nimic nu rămâne neschimbat Să presupunem că în mi- Stiinta fericita, § ni, B V, -) Uman, prea uman, § , , B II, -) Die frõhliche Wissenschaft, , B V, Atragem atenția cititorului asupra faptului că evaluările opuse ale minții umane remarcate aici nu pot fi atribuite diferitelor perioade ale operei lui Nietzsche, întrucât se găsesc una lângă alta în acelaşi sau eseuri Un text celebru despre viață ca mijloc de cunoaștere se găsește în aceeași lucrare Die frõhliche Wissenschaft (la , p), unde mintea este descrisă ca un instrument al instinctelor ilogice, oarbe (§ ni, pp -)) Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE pѣ este ceva constant, neschimbător, înseamnă a presupune în el o pauză, o oprire;

Între timp, proprietatea esențială a procesului mondial constă tocmai în continuitatea sa, deci, în absența a ceva durabil, permanent Toate cunoștințele noastre se rezumă la găsirea proprietăților constante ale lucrurilor, de exemplu tocmai ceea ce nu este în lucruri Această falsă credință în constanța ființei este înrădăcinată, ca toate celelalte prejudecăți ale minții noastre, în nevoile fiziologice, în străduința de autoconservare și creștere inerente organismului nostru: dacă nu am crede, de exemplu, că focul are o proprietate constantă - de a arde, că unele tipuri de animale ne sunt în mod constant utile, în timp ce altele sunt constant dăunătoare, atunci rasa noastră ar fi condamnată la o moarte rapidă Constanța noastră în credință este mântuitoare pentru noi; și astfel luăm această permanență ca pe o proprietate a lucrurilor înseși Întregul proces al cunoașterii noastre este următorul: ridicăm condițiile pentru păstrarea existenței noastre în proprietățile obiective ale universului *) "Care sunt categoriile rațiunii noastre și legile noastre logice în general? Acestea sunt idei care, în cursul dezvoltării omenirii, s-au dovedit utile pentru conservarea rasei umane Ca urmare a utilităţii lor, ele au devenit obiect de credinţă constantă, au dobândit pentru noi sensul de adevăruri imuabile şi a priori Cu alte cuvinte, procesul cognitiv se bazează pe presupunerea că ceea ce ne este util este adevărat Putem crede măcar în constanța legilor noastre logice, în imuabilitatea lor ca Forme ale conștiinței noastre? Din punctul de vedere al lui Nietzsche, acest lucru pare inacceptabil Înseși Formele conștiinței noastre reprezintă ceva care a apărut în timp: ele sunt caracteristice persoanei pe care o cunoaștem, adică che-) Der Wille zur Macht, §§ , , - , V XV, - , - : Die frõhliche Wissenschaft, § ni, V V, -) Der Wille zur Macht, [, § , , V XV, -   o captură așa cum a existat în ultimele patru milenii: asta nu ne dă dreptul să vorbim despre eternitatea lor; în domeniul conștiinței umane, ca și în tot ceea ce există, nu există Fapte eterne, nici adevăruri absolute *) În toate judecățile umane, criteriul este persoana însăși, utilitatea sa, străduința lui pentru stăpânire asupra lucrurilor; dar, întrucât omul este în continuă schimbare, el nu poate avea un criteriu constant pentru a judeca lucrurile; de aceea judecățile noastre nu exprimă adevărul, ci doar starea noastră de spirit tranzitorie Din acest punct de vedere, spune Nietzsche, ar trebui, de fapt, să renunțăm la orice judecată; dar nu suntem capabili de asta: o persoană este astfel constituită încât trebuie să simtă cu siguranță atracție față de unele obiecte, dezgust față de altele; nu se poate descurca fara sa evalueze lucrurile si deci fara sa le judece) Credința în rațiune este asociată cu o atitudine critică față de evidența sentimentelor noastre: metafizica tuturor epocii a opus rațiunii, ca sursă de încredere și adevărată, sentimentelor înșelătoare; oricât de diferite ar fi sistemele metafizice, ei au fost întotdeauna de acord că adevărata ființă este suprasensibilă; tot ceea ce este accesibil simțurilor este, dimpotrivă, tărâmul ființei unui fantomatic, aparent La Nietzsche, exact opusul: negarea rațiunii este asociată cu reabilitarea simțurilor și cu batjocorirea oricărei metafizici în general Pentru el, doar lumea percepută senzual, cu toată diversitatea ei infinită și impermanența, pare a fi adevărată și de încredere Dintre filozofii antici, eleacii se îndoiau de validitatea sentimentelor noastre, deoarece sentimentele mărturisesc diversitatea și schimbarea lucrurilor, !) Menschliches, AUzumenschliches, § , B II, ι -) Ibid , ξ j , p   între timp, cât de adevărat - ceea ce este este unul și neschimbător

Dimpotrivă, Heraclit credea că sentimentele noastre mint, pentru că ne mărturisesc despre constanța și unitatea lucrurilor, pe care de fapt nu le au Tratându-l cu cel mai mare respect pe Heraclit, care a înțeles ființa ca un proces neîntrerupt, Nietzsche crede însă că Heraclit a greșit în atitudinea sa sceptică față de sentimente Sentimentele noastre nu zboară deloc, nici în sensul eleaticilor, nici în sensul lui Heraclit Mintea noastră falsifică pentru prima dată dovezile sentimentelor, introducând în ele conceptele sale false de unitate, constanță, lucru etc Deoarece sentimentele noastre mărturisesc fluxul neîntrerupt, schimbarea și distrugerea fenomenelor, ele nu mint Doar rațiunea noastră minte, pentru că ea afirmă că dincolo de simțurile noastre există o altă lume adevărată, suprasensibilă și eternă Esența gândirii lui Nietzsche se rezumă la faptul că lumea accesibilă simțurilor noastre este singura realitate; suprasensibilul în ochii lui pare a fi o rămășiță a divinului, "umbra lui Dumnezeu"; metafizica, care predică existența unei lumi adevărate dincolo de limitele fenomenelor, este o supraviețuire a teologiei, o încercare slabă de a înlocui religia deficiențe ale sistemelor individuale: este necesară eradicarea acelei nevoi religioase care stă la baza tuturor învățăturilor religioase și metafizice) În lupta sa împotriva metafizicii, Nietzsche este clar conștient de faptul că presupunerile metafizice sau, altfel spus,) Gõtzen-Dãmmerung, VIII, Acest text, scris în , i e aproape la sfârşitul activităţii literare a lui Nietzsche, arată limpede cât de nerezonabil este să opunem ultima perioadă a operei sale perioadei mijlocii, "pozitive", cf ibid , , Der Wille zur Macht, f , B XV,) Menschliches, Allzumenschliches, D , B II, - , Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" KN EVGENIA TRUBETSKOY concepţiile despre suprasensibil se află la baza tuturor judecăţilor noastre La baza oricărei metafizici stă opoziția dintre existentul cu adevărat și aparent, lumea așa cum este ea în sine și așa cum ne apare nouă - lucrurile în sine și fenomenele Respingând suprasensibilul, Nietzsche nu vrea să audă nimic despre nicio "esență" metafizică Conceptele noastre de "substanță" și "lucru în sine", în opinia lui, sunt demne de râsul homeric *)· Dar, se întreabă, se poate vorbi despre fenomene din acest punct de vedere? A considera lumea accesibilă simțurilor noastre ca un câmp de fenomene înseamnă a recunoaște că la baza acestei lumi stă o esență care ne apare Fiecare fenomen este o manifestare a ceva real, prin urmare, o manifestare a unei esențe Cine respinge esența sau, ceea ce este același lucru, "lucru în sine", trebuie așadar să respingă și aparența Exact asta face Nietzsche: dacă nu există un lucru în sine, spune el, atunci nu există nici opusul din ea, "nu există nicio apariție "i) * * *) Dacă nu există o lume "cu adevărat existentă", atunci nu există "apariție") Nu există "lucruri" deloc, pentru că însuși conceptul de "lucru" se bazează pe presupunerea falsă a a ceva care rămâne, ceva nemișcat, care nu este în simțurile noastre; în sfârșit, însuși conceptul de "ființă", care se sprijină pe aceeași ficțiune, este fals Numai devenirea veșnică, proces neîntrerupt, este adevărată *) Aici se pune întrebarea: este a deveni posibil fără a deveni? Fiecare proces, orice mișcare presupune ceva în mișcare, ceva care devine: aparent, conceptul de proces presupune conceptul de esență, conceptul de subiect care experimentează procesul, în raport cu i) Ibid , § , p) Der Wille zur Macht, § , XV, S) Gõtzen-Dãmmerung, V VIII, *) Der Wille zur Macht, §§ - ; V XV, - ; Gõtzen-Dãmmerung, VSH, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE la care proces este un predicat Din punctul de vedere al lui Nietzsche, însă, aceasta nu este altceva decât o prejudecată Din faptul că nu ne putem

imagina predicatul fără subiect, în opinia sa nu rezultă deloc că subiectul real, subiectul real, stă la baza procesului mondial Legile gramaticii noastre nu sunt legile universului Însuși conceptul de subiect este invenția noastră, ficțiunea noastră, prin intermediul căreia gândim ceea ce există Mergând pas cu pas în această direcție, Nietzsche ajunge la concluzia că însuși "eu" nostru este o ficțiune Descartes a învățat: "Gândesc, deci sunt"; în aceste cuvinte, după Nietzsche, concluzia este exprimată de la Faptul gândirii la existența unui subiect sau esență reală care gândește; această concluzie era pur și simplu obiceiul nostru gramatical de a atribui fiecare acțiune unui actor De altfel, din Faptul gândirii nu avem dreptul de a concluziona la realitatea "Eului" nostru, sau chiar la orice "ceva" care gândește) Pe aceleași motive, Nietzsche neagă conceptul de cauzalitate Acest concept, în opinia sa, are rădăcinile în aceeași prejudecată gramaticală: din fiecare incident concluzionăm imediat actorului care îl produce Acest presupus agent, căruia îi atribuim cutare sau cutare din ceea ce sa întâmplat, este ceea ce numim o cauză De fapt, "cauzalitatea" nu este altceva decât ficțiunea noastră subiectivă: nu există entități în lume, nu există "actori" și, în consecință, nu există cauze sau efecte: procesul lumii nu poate fi împărțit în cauze și efecte pe mine, deoarece el nu este împărțit deloc în puncte separate, izolate, ci curge fără întrerupere) Explicația cauzală a universului !) Der Wille zur Macht, ζ gbo, B xv, ; cf Jenseits von Gut und Bõse, C > > -) Der Wille zur Macht, $, V XV, ; Die frõhlihe Wissenschaft, USD, B V, I ~I * Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY există în esență o încercare de a o interpreta prin analogie cu ceea ce găsim în lumea noastră interioară; observând mișcarea mușchilor noștri în urma cutare sau cutare act al voinței noastre, ne imaginăm că suntem cauza: credem că voința noastră, ca subiect, este acel agent, acea cauză, care provoacă mișcarea mușchilor noștri: explicând lumea exterioară prin analogie cu cea internă, ajungem la concluzia că în spatele fiecărui eveniment extern există o cauză, un agent care provoacă acest eveniment exact în același mod în care voința noastră provoacă mișcarea mâinilor și picioarelor noastre De fapt, în această serie de concluzii, totul este greșit În lumea noastră interioară nu observăm voința ca subiect, ca făcător: în schimb, găsim aici doar o succesiune, o schimbare de stări separate Vedem că dorința noastră este urmată de mișcare și concluzionăm în mod destul de greșit de aici că există un subiect metafizic, voința noastră, care le produce pe amândouă O altă incorectitudine constă în interpretarea lumii exterioare prin analogie cu cea internă Aceasta este o încercare complet arbitrară de a umaniza natura*) Conștiința noastră în general este o lume continuă de ficțiuni Axiomele noastre logice sunt la fel de iluzorii ca și categoriile rațiunii noastre Astfel, de exemplu, celebra "lege a contradicției" este o regulă pur subiectivă a gândirii noastre, căreia nu avem dreptul să-i acordăm o semnificație obiectivă Din faptul că nu putem afirma și nega simultan același lucru, nu rezultă că fiinţele nu puteau avea calităţi contradictorii *) Gõtzen-Dämmerung, VIII, - ; Der Wille zur Macht, §§ , , , B XV, - , - , - ; Die frõhliche Wissenschaft, § , V V, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE îi aplicăm axiomele noastre logice; Acestea din urmă nu sunt, prin urmare, criterii de adevăr, ci doar precepte cu privire la ceea ce trebuie considerat adevărat Întrebarea este, este posibil să vorbim în astfel de condiții despre orice fel de cunoaștere? Nietzsche declară direct că nu putem ști deloc, ci doar stabilim relațiile noastre cu lucrurile: metodele cele mai precise de cercetare științifică nu ne pot oferi mai

mult Dar nu avem nevoie de mai mult: ce se întâmplă dacă adevărul ne este inaccesibil! A crede că adevărul este mai valoros pentru noi decât minciunile este una dintre cele mai mari prejudecăți; erorile sunt adesea foarte propice pentru conservarea rasei umane; dimpotrivă, multe "adevăruri" se pot dovedi a fi extrem de dezastruoase pentru noi; prin urmare, falsitatea uneia sau aceleia judecăți nu poate servi încă ca obiecție la ea: întreaga întrebare este cât de mult poate contribui ea la conservarea și creșterea al vieții noastre *) În consecință, obiectul căutării filozofiei în toate epocile nu a fost deloc adevărul, ci sănătatea, adică o creștere a gradului puterii noastre *) XI Pentru cineva care cunoaște istoria filozofiei, întreaga serie de teze negative tocmai enunțate nu reprezintă nimic nou Din învățarea lui Heraclit în vremuri străvechi, a fost concluzia că, ținuta vremii, constantă, constantă, nu este nimic adevărat: pe această bază, studentul lui Heraklit-Cra-Cro -l-a ajuns la confuzie, că toată judecata umană este un lucru fals În cele din urmă, printre sofiști, găsim aceleași propoziții în legătură cu elementele învățăturii lui Heraclit:) Der Wille zur Macht, f, , B XV,) Die frõhliche Wissenschaft, j , B V,) Jenseits von Gut und Base, > B și - *) Die^frohliche Wissenschaft, Vorrede 'J , B V, Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY negarea adevărului, negarea "ființei", negarea posibilității cunoașterii, precum și transmiterea conceptelor noastre prin vorbire și, în cele din urmă, de asemenea, subordonarea teoriei nevoilor practice; cu aceasta este legată afirmația că scopul judecăților noastre nu este adevărul, ci o creștere a puterii noastre Aşa cum s-a spus, Nietzsche este pe deplin conştient de afinitatea sa atât cu Heraclit, cât şi cu sofiştii: "modul nostru actual de gândire", spune el, "este într-o măsură înalt heraclit, Democrit şi Protagorean; este suficient să-l numim Protagoras, întrucât Protagoras i-a unit pe Heraclit și Democrit în sine "* Simpatia pentru sofiști este întărită aici de faptul că Nietzsche vede în ei nu numai vestitorii adevăratei teorii a cunoașterii, ci și primii imoraliști ai antichitatea, înaintaşii propriilor sale Învăţăturile sofiştilor în general reprezintă pentru el punctul cel mai înalt al dezvoltării filozofiei greceşti: după ele începe epoca declinului Este clar că scepticismul dus la o asemenea extremă nu poate fi consecvent Orice negație logică este o manifestare activă a rațiunii noastre și, în această măsură, o autoafirmare a rațiunii Când însăși rațiunea noastră, însăși logica noastră, adică, devine obiectul negației noastre chiar lucrul care neagă, cădem într-o contradicție clară Îndoiala noastră în gândire este expusă prin însăși mișcarea gândirii noastre care se îndoiește Dacă în general toată judecata noastră este o minciună, atunci și judecata scepticului care neagă posibilitatea cunoașterii este și ea falsă Îndoiala absolută trebuie să treacă în cele din urmă în negația îndoială însăși sau, ceea ce este același lucru, în afirmare În doctrina luată în considerare, am notat deja această combinație de extreme opuse - negarea rațiunii și a credinței *) Der Wille zur Macht, S , B XV,) Ibid) Ibid, SS , , p , Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE în el Atitudinea contradictorie a lui Nietzsche față de filozofie este asociată cu aceasta Se răzvrătește împotriva oricărui dogmatism, recunoscând în toate dogmele, religioase și filozofice, manifestarea copilăriei gândirii *) Și totuși, în filosofia sa, găsim o serie de dogme El recunoaște incognoscibilitatea existentului; însuși conceptul de "existent cu adevărat" din punctul său de vedere este o iluzie; şi totuşi găsim la el o serie de afirmaţii pozitive despre fiinţe El se declară dușman al oricărei metafizici; și, totuși, nu este

greu de demonstrat că are multe construcții metafizice și, în plus, construcții de o calitate destul de proastă În primul rând, ființa, așa cum am văzut deja, este definită la Nietzsche printr-o serie de propoziții negative: este lipsită de sens, fără scop, nu are minte În plus, Nietzsche îi oferă o serie de definiții pozitive: este un proces neîntrerupt În gura unui gânditor care neagă posibilitatea cunoașterii oricărui fel de adevăr etern, sună deosebit de ciudat recunoașterea eternității mișcării lumii, a eternității ciclului vieții Aprofundând în gândul său, vom vedea că pentru el nu numai procesul este etern: există ceva permanent, care stă la baza procesului însuși și se păstrează în toate transformările universului: aceasta este energia lumii, care , conform învăţăturii lui Nietzsche, nu creşte, nu scade a rămâne pentru totdeauna în aceeași cantitate Însăși doctrina ciclului etern al vieții, a revenirii periodice a tot ceea ce există - una dintre tezele principale ale filozofiei lui Nietzsche - este derivată de el, așa cum am văzut, din legea constantei sau eternității energiei mondiale Negând cauzalitatea, el încearcă în același timp să reducă procesul lumii la cauza sa originală, eternă Cauza originară a întregii dezvoltări mondiale, învață el, nu este ea însăși supusă dezvoltării și nu apare în timp)) Jenseits von Gut und Bõse; Vorrede, V VII, i) Der Wille zur Macht, § , B XV, Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY În această distincție între regiunea trecătoare, schimbătoare, pe de o parte, și baza eternă a universului, pe de altă parte, recunoaștem tocmai acea opoziție dintre fenomen și lucrul în sine, pe care Nietzsche însuși a recunoscut-o drept " demn de râsul homeric " Respingând această opoziție, el, totuși, continuă, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat, să discute despre latura aparentă, "fenomenală" a universului; în același timp, el contrastează "fenomenal" cu ceea ce "nu este fenomenal" Conform definiției sale, ființa este "voința puterii" Fiecare atom de materie are o dorință inerentă de a se afirma în spațiu, de a ocupa un loc în el, deplasând toate celelalte particule de materie de acolo; fiecare persoană și fiecare ființă vie are o dorință inerentă nu numai de a-și păstra, ci și de a-și crește propria ființă , dobândește cel mai mare plus posibil de energie Tot ceea ce există tinde spre putere Voința de putere este "esența cea mai interioară a existentului" (das innerste Wesen des Seins) Orice altceva este Fenomenal: Fenomenal este concepția noastră despre "subiecte", "lucruri" etc "Nu Fenomenal" doar sursa inițială a tuturor fenomenelor lumii*) credința în suprasensibil este un semn de declin Și totuși metafizica lui conduce ne în întregime în tărâmul suprasensibilului Inaccesibilă simţurilor este acea energie mondială care produce tot ceea ce există din ea însăşi, sentimentele în general nu pot percepe decât ceea ce este limitat, trecător, finit *) Vezi în general Der Wille zur Macht, §§ - , B XV; - , în special , , ; cf Jenseits von Gut und Bõse, § , B VII, ii Din nou, avem de-a face aici cu metafizică fără conștientizare; pasajele citate sunt preluate din aceeași operă postumă a lui Nietzsche, unde el neagă opoziția dintre lucrul în sine și fenomen (Der Wille zur Macht, § , B) XV,); în aceeaşi lucrare se dovedeşte pe larg imposibilitatea cunoaşterii Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE senzaționalism perfect și, totuși, are un loc în care vorbește împotriva senzaționalismului, ca o viziune vulgară asupra lumii, în timp ce avertizează împotriva încrederii nelimitate în simțuri; aici el declară că simțurile noastre ne înșală, că existentul cu adevărat nu coincide cu Sfera vizibilului și tangibilului; el vorbește chiar cu o oarecare simpatie despre filosofia lui Platon, care a fost în toate privințele o reacție aristocratică împotriva cultului

vulgar al tangibilului Într-un cuvânt, întreaga filozofie a lui Nietzsche este condiționată de aplicarea la ființe a acelor categorii de rațiune pe care el le neagă; întreaga sa doctrină a cunoaşterii este o luptă neîncetată între două tendinţe care se exclud reciproc Pentru a înțelege pe deplin această învățătură, nu este suficient să descoperim contradicții în ea: este, de asemenea, necesar să explicăm cum și de ce au apărut aceste contradicții În primul rând, așa cum sa spus deja, negația rațiunii umane este o consecință logică necesară a principiilor fundamentale ale filosofiei lui Nietzsche Este clar că o filozofie care neagă existența oricărui scop universal la temelia universului trebuie să nege aptitudinea minții umane pentru scopul universal de a cunoaște adevărul Credința în rațiunea umană presupune deja o teleologie obiectivă, adică tocmai lucrul pe care Nietzsche îl neagă Mai mult, cunoașterea în general este posibilă numai cu condiția ca ființele să poată fi exprimate în termeni de rațiune Dacă ființa este ceva absolut opus și străin de gândire, atunci ea nu poate fi exprimată în termeni de gândire, nu poate fi cunoscută și înțeleasă de noi Fiecare act de cunoaștere presupune că conceptele în care se exprimă nu sunt doar iluzia noastră subiectivă, ci au un sens obiectiv și universal, sunt formele realității însăși, adică, Forme ale adevăratelor fenomene ale existenţei Altfel, du-te- i) Jenseits von Gut und Buse, f, B · VII, ; cp O > CTP ! * ^ Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY Vorbind, cunoașterea presupune că gândirea stă la baza existentului, își exprimă natura: altfel, existentul nu s-ar încadra în Formele gândirii și ar fi absolut inaccesibil cunoașterii Cunoașterea noastră umană este, în general, posibilă numai în asumarea gândirii universale, care cuprinde totul în sine Această presupunere stă la baza tuturor judecăților noastre și nu contează dacă aceste judecăți vor sau nu să fie metafizice, fie că se referă la ființe sau la fenomenele ființelor Când Kant a spus că Formele conștiinței stau la baza lumii fenomenelor, ca condiții ale posibilității acesteia, s-a oprit la jumătatea drumului Nu există fenomen fără o esență care apare; prin urmare, dacă spunem că gândirea este forma universală și necesară a fenomenelor, trebuie inevitabil să ajungem la concluzia că gândirea este un predicat universal, un universal ■ definiţia fiinţei Dilema se pune astfel: fie există o gândire universală care cuprinde tot ce există, fie cunoaşterea este în general imposibilă Nietzsche a ales al doilea termen al acestei dileme: de vreme ce a respins existența unei gândiri universale la baza a ceea ce există, a trebuit să admită concluzia care decurge în mod necesar de aici - că orice judecată umană este o minciună Nietzsche a realizat că credința în rațiunea umană se bazează pe presupunerea metafizică a unei minți universale asupra omului Dorind să fie consecvent, a renunțat atât la una, cât și la alta Exemplul lui Nietzsche este instructiv pentru noi și în altă privință: el demonstrează că avem în noi o credință metafizică indestructibilă, deși inconștientă, care râde de negația noastră Negarea rațiunii, negarea însăși posibilității judecăților, este totuși o judecată; ca orice judecată, ca orice alt act al rațiunii, ea presupune credința în rațiune, adică chiar lucrul care este negat (Va urma) Carte Evgheni Trubetskoy Biblioteca "Runivers" Starea actuală a sociologiei d) Elemente ale vieții sociale și relația lor Studiul științific al unor departamente ale realității este descompunerea acestuia în unități elementare de diferite niveluri de complexitate și dependență și studiul legilor combinației acestora din urmă, caracteristicile lor calitative, relațiile lor cu alte elemente și complexe, diferitele lor stadii de dezvoltare , dacă este cazul Studiul științific al vieții

sociale trebuie să își pună întrebarea: care sunt elementele vieții sociale? Răspunsuri îndeaproape mincinoase se obțin dacă luăm drept criteriu de elementaritate un fapt care nu este social, ci este purtătorul direct al vieții sociale, sau un fapt care este deja social, ca o celulă socială elementară, din care, ca dintr-un dat materie socială, prin diferențiere apar formațiuni sociale complexe În primul caz, trebuie să considerăm individul ca element al vieții sociale, în al doilea, familia, sau hoarda primitivă, care are principiul de bază al unității sale, în principal, relația de sânge Dar această alternativă arată deja că nici individul, nici familia nu sunt, ca atare, în toate definițiile lor, elemente ale vieții sociale - prin faptul că aceasta din urmă are o trăsătură specifică Individul uman, ca atare, evident nu poate fi recunoscut ca element social de bază și permanent, deoarece în istoricul primitiv și chiar antic !) Vezi Nr "Întrebare F și P " Întrebări de filosofie, KN , Biblioteca "Runivers" A GUREVICH în societate, persoana umană nu avea existență conștientă independent de funcțiile economice, familiale, religioase și juridice pe care le îndeplinea; în rest, ea era o persoană pur biologică și antropologică, care nu avea o semnificație sociologică adecvată Individualitatea mentală și morală conștientă a fost până acum un produs târziu și rar al dezvoltării istorice Din relațiile de familie, ca produse ale diferențierii lor, relațiile dintre clasele economice, drepturile individuale de proprietate, activitățile militare, în general, toate elementele vieții sociale, care au ca bază nu ierarhia și solidaritatea unilaterală, ca într-o familie, dar cooperarea și opoziția de oameni egali nu pot fi abstrase Definirea individului și a familiei ca conținuturi ale vieții sociale trebuie să fie ea însăși dată prin intermediul anumitor elemente, sau a unei anumite combinații de elemente, ale vieții sociale Acestea din urmă trebuie deja stabilite pentru ca conceptele de individ și familie să aibă sensul lor sociologic precis Societatea este un ansamblu de relații între oameni bazate pe experiența reciprocă a proceselor de viață de către aceștia Procesul de viață al personalităților umane este caracterizat de cea mai înaltă dezvoltare a conștiinței animale - senzații, aspirații și sentimente, idei, dorințe și activități, gânduri, voință și creativitate Experiența comună a oamenilor este experiența, în primul rând, a aspirațiilor și sentimentelor, apoi, prin intermediul limbajului, a percepțiilor și judecăților comune, dorințelor și acțiunilor Viața socială este o organizare bazată pe satisfacerea reciprocă a nevoilor prin forțe combinate, asistență și întărire reciprocă; este o distribuire oportună a acestor forţe după un plan premeditat; luând în considerare multiplicitatea, conștiința și complementul și înlocuirea reciprocă a indivizilor Nevoile de hrană, adăpost, protecție, reproducere și solidaritate internă sunt primele și de bază conținuturi ale oricărei activități colective Alături de instituțiile economice, familiale, politice și juridice din viața socială, inseparabil cu acestea există semne comune pentru lucruri și sentimente - cuvinte; alături de acesta din urmă - general Biblioteca "Runivers" STARE ACTUALĂ A SOCIOLOGIEI elemente de contemplare a lumii, idei generale religioase și morale La cele mai înalte stadii de dezvoltare apar literatura, știința, filosofia și arta, reprezentând în diverse grade și conținuturi proprietatea unor straturi întregi ale vieții sociale În acestea, în viața socială, apar, odată cu ea, și nu cu indivizi separați, sisteme legate de scopuri, mijloace și vederi, în care sunt conținute elementele vieții sociale *) Individualitatea nu este un astfel de element deoarece cel mai elementar fapt social

presupune mai mult de unul, cel putin doi indivizi Socialul într-un individ este ceea ce el are în comun cu un grup mai mare sau mai mic de alți oameni, fie cu națiunea sa, fie cu clasa sa, fie cu omul istoric, fie cu oamenii săi cu gânduri asemănătoare, fie cu umanitatea viitoare Individualitatea, ca atare, este determinată nu numai de trăsături sociologice - națiune, limbă, funcție socială, nivel social și clasă, ci și de trăsături subsociale biologice, antropologice și psihologice, pe de altă parte, și de trăsături suprasociale - convingeri etice și caracterul, opiniile științifice și filozofice, gusturile estetice, pe de altă parte În același mod, familia, ca conținut sociologic, este definită prin trăsăturile sale juridice, etice și pedagogice, ca o combinație a anumitor scopuri sociale elementare, și nu este ea însăși un element social clar și definit, la fel ca fizica modernă) determină masa prin numărul de accelerații emanate din corpul th, iar locul masei, prin direcția acestor accelerații, în locul semnelor nedefinite de materialitate și poziție, lovind mintea neștiințifică Acest lucru, desigur, nu distruge faptul că istoria are loc în persoane și prin persoane Cu cât societatea inferioară este dezvoltată în ansamblu, cu cât personalitatea care acționează în ea este mai mică, cu atât mai puține obiective și mijloace) Vezi despre originea socială și caracterul conținutului superior al vieții spirituale, pe lângă autorii mai sus citați, în special: E De-Ro-berty: Le bien et le mal, Le psychisme social și Le fondements de Fethique, J Jsoulet: La cite moderne) E Mah și alții * Biblioteca "Runivers" A GUREVICH b* indivizii sunt scopurile și mijloacele societății, cu atât mai învechite, inutile, inaccesibile înțelegerii și simpatiei-societatea gândurilor, dorințelor sale - cu atât va fi mai nesemnificativă influența individului asupra cursului vieții istorice Dimpotrivă, cu cât societatea este mai dezvoltată și cu cât personalitatea care acționează în ea este mai înaltă, cu atât scopurile și mijloacele individului sunt mai multe scopuri și mijloace ale societății, cu atât descoperirile sale sunt mai moderne, utile și mai ușor de înțeles pentru societate, invenții și activități, decât influența mai puternică și mai puternică este poziția ei în societate, - cu cât ea determină mai puternic cursul dezvoltării istorice, cu atât mai puternic își imprimă geniul individual asupra destinelor omenirii Ideile și scopurile economice, politice, juridice, religioase, pedagogice, științifice, filosofice, estetice nu sunt fiecare un sistem strict delimitat și omogen: ele se află în legături și interacțiuni strânse între ele, sunt parțial mijloace unul pentru celălalt, iar relațiile lor se schimbă sunt luate și dezmembrate în cursul dezvoltării istorice În general, însă, ideile, scopurile și activitățile care vizează obținerea beneficiilor materiale necesare și dezirabile prin extracția și prelucrarea materialelor naturale, schimbul și distribuirea produselor între membrii societății pot fi delimitate din sistemul de reguli care reglementează relațiile dintre membri al societății în relații economice, familiale și alte relații publice; cel din urmă sistem poate fi distins de sistemul de vederi sociale asupra lumii și a ceea ce se cuvine etc Pentru o sociologie care studiază viața socială tocmai ca întreg și își vede sarcina esențială și distinctivă în înțelegerea tuturor elementelor vieții sociale care se condiționează reciproc și condiționată în conținutul și dezvoltarea lor, "Fluiditatea și complexitatea elementelor vieții sociale este doar un postulat al oportunității, pe care încearcă să-l stabilească, în măsura în care subiectul îi permite și în măsura în care sarcinile ei generalizatoare domină, asupra anilizării şi sarcini de specializare de cercetare pur

logică Dar această fluiditate și complexitate a elementelor sociale este un obstacol în calea celor unilaterale sociologice Biblioteca "Runivers" STARE ACTUALĂ A SOCIOLOGIEI teorii care gândesc să înțeleagă viața socială luând un factor al vieții sociale - politic, ideologic sau economic - ca unică bază sau scop suprem, de care depind sau sunt subordonate toate celelalte conținuturi ale acesteia Protectia binelui comun din exterior si organizarea legala a vietii publice din interior nu reprezinta evident scopuri si activitati independente si strict delimitate Dacă există o armată permanentă în societate sau dacă toți membrii adulți ai acesteia sunt obligați să ia parte la război; dacă războaiele oamenilor sunt defensive sau ofensive; dacă țara este condusă de un monarh, sau de oligarhi, sau de un parlament; dacă în țară există proprietate privată sau colectivă asupra pământului sau a produselor de producție; dacă aceasta sau alta lege penală operează în ea, dacă are drept comercial și polițienesc - toate acestea depind, cu excepția motivelor naturale, nu de vreun motiv legislativ absolut, subordonând toate domeniile vieții sociale propriilor sale norme juridice originale, ci de foarte reale, nu în dreptul unor motive justificate, economice, religioase, științifice, tehnice și etice, și este imposibil de înțeles legea și structura politică a poporului în diversele lor ramificații fără a analiza aceste motive, la fel cum este imposibil să se înțeleagă să înțeleagă economia, știința etc fără a înțelege viața politică și juridică Același lucru trebuie spus despre încercarea de a înțelege viața istorică doar din mișcarea ideilor Încă de la începutul vieții publice, alături de ideile religioase și mitologice, a existat un grup de idei, ca să spunem așa, tehnice și concrete, despre cele mai obișnuite și mai importante lucruri și despre metodele elementare de protecție împotriva inamicului, obținerea de hrană și adăpost Viața conștientă constă nu numai din idei obiective, ci și din sentimente și aspirații Cunoașterea, gândirea nu numai că determină voința și sentimentele, ci sunt determinate de acestea din urmă în cel mai puternic grad Nevoile și dorințele direcționează, reglează, modifică fluxul de idei, conținutul și direcția percepțiilor și gândurilor Ridicarea sau suprimarea, încurajarea sau) Vezi P Barth: Philosophie der Gescliiclite, ais Sociologie ' Biblioteca "Runivers" A GUREVICH liniștitoare, iritante sau care provoacă durere sau plăcere - ideile capătă astfel un loc și o semnificație corespunzătoare în viața mentală și nu numai în virtutea conținutului lor pur obiectiv Odată cu dezmembrarea vieții mentale, fluxul de idei și gânduri devine extraordinar de complex, iar diversele relații dintre conținutul lor obiectiv și valorile lor volitive și emoționale se intersectează cu mii de fire Din interconectarea multiple a fiecăreia dintre momentele vieții cotidiene cu altele, ies la iveală diverse fluxuri de creativitate umană, în care predomină gândirea, voința sau sentimentul Alături de activitatea științifică și filozofică, îndreptată către căutarea adevărului, indiferent de relația acestuia din urmă cu sentimentele și voința, și dezmembrată în diverse fluxuri ale unui studiu detaliat al realității, gândirea practică se naște ca un proces tehnic, juridic, politic, pedagogic și prelucrarea etică a datelor obiective și gândirea estetică care vizează recrearea elementelor procesului lumii în combinații cerute de aspirațiile umane de libertate, fericire, exaltare, liniște II curentele teoretice, practice și estetice ale vieții mentale nu încetează să fie în cele mai strânse interacțiuni, oricât de diverse combinații le creează această interacțiune Ideile religioase și metafizice reprezintă aceeași împletire a aspirațiilor teoretice, etice și estetice, precum și

decorarea artistică a obiectelor vieții cotidiene sau construcția de spitale Tehnologia și arhitectura, poezia și arta dramatică, manierele și obiceiurile, în diferite grade, tind să fie ghidate și de datele științelor pozitive, considerente de oportunitate și frumusețe Dar conținutul vieții sociale nu se limitează la interacțiunea și împletirea gândurilor, voințelor și sentimentelor Acestea din urmă nu sunt suficiente pentru a înțelege cum viața socială capătă caracterul unui uriaș furnicar, în care nenumărate mulțimi de creaturi roiesc, se agita, judecă, pedepsește, ucide, mor, iubește, suferă, luptă, se bucură, ordonă, se supun - într-una vorbesc ele arată acea forfotă pestriță pe care o pictează istoria pentru noi Biblioteca "Runivers" STARE ACTUALĂ A SOCIOLOGIEI Oamenii se străduiesc să-și atingă scopurile, să-și satisfacă nevoile și, în același timp, să se confrunte cu lumea reală și cu alți oameni, să depășească opoziția oferită de aceștia din urmă, să-i schimbe și să fie schimbate de ei la rândul lor Din elementele vieții conștiente decurge viața socială, dar cea din urmă este o serie de procese obiective, non-psihice, iar aceste procese afectează la rândul lor viața conștientă Procesul social este un ciclu între impactul asupra realității conștiinței și reacția la viața conștientă a condițiilor obiective ale vieții sociale schimbate sub influența acesteia Acest ciclu are loc simultan în nenumărate multitudini de sfere care parcurg simultan diferitele sale faze O idee științifică este aruncată în realitatea vieții sociale; provoacă încercări de aplicare practică; o invenție tehnică aduce cu ea cutare sau cutare schimbare în procesele economice; acesta din urmă, la rândul său, modifică relațiile de familie, ceea ce poate duce la diverse schimbări în domeniul educației, moralității, dreptului și afectează structura altor idei sociale și teoretice Impletirea elementelor ciclului poate varia la infinit Ideile pot influența direct ideile, apoi moralitatea, apoi legea, apoi obiceiurile și tehnologia, sau direct, obiceiurile și tehnologia, și moralitatea, și legea și alte idei și așa mai departe, cu privire la fiecare dintre elementele vieții sociale Dictonul lui Comte: "lumea socială este guvernată de opinii" este doar parțial adevărat, dacă înțelegem prin "opinii" totalitatea vieții conștiente, deoarece realizarea vieții conștiente în lumea materială, umană și non-umană nu este identică cu acesta din urmă, deși este esențial pentru el motor necesarul său Este complet fals dacă înțelegem prin opinii, așa cum a înțeles Comte în principal, doar elemente ale unei viziuni teoretice asupra lumii Dar nu este mai satisfăcătoare teoria interrelațiilor dintre elementele vieții sociale în înțelegerea materialistă a istoriei Căci ultimul ciclu al vieții sociale există doar între economie - fundamentul și elementul primar al vieții sociale și suprastructura asupra acestui element fundamental Biblioteca "Runivers" A GUREVICH volum - drept, instituții politice, moralitate, idei Suprastructura se poate armoniza cu fundația sau o poate contrazice Odată cu creșterea forțelor productive, structura economică a societății se schimbă în cele din urmă, iar noi suprastructuri se adaptează la ea Raporturile juridice, formele sociale și ideile corespunzătoare forțelor productive asigură un mediu favorabil creșterii în continuare a forțelor productive, opunându-se din nou suprastructurilor anterioare și schimbându-le pe cele din urmă etc Nu poate exista nicio îndoială serioasă, mai ales după cercetările lui Stammler, că această teorie nu este gândită până la capăt, nu este gata Economia în niciun sens nu poate fi considerată singurul fapt social primar și de bază În întreaga lume animală este nevoie de hrană și reproducere; dar aceste nevoi nu au dus nicăieri la o viață socială

asemănătoare omului și la o tehnică dezvoltată a științelor naturale O funcție absolut echivalentă a nutriției în întreaga lume organică și în om este funcția mișcării Sistemul nervos servește în aceeași măsură atât la perceperea și prelucrarea stimulilor externi în mișcări, cât și la asimilarea acestora din urmă; "Nevoia" de conservare, sub influența căreia s-a dezvoltat sistemul nervos, se descompune în nevoia de mișcare și nevoia de hrană A afirma că economia stă la baza vieții sociale înseamnă deja a afirma dominația în ultima activitate conștientă și colectivă, deoarece economia însăși a luat naștere din acte mentale, din prelucrarea constructivă a percepțiilor externe și din cooperare Care idee va fi un element intern al economiei, care va fi o suprastructură pe deasupra? Cooperarea presupune respectarea anumitor reguli, o anumită cotă de înțelegere reciprocă prin cuvinte și gesturi, o anumită responsabilitate morală pentru postul și munca cuiva Economia modernă are ca condiție externă nu relațiile juridice de libertate de contract și de circulație, dar aceste drepturi sunt integrale) În cartea lui L Woltmaiin: Der Historische Materialismus s-a încercat aprofundarea și sistematizarea materialismului istoric Biblioteca "Runivers" STARE ACTUALĂ A SOCIOLOGIEI elemente ale procesului de producţie şi schimb în sine Între economie, drept, moralitate, știință, peste tot există doar granițe fluide Toate sunt elemente ale unei vieți sociale conștiente bazate pe experiența reciprocă Dar acest lucru nu este suficient: înțelegerea economică a istoriei ar avea atunci un anumit sens științific, dacă toate activitățile omenirii ar fi îndreptate direct sau indirect doar spre satisfacerea nevoilor materiale, dacă religia și știința, legea și morala ar servi unicul scop de a menține omenirea bine hrănită și în stare bună de sănătate Dar încă de la începutul existenței istorice, omul a avut și alte nevoi: nevoia de înțelegere și previziune, nevoia de a comunica cu propriul soi, nevoia de a-și mișca și a-și exercita organele Dacă aceste nevoi nu ar exista, atunci omenirea ar muri de foame, dar nu ar crea știință, artă sau moralitate Nu există nicio îndoială: știința, arta, morala servesc obiectivelor economice ale societății și cu cât acestea din urmă sunt mai mici în fața membrilor lor, cu atât este mai dificil să atingă aceste obiective, cu atât le servesc mai mult Dar scopurile economice sunt doar mijloace pentru alte scopuri, mai înalte, și asta cu atât mai mult, cu atât sunt mai ușor, obiectivele economice, sunt atinse, cu atât societatea și personalitatea superioară sunt dezvoltate Obiectivele religioase și morale, nevoile științifice și estetice pot obține chiar o astfel de contrapondere față de obiectivele economice, încât să acționeze în detrimentul acestora, să le suprime și chiar să tragă cu ele masele largi cu ele pentru o vreme Interacțiunea dintre economie și "suprastructura" spirituală, recunoscută de materialismul economic, contrazice deja această teorie, deoarece trebuie să recunoască independența dreptului, a moralității, a științei, ca o condiție necesară pentru interacțiunea lor cu economia, opoziția lor și contracararea acestora din urmă, rolul lor ca instrumente în organizarea activă și oportună a forțelor sociale Încercarea lui Stammler de a formula rațional teoria materialistă a ciclului vieții sociale s-a dovedit a fi nesatisfăcătoare din cauza unilateralității acestei teorii și a eșecului apriorismului kantian, din punctul de vedere al căruia se angajează să-l corecteze Această încercare are următoarele caracteristici Biblioteca "Runivers" A GUREVICH În societate se oferă un sistem de norme de drept cutumiar și obligatoriu care reglementează relațiile dintre oameni și un alt sistem de

activități care implementează aceste norme în diverse domenii ale vieții sociale Dreptul este o formă de activitate numită mama vieții sociale Conținutul științei, religiei morală, arta prezintă interes sociologic doar în măsura în care implementează normele externe ale vieții sociale, de exemplu în organizarea universităţilor, în dreptul de proprietate asupra operelor spirituale etc Economia este obiect al ştiinţei sociale numai în măsura în care implementează o serie de norme de viaţă socială, de exemplu folosirea proprietatii private si dreptul la liber contract, dreptul la autodeterminare si libera concurenta etc Elementele ramase ale economiei apartin stiintelor tehnologice, naturale si biologice Ciclul vieții sociale are loc, potrivit lui Stammler, în așa fel încât funcționarea unui anumit sistem de drepturi să conducă la o schimbare a relațiilor sociale, iar această schimbare duce la o schimbare a acestui sistem de drepturi Procesul social pentru el nu este un proces care are loc conform legilor naturale imuabile, ci (în asta constă corectarea înțelegerii materialiste a istoriei) un proces teleologic, realizarea idealului social al ființelor libere, un ideal care stă la temelia societății, înțeleasă ca un întreg, ghidată de ideea de drept Reelaborarea idealistă a formelor sociale se realizează pe baza acțiunii imanente a idealului social în societate, ceea ce nu exclude o relație strict firească între evoluția dreptului și a economiei Știința, morala etc , rămân în afara sistemului lui Stammler; nu au locul în ea Totul este aranjat după un ideal social și o lege naturală Este clar ce simțim despre această teorie Societatea este o combinație de împletire a obiectivelor economice, familiale, politice, științifice, etice, estetice bazate pe experiența reciprocă Între totalitatea acestor scopuri - conținutul conștient al societății - și realizarea lor, în realitate, există o interacțiune continuă și o mișcare giratorie în schimbare Nici idee, nici drept Biblioteca "Runivers" STARE ACTUALĂ A SOCIOLOGIEI nici economia, nici morala nu sunt elementele exclusiv supreme și dominante ale vieții sociale; fiecare element îi influențează pe toți ceilalți, îi servește pe toți ceilalți, îi subordonează pe toate celelalte, trece dincolo de cerințele și consecințele altor elemente în cerințele și consecințele sale Interacțiunea elementelor sociale este alfa și omega sociologiei Despre regularitățile din viața socială și despre natura legilor sociale, vezi mai jos Alături de afirmațiile dogmatice, reprezentanții înțelegerii materialiste a istoriei (de exemplu, K Schmidt) indică studiul formelor economice ale vieții sociale ca metodă de înțelegere a elementelor coexistente ale acesteia din urmă Și într-adevăr, aprofundarea în formele de viață economică a popoarelor istorice, întreprinsă mai întâi de economiști și pătrunzând acum în cercurile istoricilor de specialitate, este un progres major în știința istorică Meritele lui Rodbertus? Nietzsch, Lippert, Schmoller, Lamprecht și alții sunt fără îndoială în acest sens Dar această cerință metodologică nu trebuie denaturată, metoda economică nu trebuie ridicată la singura metodă de pătrundere în fenomenele sociale, așa cum fac teoreticienii înțelegerii materialiste a istoriei și de la care s-au abținut cei care au folosit efectiv această metodă și au îmbogățit știința Deoarece fiecare element al vieții sociale le influențează pe toate celelalte, fiecare dintre ele poate fi luat ca bază pentru a lua în considerare toate Rolul religiei în istorie este chiar mai semnificativ decât rolul economiei Dreptul și morala reprezintă, de asemenea, un punct de vedere interesant pentru studiul vieții sociale Istoria științei și a filozofiei este o sursă atât de bogată de înțelegere a istoriei încât unul dintre sistemele sociologiei le-a pus la baza tuturor celorlalte

elemente ale vieții sociale Cu cât crește conștientizarea importanței educației raționale a tinerei generații și a ridicării spirituale și morale a maselor prin artă, cu atât devine mai interesant să aruncăm o privire asupra istoriei lumii din punctul de vedere al rolului jucat în ea prin educație conștientă și artă Într-un cuvânt, câte elemente ale vieții sociale, atâtea metode de sociologie Iar importanța unei anumite metode sociologice este determinată nu numai de rolul acestui element în umanitatea trecută, ci și invers Biblioteca "Runivers" A GUREVICH în raport cu acesta prin complexitatea în picioare și înălțimea acestui element Viața socială are trei trăsături principale aplicabile tuturor elementelor sale și relațiilor lor Fie este imobil, adică există în forme consacrate fără o schimbare majoră a acestora timp de un întreg secol sau mileniu; sau regresează, adică formele vieții sociale se degradează, experiența reciprocă slăbește, societatea se stinge, se dezintegrează, se dizolvă în alte societăți; sau progresează, adică se dezvoltă formele de viață socială, experiența reciprocă se intensifică, se extinde, se extinde la noi conținuturi Sociologia modernă a făcut foarte puțin pentru a înțelege stabilitatea și regresia societăților Analogiile biologice cu care încearcă să opereze nu ating scopul S-au făcut mai multe pentru a înțelege evoluția socială la care trebuie să ne întoarcem acum Să rezumam ceea ce s-a spus despre elementele vieții sociale și relațiile lor reciproce Elementele vieții sociale sunt scopuri economice, familiale, politice, științifice, etice, estetice bazate pe experiența reciprocă Între toate elementele vieții sociale există o interacțiune neîntreruptă; niciun element nu joacă un rol exclusiv determinant, niciun element nu joacă un rol exclusiv dependent Pe lângă interacțiunea dintre elementele conștiente ale vieții sociale, există o interacțiune a totalității acestora din urmă cu fundamentele și implementările lor reale Viața socială este un ciclu complex împletit între schimbarea ființei prin conștiință și schimbarea conștiinței prin ființă - Din punct de vedere metodologic, fiecare element al vieții sociale poate fi luat ca bază de cercetare Pe lângă viața economică, cele religioase și etice sunt esențiale în relația metodologică vederi și cunoștințe științifice Condiţiile evoluţiei sociale Din vremea lui Hume, explicația cauzală nu mai este înțeleasă ca o indicație a modului în care un conținut al realității produce altul; ca răspuns la o întrebare despre cauza unui fenomen natural, nu se așteaptă indicarea unui motiv similar cu Biblioteca "Runivers" STARE ACTUALĂ A SOCIOLOGIEI uman, prin care ar putea fi justificată existența acestui fenomen Acest tip de "explicație" a lumii se dovedește a fi imposibil, oricât de persistent s-ar impune minții acest "de ce" Explicația științifică constă în indicarea legăturii regulate dintre afecțiune și condiționat, în indicarea repetării unei secvențe cunoscute între fapte Legile mai complexe pot fi reduse la legi elementare; procesele psihologice și sociologice pot fi explicate din acțiunile elementelor elementare voliționale, emoționale și intelectuale; dar chiar și în domeniul psihologic, ca și în cel natural, ne oprim în cele din urmă la relațiile actuale, care ni se par a fi de la sine înțelese datorită caracterului lor constant și universal, dar care sunt la fel de puțin raționale ca și regularitățile explicate sau complexe De ce fiecare ființă vie se străduiește să supraviețuiască, de ce caută plăcerea și evită suferința, de ce corpurile sunt atrase de legea gravitației, de ce apare deloc mișcarea - acestea sunt întrebări fără sens pentru că sunt irelevante, dar care apar dintr-o umanitate care nu se poate sprijini pe necesitatea răului, asupra contradicțiilor dintre real și propriul, asupra presiunii fără

sens a forțelor naturale, asupra inevitabilității morții În raport cu condiția și cu condiționatul, ambii termeni sunt dați constant; nu derivăm din conținut, pe care îl numim condiție, un alt conținut, pe care îl numim condiționat, ci stabilim că, întrucât ambele conținuturi sunt date în diferența lor calitativă și în ireductibilitatea lor unul la altul, atunci unul dintre ele este o condiție a celuilalt Astfel, evoluția socială trebuie dată ca fapt presupus, astfel încât să putem căuta și stabili conținuturile care stau în legătură cu diversele momente și elemente ale evoluției sociale, ca condiții pentru aceasta din urmă Afinitatea calitativă și, cel mai important, legătura constantă experimentată între un conținut și altul sunt călăuzii în acest proces de căutare a condițiilor, proces care decurge mai mult datorită necesităților instinctive ale gândirii decât prin modul de gândire, la fiecare pas al gândirii cel conștient și metodic Condițiile evoluției sociale sunt împărțite în extra-sociale și intra-sociale În primul rând, acestea sunt condițiile geografice Biblioteca "Runivers" A GUREVICH skikh, semne climatice, geologice, organice ale mediului și în semne antropologice, rasiale ale membrilor societății A doua condiție o putem determina fără dificultate după cele spuse în capitolul precedent Progresul cunoașterii acceptat de Condorcet și Comte, singura condiție intrasocială a dezvoltării sociale, nu poate fi recunoscut ca singura condiție a acesteia din urmă, deoarece el însuși este un fapt foarte complex și divers condiționat și nu poate fi acceptat deloc, ca o condiţie elementară a altor procese Mai mult, am văzut imposibilitatea identificării condiţiilor oricărei evoluţii sociale cu condiţia simplului progres al ideilor Progresul voințelor și sentimentelor și schimbarea treptată de către acesta din urmă a fundamentelor exterioare ale conștiinței, care la rândul său duce la o schimbare a sentimentelor și voințelor, sunt conținuturi cel puțin la fel de importante ale vieții sociale ca și progresul cunoașterii Condiţiile lor nu coincid cu condiţiile progresului cunoaşterii şi trebuie luate în considerare în mod deosebit Aici îmi vin în minte explicațiile actuale ale dezvoltării sociale prin dorința de a satisface nevoi, sau dorința oamenilor de cea mai mare fericire Dar aceste explicații chiar nu explică absolut nimic, pentru că nu fac decât să repete întrebarea: de ce au oamenii așa și așa nevoi și de ce le satisfac în felul acesta și nu altfel, de ce își caută oamenii fericirea în asta și nu în alta, sau alternativ în ambele Aceste explicații lasă neexplicat cursul particular al vieții sociale care trebuie explicat Nu sunt false, pentru că dacă oamenii se străduiesc pentru ceva, atunci chiar se străduiesc, vor, au nevoi; dar aceste explicații nu spun la ce se străduiește oamenii, așa cum propoziția: "totul este ceea ce * este" nu spune exact ce este acest "totul" Semnele formale ale voinței umane nu pot explica conținutul ei material A indica condițiile evoluției sociale înseamnă, de fapt, să nu o "reducem" la un fapt care nu conține această evoluție în sine, ci să abstrageți semnele cele mai generale ale ei tocmai în forma în care apare în istorie Înțelegerea materialistă a istoriei oferă nu mai puțin Biblioteca "Runivers" STARE MODERNĂ A SOCIOLOGIEI trei rânduri de condiții pentru dezvoltarea socială fără a încerca să stabilească o relație neechivocă între aceste rânduri Acestea sunt, în primul rând, nevoile de conservare și reproducere a vieții; în al doilea rând, creșterea forțelor productive și dezacordul dintre acestea din urmă și relațiile de producție; în al treilea rând, lupta de clasă este declarată a fi principala trăsătură a vieții istorice Dar nevoile economice, așa cum am subliniat deja, au o semnificație subordonată și secundară tocmai în viața socială Creșterea forțelor productive se

datorează, evident, progresului științelor naturale și al gândirii tehnice, iar aceste progrese, după cum se știe, au avut ca sursă nu nevoia de a mânca, de a dormi și de a se reproduce, ci munca mentală de mii de ani - conceptele religioase, metafizice și științifice ale lui Platon, Aristotel, Copernic, Galileo, Newton Pe lângă dezacordurile dintre forțele productive sporite și condițiile legale etc de producție, neînțelegerile naționale și religioase, discrepanțe între numărul populației și mijloacele de existență, între cultura unei părți a populației și sălbăticia și sclavia celuilalt etc , au o importanță nu mică în istorie Și pe lângă forțele productive, ceva crește în istorie Cunoștințele, abilitățile practice, sociabilitatea sunt în creștere; Apare libertatea politică, dispar granițele externe dintre popoarele izolate până acum, cresc diviziunea muncii, înțelegerea reciprocă, cooperarea reciprocă a omenirii Unde a rămas economia, ce se explică în ea, ce se explică? Nevoile economice nu explică totul; trebuie explicate forţele productive, schimbul, organizarea socială a producţiei şi temeiul ei juridic Din teoria economică rămâne, în felul nostru, nu ea, ci, în primul rând: cererea de înțelegere socialologică a tuturor elementelor istoriei, ca determinându-se reciproc și stătând în legătura legislativă reală și în reciprocă oriental-bio-secunda , de care depind; în al doilea rând, afirmația că în prezent dorința de bogăție, siguranță și plăcere sunt cele mai puternice motive de activitate și viață socială, ascunzându-se adesea în spatele diferitelor măști patriotice, etice, științifice, estetice Biblioteca "Runivers" A GUREVICH În ceea ce privește lupta de clasă, concepția materialistă a istoriei nu reușește să arate modul în care istoria actuală este explicată prin lupta de clasă și lupta dintre clasele particulare în special Conceptele de clase conducătoare și suprimate îi servesc în principal drept fir pentru, după părerea ei, explicații satisfăcătoare ale curentelor științifice, etice și estetice, programelor partidelor politice și conținuturilor legislative Dar aceste explicații sunt corecte doar în măsura în care curentele economice și politice au influențat și influențează într-un mod cu adevărat decisiv restul vieții sociale; sunt nesimțiți și naiv-pretențioși când încearcă să deducă întreaga structură a acestor partide din interese economice și politice Lupta claselor politice pentru predominanța economică nu poate fi considerată singura condiție a evoluției sociale, deoarece odată cu ea, istoria este încă plină de lupta raselor și națiunilor, a sectelor religioase și a tendințelor științifice și filozofice, literare și estetice, a luptei dintre individ și grup, între motive egoiste și altruiste, între familie și societate, între generații noi și vechi, între cei sănătoși, cei puternici, cei apți și cei bolnavi, cei slabi, degenerați, criminali Și viața istorică se mișcă și este plină nu numai de luptă Munca pașnică, solidară, persistentă în toate domeniile vieții sociale rămâne sursa principală și fundamentală a progresului social Lupta și opoziția ar putea fi stimuli necesari și salutari pentru activitatea creatoare a popoarelor și a indivizilor; dar roadele pozitive ale civilizaţiei au fost obţinute numai în acţiunea acestor stimulente, în străduinţa energică de atingere a scopurilor stabilite Condițiile vieții sociale provin nu dintr-una, ci din mai multe surse; ele stau în legături strânse reciproce, dar nu reprezintă o unitate completă, se curg unul în altul în fluxuri largi, dar nu se contopesc într-un curent complet unic și fără ambiguitate dirijat Ne rămâne, după cele spuse, să ne formulăm viziunea asupra condițiilor evoluției sociale: Condiţiile evoluţiei sociale constau în străduinţa pentru Biblioteca "Runivers"

STARE ACTUALĂ A SOCIOLOGIEI atingerea scopurilor economice și familiale, politice, religioase, etice, științifice, estetice și în interacțiunea și lupta dintre toate aceste obiective în indivizi și grupuri Legile evoluției sociale Tendințele ideologice, economice, juridice și etice din sociologie au încercat fiecare să stabilească legi generale pentru dezvoltarea vieții sociale Cea mai remarcabilă încercare de tratare științifică a istoriei este încă sociologia lui Auguste Comte În afară de înțelegerea materialistă a istoriei, toată sociologia ulterioară nu a produs absolut nimic sistematic nou în comparație cu sociologia lui Comte Ea doar a interpretat, criticat, completat, dezvoltat în continuare învățăturile acestuia din urmă În centrul sociologiei lui Kont se află celebra lege a celor trei etape de dezvoltare a minții umane, legate de clasificarea științelor Conform acestei legi, mintea umană se desfășoară în înțelegerea ei a tuturor domeniilor fenomenelor, de la cele mai generale la cele mai speciale (cu realizarea mai timpurie a unor etape superioare câmpului elementar al fenomenelor și de aici rezultând posibilitatea existenței în uman în minte, ca și în umanitate, simultan toate cele trei etape în raport cu diverse domenii ale fenomenelor) la început etapa teologică, când fenomenele sunt explicate ca fiind conduse de ființe spirituale ca oamenii; apoi, o etapă de tranziție metafizică, când fenomenele sunt explicate din abstracțiile realizate de idei (entités) și ajunge în final la stadiul pozitiv, studiind fenomenele ca fiind supuse unor legi imuabile și nu căutând cauze primare și agenți ascunși din spatele lucrurilor Fiecare dintre aceste etape ale dezvoltării omenirii determină toate celelalte aspecte ale vieții acesteia din urmă Etapa teologică este împărțită în trei diviziuni: fetișism, politeism și monoteism Odată cu fetișismul, apar creșterea vitelor și agricultura, deoarece provoacă respect pentru animale, întârzie impulsurile de a le ucide și leagă populația de sol Familia este atunci singura organizație a vieții sociale Tehnica și arta sunt slab dezvoltate, pentru că în acest stadiu fantezia este absentă Fetișismul este treapta cea mai de jos Întrebări de filosofie, carte - Biblioteca "Runivers" A GUREVICH dezvoltare sociala Este urmat de politeism Agricultura obligă să acorde atenție corpurilor cerești și trezește îndumnezeirea acestora Odată cu politeismul, apar uniuni sociale mai largi - națiuni, state, iar cu acestea din urmă - sentimente patriotice Încep războaiele; cei învinși sunt transformați în sclavi, munca lor este exploatată; luxul devine posibil, egoismul apare și inegalitatea economică crește Arta găsește condiții favorabile în politeism și atinge cote înalte de dezvoltare Sub politeism, o castă specială de preoți iese în evidență din societate, în contrast cu vrăjitorii și sfinții proști ai fetișismului; iar acești preoți sunt și purtători de putere temporală Indivizibilitatea puterii spirituale și laice, fiind în aceleași mâini, este, după Comte, o trăsătură caracteristică a organizării sociale în stadiul politeismului, iar toate conținuturile vieții sociale ale popoarelor clasice din antichitate - războiul, proprietatea privată, arta, sclavia și coincidența autorităților seculare și spirituale - sunt reduse la credințe politeiste, ca motiv principal În monoteism, gândirea se ridică deja deasupra viziunii antropomorfe asupra lumii până la o viziune unificatoare și îmbrățișătoare Reprezentantul vieții spirituale, biserica, îndeplinește marea misiune istorică a educației morale și mentale a omenirii, iar aceasta îl face pe Comte să trateze Evul Mediu și organizarea lor teocratică cu profundă evlavie Monoteismul produce o schimbare a vederilor asupra războiului, atenuează diferențele de clase și schimbă conținutul și caracterul

artei Frăția tuturor oamenilor și unitatea lor într-un Dumnezeu comun obligă pe cineva să trateze negativ războiul ca un scop în sine și este considerat permis numai pentru autoapărare și în relația cu necredincioșii Feudalismul este o organizație de autoapărare Sclavia, sub influența atașării populației de sol, se înmoaie mai întâi în iobăgie; apoi, sub influența războaielor religioase - în special a cruciadelor și a înfloririi orașelor - locuitorii acestora din urmă sunt izbăviți de iobăgie; libertatea lor este urmată de emanciparea muncitorilor agricoli Arta medievală diferă de arta antică prin conținutul moral-religios și măreția formelor Nu ajunge Biblioteca "Runivers" STARE ACTUALĂ A SOCIOLOGIEI datorită unei dezvoltări deosebit de înalte, deoarece evului mediu îi lipsea acea constanţă a formelor de viaţă socială, necesară înfloririi artei, care îşi pune ca sarcină idealizarea formelor consacrate de viaţă socială În vremurile moderne, viața devine mai complicată, iar Comte nu încearcă să-și extragă tot conținutul din dezvoltarea viziunii asupra lumii El afirmă patru serii de conținuturi ale vieții sociale: industrial, estetic, științific și filozofic Primul joacă un rol conducător și determinant în noul timp; dominația elementelor vieții sociale nu se mai mișcă în direcția de sus în jos, de la idei superioare la nevoi, ci de jos în sus, de la nevoi la idei Dominanța științei și a filozofiei asupra tuturor domeniilor vieții sociale și coincidența lor într-un întreg este rezultatul unei dezvoltări care trebuie să aibă loc odată cu trecerea vieții sociale la o etapă pozitivă În noul timp, pe care Comte îl consideră de la (de la desființarea completă a iobăgiei până la Revoluția Franceză), industrialismul, dorința de a crea bunuri materiale, a jucat rolul principal și decisiv, deși și aici au jucat și descoperirile și progresul științific un rol important Industrialismul a înlocuit în cele din urmă militarismul clasei de mijloc și s-a pregătit pentru debutul celei de-a treia etape - dominația autorității spirituale în viața socială Această etapă este pregătită direct de evoluția puterii de stat și de relația acesteia cu cele patru rânduri La început, industrialismul și creativitatea estetică se dezvoltă independent, cu energia întreprinderii private, fără intervenția statului Atunci statul le ia sub ocrotirea sa si se ocupa cu energie de prosperitatea bunastarii si artelor poporului Mai târziu, știința și filosofia sunt luate și de stat sub protecția sa în apărarea tutelei tiranice a Bisericii Acest lucru face posibil ca știința și filozofia, cu mare succes și energie, să ducă mai departe lupta împotriva teologiei, începută deja în scolastica medievală, și să opună învățăturilor teocratice și monarhice ale bisericii cu învățătura metafizică a dreptului natural - egalitatea și libertatea tuturor oamenilor Fructul muncii metafizicienilor și juriștilor este Revoluția Franceză, cu revendicările ei pur formale și absolute de egalitate și libertate * Biblioteca "Runivers" A GUREVICH Stadiul metafizic și corespunzătoare lui Comte modernă liberalizează și anarhia intelectuală și socială reprezintă o trecere la stadiul pozitiv, la organizarea societății din punctul de vedere al binelui omenirii și cu supremația puterii spirituale - filozofii - în conducere al societatii Puterea spirituală trebuie să stea alături de puterea executivă, seculară, deoarece puterile de abstractizare și generalizare sunt indisolubil legate de puterile de combinare și organizare În "Politica pozitivă" Comte dezvoltă un întreg plan de organizare viitoare a societății, extinzându-se la economie, familie și cultul laturilor afective ale umanității O teorie mai schematică a evoluției sociale este dată de Marx și Engels Pentru ei, istoria are un caracter dialectic și este

guvernată de legi absolute, imuabile Comunismul primitiv se transformă în opusul său - proprietatea privată a obiectelor și instrumentelor de producție Proprietatea privată duce la economia mărfurilor, a cărei formă pură este o economie capitalistă Exploatarea capitalistă a forţelor naturii şi a forţelor omului are drept consecinţă acumularea bogăţiei, subordonarea naturii scopurilor umane, centralizarea, raţionalizarea şi socializarea procesului de producţie; provoacă suprapopulare, șomaj, crize; unește umanitatea și activitățile ei; determină curentele etice, psihice și estetice și creează toate condițiile depășirii sale în cea mai înaltă formă de cooperare - exploatarea socialistă a forțelor naturii și solidaritatea internă economică, politică, etică etc : în comunismul de ordin suprem Sociologia modernă a stabilit următoarele legi istorice: i) Creșterea diviziunii muncii - diferențierea societății în sens economic, mental, moral și estetic, alocarea unor individualități din ce în ce mai definite, net delimitate, completându-se reciproc, respectându-se libertate reciprocă și solidaritate în asistența reciprocă pentru dezvoltarea lor (Spencer, Durkheim, Simmel)) Creșterea libertății politice - înlocuirea instituțiilor politice care constrâng, limitează și suprimă individul cu instituții în care nu există limite pentru autodeterminarea rezonabilă a individului și în care există loc pentru constrângere și instinct - Biblioteca "Runivers" STARE ACTUALĂ A SOCIOLOGIEI ea ocupă un acord între indivizi liberi (Fullier, Durkheim, Giddings)) Creşterea solidarităţii sociale - armonizarea progresivă a voinţelor, egalizarea idealurilor, vederilor, gusturilor, nevoilor, abilităţilor (Fullier, Wundt, Tard) Să trecem la critica legilor indicate ale evoluţiei sociale Legea lui Comte a trei etape a făcut obiectul unor critici îndelungate, oarecum ostile Metafizicii și epistemologii aveau toate motivele să respingă această lege: le-a fost suficient să sublinieze caracterul presupus necritic al pozitivismului și, într-o negare radicală a întregului sistem, să arunce și această lege peste bord În tabăra opusă a materialiștilor, a fost înțeles greșit și răsturnat de naturalistul englez Huxley Wundt constată că aceasta nu este o lege istorică, ci psihologică a percepției și cunoașterii: începem cu o înțelegere mai mult sau mai puțin antropopatică a lumii exterioare și terminăm cu o înțelegere obiectivă a acesteia) În sfârșit, Fullier stabilește că această lege a fost înțeleasă de Comte nu ca lege a dezvoltării tuturor lucrurilor și conținuturilor experienței, ci doar ca lege a dezvoltării viziunii asupra lumii, și o limitează în sensul că stadiul pozitiv, care urmează metafizica dogmatică a scolasticii și platonicienilor, nu exclude metafizica critică, reprezentând sinteza etapelor pozitive și idealiste și satisfacând, în panteismul moral, nevoi religioase O părere similară este împărtășită de istoricul filosofiei franceze din secolul al XIX-lea, Ravesson Critica sociologică a dreptului celor trei etape trebuie să se întoarcă, în primul rând, împotriva afirmării unei legături clare și naturale între viziunea dominantă asupra societății asupra lumii și toate elementele coexistente ale vieții acesteia și, în al doilea rând, împotriva stabilirii insuficiente de către Comte a fundamentelor și limitelor psihologice a acestei legi Insuficiența explicației lui Comte a legăturii dintre fetișism și creșterea vitelor și agricultură, dintre politeism și războaie, sclavie, proprietate privată, dezvoltarea artei și dominația preoților, din punctul de vedere al unei explicații strict cauzale, este izbitoare Altele - morale și politice, estetice și economice - sunt complexe și variate) W Wundt: Logik II, die historischen Gesetze Biblioteca "Runivers" A GUREVPCH motivele

figurative au contribuit la apariţia şi coexistenţa faptelor enumerate Nu există o relație intrinsecă între politeism și proprietatea privată sau cultul grecesc al frumosului Politeismul a fost religia Romei, care s-a remarcat puțin din punct de vedere estetic În general, așa cum s-a subliniat deja mai sus, nu există o determinabilitate inevitabilă și neechivocă a tuturor aspectelor vieții sociale de către un singur factor, fie că este vorba de idei, sau de lege etc Legile enunțate în istorie nu sunt legi ale coexistenței și un secvența specifică a proceselor istorice și legile secvenței diferitelor zone ale vieții, diverse sisteme și idei conectate intern, conform legilor care decurg direct din conținutul intern al acestor scopuri și idei Disputele referitoare la existența sau imposibilitatea legilor istorice se bazează pe o distincție insuficientă între viața istorică în ansamblu și diferitele elemente ale vieții istorice Viața istorică este rezultatul unei multitudini nenumărate de forțe în schimbare; a stabili relaţiile necesare în ea se dovedeşte a fi o întreprindere iluzorie dacă încercăm să generalizăm o oarecare coincidenţă individuală a diverselor procese Altfel va fi dacă ne întoarcem la clase generale de fenomene istorice recurente și care se schimbă încet Vom aborda apoi faptele psihologice, care sunt supuse unor legi definite și lipsite de ambiguitate Diverse forme de experiență reciprocă, diverse sisteme de relații sociale par a fi realizarea, în interacțiunile dintre indivizi, a diferitelor curente ale vieții mentale Există o legătură directă și firească între scop și mijloace, premisă și concluzie, plăcut și dezirabil etc ar trebui stabilite consecințele obiective ale acestei activități și alegerea sa; din acest sistem de vederi generale, urmează în mod necesar o anumită explicație, interpretare și percepție a datelor noi; se poate prezice cu mare probabilitate direcția pe care o va lua gândirea ulterioară sub influența lor, chiar și rezultatele la care va ajunge; în fine, din gusturile individului, din vpe-ul lui Biblioteca "Runivers" STARE ACTUALĂ A SOCIOLOGIEI sensibilitate, înclinație către acele sau alte feluri de sentimente, se poate prezice atitudinea sa față de acele sau alte forme de artă, față de acele sau alte conținuturi ale realității Dar în istorie regularitatea voinței, gândirii și simțirii încetează să devină evidentă și călăuzitoare Voința, gândirea și simțirea au întotdeauna un conținut obiectiv; propria lor regularitate se reduce la cele mai generale legi psihologice, fără să spună nimic despre conținutul lor specific Istoria, în schimb, investighează tocmai conținuturile concrete ale voințelor și sentimentelor, curentele concrete de idei Dorința oamenilor de fericire, liniște, înălțime, activitate pentru a elimina suferința, entuziasmul, depresia, pentru a satisface nevoi elementare și superioare încă nu spune nimic despre exact cum oamenii își satisfac toate aceste aspirații și nevoi, în ce succesiune și grad În aceasta, istoria se dovedește a fi complet dependentă de dezvoltarea vieții conștiente a omenirii, de acumularea, dezmembrarea și aplicarea ideilor teoretice, practice și estetice În influența sa asupra realității, viața conștientă a omenirii întâmpină opoziția mediilor naturale și sociale; ea însăși, la fel ca instituțiile și activitățile reale, este un produs al interacțiunii legilor clare ale conștiinței cu toate celelalte legi multi-valorice ale mediului înconjurător De aici și pestrița, ilogicitatea, natura în zig-zag a tuturor domeniilor vieții sociale, dar și legătura internă și unitatea logică a elementelor care privesc prin această variație Aceasta era esența gândirii lui Comte El a vrut să stabilească regularitatea internă a dezvoltării conștiinței ca bază a tuturor celorlalte regularități ale vieții istorice, dar și-a

restrâns sarcina stabilind, ca singură regularitate de bază a conștiinței, dezvoltarea viziunii asupra lumii sub influența condițiilor de percepția și înțelegerea - în timp ce condițiile de simțire și dorință oferă baza pentru stabilirea unor regularități la fel de importante Cooperare simplă, specializare prin exercițiu într-un anumit domeniu de activitate; descompunerea în fabrică a procesului de producție a produselor într-un număr de procese separate; înlocuirea muncii manuale cu munca la mașină și transferarea centrului atenției de la efectuarea muncii Biblioteca "Runivers" A GUREVICH la direcția instrumentului - toate acestea sunt aceeași lege strict necesară a dezvoltării ca legea a trei etape O altă lege, nu mai puțin ireproșabilă, constă în trecerea de la activitatea primitivă armonioasă a tuturor membrilor societății cu aceeași conștiință a scopului la activitatea dirijată de voința unuia sau a unora, executată prin ordine, fără conștiința legăturii dintre mijloacele și scopul și fără interes în scop (ca, de exemplu, în război sau sub domnia sclaviei sau a iobăgiei), - la activitate / în care conștiința scopului din partea interpretului este necesară condiție pentru execuția cu succes; în sfârșit, la o activitate care nu se poate desfășura fără interesul personal al interpretului pentru scopul său, astfel încât scopul însuși este maestrul suprem al activității (de exemplu, creativitatea estetică sau filozofică) Astfel, este posibilă, pe calea analizei psihologice, să se abstragă legile dezvoltării științifice, filozofice, politice, juridice, economice, religioase, estetice; se poate ridica la legile de ordin superior - legile corelațiilor dintre diferitele stadii de dezvoltare a diverselor elemente - dar nu trebuie uitat că aceste legi sunt abstracții din viitoarea dezvoltare istorică pe baza metodelor deductive ale gândirii psihologice, nici că aceste legi sunt legile acțiunii factorilor mentali - gânduri, dorințe și sentimente și, în cele din urmă, că ele îmbrățișează doar trecutul și prezentul, dar nu și viitorul În acest din urmă aspect, legea lui Comte trebuie totuși corectată în sensul că filosofia pozitivă stabilită de el ca etapă finală în dezvoltarea minții umane nu poate fi deja recunoscută în prezent ca finală Kont a formulat în mod fals tendințele generale ale științei și a exagerat importanța acesteia în viața publică În opinia sa, toate științele se străduiesc pentru "unitate logică și științifică" completă Dezvoltarea științei ar trebui să conducă la dominarea unei singure metode în ea și la reducerea în viitorul îndepărtat a tuturor departamentelor realității la un singur principiu El însuși și-a văzut principalul merit în aplicarea metodei pozitive la cea mai complexă știință din ierarhia cunoașterii - sociologia și în arăta solidaritatea și interacțiunea tuturor științelor în dezvoltarea lor Prin aceasta s-a gândit să elimine atât etica, cât și logica În al doilea rând, a luat în considerare Biblioteca "Runivers" STARE ACTUALĂ A SOCIOLOGIEI dominarea completă a științei sociale în toate procesele de viață ale societății, subordonarea completă a acesteia din urmă față de legile cunoscute ale vieții sociale și, cel mai important, suficiența acestor cunoștințe pentru a le reglementa pe cele din urmă este posibilă El a văzut meritul suplimentar al filosofiei pozitive în sinteza subiectivă, în reorganizarea tuturor științelor din punctul de vedere al binelui omenirii A încercat parțial să o facă el însuși Toate acestea sunt o exagerare strălucitoare a faptelor adevărate Progresul științei duce atât la specializarea cunoștințelor, cât și la unificarea acesteia Unitatea principiilor de bază crește cu o multitudine de noi posibilități de descoperiri științifice și posibilități reale inepuizabile Știința nu poate deveni niciodată filozofie, filosofia o

știință perfectă Și știința are dreptul de a exista dacă, odată cu ea, arta ne readuce de la fapte seci și generalități mai mult sau mai puțin lipsite de sens la plenitudinea realității reale, dacă tehnologia și științele practice ne învață să folosim rezultatele științifice, dacă moralitatea ne arată domeniu de activitate Distrugerea finală a curentelor metafizice și teologice ale gândirii, dacă este deloc de conceput și de dorit, va duce la secolul al XX-lea nu la determinismul abstract al pozitivismului, ci la filozofia îmbunătățirii neîntrerupte a cunoștințelor, voinței și activității Învățătura materialismului istoric despre regularitatea socială a fost în ultima vreme subiectul unor dezbateri aprinse în Germania și aici Considerăm așadar de prisos să ne oprim critic asupra acestei doctrine în cadrul acestui articol, cu atât mai mult cu cât am avut deja ocazia să ne stabilim mai sus atitudinea generală față de ea Să ne limităm la unul singur! Observație Legile dezvoltării sociale indicate de Comte, Marx, individualiști, moraliști sunt, în raport cu viitorul, nu numai analize mai mult sau mai puțin reușite ale secvențelor regulate ale diferitelor sisteme de scopuri pe baza experienței reciproce a oamenilor, ci și idealuri, o abstracție din realitate a unui număr de aceste curente, izolându-le în gândire de aceste curente opuse și limitative și stabilindu-le în această formă, ca dominante cu adevărat în viața socială viitoare Realizează aceste idealuri în realitate, elimină-le pe toate Biblioteca "Runivers" A GUREVICH elemente care împiedică dezvoltarea deplină a curentului dorit - de exemplu, eliminarea concurenței și a proprietății private, sau a legăturilor familiale și de stat care constrâng individul - care este atunci sarcina activității individuale și colective Cunoașterea naturii legilor sociale, ca având idealuri în raport cu viitorul și poate fi realizată numai cu ajutorul activității umane, și nu printr-un proces regulat independent de aceasta din urmă, asemănător cu cele naturale, este foarte esențială Am văzut că viața socială este un ciclu de interacțiune între viața conștientă a omenirii, totalitatea scopurilor stabilite de aceasta și acele medii materiale (de care aparțin organizațiile cerebrale ale oamenilor care acționează) în care se realizează aceste scopuri Rezultatul unei acțiuni nu este niciodată determinat doar de conținutul scopului - el este determinat atât de acesta din urmă, cât și de proprietățile materiei, condițiile reale în care este atins scopul, opoziția, limitarea, adaptabilitatea lor Orice activitate din mediu este cu atât mai reușită, cu atât ține mai mult cont de calitățile reale ale acestuia din urmă; cu cât este mai capabil să-și folosească propriile legi ale naturii, cu atât obține mai mult rezultatele dorite Dar ceea ce este important în raport cu natura devine secundar în raport cu viața socială Acesta din urmă este o țesătură supusă unui model foarte complex de fapte psihologice - idei și scopuri pe baza experienței reciproce Obiectivele pot fi criticate, ideile se dezvoltă; interacțiunea conștientă între oameni este unul dintre instrumentele de reevaluare a obiectivelor și de ridicare a ideilor Viitorul vieții sociale nu poate fi creat numai în conformitate cu legile cunoscute ale fluxului de fapte sociale: cu cât activitatea noastră socială capătă mai mult caracterul unei simple subordonări față de scopurile de masă existente, cu atât valoarea ideală a acțiunii noastre este mai mică, cu atât mai puțin critică joacă de rol în ea elementul stabilirii conștiente a activităților scopurilor și mijloacelor Dimpotrivă, cu cât rolul conștiinței în determinarea acestor obiective este mai mare, cu atât este mai largă înțelegerea interacțiunilor reale existente pe care se bazează activitatea conștientă, cu atât este mai departe Biblioteca

"Runivers" STARE ACTUALĂ A SOCIOLOGIEI De la procesele reale repetitive, cu atât ea trebuie să recunoască distanța mai mare între străduința de a atinge idealul și rezultatele reale ale acestui efort - dar, mai concret, ea este capabilă să-și determine scopurile în raport cu diferitele domenii ale vieții sociale Rezum rezultatele generale ale analizei legilor sociale: Legile evoluției sociale nu sunt legile cursului istoric al vieții sociale Nu există legi istorice Legile evoluției sociale sunt abstracția etapelor și conexiunilor succesive necesare în formarea conținuturilor psihologice ale istoriei - diverse sisteme de idei și scopuri umane pe baza experienței reciproce și a relațiilor lor reciproce Legile vieții sociale sunt legile activității umane în societate și sunt realizate prin activitate conștientă, direcționată, într-un scop anume j Viitorul vieții sociale nu poate fi prevăzut ca un proces natural, ci poate fi dorit și depinde de conținutul voințelor umane; acestea din urmă sunt supuse nu numai unei necesități biologice și psihologice neschimbate, ci pot fi și ghidate de obiective teoretice, practice și estetice stabilite critic Δ Gurevici Biblioteca "Runivers" Idealul cunoașterii (Empiriocriticism și empiriomonism) Epoca noastră este epoca criticii prin excelență Începând cu Renașterea, marea mișcare eliberatoare a spiritului uman, pas cu pas, deschide calea progresului neîntrerupt, nestingherit al forțelor umane, individuale și sociale; pe tărâmul gândirii, această operă eliberatoare apare sub forma criticii, rupând nenumăratele fetișuri care stau în calea cunoașterii, rupând nenumăratele lanțuri care îi îngăduie dezvoltarea Dar dominația decisivă a criticii începe la sfârșitul secolului al XVIII-lea Revoluția franceză a făcut din critică un principiu atotcuprinzător al existenței sociale a oamenilor; Kant a făcut din el un principiu de gândire omniprezent: toate limitele criticii au fost eliminate în mod fundamental, a trebuit să-și stabilească propriile limite de acum înainte De atunci, critica a fost sloganul a tot ceea ce progresează în viață și în gândire Sub steagul său, utopiştii obişnuiau să mărşăluiau în atacurile lor asupra sistemului social, dar acum sub steagul său se poartă o mare luptă de clasă În știință, puterea criticii a condus la elaborarea unor metode precise; în filozofie, la un pozitivism constant Desigur, de mai multe ori au venit momente de reacție autoritare în viață, reacție dogmatică în gândire Dar și aici puterea criticii s-a arătat în mod clar, nu numai prin faptul că, mai devreme sau mai târziu, a câștigat, ci și prin faptul că reacția a încercat în cea mai mare parte să se îmbrace în costumul său, a încercat să se dea la vedere ca critică Aceasta este dorința reacționarului Biblioteca "Runivers" IDEALUL DE CUNOAȘTERE Puterea de a-și introduce contrabanda istorică sub steagul criticii demonstrează cel mai bine puterea și respectul de care se bucură acest nobil steag în toate mările și golfurile oceanului furtunos al timpului nostru ' Cum se poate explica atunci o importanță vitală atât de enormă și, aparent, din ce în ce mai mare a criticii? Înseamnă lupta diferitelor forme de viață, învechite și emergente, acumularea de forțe pentru care cadrul stabilit este strâns, setea de spațiu și libertate După cum știm, există epoci organice și critice în dezvoltarea popoarelor, epoci în care viața curge calm pe cursul ei obișnuit, încet se extinde și se adâncește, fără a avea nevoie de noi căi, pentru că cele vechi încă nu o constrâng, și epoci când ea se străduiește cu putere prin repezi și stânci, punând noi canale care să le înlocuiască pe cele vechi, prea înguste și înghesuite Pietrele grele, acoperite cu mușchi se rostogolesc și sunt duse în mare, munții spălați de secole se prăbușesc - aceasta este opera esențială a vieții și aceasta este epoca

în care trăim Dar râul nu curge să mute pietre și munți; critica nu poate fi niciodată scopul final, rezultatul asupra căruia viața s-ar putea opri Nici sentimentul, nici voința oamenilor, nici măcar cunoașterea nu se pot mulțumi doar cu critici Viața în creștere, forțele care se acumulează trebuie neapărat să prindă contur în forme noi, trebuie să se organizeze în noi unități Afacerea criticii este de a da loc acestor forme, de a le împiedica să se dezvolte urât și dizarmonios; dar ea nu le poate crea Critica este un grădinar care curăță cu grijă solul pentru un copac, taie ramurile în exces și care cresc necorespunzător; dar nu el este motivul pentru care pomul crește și dă fructe magnifice Viața se dezvoltă din viață și își determină propriul scop; scopul este creativitatea, nu critica Conținutul, care în vremea noastră caută noi forme pentru sine, este cu adevărat enorm Forțele colective ale omenirii în lupta sa cu natura exterioară au crescut de sute de ori în ultimele secole și sunt folosite în direcții nesfârșite variate; s-a extins și mai mult domeniul experienței științifice, din care sfera producției este acum doar o mică parte; dus nemăsurat Biblioteca "Runivers" ISS A BOGDANOV a existat o multitudine de idei și viziuni asupra lumii care se împleteau și se ciocneau în lumea modernă Este nevoie de forme infinit de largi și puternice, dar și infinit de plastice, pentru a îmbrățișa și îmbina liber un astfel de conținut în dezvoltarea lui continuă; este nevoie de forme infinit de complexe și în același timp infinit de armonioase pentru ca toată diversitatea acestei vieți care progresează infinit să se potrivească în ele fără contradicții Imaginația noastră nu își poate imagina cât de incomparabil de maiestuoase trebuie să fie aceste noi forme în grandiozitatea lor, incomparabil de grațioase în armonia lor În contururi obscure, generale, ele sunt deja conturate în depărtare Conștiința în curs de dezvoltare îi distinge vag și se străduiește cu pasiune pentru ele Ca obiect al unor astfel de eforturi, ele sunt numite idealuri Mai clar iese în evidență idealul vieții practice din timpul nostru: el exprimă dorința de a uni armonios întreaga umanitate pentru a lupta împotriva lumii elementare, pentru dezvoltarea continuă a forțelor Idealul cunoașterii nu este atât de clar; nu este formulat pentru toată lumea într-un cuvânt viu, de înțeles, numele său este străin marea majoritate, chiar și celor apropiați de idealul vieții practice Între timp, unitatea vie, inseparabilă a practicii și a cunoașterii ne spune că ambele idealuri trebuie să fie indisolubil legate, trebuie să fie în strictă armonie Prin urmare, orice încercare este legitimă, chiar și în aceeași schemă generală în care ne apare idealul vieții, de a descrie și idealul cunoașterii Punându-ne o astfel de sarcină, știm deja dinainte că drumul către soluționarea ei trece prin domeniul criticii: nu acea critică pasională care transformă formele vieții practice, ci critica rece și strictă a experienței și a gândirii abstracte eu Dacă ne străduim să ne bazăm cercetările pe toate realizările marii epoci a criticii, atunci cel mai indicat este să luăm ca punct de plecare expresia cea mai completă și riguroasă a spiritului criticii într-o relație cognitivă cu realitatea Critica empirică ni se pare a fi o asemenea expresie a tendinței critice pentru vremea noastră- Biblioteca "Runivers" IDEALUL DE CUNOAȘTERE > o critică a tuturor cunoștințelor din punctul de vedere al experienței și o critică a experienței însăși din punctul de vedere al conexiunii și regularității ei Empiriocritica este o formă modernă de pozitivism, dezvoltată pe baza celor mai recente metode ale științelor naturii, pe de o parte, și a ultimelor forme de critică filozofică, pe de altă parte Această tendință filosofică și-a găsit exponenții cei mai

proeminenți în Ernst Mach și Richard Avenarius, dintre care primul a formulat-o cu o claritate și transparență deosebite, cel din urmă cu o completitudine și precizie deosebite *) Atrage din ce în ce mai mulți susținători în rândul tinerilor reprezentanți ai științei și filosofiei, atât în catedră, cât și în afara acesteia; are din ce în ce mai multă influență asupra dezvoltării științifice și filozofice a timpului nostru Chiar și adversarii empiriocriticii recunosc această putere în creștere și această influență în creștere Nu este necesar să expunem în vreun fel complet fundamentele filozofice ale empiriocriticii; Din punctul de vedere al sarcinii noastre, este suficient să caracterizăm cea mai generală relație cognitivă a acestei școli cu realitatea, cu lumea experienței Sarcina cunoașterii, conform părerilor lui Mach și Avenarius, este de a sistematiza conținutul experienței, astfel încât experiența să fie atât baza naturală, cât și limita naturală a cunoașterii Conform sensului său obiectiv, această sistematizare este o adaptare puternică a vieții, un instrument de conservare a vieții și de dezvoltare a acesteia Viziunea cunoașterii ca o adaptare, care a apărut în gândirea evoluționistă, desigur, mult mai devreme decât empiriocritica, găsește cea mai largă și mai cuprinzătoare dezvoltare în lucrările acestei școli și devine baza unei critici consistente a cunoașterii "Die Analyse der Empfindungen" a lui Mach și lucrările sale științifice-critice, în special "die Warmelehre", pe de o parte, și "Kritik der reinen Erfahrung" a lui Avenarius, pe de altă parte, oferă o imagine completă și omogenă, în toate esențiale, a criticii teoria evoluţionistă a cunoaşterii)) Însuși termenul de "empirio-criticism" îi aparține, de fapt, lui Avenarius; dar el caracterizează bine și părerile lui Mach, deși în unele detalii ele diferă de cele ale lui Avenarius) În dezvoltarea concepțiilor lui Mach, idealismul filozofic a servit drept punct de plecare, în timp ce pentru Avenarius, încă de la început, realistul Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV Dar cunoașterea în această imagine nu este doar o adaptare în general, ci și o adaptare socială Geneza socială a cogniției, dependența ei de experiența socială, echivalența fundamentală a gândirii diferiților oameni și interacțiunea socială continuă evidențiază clar și sunt subliniate în mod conștient de ambii gânditori Aici predecesorii lor trebuie recunoscuți ca marii întemeietori ai monismului istoric, despre care ambii filozofi nu aveau nicio idee clară *) Acolo unde Mach descrie legătura dintre cunoaștere și procesul social și de muncă, coincidența opiniilor sale cu ideile lui Marx devine uneori direct izbitoare În unele dintre schițele filozofice ale lui "Warmelehre" întâlnim astfel de propoziții precum, de exemplu, următoarele: "știința a apărut din nevoile vieții practice din tehnologie" (p), o formulare strict în concordanță cu principiul materialismului istoric Pentru noi, aceasta este o altă dovadă a progresivității profunde a empiriocriticii, ca tendință capabilă de a asimila organic tot ceea ce este mai vital în mediul său ideologic colorarea cerului Și mai remarcabilă este identitatea fundamentală a concluziilor filosofice la care ambii gânditori au ajuns, complet independent unul de celălalt, reformând teoria cunoașterii pe baza metodelor științifice dezvoltate Neînțelegerile destul de nesemnificative dintre acești filozofi poartă, însă, o amprentă clară a diferenței în punctele inițiale de dezvoltare (aceasta se aplică în special conceptului lui Mach de "senzații-element"; despre asta va trebui să vorbim mai târziu) O poziţie oarecum specială o ocupă printre principalele lucrări de empiriocritică a lui Avenarius Der menschliche Weltbegriff (doctrina introjecţiei); dar vom reveni și la el *) Mai

aproape în timp de Mach și Avenarius este A Riehl, care recunoaște și socialitatea cunoașterii și rolul ei biologic ca adaptare, dar departe de a menține pe deplin acest principiu în analiza sa asupra cunoașterii ("Der philosophische Kriticismus", II V T) În general, în ultimele decenii, aceste idei sunt adesea întâlnite în literatura filozofică și social-filosofică; dezvoltarea filologiei comparate a contribuit mult la consolidarea lor, elucidând legătura organică dintre gândire și vorbire, formă socială de comunicare (aici în special Noiret, Max Müller); dar de obicei punctul de vedere socio-genetic asupra gândirii nu este realizat până la capăt cu o secvență metodologică strictă nici de filosofi, nici de oameni de știință Biblioteca Runiverse CUNOAȘTERE IDEALĂ Explorând cunoașterea ca o adaptare socială, empiriocritica nu găsește nicio diferență fundamentală între cunoașterea obișnuită, non-critică, și cunoașterea științifico-filozofică, critică Atât sarcinile, cât și metodele sunt în esență aceleași în ambele cazuri, diferența este doar în gradul de dezvoltare al adaptării: prin metode științifice și critice, sarcinile de cunoaștere sunt realizate cu o completitudine relativ mai mare cu o cheltuială mai mică de energie; aceste metode se caracterizează prin economisirea timpului și a efortului Astfel, cunoștințele obișnuite și inexacte, în dezvoltarea sa progresivă, străduindu-se să îmbrățișeze bogăția și varietatea din ce în ce mai mare a experienței, trebuie neapărat să treacă pas cu pas în cunoașterea critică și exactă În același timp, cunoașterea se apropie din ce în ce mai mult de o descriere pură a ceea ce este în experiență - desigur, o descriere care generalizează și sistematizează - Aici intervine problema conținutului experienței, a conexiunii și regularității acesteia și a semnificației vitale a diferitelor părți ale acestui conținut Aceasta este întrebarea criticii experienței Fluxul nesfârșit de experiență din care se cristalizează cunoașterea prezintă, în ansamblu, nu doar un tablou foarte grandios, ci și foarte variat Descompunând acest întreg pas cu pas, analiza trece de la părțile sale mai mari la cele din ce în ce mai mici și, în final, ajunge la o anumită limită în care descompunerea ulterioară eșuează Aici stau elementele experienței Care sunt aceste elemente? Mach le numește "elemente-senzație" Experiența pe care o avem cu privire la "lumea exterioară" se reduce la "corpuri", ca combinații de diverse "semne" - loc, timp, culoare, formă, mărime etc Descompunerea acestor "semne" ne conduce la senzații elementare spațiu, timp, culori, tonuri, până la senzații de inervație, tactile, gustative etc În așa-numita "lume interioară" avem percepții, idei, aspirații, emoții O analiză ulterioară oferă aici parțial aceleași elemente> ca pentru experiența exterioară (de exemplu, în "percepția" unui corp există și senzații spațiale, de culoare, inervație etc), parțial, în plus, elemente vor-
Întrebări de filosofie, carte $ Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV
exterior, emoțional) ··· De fapt, numai în raport cu lumea "mentală" elementele pot fi numite pe bună dreptate "senzații", deoarece "senzație" este un termen psihologic, care este incomod de aplicat câmpului fizic al experienței) ; dar este foarte important ca aceleași elemente să aparțină "corpurilor" ca "semnele" lor ("roșu", "verde", "rece", "fierbinte", "solid" etc) și să intre în compoziția "percepții" și "reprezentări", ca "senzații" propriu-zise (senzație de roșu, verde, rece etc) "Roșu" în corpuri și "senzația de roșu" în percepția lor sunt aceleași elemente ale experienței, pe care doar le desemnăm diferit Corpurile sunt complexe ale acelorași elemente pe care în "percepții" le numim "senzații" Poziția este extrem de importantă, asupra căreia este necesar să ne oprim Organismul uman există pentru

noi, ca un corp dintr-o serie de alte corpuri Din ce elemente ale experienței este alcătuit acest corp? În primul rând, avem o serie de elemente percepute cu ajutorul vederii, o serie de elemente de culoare și spațiu (formă) Apoi o serie de elemente complet diferite, Avenarius distinge între "elemente" și "personaje", iar prin "elemente" el înseamnă culori, tonuri, dure și moi, dulci și amar, etc , iar prin "personaje" - colorarea plăcerii și suferinței, a frumuseții și a urâțeniei , realitate și aparent, claritate și vag etc Pentru scopurile noastre, această diferență nu este esențială și, prin urmare, preferăm să-l urmăm pe Mach în expunerea noastră) Mach însuși notează această diferență de mai multe ori pentru a elimina posibilitatea unei interpretări idealiste a opiniilor sale Traducătorul său rusă (Engelmeyer, Eseuri despre teoria cunoașterii lui E Mach, , ed de Manotskova) se înșeală oarecum prin faptul că acordă puțină atenție acestei părți a problemei; transmitând punctele de vedere ale lui Mach, el ajunge chiar atât de departe încât formulează astfel: "senzațiile noastre nu sunt derivate ale lumii, dar noi am produs lumea din senzațiile noastre" (Introducere, p) Mach nu ar fi fost niciodată de acord la această formulare Ar sublinia, -i) că este corect să numim elementele senzaţii numai atunci când vorbim despre ele din punct de vedere psihologic, iar în raport cu lumea "fizică" acest termen este inadmisibil; și în al doilea rând) că elementele nu sunt ceea ce am făcut lumea din noi, ci produsul descompunerii cognitive a experienței, astfel încât experiența ca întreg, în raport cu ele, este primară, și nu secundară Poate că o descompunere ulterioară a "elementelor" prezente va reuși - nu sunt, până la urmă, atomi; apoi vor fi înlocuite cu elemente care sunt mai simple, dar și mai "derivate", în sensul lungimii drumului de-a lungul care cunoștințe le vor ajunge Biblioteca Runiverse CUNOAȘTERE IDEALĂ percepute cu ajutorul unui sentiment de presiune și a unui sentiment de temperatură: elementele de formă și spațiu, care ne sunt oferite prin simțirea corpului, elementele de căldură și răcire care apar lângă ele etc Mai departe, un număr dintre elementele accesibile auzului sunt tonurile și zgomotele care alcătuiesc vorbirea, cântatul, plânsul, râsul și așa mai departe Toate aceste serii sunt complet diferite prin materialul lor - calitativ eterogen, și totuși toate se combină într-un singur complex, notat prin cuvântul "om" Seria vizuală - elemente de culoare și formă vizibilă - este chiar de neconceput de comparat în imediata sa cu seria tactilă - elemente de formă tangibilă, duritate, căldură - sau cu seria acustică - tonuri și zgomote; este de neconceput să comparăm în acest sens chiar și elemente individuale ale aceluiași rând între ele, de exemplu, "roșu" cu "verde" Dar "corpul" este un lucru Ce îi dă această unitate? Conexiune stabilă a părților complexului Această legătură stabilă din experiența noastră este departe de a fi necondiționată În masa de cazuri, vedem doar oameni care trec, dar nu auzim sau atingem: având în vedere raza vizuală, restul nu sunt date, și totuși nu avem nicio îndoială că avem "corpuri", "oameni" în in fata noastra În alte cazuri, auzim sau doar atingem, sau vedem și auzim etc Dar rândurile individuale sunt puternic asociate între ele - știm din experiență că, dacă vedem o persoană, atunci este suficient să ne apropiem și să atingem pentru a-l atinge și, probabil, și pentru a auzi Doar o parte nesemnificativă a elementelor poate rămâne din fiecare rând, și totuși întregul complex, întregul "corp" intră în sfera experienței noastre: putem vedea un deget al unei persoane, sau simțim doar mâna lui, sau auzim doar un mersul - și totuși nu avem nicio îndoială că avem un bărbat în fața noastră Dacă este vorba despre o anumită persoană -

domnul A , atunci întreaga compoziție a complexului se poate schimba foarte mult, de exemplu, se va îmbrăca un costum nou, tenul și silueta vor suferi de boală, vocea va deveni răgușit etc ; totuși, vom recunoaște aceeași persoană, același complex În general, stabilitatea relativă a unui complex de elemente este suficientă pentru a face un "corp" din acesta) Din această relativitate ia naștere cel mai absolut lucru din filosofie, "substanța" sau "lucru în sine" Fiecare parte dată a complexului poate * Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV Pentru noi este foarte importantă o latură a problemei, asupra căreia nu se oprește nici Mach, nici Avenarius Seria vizuală, seria tactilă, seria acustică, care fac parte dintr-un "corp", diferă calitativ în elementele lor, sunt complet incomparabile din punct de vedere al materialului - comparați, de exemplu, roșu cu dur sau amar - şi totuşi acţionează într-o legătură inseparabilă De ce nu formează complexe independente pentru cunoaștere? Cunoașterea nu se străduiește să unească omogenul și să despartă eterogenul? De ce, atunci, experiența noastră se dezvoltă în astfel de complexe care sunt eterogene ca compoziție? Răspunsul la aceste întrebări se obține foarte ușor dacă ne oprim asupra faptului principal al experimentului - asupra paralelismului rândurilor care formează corpul Dacă vedem simultan o persoană, o auzim și îi atingem corpul, atunci relațiile reciproce ale elementelor din toate cele trei serii de experiență sunt într-o anumită corespondență unele cu altele Modificările în domeniul vizual corespund anumitor modificări ale domeniului tactil și invers Când vedem că o persoană a ridicat mâna (schimbarea combinației de culoare și elemente spațiale), putem oricând, dacă dorim, să o simțim simultan cu ajutorul atingerii (modificare în combinația elementelor tactile); relațiile acelor și altor elemente se modifică într-o anumită legătură, care nu poate fi înlocuită cu alta Dacă vedem anumite mișcări ale buzelor și ale pieptului, atunci de obicei auzim anumite sunete ale vorbirii; și iarăși raporturile dintre aceste și alte elemente variază într-o anumită corespondență reciprocă Să presupunem că aveți o gamă vizuală de elemente, dar nu există deloc elemente tactile și nu puteți obține, adică vezi o persoană, dar ceea ce lipsește în experiența noastră în acest moment, și totuși recunoaștem "lucrurea" pentru același lucru ca și întregul complex pentru noi Nu înseamnă asta că putem renunța la toate "elementele", toate "semnează lucruri și totuși nu va mai rămâne ca fenomen, ci ca "substanță"? Desigur, aceasta este o veche eroare logică: fiecare păr individual poate fi smuls și persoana nu va deveni chelie; dar dacă ar fi fost smulse toate împreună, bărbatul ar fi chel; acesta este procesul prin care se creează "substanța", pe care Hegel l-a numit nu fără motiv "abstracție caput mortuum" Dacă aruncăm toate elementele complexului, atunci nu va exista niciun complex; rămâne doar cuvântul care o denotă Cuvântul este "lucru în sine" Biblioteca Runiverse CUNOAȘTERE IDEALĂ nu ai senzații tactile când îl atingi - nici rezistență, nici căldură; în acest caz, nu este deloc o persoană, ci o fantomă sau un fel de iluzie optică Auzi discursul unei persoane, dar, în ciuda prezenței tuturor condițiilor obișnuite pentru perceperea intervalului vizual corespunzător, nu îl primești sau primești o serie cu relații complet diferite; în acest caz, nu este din nou o persoană, ci o halucinație auditivă, sau poate un fonograf Acolo unde este încălcat paralelismul obișnuit al unor astfel de serii de date, recunoașterea în experiență a unui "corp" dat, perceput în mod obișnuit, este de asemenea eliminată și apare nevoia de a combina faptele experienței într-un mod diferit, de a recunoaște nu acel "corp", ca de obicei, ci altul, sau să nege complet existența unui

"corp" Paralelismul serii eterogene de experiență, combinate într-un singur "corp", conferă acestor serii o anumită uniformitate; dar aceasta este omogenitatea relațiilor, și nu a elementelor Această omogenitate a relațiilor, observată pentru diferite serii de experiență, este baza imediată a unității corpului Unitatea spațială și temporală a corpului nu sunt decât anumite forme ale acestei omogenități de relații, acest paralelism de rânduri: spațiul, de exemplu, spațiul vizual este coordonat cu spațiul accesibil la atingere tocmai din cauza paralelismului dintre rândurile de elemente; iar unitatea timpului este doar un alt nume pentru curgerea paralelă a tuturor acestor serii printre fluxul general al experiențelor imediate Să remarcăm că una dintre aceste serii joacă de obicei un rol special, organizator în complex Când ne imaginăm corpul uman, acesta ne apare în primul rând ca un obiect tangibil, sau predominant ca un obiect vizibil, adică complexul se bazează pe un rând, în cea mai mare parte, și anume tactil (mai rar vizual); iar alte rânduri se unesc în jurul lui, ca parte centrală a complexului Nu este greu de înțeles ce anume determină un rol atât de special al seriei tactile: este legat de semnificația sa specială - semnificația în lupta biologică De obicei, numai atunci când există o serie tactilă, obiectele se pot dovedi a fi serios utile sau grav dăunătoare vieții: toate obiectele de "producție" în sensul economiștilor sunt materiale Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV manoperă, unelte, bunuri de consum - reprezintă obiecte "tangibile"; corpurile lipsite de o gamă tactilă, de exemplu, umbrele, reflexiile, norii, sunt vital neimportante (cel puțin, direct neimportante; indirect, pot dobândi și o importanță mare, ca, să zicem, norii de ploaie) În plus, de o importanță considerabilă este marea completitudine și claritate a seriei tactile (la atingerea obiectelor), strâns legate de acest rol biologic; totuși, în acest sens, este mai degrabă inferior rândului vizual, care acționează ca un rând organizator, în locul celui tactil, atunci când acesta din urmă nu este disponibil și, uneori, chiar și când este prezent Să remarcăm în treacăt că toată metafizica materialistă se bazează pe un fel de fetișizare a seriei tactile, pe atribuirea acesteia unei valori cu totul excepționale (materia este tangibilul, sau cel puțin ceea ce, cu o amploare suficientă, ar fi tangibil, ca , de exemplu, atomi materiale) Să revenim acum la expunerea opiniilor lui Mach După cum sa subliniat deja, aceleași elemente pot fi incluse în compoziția "corpurilor fizice" și în compoziția "proceselor mentale" Dacă "corpul" numit organism uman este un complex de elemente de culoare, spațiale, tactile și alte elemente, atunci percepția acestui corp - din ce elemente constă? Da, evident, din aceeași culoare, spațială, tactilă etc ; doar că aici aceleași elemente sunt numite "senzații" "Reprezentarea" corpului este, de asemenea, compusă din aceleași elemente, atunci când corpul nu este în percepție directă Dar care este diferența dintre "corp" și "percepția corpului" sau "reprezentarea" lui? Căci acestea sunt cu siguranță departe de a fi același lucru din punctul de vedere al experienței noastre Corpul, printre alte corpuri, aparține unui anumit sistem de lucruri, care se caracterizează prin anumite relații și este numit lumea "fizică" sau "exterioară" Percepția sau reprezentarea corpului aparține unui alt sistem în care relațiile sunt diferite și care se numește lumea "mentală" sau "interioară" Întrebarea se rezumă, așadar, la diferența dintre două domenii de experiență - fizic și mental, "extern" și "intern" Biblioteca "Runivers" IDEALUL DE CUNOAȘTERE În lumea complexelor fizice, corpurile se caracterizează printr-o anumită regularitate stabilă a relațiilor lor externe și

interne Există o masă în fața ta; percepția ta asupra mesei se schimbă cu fiecare schimbare a poziției capului tău: dispare dacă te întorci sau te îndepărtezi; dar masa, ca un corp, nu se schimbă în același timp și rămâne la locul ei Puteți, în mod arbitrar, cu un singur efort de atenție, să evocați și să fixați reprezentarea tabelului într-o serie de alte reprezentări în cele mai diverse asociații de imagini; dar nu poți, la fel de arbitrar, printr-un singur act de voință, să realizezi ca masa să ia naștere într-o serie de alte corpuri sau să apară într-o nouă relație cu acestea Legătura fenomenelor în ambele cazuri este diferită: în lumea fizică are un caracter mult mai definit, străin de orice arbitrar, independent de stările în schimbare aleatorie ale organismului nostru; în lumea fenomenelor mentale apar într-o anumită dependenţă tocmai de starea organismului, în cel mai apropiat mod de sistemul nervos Percepțiile sunt obținute atunci când excitația diferitelor organe de simț este transmisă la aparatul nervos central și se modifică în funcție de forma acestei excitații, pe de o parte, starea conductoarelor nervoase și a celulelor nervoase, pe de altă parte Tăiați doi nervi optici și toată lumea percepțiilor vizuale va dispărea pentru acest psihic; sau otrăvește sistemul nervos cu santonin și toate obiectele vor fi percepute într-o culoare diferită decât înainte Expuneți organismul la acțiunea unei doze bune de otravă narcotică și nu numai percepțiile, ci și ideile, chiar și emoțiile și aspirațiile vor dispărea Perturbați alimentația cortexului cerebral și întreaga lume mentală va fi confuză, dezordonată; toate atitudinile lui se vor schimba drastic Și lumea fizică, în ciuda tuturor, rămâne aceeași Toate asemenea comparaţii - pot fi făcute la nesfârşit - conduc la următoarea formulare: în măsura în care datele experienţei acţionează în dependenţă de stările unui anumit sistem nervos, în măsura în care formează lumea mentală a unei anumite persoane; în măsura în care datele experienței sunt luate fără o asemenea dependență, avem în fața noastră lumea fizică Prin urmare, Avenarius desemnează aceste două zone de experiență ca o serie dependentă și o serie independentă de experiență Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV, Pentru a înțelege diferența reală dintre cele două serii de experiență, acele cazuri intermediare sunt deosebit de importante, în care apare confuzia lor temporară Omul își raportează imaginile de vis, halucinațiile mai întâi de lumea exterioară; dar experiența ulterioară îl convinge că aceste fenomene depind în întregime de starea specială, trecătoare, a sistemului său nervos și apoi le raportează deja la lumea mentală Dacă o persoană nu este atât de educată încât să stabilească această formă de dependență, așa cum este adesea cazul persoanelor nedezvoltate în raport cu halucinațiile, atunci fenomenul, în ciuda întregii sale instabilități, va fi referit la lumea "exterioară" - halucinația va să fie înțeles ca o "fantomă" sau "spirit", în general, ca un corp, deși cu proprietăți deosebite (cuvântul "spirit" nu ar trebui să inducă în eroare aici, "spiritul" unui fetișist nu este deloc psihic în științific sens) Pe lângă acele complexe care pot apărea în mod egal atât în seria fizică, ca corpuri, cât și în cea psihică, ca percepții sau reprezentări, există încă complexe de alt fel, aparținând în întregime lumii mentale, și niciodată atribuite de noi câmpul fizic al experienței Acestea sunt complexe emoționale și volitive: sentimente, afecte, aspirații etc Bucuria, furia, dorinta, iubirea, nu ne apar niciodata ca "corpuri", ci intotdeauna doar procese mentale Între timp, complexele de acest fel sunt uneori extrem de stabile - mult mai stabile decât alte fenomene trecătoare ale lumii fizice Mai mult, aceeași "psihicitate" excepțională distinge cel mai stabil

complex din seria experiențelor noastre, cel pe care îl notăm prin cuvântul "eu" Cum să înțelegeți acest grup special de experiențe? Caracterul psihic special al întregului grup este determinat de faptul că acesta se află într-o dependență deosebită, directă de stările unui anumit sistem nervos, și nu poate fi reprezentat în afara acestei dependențe, în acea conexiune firească ce caracterizează sfera fizică a experienţă Prin urmare, apare cu ușurință dorința de a evidenția brusc o serie psihică specială din sistemul general de experiență, de a o separa, ca ceva independent, de toate experiențele psiho-fizice Dar un asemenea punct de vedere nu putea fi considerat corect Complexe emoționale, volitive și complexul "eu" al dezintegrarii Biblioteca "Runivers" IDEALUL DE CUNOAȘTERE " sunt analizate în elemente, iar aceste elemente sunt omogene cu cele care apar în tot felul de alte combinații psiho-fizice Astfel, în emoții, conform studiilor experimentale, chiar dacă nu se acceptă teoria generalizantă a lui James și Lange, inervația și elementele tactile joacă, fără îndoială, un rol important, elemente care, în alte combinații, sunt incluse în componența "percepțiilor" iar în alcătuirea "corpurilor" În același mod, complexele voliționale sunt combinații complexe de diverse elemente cu anumite "personaje" (în terminologia lui Avenarius); elementele de inervație au o importanță deosebită aici *) În ceea ce privește "Eul", acesta este cel mai complex complex de combinații vitale, în principal emoționale și volitive, în general, cele care sunt cel mai strâns legate de autoconservarea organismului) Astfel, după elementele lor, după materialul lor, complexele psihice speciale nu se deosebesc de alte grupări din sfera experienței, nu se deosebesc de combinațiile psihic-fizice II Am schițat, în măsura în care este necesar pentru sarcina noastră, cea mai generală relație a empiriocriticii cu realitatea ca sistem de experiență În fața noastră a apărut o viziune asupra lumii, pe de o parte, adânc întemeiată pe achizițiile științei moderne, pe de altă parte, foarte fascinantă prin simplitatea și claritatea ei Cu greu se încadrează în cadrul definițiilor filozofice obișnuite Se deosebește puternic de realismul naiv prin atitudinea sa profund analitică și strict critică față de întregul conținut al experienței Dar nu este mai puțin îndepărtat de orice idealism: de transcendent, ceea ce nu recunoaște nicio realitate supersensibilă a ideilor, ci consideră Vezi R Avenarias, "Kritik der reinen Erlahrung", II, θ şi urm p , precum și cca Vezi, de asemenea, G Simniel, "Skizze einer ÃVillenstheorie," Zeitschrift fur Psychologie und Physiologie der Sinnesorgane, - teoria inervaţiei voinţei) Vezi R Avenarias, "Kg d Erf , P pp " și STR (° "dominant")" de asemenea E Mach, "Analyse der Empf ", pp - (ed a -a,) - Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV, orice idee imaginabilă este un produs al complicației și prelucrării experienței, din imanent - prin faptul că realitatea, experiența, nu se încadrează în întregime în cadrul psihicului, în cadrul "reprezentării", ci în acest " psihic" recunoaște doar un domeniu limitat de experiență Nici empiriocritica nu are nimic de-a face cu materialismul, spiritismul sau orice metafizică în general: pentru ea materia și spiritul sunt doar complexe de elemente, în timp ce toată "esența" și toată cunoașterea supra-experiențială sunt termeni fără conținut, abstracțiuni goale Dacă numim această viziune asupra lumii pozitivism critic, evolutiv, colorat sociologic, atunci indicăm imediat acele curente principale de gândire filosofică, care s-au contopit în ea într-un singur flux Descompunând tot ce este fizic și mental în elemente identice, empiriocritica nu admite posibilitatea vreunui dualism Dar aici se ridică o nouă întrebare critică: dualismul

a fost infirmat, eliminat, dar monismul a fost atins? Oare punctul de vedere al lui Mach și Avenarius eliberează cu adevărat toată gândirea noastră de caracterul ei dualist? Suntem obligați să răspundem negativ la această întrebare , Critica experienței a făcut dualismul imposibil și, totuși, a rămas, doar că a luat o nouă formă Experiența este una în materialul ei - dar de ce există două regularități în ea? Legătura dintre seria fizică și legătura dintre seria psihică sunt fundamental diferite, nu pot fi reduse una la alta și nu permit asocierea într-o treime, o regularitate mai mare X) Acesta nu este un dualism al realității, ci un dualism al modului de cunoaștere, iar Avenarius crede că "diese Dualität ist kein Dualismus" (această dualitate nu este dualism) Dar este dificil să recunoști un astfel de punct de vedere ca fiind corect, oricât de liniștitor ar fi Ideea este că regularitățile fundamental diferite, ireductibile la unitate pentru integritatea și armonia cunoașterii sunt doar puțin mai bune decât fundamental diferite, ireductibile la realitățile unității Când câmpul de experiență este spart *) Este posibil, desigur, să se îmbine pe amândouă într-o abstracție care le generalizează, dar acesta va fi doar un concept gol de legătură în general, incapabil să unească organic cele două forme de bază ale regularității experienței Biblioteca "Runivers" IDEALUL DE CUNOAȘTERE în două rânduri, cu care cunoașterea este forțată să opereze cu totul diferit, atunci cunoașterea nu se poate simți unită și armonioasă Apar inevitabil o serie de întrebări, care vizează eliminarea dualității și înlocuirea ei cu o unitate mai înaltă De ce sunt posibile două regularități fundamental diferite într-un singur flux de experiență umană? Și de ce sunt doi dintre ei? De ce seria dependentă, "psihicul", este în strânsă corelație funcțională tocmai cu sistemul nervos, și nu cu orice alt "corp", și de ce nu există în experiență un set nenumărat de serii dependente asociate cu "corpurile" de alte tipuri? De ce unele complexe de elemente apar în ambele serii de experiență, atât ca "corpuri", cât și ca "reprezentări", în timp ce altele nu sunt niciodată corpuri și aparțin mereu aceleiași serii etc ? Desigur, empiriocriticul va avea dreptate din punctul său de vedere în a respinge însăși formularea acestor întrebări: treaba cunoașterii este de a descrie ceea ce este în experiență și, dacă există dualitate în ea, atunci acest lucru trebuie afirmat , și nu este nevoie să întrebați "de ce"? Dar întrebarea "de ce" exprimă în acest caz o nevoie neîndoielnică, destul de reală, de o descriere cu adevărat armonioasă, unificată logic, nevoie pe care, în general, critica experienței o recunoaște ca fiind destul de legitimă; iar negarea întrebării lasă această nevoie complet nesatisfăcută Nu există o graniță ascuțită între "dualitate" și "dualism" în cunoaștere, dualitatea devine dualism pe măsură ce efortul pentru armonia cunoașterii, pentru unitatea ei, devine mai intens, pe măsură ce psihicul în curs de dezvoltare devine mai sensibil la orice bifurcație, iar elementele ambele părți ale dualității apar din ce în ce mai mult simultan în conștiință, dând naștere unui sentiment acumulat de contradicție Pentru Spinoza, dualitatea atributelor cognoscibile ale unei singure substanţe, gândire şi extensie, nu contrazice deloc monismul sistemului; dar pentru noi, oamenii secolului al XX-lea, este deja un dualism indubitabil Același lucru trebuie să se întâmple cu orice dualitate fundamentală a metodelor de cunoaștere De aceea, străduința noastră pentru idealul cunoașterii trebuie să stabilească sarcina de a depăși această dualitate Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV III Să examinăm puțin mai îndeaproape și mai atent relația dintre cele două serii de experiență - cea fizică și cea psihică Trebuie să le

caracterizăm diferențele cât mai precis posibil și, dacă este posibil, să aflăm geneza acestor diferențe Întrebarea genezei poate părea incongruentă aici; dar să încercăm să scăpăm de orice părere preconcepută despre aceasta și să vedem dacă o analiză strict critică a însăși diferențele nu duce la această întrebare Caracteristica constantă a tot ceea ce este "fizic" este obiectivitatea sa Nimeni nu poate concepe un corp fizic sau un proces care ar putea fi etichetat drept ceva "subiectiv" Nu există excepții aici Dar ce înseamnă "obiectiv"? Primul, care pare a fi cel mai simplu răspuns la această întrebare, ar fi acesta: ceea ce numim obiectiv este ceea ce este ferm și stabil în experiența noastră Dar un astfel de punct de vedere trebuie respins imediat În lumea fizică se observă evenimente extrem de trecătoare, aproape imperceptibile, iar acest lucru nu îi lipsește de caracteristica de "obiectiv" Dimpotrivă, în lumea psihică există combinații extrem de puternice și stabile, care revin constant, cărora cu siguranță această caracteristică nu se potrivește Forma unui nor dat în acest moment este ceva destul de obiectiv, deși în / de secundă va fi complet diferit; dimpotrivă, percepția mișcării solare în bolta cerului este o combinație mentală extrem de stabilă, adesea repetată, și totuși nu putem recunoaște această mișcare ca un fapt obiectiv Evident, trebuie căutată o altă definiție Se poate lua următorul punct de vedere: ceea ce este obiectiv pentru noi în fenomene este acela pe care ne putem baza cu succes activitățile, ceea ce nu ne duce la contradicții practice Corpurile fizice cu proprietățile lor reprezintă ceva obiectiv pentru că, luând aceste corpuri drept realități și utilizând proprietățile lor elucidate, nu ajungem la contradicții cu noi înșine Aceasta este, în esență, o modificare a viziunii anterioare, doar o experiență interesantă într-un cadru mai larg Dar ar trebui să fie respins și tocmai în măsura în care se referă la experiența individuală, și nu la colectivă Un individ, de-a lungul întregii sale vieți, pleacă adesea din concepții practic foarte subiective, dar, din cauza îngustării cadrului experienței sale, nu ajunge la contradicții palpabile Un țăran care nu părăsește satul poate considera pământul un plat încercuiește toată viața, cerul - un cristal albastru și soarele ca un cerc strălucitor, trecând zilnic prin această boltă; iar armonia vieții sale practice nu va suferi deloc; totuși, aceste date ale experienței sale sunt obiective? Unele cazuri patologice pot arunca mai multă lumină asupra întrebării Sunt paranoici care rămân până la capăt în propria lor lume, ireală, cu oameni inexistenți care de obicei îi bântuie Având în vedere aceste personalități, ducând o luptă împotriva lor, paranoicul uneori, tocmai cu delir foarte sistematizat, nu ajunge la nicio contradicție cognitivă în experiența sa; dar ar trebui să încerce (ceea ce, desigur, este greu posibil), chiar și pentru o perioadă scurtă de timp, să-și trateze dușmanii în mod obiectiv în sensul nostru, adică să-i recunoască drept ireali, să nu acţioneze împotriva intenţiilor lor rele, iar foarte curând noi represiuni din partea lor l-ar duce la o contradicţie practică Aici, din experiența personală, "obiectivul" nu poate servi drept bază de încredere pentru practică, dar "subiectivul" poate *) Ajungem la următoarea concluzie: caracteristica "obiectivității" în general nu poate fi bazată pe experiența individuală, nici pe stabilitatea combinațiilor sale, nici pe armonia rezultatelor activității cu datele sale inițiale ale experienței Baza "obiectivității" trebuie să se afle în sfera experienței colective Numim date obiective ale experienței care au aceeași semnificație vitală pentru noi și pentru ceilalți oameni, acele date pe care nu

numai că ne construim activitatea fără contradicție, ci pe care trebuie, conform noastre, *) Un caz excelent de acest fel este citat de S Korsakov ("Curs de psihiatrie", vol I, p urm) - un nonsens sistematizat cu o descriere detaliată a membrilor societății secrete criminale care urmărește pacient, aspectul, manierele și caracterele lor Întreaga viață a pacientului s-a redus la diverse relații cu acești oameni inexistenți după convingerea mea, alți oameni se bazează și ei, pentru a nu ajunge la o contradicție Caracterul obiectiv al lumii fizice constă în faptul că ea există nu pentru mine personal, ci pentru toată lumea, iar pentru toată lumea are o anumită semnificație, după părerea mea, la fel ca și pentru mine Obiectivitatea unei serii fizice este semnificația ei universală, "subiectivul" din experiență este însă că ceea ce nu are valabilitate universală, ceea ce contează doar pentru unul sau câțiva indivizi Acest punct de vedere nu conține nimic nou; este banal şi acceptat de doctrine filozofice foarte diferite Dar dacă îl înțelegem în mod constant genetic, atunci ni se va prezenta într-o lumină nouă Validitatea nu este altceva decât consistența experienței diferiților oameni, corespondența reciprocă a experiențelor lor De unde această coerență, această corespondență reciprocă? Ar trebui considerată o "armonie prestabilită" sau rezultatul dezvoltării? Putem găsi date pentru răspuns în dezvoltarea formelor spațiului și timpului " IV În doctrina spațiului, este necesar să se facă distincția strictă între spațiul percepției senzoriale și spațiul abstract - Sehraum u Raumbegriff al lui Hering, spațiul fiziologic și geometric al lui Mach Deși legătura lor este inseparabilă, rolul lor în sistemul experienței este diferit Spațiul fiziologic este ceea ce ne oferă experiența noastră directă, pe de o parte, în actul vederii, iar pe de altă parte, în actul atingerii: ceea ce percepem direct sub forma unei serii optice și tactile de elemente Spațiul abstract este spațiul gândirii noastre, atotcuprinzător, fără legătură cu nicio percepție anume, spațiul pe care îl reprezentăm ca formă "generală" și "pură" de contemplare Proprietățile ambelor sunt foarte diferite în multe privințe) În literatura noastră, termenul de "obligație generală" este folosit mai des - mai puțin precis, întrucât conține o conotație normativă excesivă Spațiul fiziologic nu are nici omogenitate, nici continuitate, nici constanță a relațiilor; mai exact, posedă toate acestea doar parțial În diferitele sale părți, lucrurile par să fie diferite: același lucru devine mai mare sau mai mic - în funcție de distanță, de cutare sau cutare formă - în funcție de poziția față de ochi Fiind aproape, obiectele sunt în relief, în depărtare își pierd relieful, devin plate, la o anumită limită dispar Aceasta se referă la spațiul ochiului; spațiul de atingere este mai stabil, dar în general este similar cu primul În ea, dimensiunea și forma obiectelor se modifică, de asemenea, în funcție de condițiile de atingere: una sau alta poziție a mâinilor în timpul palpării, atingând în general una sau alta parte a suprafeței tactile, precum și starea obișnuită sau neobișnuită a acestei suprafețe În cavitatea bucală, la simțirea cu limba, același obiect apare mai mare decât atunci când este atins cu mâinile; ceea ce este neted când este atins pe obraji este aspru pe degete; ceea ce constituie două obiecte, de exemplu, două puncte de busolă, pentru pielea degetelor, poate fi un singur obiect pentru pielea frunții sau a umerilor etc În general, eterogenitatea spațiului fiziologic, instabilitatea relațiilor sale sunt atât de familiar pentru noi încât nici măcar nu ne atragem atenția, în ciuda fantasticității uneori extreme a transformărilor care au loc în ea "În

sfârșit, spațiul fiziologic este întotdeauna limitat", acesta este ceea ce numim "câmpul" vizual sau atingere Acesta nu este spațiu abstract În toate părțile sale este strict omogen; în el totul se desfășoară neîntrerupt și toate relațiile sunt regulate În ea, lucrurile nu se schimbă nici formă, nici dimensiune fără influență externă, nu apar și dispar fără temeiuri suficiente, nu își schimbă proprietățile datorită unei singure poziții într-una sau alta dintre zonele sale Acest spațiu este infinit În spațiul fiziologic, stelele sunt mici puncte luminoase cu dungi variabile de lumină care radiază din ele - raze, cu revărsări continue de culoare; aceste puncte există în timpul nopții și dispar odată cu apariția zilei; distanța lor față de ochi nu este mai mare de Biblioteca "Runivers" • A BOGDANOV Pot vedea păduri sau munți în depărtare În spațiul abstract, ele sunt așa cum ni le înfățișează astronomia în imaginile lor copleșitoare Care este relația reciprocă a ambelor tipuri de spațiu? Spațiul fiziologic este rezultatul dezvoltării; în viața unui copil nu se cristalizează decât treptat din haosul elementelor vizuale și tactile Această dezvoltare continuă dincolo de primii ani de viață: în percepția unui adult, distanța, dimensiunea și forma obiectelor sunt mai stabile decât în percepția unui copil Îmi amintesc clar că pe când eram băiat de aproximativ ani, am perceput distanța dintre pământ și cer ca o valoare de - ori mai mare decât înălțimea unei case cu două etaje și am fost foarte surprins când, urcând pe acoperiș, am făcut nu constat că mă apropiam vizibil de bolta cerului Astfel am făcut cunoștință cu una dintre contradicțiile spațiului fiziologic În percepția unui adult, există mai puține dintre aceste contradicții, dar ele există întotdeauna Spațiul abstract este lipsit de contradicții În el, același obiect, care nu este supus unor influențe suficiente, nu se dovedește a fi mai mult sau mai puțin decât un anumit alt obiect, și cutare și cutare formă etc Acesta este un spațiu de strictă regularitate, peste tot complet uniform - Există o părere că este pentru toată lumea la fel și nu se poate schimba Aprioriștii susțin că de-a lungul istoriei omenirii, de când Ea ne este cunoscută, "spațiul pur" (spațiul ca formă de intuiție) nu s-a schimbat Dar această ultimă afirmație este falsă de fapt Istoria arată că spațiul abstract este și rezultatul dezvoltării Pentru a te convinge de asta, nu este nevoie nici măcar să mergi la copil, la sălbatic, la omul primitiv, pe care aprioristul îl înzestrează cu atâta bunăvoie cu cea mai abstractă dintre ideile sale Este suficient să apelăm la filozofii antichității și ai timpurilor moderne Aristotel a negat posibilitatea spațiului gol și, în același timp, a afirmat limitarea spațială a universului Astfel, pentru el, spațiul nu era infinit, deși recunoștea infinitatea timpului - Pentru Epicur, spațiul în sine conținea sus și jos, ceea ce a explicat mișcarea fluxului atomilor; asa de Biblioteca "Runivers" IDEALUL DE CUNOAȘTERE În acest fel, spațiul absolut era neuniform În esență, doar Kant a prezentat destul de clar spațiul abstract ca fiind strict omogen: doar el a stabilit pentru prima dată relativitatea oricărei mișcări, iar această relativitate este tocmai o expresie directă a omogenității universale a spațiului Dacă spațiul are o omogenitate absolută, atunci mișcarea lui A în direcția lui B și mișcarea lui B în direcția lui A sunt în mod evident destul de identice - fără a fi raportat la un alt corp, poziția unui corp dat nu poate diferi în spațiu, toate părțile dintre care sunt exact aceleași Întrucât relativitatea oricărei mișcări nu a fost însă recunoscută înainte, putem afirma cu deplină justificare că spațiul abstract al oamenilor din acea vreme a păstrat încă unele urme de eterogenitate x) Toate acestea ne convinge că spațiul abstract este într-adevăr

rezultatul dezvoltării cognitive a omenirii Relația dintre timpul fiziologic și timpul abstract este, în general, aceeași cu relația dintre formele spațiului pe care le-am considerat Timpul fiziologic, în comparație cu timpul abstract, nu este uniform: curge neuniform, uneori rapid, alteori încet, uneori chiar pare să înceteze să existe pentru conștiință - tocmai în timpul somnului profund sau al leșinului; mai mult, se limitează la limitele vieții personale Corespunzător la toate acestea, "valoarea temporală" a acelorași fenomene, luată în timp fiziologic, este de asemenea variabilă: același proces, fără a experimenta niciun efect, poate decurge "rapid" sau "încet" pentru noi și, uneori, se dovedește să fim complet în afara timpului nostru fiziologic) Timpul abstract nu este așa ("formă pură de contemplare"): este strict omogen și continuu în cursul său, iar fenomenele) Istoria geometriei indică, de asemenea, un grad diferit de abstractizare a spațiului printre geometrii greci și hinduși Aceeași pereche de figuri pentru greci a reprezentat cazul egalității, iar pentru hindus, cazul simetriei Au existat diferențe similare în doctrina asemănării cifrelor) Curios în acest sens este faptul binecunoscut că timpul plictisitor, care se târăște teribil de încet în experiența directă, pare apoi foarte scurt în memorie Pentru o încercare de a explica acest fapt, vezi Mach, "Analyse der Empi ", capitolul XII, unde este dată și o analiză generală a senzațiilor temporale Întrebări de filosofie, carte ± Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV în NeAm acţionează în strictă regularitate În ambele direcții - trecut și viitor - este infinit Fără îndoială, timpul nu este doar o formă mai generală, ci și o formă anterioară de experiență decât spațiul De aceea, este mult mai dificil de a surprinde urme ale schimbărilor istorice în raport cu această formă decât în raport cu spațiul - chiar și timpul abstract peste tot în memoria istoriei este deja aproximativ stabilită Cu toate acestea, se poate argumenta pe bună dreptate că în mintea nedezvoltată a copiilor sau a sălbaticilor de rang inferior, timpul pur nu are încă caracterul infinitului În plus, întrebarea începutului timpului a existat și pentru filosofia greacă, iar apoi a jucat un anumit rol în patristică Dar dacă această întrebare ar putea apărea în mintea gânditorilor, atunci este evident că însăși "forma de contemplare" nu poseda încă aceeași certitudine și distincție ca în vremea noastră Ajungem la astfel de concluzii Spațiul și timpul abstracte sunt produse ale dezvoltării În stadiile lor inferioare, ei păstrează parțial și astfel de caracteristici ale spațiului și timpului fiziologic, pe care în stadiile superioare le pierd complet sau aproape complet Evident, "formele de contemplare" pure iau naștere din spațiul și timpul fiziologic Dar în ce fel? Acest lucru poate fi aflat comparând aceste și alte forme Spațiul și timpul abstract se caracterizează prin faptul că au eliminat toate contradicțiile spațiului și timpului fiziologic, astfel încât experiența este armonizată, coordonată în diferitele sale părți Acest lucru se realizează prin eliminarea eterogenității spațiului și timpului fiziologic, prin introducerea continuității în ele și prin extinderea lor mentală dincolo de limitele oricărei experiențe date Mai mult, spațiul și timpul abstracte sunt obiective, adică există nu numai pentru o persoană dată și în experiențele sale date, ci pentru toți cei care știu, au un comun) Rudolph Willy identifică chiar și timpul fiziologic cu fluxul experienței, cu schimbarea experienței de lățime și intensitate variabile ("Timpul este însăși experiența în fluxul său" Vezi Krisis der Psychologie, capitolul despre critica lui Mach) Pentru scopul nostru, chestiunea elementelor timpului fiziologic nu are nicio importanță Biblioteca "Runivers"

IDEALUL DE CUNOAȘTERE curăţenie; în aceasta reprezintă și opusul spațiului și timpului fiziologic, în care colorarea este subiectivă, sensul este individual, limitat Toate aceste diferențe sunt foarte profunde și importante, dar pe baza celor de mai sus, nu ar trebui să le dăm un caracter absolut: dacă formele abstracte ale spațiului și timpului s-au dezvoltat în procesul de dezvoltare, atunci trăsăturile lor specifice în fiecare etapă dată de dezvoltare le aparţin numai în măsura în care aceste forme cu adevărat deja formate Astfel, după cum am văzut, în gândirea anticilor, nici omogenitatea spațiului și nici infinitatea lui nu s-au atins în aceeași măsură ca în timpurile moderne; și, în consecință, obiectivitatea, adică valabilitatea universală a "formelor noastre de contemplare" nu este necondiționată în raport cu cele antice și invers Aceasta ne aduce la următoarea propoziție importantă: obiectivitatea sau validitatea universală a acestor forme de spațiu și timp se aplică în realitate numai ființelor care sunt într-o anumită măsură similare în ceea ce privește dezvoltarea lor cognitivă) În același timp, problema originea acestei obiectivități apare inevitabil De asemenea, este indisolubil legată de originea altor trăsături ale spațiului și timpului abstract În ce mod este posibil ca persoana care cunoaște să treacă de la percepții spațiale și temporale constant eterogene, lipsite de continuitate și mereu limitate la forme abstracte omogene, continue, care se desfășoară nelimitat de spațiu și timp? O singură cale - prin comunicarea cu alte persoane În experiența individuală, timpul trece uneori mai repede, alteori mai încet, când parcă ar fi întrerupt Schimbări x) Înțeleg că această propoziție poate trezi în sufletul cititorului un intens sentiment de contradicție Suntem atât de obișnuiți să ne imaginăm că toți ceilalți oameni, din trecut, prezent și viitor, și chiar animalele trăiesc "în același spațiu și timp ca și noi" Dar obiceiul nu este o dovadă Nu există nicio îndoială că ne gândim la acești oameni și animale în spațiul și timpul nostru, dar că ei se gândesc la ei și la noi în același spațiu și timp nu rezultă din nimic Desigur, din moment ce organizațiile lor sunt în general asemănătoare cu ale noastre și din moment ce afirmațiile lor sunt inteligibile pentru noi, putem presupune că au și "forme de contemplare" asemănătoare, dar nu identice cu ale noastre d* Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV o măsură temporară a experienței și toate experiențele își schimbă ritmul Ce ar putea crea din asta un individ care cunoaște complet separat de alți oameni, acest etern Robinson al filosofiei? Orice, dar nu ceea ce avem nevoie - omogenitatea și continuitatea timpului abstract Amintirile lui Robinson se rup la o anumită graniță; ce ar putea deduce din asta? Orice, dar nu infinitate de timp - Dar nenumăratele vorbe ale altor oameni, completând golurile și netezind neuniformitățile experienței sale personale, îl convin că întreruperile din cursul proceselor naturii care există pentru el nu există pentru alții și cu succes pot fi înlocuite cu experiența lor, că încetinirea și accelerarea în cursul experienței sunt, de asemenea, "nu sunt obiective", adică nu sunt de acord cu experiența altor oameni și pot fi aliniați util cu această experiență străină Coordonându-și experiențele cu experiențele altor oameni, omul a creat o formă abstractă a timpului Același lucru se aplică în aceeași măsură și spațiului abstract: este și o formă de coordonare socială a experienței diferitelor persoane Toate acestea ne rezolvă în mod evident problema genezei obiectivității spațiului și timpului Întrucât relațiile spațiale și temporale se dovedesc a fi consistente în experiența diferiților oameni, aceste relații capătă o semnificație universală, adică obiectivitate Deci, ce înseamnă în cele

din urmă formele abstracte ale spațiului și timpului? Ele exprimă organizarea socială a experienței Schimbând nenumărate afirmații, oamenii elimină continuu contradicțiile reciproce ale experienței lor sociale, o armonizează, o organizează în valori universale, adică forme obiective Dezvoltarea ulterioară a experienței se desfășoară deja pe baza acestor forme și se încadrează în mod necesar în cadrul lor În vremea noastră, economiștii și sociologii sunt deja în dificultate să aplice figura absurdă a lui Robinson în analiza lor Dar Robinsonul economic este încă mai posibil decât cel cognitiv, acest solipsist incredibil, care acționează cel mai adesea ca erou al analizelor epistemologice, care cunoaște complet independent de alți oameni și numai cu ajutorul diverselor trucuri subtile, reușește să treacă dincolo de limitele "lumii sale interioare" într-o lume mai spațioasă, "exterioară", unde de obicei începe să creeze diverse fetișuri: "materie" care există independent de experiența noastră, precum şi alte "substanţe" Care dintre oameni și când intelectual a trăit și s-a dezvoltat în afara experienței sociale, în afara mediului "declarațiilor"? Nu este nimic de necrezut în faptul că în vremea noastră omul primește forme abstracte de experiență aproape gata făcute în organizarea sa psihică ereditară Dar de aici rezultă doar că formele avansate social pot, într-o serie lungă de generații, să dobândească forță asemănătoare cu cea a altor formațiuni biologice, acea forță care se exprimă în ereditatea organică În același timp, formele de experiență formate social se vor dovedi de fapt "a priori" ale experienței individuale; iar un astfel de apriorism social-evoluţionar este destul de posibil de admis Dar trebuie să ne amintim că experiența oamenilor nu poate fi plasată complet și necondiționat în cadrul acestor forme stabilite: pas cu pas le poate schimba, ceea ce, după cum am văzut, s-a întâmplat de fapt v Acum avem un punct de plecare pentru rezolvarea unei întrebări mai generale, despre lumea fizică și mentală Caracteristica generală a zonei "fizice" a experienței este, după cum am indicat, obiectivitatea sau valabilitatea generală Ne referim la lumea fizică doar ceea ce considerăm a fi obiectiv; și dacă atunci se dovedește că experiența la care se face referire este subiectivă, adică nu are o valabilitate universală reală, atunci o transferăm imediat în sfera psihicului, sub denumirea, de exemplu, de halucinații, iluzii, vise; iar dacă obiceiurile științifice de gândire nu s-au dezvoltat suficient între noi, atunci putem pur și simplu să recunoaștem această experiență ca fiind de neînțeles, un miracol și așa mai departe, cu alte cuvinte, încetăm să ne raportăm la ea din punct de vedere cognitiv Problema originii obiectivității lumii fizice după cea anterioară nu ar trebui să prezinte mari dificultăți Acea coerență a experienței colective, care se exprimă în această "obiectivitate", ar putea apărea doar ca o re rezultatul unei armonizări progresive a experienţei diverselor persoane cu ajutorul afirmaţiilor reciproce Obiectivitatea corpurilor fizice cu care ne întâlnim în experiența noastră este stabilită în cele din urmă pe baza verificării reciproce și a acordului afirmațiilor diferitelor persoane În general, lumea fizică este o experiență coordonată social, armonizată social, într-un cuvânt, organizată social De aceea este inseparabilă pentru noi de spațiul și timpul abstract, acele forme de bază în care se exprimă organizarea socială a experienței Aici este posibilă următoarea obiecție: într-o masă întreagă de cazuri suntem convinși, și pe bună dreptate, de obiectivitatea diferitelor obiecte exterioare, în afară de orice afirmații ale altora Dacă îmi rănesc piciorul pe o piatră,

obiectivitatea acestei pietre va fi supusă îndoielii pentru mine până când voi aștepta afirmațiile altora despre această piatră? Dar un astfel de argument se bazează pe o neînțelegere Obiectivitatea obiectelor externe este întotdeauna redusă în cele din urmă la un schimb de propoziții, dar departe de a se baza întotdeauna direct pe acesta În procesul experienței sociale se formează anumite relații generale, legi generale (între ele se numără spațiul și timpul abstract), care caracterizează lumea fizică, care o îmbrățișează Aceste relații generale, formate și consolidate social, sunt predominant legate de coerența socială a experienței și sunt preponderent obiective Orice experiență nouă care este pe deplin în concordanță cu ele, care se încadrează în întregime în cadrul lor, o recunoaștem ca obiectivă, fără să așteptăm ca cineva să spună: o nouă experiență dobândește în mod natural caracteristicile acelei experiențe vechi, în formele căreia se cristalizează În exemplul nostru cu o piatră, criteriul obiectivității unei pietre este faptul că aceasta își găsește un loc între succesiunea spațială și temporală a lumii fizice, ca corp între alte corpuri și într-o legătură cauzală cu alte corpuri fenomene din această serie) Piatra este la mijloc E Legătura cauzală este un produs mai târziu al dezvoltării sociale și cognitive decât spațiul și timpul abstract În memoria istoriei, ea a trecut pas cu pas din forma animismului Biblioteca Runiverse CUNOAȘTERE IDEALĂ câmp "obiectiv" al experienței și, prin urmare, el însuși ne apare ca ceva obiectiv Dar controlul dezvoltării experienței sociale stă întotdeauna deasupra acestei obiectivități și uneori o anulează Brownie-ul care mă sufocă noaptea are pentru mine caracterul de obiectivitate, poate nu mai puțin decât piatra pe care m-am rănit; dar afirmaţiile altor persoane iau această obiectivitate Dacă uităm de acest criteriu suprem al obiectivității, atunci halucinațiile sistematice ar putea forma o lume obiectivă, cu care oamenii sănătoși sunt puțin probabil să fie de acord Deci, pe bună dreptate, putem caracteriza lumea fizică ca o experiență organizată social Care ar trebui, deci, să fie caracteristica "psihicului" într-un asemenea caz? Zona psihicului este caracterizată în primul rând prin faptul că experiențele mentale ale unei persoane nu au o semnificație generală în raport cu toți ceilalți oameni Percepțiile și ideile mele, luate în imediata lor, există numai pentru mine și dobândesc doar indirect semnificație cognitivă pentru alți oameni, și chiar și atunci doar parțial Același lucru este valabil și pentru emoțiile și aspirațiile mele Toate aceste fapte de "experiență interioară" se disting prin cea mai mare certitudine - dar numai pentru mine, doar pentru cel care le experimentează Sunt "subiectivi", adică nu sunt coordonate cu experiențele altor oameni, nu sunt aduse în armonie cu experiența lor și, prin urmare, nu au pentru alți oameni "generalul (cauza fenomenului este acțiunea voinței, spiritul ascunzându-se în spatele ei) la formă de energie (cauza fenomenului este un alt fenomen, cu el proporțional, echivalent cantitativ cu acesta, trecând în el fără urmă) Despre diferitele etape ale acestei dezvoltări, vezi lucrările mele "Fundamente, elemente de istoric vedere asupra naturii", , și "Cunoașterea din istoric punct de vedere", Vezi și W Ostwald - "Natur-Philosophy" (, traducere rusă) În orice caz, cauzalitatea este o formațiune mai complexă decât spațiul și timpul abstract și le presupune deja, așa că nu este nevoie să ne oprim asupra genezei sale sociale Hume, care a redus cauzalitatea doar la secvențele obișnuite ale experienței, a greșit, desigur, iar Kant a avut dreptate când a subliniat că din secvențele obișnuite este imposibil să se obțină valabilitatea generală (validitatea generală) a unei legături

cauzale Dar Kant a lăsat problema ienezei, această natură obligatorie fără rezoluție, pentru că natura socială a cunoașterii nu i-a fost clară Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV personaj activ" Le lipsește acea organizare socială care este caracteristică experienței fizice Acest lucru nu este deloc contrazis de faptul că psihicul este comunicat și social de la o persoană la alta cu ajutorul rostirii - mimetism, vorbire, artă A comunica experiențele cuiva altora nu înseamnă încă a obține coerență, armonie cu experiențele altora; de aici, experiența mentală a unui individ nu devine încă o componentă integrală, organică a experienței colective, ea rămâne experiență personală Cu toate acestea, experiența psihică nu este pur și simplu dezorganizată, haotică Deși într-o măsură mai mică decât experiența fizică, are o anumită coerență, consistență Elementele sale sunt asociate - aceasta este forma sa specială de organizare; percepțiile, ideile, aspirațiile sunt grupate în anumite lanțuri și complexe; în cele din urmă, toate acestea sunt unite în jurul unuia, cel mai solid și mai stabil complex de amintiri, sentimente și aspirații - acel complex, care este notat cu cuvântul "eu" Cu alte cuvinte, mentalul este și organizat, dar nu social, ci individual: este o experiență organizată individual Pentru a evita confuzia termenilor, voi observa că atât experiența individuală poate fi organizată social, cât și experiența socială poate fi organizată individual Pentru un astronom care tocmai a descoperit o cometă, această cometă este încă doar un complex individual de elemente de experiență; dar din moment ce o plasează imediat în cadrul experienței organizate social, o pune în legătura generală a acestei experiențe și se coordonează cu celelalte date ale ei, atunci această experiență individuală a sa se dovedește imediat a fi o parte integrantă a experienței organizate social *) Diferența dintre simpla socialitate a experienței, exprimată prin transmiterea ei de la oameni la oameni, și organizarea ei socială, care coincide cu "obiectivitatea" poate fi explicată printr-o analogie din lumea economică Într-o societate de schimb, munca este, fără îndoială, socială, pentru că unii lucrează pentru alții, și invers, ceea ce se dezvăluie în schimbul de bunuri; dar asta nu înseamnă că munca este organizată social, adică astfel încât acțiunile de muncă ale oamenilor să fie coordonate social, armonizate Dimpotrivă, producția de barter este întotdeauna caracterizată ca neorganizată, "anarhică" Biblioteca "Runivers" IDEALUL DE CUNOAȘTERE experiență mai mică, în acest caz, lumea astronomică Dimpotrivă, prin declarațiile altor persoane, o persoană își asimilează o parte semnificativă a experienței sociale; dar în măsura în care el unește asociativ această experiență socială cu alte experiențe mentale în jurul "eu-ului său", o organizează individual; atunci această experiență este în întregime psihică și aparține, de exemplu, sferei memoriei personale O altă neînțelegere terminologică este posibilă Se poate spune: psihicul este cunoscut ca fizicul; există o știință a psihologiei și legile psihologice; această știință și aceste legi sunt dezvoltate social și sunt incluse organic în sistemul de cunoaștere socială, prin urmare, experiența mentală este organizată social sub forma acestor legi și nu este doar experiență organizată individual - Dar această obiecție este ușor de eliminat prin clarificarea conceptelor de "lege" și "experiență" Legile nu aparțin în niciun caz domeniului experienței, domeniului experienței imediate; legile sunt rezultatul procesării cognitive a experienței; ele nu sunt date în ea, ci sunt create prin gândire, ca mijloc de organizare a experienței, coordonând-o armonic într-o unitate armonioasă Legile sunt abstracții ale cunoașterii: legile fizice au proprietăți fizice la fel de puține

precum au proprietăți psihice legile psihologice Ele nu pot fi atribuite uneia sau aceleia serie de experiențe; și prin urmare, dacă ei înșiși formează un sistem organizat social, nu rezultă din aceasta că aria de experiență pe care o acoperă ar trebui să fie și organizată social Ele sunt obținute din experiență prin abstracție; și, până la urmă, cineva poate fi distras, apropo, de la ceea ce face ca o anumită experiență să fie neorganizată social Tocmai așa stau lucrurile cu psihologia și cu legile ei: ea se abstrage de personalitatea concretă dată, de "Eul" său separat, dat, se ocupă de personalitatea psihică în general Dar acest eu separat, concretețea acestei persoane separate, este ceea ce face ca experiența sa să fie organizată individual și nu social Să rezumam Antiteza seriei de experiențe fizice și mentale se rezumă la diferența dintre experiența organizată social și experiența organizată individual Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV VL Pe baza celor de mai sus, nu ne mai putem mulțumi cu formularea stabilită de Mach și Avenarius a distincției dintre fizic și mental; nu vom vorbi de o serie "independenta" si de o serie dependenta de sistemul C; ținând termenii lui Avenarius, ar trebui să vorbim de o serie dependentă de "sistemul congregațional" (social), și de o serie dependentă de sistemul individual C Dar nici o astfel de caracterizare nu exprimă totuși suficient ideea de tipul de -rianizare a ambelor serii; între timp, esența problemei constă tocmai în tipul de organizare Acum nu există dificultăți deosebite pentru noi în "întrebările dualismului" pe care trebuia să le punem monismului emprio-critic Dacă într-un singur flux de experiență umană găsim două regularități fundamental diferite, atunci toate decurg în același mod din propria noastră organizare: ele exprimă două tendințe de organizare biologică, în virtutea cărora acționăm în experiență simultan ca indivizi și ca elemente sociale întreg La întrebarea de ce există doar două dintre aceste tipuri de organizare a experienței, spunem: căutați răspunsul în istoria biologică și socială a omului; vă va spune cum, în lupta pentru existență, a apărut viața tribală a omului, cum personalitatea s-a izolat în ea și, în același timp, s-a dezvoltat o legătură socială din ce în ce mai largă și, în sfârșit, cum, adaptându-se toate la același lucru luptă, forme umane de gândire cu dualitatea lor modernă Aceasta va rezolva, de asemenea, întrebarea de ce unele complexe de elemente ale experienței apar uneori în seria fizică, alteori în seria mentală, în timp ce altele apar doar în mental: exclusiv mentale sunt complexele emoționale și volitive, adică acele experiențe care, în funcție de condițiile luptei sociale și intrasociale, sunt direcționate cel mai diferit la diferiți oameni Dar dacă în acest fel întrebările dualismului puse anterior își pierd claritatea, devenind a fi fundamental rezolvabile, atunci noua întrebare, care decurge din această soluție a lor, necesită o atenție cu atât mai urgentă: care este relativul Biblioteca "Runivers" IDEALUL DE CUNOAȘTERE semnificația ambelor tipuri de organizare a experienței, cum să le evaluăm din punct de vedere al dezvoltării, la ce soartă ar trebui să se aștepte pentru fiecare dintre ele în cazul progresului ulterioar al vieții umane? Întrebarea este foarte complicată și deocamdată se poate spera doar la o soluție foarte aproximativă a acesteia, dar sunt disponibile câteva date pentru această soluție Într-o serie întreagă de cazuri, se poate observa corespondența și armonia reciprocă a ambelor serii de experiență - fizică și mentală, iar într-o serie întreagă de alte cazuri - competiția și chiar contradicția lor reciprocă Armonia și corespondența se găsesc cel mai direct acolo unde percepțiile și ideile sunt, după cum se spune, "corecte" sau "corespund lucrurilor în sine",

astfel încât corpul fizic și imaginea sa mentală "coincid" suficient pentru a evita neînțelegerile practice și teoretice Dimpotrivă, atunci când percepțiile sau ideile sunt "greșite", "nu corespund lucrurilor", când o persoană experimentează o "iluzie", confundând un "lucru" cu altul sau experimentează "halucinații", "erori de memorie" sau pur și simplu "nu înțelege", cu orice lucru cu care are de-a face, atunci, pe de o parte, el poate reacționa fără succes în practică, astfel încât să primească diverse efecte nocive de la acest "lucru", pe de altă parte, se dovedește a fi nepotrivit teoretic, i e afirmațiile sale dau naștere la contradicții atât la alți oameni, cât și la sine, întrucât și-a asimilat experiența colectivă Acestea sunt formele în care se manifestă cel mai direct inconsecvența reciprocă, dizarmonia experienței organizate social cu experiența organizată individual, a seriei fizice cu seria mentală Armonia și contradicțiile ambelor serii de experiență în procesul cunoașterii lor, sistematizarea lor prin generalizare și distincție se remarcă direct Aici armonia se reduce la faptul că atât fizicul, cât și mentalul sunt aduse sub aceleași forme generalizatoare - "categorii" sau "legi"; contradicția începe acolo unde eșuează De exemplu, întrucât cunoscătorul supune atât fizicul, cât și mentalul aceleiași legi a cauzalității, ambele serii sunt combinate armonios în cunoaștere; căci el aduce fizicul în categoria cauzalităţii şi mentalul în categoria Biblioteca "Runivers" S A BOGDANOV riyu "libertate", adică necondiționat, sau reprezintă lanțurile cauzale ale ambelor serii ca fiind absolut separate, nicăieri contopindu-se, în măsura în care avem în față contradicția seriei fizice și mentale sub forma "dualismului", adică imposibilitatea cunoaşterii de a duce la capăt tendinţa ei de unificare şi generalizare Uneori, contradicția dintre fizic și mental ia forma competiției lor Acest lucru se observă și în mod direct, în cazul în care o persoană, așa cum se întâmplă în unele stări patologice, consideră că "realul" este "aparent", realitatea este o iluzie sau, dimpotrivă, ia imaginile viselor, halucinațiilor etc , pt realitatea fizică; atunci domeniul "fizicului" sau "mental" este extins direct în experiența personală în detrimentul celuilalt Apoi, în cunoaștere, mai ales în filozofie, competiția de serie apare sub forma monismului materialist sau spiritualist: în primul caz, mentalul este pur și simplu inclus de cunoaștere în seria fizică, în al doilea, invers: fizicul se potrivește în cadrul seriei mentale În ambele cazuri, o serie, ca să spunem așa, o înlocuiește pe cealaltă, luându-și locul în cunoaștere Spațiul fiziologic, cu tot conținutul său, este un exemplu al modului în care sunt de fapt combinate experiența fizică și mentală, experiența organizată social și experiența organizată individual Foarte rar cedăm în fața iluziilor spațiului fiziologic, iar percepția noastră asupra unui obiect sau acela, de fapt, de obicei, nu conține chiar așa ceva și, în plus, mult mai mult decât ne oferă imaginea de pe retină Văzând un obiect parțial și numai dintr-o parte, ne imaginăm în același timp imediat pentru noi înșine ca întreg și din toate părțile, așa cum este, de fapt, numai în spațiul geometric; iar această reprezentare complementară se contopește atât de inseparabil cu percepția imediată încât este nevoie de un efort deosebit al psihicului pentru a le separa, pentru a nu vedea mai mult decât este disponibil în imaginea optică; si in toata masura nici nu reuseste niciodata În același timp, percepția directă, în unele dintre părțile sale, suferă o oarecare corecție; de exemplu, nu numai că nu vedem Biblioteca Runiverse INTEBERI IDEALE marchează de două ori cu doi ochi, dar ele nu se dublează în mod apreciabil pentru noi în cea mai mare parte, chiar și atunci când imaginile din ambii ochi nu corespund într-adevăr una cu

cealaltă: obiectele îndepărtate nu se dublează întotdeauna în acele cazuri când ne uităm la obiecte apropiate și invers Psihicul se străduiește constant să-și armonizeze experiența "psihică" cu experiența "fizică", o completează și o corectează cu aceasta din urmă, în urma căreia se obțin forme de experiență precum spațiul fiziologic - forme colorate parțial de un "subiectiv" ", parțial printr-o nuanță "obiectivă" Aici, în treacăt, am primit și o evaluare biologică a ambelor tipuri de organizare a experienței: oriunde ele concurează sau se ciocnesc, tipul organizat social sau obiectiv se dovedește a fi vital mai înalt; experiența subiectivă sau experiența organizată individual trebuie să fie coordonată cu ea, altfel rezultă inaptitudinea vieții Și acest lucru este destul de înțeles, deoarece baza experienței obiective este incomparabil mai largă: această bază este dezvoltarea socială, viața a milioane de oameni în mii de generații, în timp ce experiența subiectivă are ca bază organică în fiecare caz dat doar procesul individual de dezvoltarea unei anumite personalități În esență, am dat deja o astfel de evaluare când am caracterizat o serie de experiență prin "semnificația sa generală", cealaltă doar prin "semnificația sa individuală") Încă o dată reamintim cititorului că experiența "obiectivă" nu este deloc la fel cu experiența "socială", iar subiectivă nu este același lucru cu "individuală" Experiența socială nu este în niciun caz organizată în totalitate social și conține întotdeauna diverse contradicții, astfel încât unele dintre părțile ei nu sunt de acord cu altele; goblinii și brownie-urile pot exista în sfera experienței sociale a unui anumit popor sau a unui anumit grup de oameni, de exemplu, țărănimea; dar din această cauză, nu este încă necesară includerea lor în experiența organizată social sau obiectivă, pentru că nu se armonizează cu restul experienței colective și nu se încadrează în formele sale organizatoare, de exemplu, în lanțul cauzalității Pe de altă parte, în alte cazuri, experiența este încă individuală, de exemplu, experiența unui cercetător care descoperă fapte și verificări noi, și le infirmă parțial pe cele vechi, de fapt, în cea mai mare măsură se armonizează cu totalitatea experienței colective , și este în deplină corespondență cu formele sale generale de organizare În același timp, în cazurile de primul fel, elementele dizarmonice ale experienței sociale în procesul de dezvoltare sunt eliminate pas cu pas, păstrând Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV Dar dacă unul dintre cele două tipuri de organizare a experienței este biologic cel mai înalt, atunci este evident că procesul de dezvoltare ar trebui să conducă la o dominație crescândă a acestui tip particular, la cristalizarea treptată a întregului conținut al experienței tocmai în formele sale Înseamnă asta că celălalt tip ar trebui pur și simplu să dispară? Din cele de mai sus nu se poate trage o astfel de concluzie Am văzut doar că, în toate cazurile în care apare concurență sau contradicție directă între două tipuri, unul dintre ele trebuie să se supună celuilalt, să se încadreze în cadrul său, să fie consecvent cu acesta, dar în niciun caz să se anihileze pur și simplu Acolo unde "percepțiile" nu corespund "lucrurilor percepute", acolo ele trebuie corectate în conformitate cu aceste "lucruri", dar nu dispar deloc și încetează să mai fie "percepții", adică "fapte mentale", nu "fenomene fizice" Seria mentală trebuie să se adapteze progresiv la seria fizică, să se armonizeze cu aceasta, dar să nu fie înlocuită de ea Nu există nicio contradicție în asta Organizarea individuală nu exclude deloc organizarea socială, ci, dimpotrivă, devine ușor un element al acesteia din urmă, așa cum în procesele muncii unitatea armonioasă a voinței personale nu exclude deloc unitatea armonioasă a

voinței colective , dar, dimpotrivă, în anumite condiții, îi permite acestuia din urmă să atingă cel mai înalt nivel Nu există nicio îndoială că orice unitate inferioară poate fi parte integrantă a unității superioare, cu condiția să fie suficient de consistentă cu alte unități inferioare care fac parte din cea superioară VII Dualismul experienței și cunoașterii începe nu acolo unde există două tipuri de organizare a experienței, ci acolo unde unul și celălalt au propriul său sens, mai întâi pentru grupuri din ce în ce mai mici ale societății și apoi numai pentru indivizi; în cazurile de al doilea fel, experienţa individuală capătă, încetul cu încetul, caracterul unei experienţe sociale, răspândindu-se tot mai larg în societate Tocmai pe aceasta se bazează, pe de o parte, armonizarea continuă a experienței sociale prin eliminarea contradicțiilor sale, iar pe de altă parte, extinderea experienței sociale prin introducerea în ea a elementelor noi și noi ale experienței individuale a individului indivizi în dezvoltare Biblioteca Runiverse CUNOAȘTERE IDEALĂ tipul goy nu sunt într-o relație organizată, adică nearmonizat Organizarea celulei, pe de o parte, și a organismului căruia aceasta, împreună cu alte celule, îi aparține, pe de altă parte, nu formează încă un dualism vital; apare doar acolo unde celula începe să ducă o viață independentă, neadaptandu-se întregului ei; atunci lipsa de armonie între parte și întreg se face simțită în scăderea viabilității fie a părții, fie a întregului, fie a ambelor Aceasta este contradicția dualistă În același mod, în experiență și cunoaștere, dualismul se obține în cazul în care experiența organizată individual încetează să mai fie o parte inseparabilă a experienței experienței organizate social, dacă prima se formează în forme independente, independente de formele experienței organizate social în al doilea rând, neadaptat armonic acestora, într-un cuvânt, dacă "mentalul "se transformă într-o lume aparte cu propriile categorii și legi care nu formează o unitate organică cu categoriile și legile "fizicului" Atunci lumea experienței, lipsită de integritate, se transformă într-o lume a contradicțiilor și a luptei, persoana nu este capabilă să-și coordoneze experiențele în general și acțiunile în special cu experiențele și acțiunile altor oameni, care apoi apar în experiența ei ca altfel unități organizate; iar cunoașterea se încurcă în contradicțiile fără speranță ale animismului și metafizicii Aceasta este tocmai starea actuală a psihicului uman O ieșire din această situație dualistă este posibilă numai dacă există o adaptare sistematică a experienței organizatului individual la cel organizat social, astfel încât primul să-și găsească loc în formele unificatoare ale celui de-al doilea, ca o celulă într-un sistemul de țesuturi al unui organism Că acest mod este singurul care poate fi admis teoretic se vede ușor din metoda excluderii Dacă adaptarea ar proceda în sens invers, tipul organizat social s-ar adapta tipului organizat individual, atunci aceasta ar însemna, evident, pur și simplu distrugerea primului dintre ele, descompunerea lui sistematică; nu se putea vorbi de vreo armonie a experienţei sociale Și să-și asume fuziunea armonică în ka Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV nu putem depăși cadrul experienței, în care nu există deloc indicii de un astfel de al treilea tip *) Rămâne un singur mod de armonizare a experienței și anume cel care tocmai a fost subliniat De fapt, o astfel de tendință de dezvoltare este direct dezvăluită în toate acele cazuri în care nevoile practice directe obligă o persoană să caute reconcilierea datelor contradictorii ale experienței Atunci de obicei nu se gândește să-și pună experiența "psihică" și "subiectivă" sub controlul experienței "fizicului" și "obiectivului", își verifică percepțiile și

"reprezentările" cu ajutorul acestuia din urmă și elimină din ele tot ceea ce nu se încadrează în cadrul și formele lui potrivire Apoi vorbește, aproximativ, în felul acesta: "Mi s-a părut așa și așa (experiență ca "psihic"); dar aceasta nu putea fi din cutare sau cutare motive (verificare prin intermediul cauzalităţii - forma experienţei "obiective" şi stabilite, tot din experienţa "obiectivă", fapte); evident, m-am înșelat (eliminarea acelor elemente ale "subiectivului" care nu sunt adaptate "obiectivului"); probabil, de fapt, există așa și cutare; Cred că este din cutare motive" (armonizare aproximativă a "subiectiv" și "obiectiv" prin adaptarea primului la al doilea) Adevărat, există și un mod opus de adaptare: "deși totul vorbește în favoarea acestui lucru, nu pot permite să fie așa și cred că nu este așa, dar iată cum" (adaptarea "obiectivului" la "subiectiv"; dar aceasta este o cale regresivă de adaptare, pe această cale contradicțiile nu pot decât să crească, iar sistemul de experiență și cunoaștere nu poate fi decât dezorganizat - Într-un sistem de cunoaștere, care este o armonizare progresivă a experienței, subordonarea "subiectivului" din experiență față de "obiectiv" este principiul organizator de bază, *) Filosofia a căutat nu o dată armonizarea experienței tocmai pe această cale - dincolo de limitele experienței, în cunoașterea superioară Dar, de fapt, ea nu a putut, desigur, să depășească limitele experienței, ci a ajuns doar la abstracții goale și imagini contradictorii, toate ale căror elemente au fost totuși preluate din experiență CUNOAȘTERE IDEALĂ fără de care cunoaşterea însăşi este de neconceput Prin urmare, este considerată "subiectivă" doar în măsura în care urmărește să-l armonizeze cu formele "obiectivului", de exemplu, pentru a-l plasa într-o legătură cauzală cu anumite date ale experienței stabilite obiectiv Numai în sfera cunoașterii este posibilă armonizarea finală și generală a experienței, organizarea ei monistă atotcuprinzătoare; experiența directă, care aduce constant experiențe noi și noi, aduce inevitabil cu ea noi contradicții particulare, pe care cunoașterea trebuie apoi să le împace Întrebarea este acum în ce fel cunoașterea este capabilă să realizeze această organizare monistă a experienței, să ofere o reconciliere universală a contradicțiilor ei dualiste Pentru a găsi un răspuns la această întrebare, ar trebui să luăm în considerare legătura dintre "fizic" și "psihic" acolo unde aceste două zone ale experienței se ating cel mai strâns VIII Psihologii în investigațiile lor acceptă în cea mai mare parte practic, și mulți dintre ei teoretic, principiul așa-numitului "paralelism psihofizic" Aceasta este ideea volumului de corelație constantă dintre fenomenele mentale și "procesele fiziologice ale sistemului nervos", tocmai corelația în care fiecare act de cunoaștere este conformat cu apariția determinată a sistemului nervos, astfel încât o serie de fapte sunt desfășurate de un număr de uniforme fizice simultane în procese în linie în legătură inseparabilă și neschimbătoare cu acestea Ca metodă de investigare, acest punct de vedere s-a dovedit a fi extrem de util și nu a întâmpinat nicio contradicție care l-ar putea submina în mod fundamental - în general, s-a justificat într-o măsură suficientă Trebuie remarcat faptul că, pe ideea de paralelism, unii filozofi - în principal cu o tentă neo-kantiană - au încercat să construiască o formă particulară a unei "viziuni moniste asupra lumii" Și anume, fizicul și mentalul sunt considerate ca "două părți ale unei singure realități" - extern și intern; ceea ce, pentru percepția "exterioară", apare ca fiind fizic, pentru "în interior-Questions de filosofie, voi ,   conform acestei vederi, apare ca una

mentală, la fel cum arcul de cerc, privit din exterior, pare a fi o linie convexă, iar din interior, concav Acest punct de vedere, evident, nu se află în legătura logică necesară cu teoria științific-psihologică a paralelismului; conține ceea ce nu este în ea - așa-numita "introiecție", plasarea lumii psihice în sistemul nervos, ipoteză care pentru scopurile noastre este complet superfluă și mai mult decât discutabilă Nu este nevoie să acceptăm o astfel de ipoteză, deoarece ne străduim să nu ne retragem inutil din ceea ce este în experiență; acest lucru nu ne împiedică deloc să reținem ideea de paralelism*) Poziția lui Avenarius asupra "corelației funcționale" a mentalului sau, după cum spune el, "seria E", cu modificări fiziologice în aparatul nervos central, cu "seria C", în esență, este doar o altă formulare a științificului paralelism psiho-fizic De fapt, aceasta este recunoașterea unei legături definitive permanente între cele corespondente *) Termenul de "introiecție" a fost introdus de Avenarius, care și-a dedicat remarcabila lucrare "Der menscliliche Weltbegriiï" doctrinei introjecției Există și o istorie generală a introjecției (din punct de vedere mai degrabă logic decât cultural-istoric) dezvoltare), și critica ei generală (clarificarea contradicțiilor logice ale introjecției, dezvăluind inconsecvența filozofică a acesteia) În gândirea modernă, introjecția are o dominație necondiționată În psihologia de zi cu zi, se exprimă în recunoașterea "corpului" ca înveliș exterior al "sufletului", ca esență internă În știința psihologică și filozofie, se manifestă în ideea de "sentimente exterioare" prin care este percepută lumea fizică și "sentimente interne" prin care este percepută lumea mentală Organismul fiziologic apare ca și cum ar fi o cutie cu pereți opaci, în interiorul căreia este plasat "psihicul" Principalul argument împotriva introjecției este acesta Organismul în sine este un anumit complex de vizual, tactil etc elemente în relațiile lor definite, iar "în interiorul" acestui complex se pot plasa doar omogen cu el, dar complexe mai mici: organe, țesuturi, fibre, celule; și a plasa acolo complexe de elemente de alt tip, eterogen cu primul, nu nu are sens: tot la fel se plasează o melodie percepută de ureche în interiorul unui instrument muzical perceput prin vedere și atingere Relațiile spațiale în sine sunt vizual-tactile și * prin urmare, este imposibil să se pună complexe de un alt aspect, non-vizual- tip tactil, în relații pur spațiale "în interior" și "în exterior" membrii esențiali ai ambelor rânduri; și pentru a înțelege paralelismul în orice alt sens, mai restrâns, în gen, de exemplu, paralelismul geometric, desigur, nu este necesar, deoarece fenomenele ambelor serii nu sunt suficient de asemănătoare pentru a permite posibilitatea unui astfel de paralelism precum paralelismul de linii sau suprafeţe omogene Termenul de "paralelism psiho-fizic" este folosit și de Mach, dar într-un sens diferit, când vorbește despre repetarea acelorași complexe în sfera fizicului și în sfera mentalului: ceea ce, în legătură cu experiența fizică, apare ca un "corp", devine "percepție" sau "reprezentare" în legătură cu experiența psihică Dar acest paralelism, sau mai degrabă această identitate, nu stă în nicio contradicție cu acel paralelism psiho-fizic de care ne preocupă acum și aparține unui domeniu complet diferit de relații, nu unei relații mai înguste între conștiința individuală și sistemul nervos , ci la o relație mai largă între conștiința individuală și lumea fizică în general Pentru noi, în momentul de față, doar prima dintre aceste relații este importantă Dacă ne amintim cele spuse mai devreme despre paralelismul seriei de experiență care formează "corpurile" sau "procesele" lumii fizice, vom

vedea imediat că paralelismul psiho-fizic aparține cu siguranță aceluiași tip De fapt, "corpul" sau "procesul" fizic este format prin fuziunea organică a diferitelor serii de experiență - diferite tocmai din punct de vedere al elementelor O serie de vizuale, tactile, acustice sunt combinate într-un singur complex, numit cel puțin "corpul uman"; iar baza acestei asocieri este tocmai paralelismul acestor rânduri, i e o anumită corespondență între elementele unuia și elementele altuia, al treilea rând Diferența dintre serii în sine nu este cantitativă, ci calitativă, adică elementele lor sunt absolut ireductibile una la alta; dar pe baza paralelismului reciproc, toate se unesc în jurul unei serii (de obicei tactile) într-un complex integral, cu care operează cunoașterea Relația dintre seria psihicului și neurofiziologic în întrebarea care ne interesează este în esență aceeași: ele sunt diferite calitativ în elemente, dar sunt legate într-un fel Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV paralelism, în plus, paralelismul este același ca, de exemplu, între seria vizuală și tactilă în complexul numit "organismul uman": aceasta este o relație funcțională strict definită între serie, dar în niciun caz o directă cantitativă și calitativă corespondenţă Există o anumită percepție, emoție, aspirație; este un complex de elemente de inervație, tactile, vizuale, auditive etc Corespunzător unui astfel de fenomen "mental", noi, dacă este posibil, observăm; dacă eșuăm, ne imaginăm un "proces fiziologic" definit; este un complex de elemente complet diferite, tot vizuale, tactile etc , dar în niciun caz cele care formează un complex "psihic" Dacă, de exemplu, există elemente de "verde" în percepție, atunci din nimic nu rezultă că în "fapt fiziologic" corespunzător să fie aceleași elemente de "verde"; ele pot chiar să nu existe deloc în reprezentarea noastră a proceselor nervoase, dar pot exista, de exemplu, dintre elementele de culoare doar "alb", "negru", "roșu" Seria fiziologică, cu toată corespondența ei cu seria mentală, se dovedește a fi compusă dintr-un material complet diferit, la fel ca în orice "corp fizic" seria de inervație vizuală este formată dintr-un material diferit de cel de inervație tactilă etc Din toate acestea trebuie să tragem următoarea concluzie Dacă cunoașterea, în efortul său de a armoniza experiența, este consecventă și fidelă metodei deja dezvoltate, atunci ea trebuie să lege seria mentală și neurofiziologică într-un singur "proces", perceput diferit, dar holistic, nu mental și nu fiziologic, ci psiho- fiziologic la fel cum corpul uman nu este un complex vizual sau tactil, ci un complex vizual-tactil Pentru cunoaștere, atât aici, cât și acolo, problema trebuie să fie despre complexe integrale, care nu îi sunt date direct, ci sunt formate de el din varietatea elementelor experienței; singura diferență este că, în raport cu complexele fizice, această sarcină a fost finalizată de multă vreme în istoria omenirii, iar în raport cu cele psihofiziologice, încă mai trebuie finalizată Este tocmai o astfel de activitate de organizare activă a cogniției Biblioteca "Runivers" IDEALUL DE CUNOAȘTERE, este capabilă, în opinia noastră, să elimine contradicțiile dualiste și să conducă la o armonie reală a viziunii asupra lumii Nu este; va exista un monism ((esență) sau ("realitate" - astfel de concepte lipsite de sens nu pot satisface gândirea critic-monistă; va fi un monism al tipului de organizare conform căruia se sistematizează experiența, un monism al metodei cognitive Să vedem, de fapt, ce îi oferă cunoscătorului în efortul său de a atinge unitatea înțelegerii lumii Cunoașterea lumii fizice este deja în vremea noastră extrem de monistică în metoda sa Fenomenele fizice, cu toată complexitatea și diversitatea lor infinită, sunt plasate în cadrul unor formule

atotcuprinzătoare, dobândind pas cu pas conținut din ce în ce mai definit, experiență din ce în ce mai armonizantă, oferind din ce în ce mai multe oportunități de previziune și adaptare practică în același timp, pentru astfel de formule, în special pentru principalele dintre ele, legea conservării energiei, elementele directe ale experienței în schimbarea și diferențele lor nu mai au un sens direct: același "(corp" sau "proces", fie că sunt percepute în serii vizuale sau tactile sau acustice, reprezintă aceleași cantități și combinații de energie Cunoașterea este abstractizată din metodele percepției directe, iar în locul lumii "elementelor" apare în ea lumea relațiilor contradicții și cea mai mare armonie;-cele mai multe grupări se realizează și se fixează cu ajutorul simbolurilor, a căror dezvoltare și selecție au loc în procesul social al comunicării Toată creativitatea colectivă științifică și filozofică se bazează pe acest proces de comunicare Ceea ce cunoașterea face în legătură cu experiența fizică, se străduiește să facă și în raport cu experiența psihică Dar aici se confruntă cu o masă de dificultăți și contradicții speciale, care nu pot fi eliminate până când cunoștințele din acest domeniu nu urmează aceeași cale ca și în altă zonă de experiență Aceste dificultăți și contradicții sunt rezumate, în final, într-un singur cuvânt "dualism", iar esența lor constă în faptul că odată Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV metodele personale cu care cogniția operează în ambele domenii ale experienței sunt inevitabil întâlnite din când în când în același câmp al conștiinței și creează o scindare a activității mentale, care este resimțită ca o incapacitate cognitivă, ca o dizarmonie a gândirii Când psihicul apare pentru cunoaștere ca unul dintre rândurile paralele ale complexului, în care celelalte rânduri - vizuale, tactile - sunt capabile să formeze un "corp fizic" (sistem nervos), atunci dizarmonia dispare De fapt, cunoașterea nu trebuie să creeze o metodă specială pentru fiecare dintre seriile paralele care se îmbină în acest sau acel complex - se ocupă de complexe întregi Procesul psihofiziologic, cunoscut ca un întreg, trebuie să se încadreze în cadrul aceleiași metode în care se cunoaște procesul fiziologic creat din unele din seriile sale - metoda științelor fizice, pentru vremea noastră - metoda energiei În același timp, este complet indiferent dacă luăm pentru analiză elemente din seria "fiziologică" sau din seria "mental", de fiecare dată ne vom ocupa de aceeași cantitate de energie, deoarece cunoașterea energiei este abstrasă din metoda percepției , și nu ia , de exemplu, un rând de vizual și un rând de tactil, ca * complexe energetice separate Așa cum în complexul fizic obișnuit, care se numește "corp", una din seriile de experiență este organizarea pentru alții, de exemplu, seria tactilă, la fel în complexul psihofiziologic una din seriile sale va fi organizatoare, de bază pentru cunoaștere, credem noi, că așa va fi tocmai seria fiziologică, ca mai definită, mai stabilă în relațiile sale Dar această diferență aici este la fel de neimportantă pentru cunoaștere ca și într-un complex fizic diferența dintre seriile tactile organizatoare și cele vizuale, acustice etc grupate în jurul lui Unul și același întreg cognitiv - un proces psihofiziologic - poate fi perceput în moduri diferite, dar pentru cunoaștere rămâne același Diferențele de elemente dispar în unitatea relațiilor, iar integritatea cunoașterii este restaurată Dar, în același timp, însăși opoziția dintre "fizic" și "mental" își pierde sensul Experiență organizată Biblioteca "Runivers" IDEALUL DE CUNOAȘTERE intră individual în sistemul experienței organizate social, ca parte inseparabilă a acestuia, și încetează să mai constituie o lume specială pentru cunoaștere "Psihicul" dispare în formele unificatoare

create de cunoaştere pentru "fizic", dar fizicul încetează să mai fie "fizic" de îndată ce nu are o antiteză permanentă, psihicul O singură lume a experienței acționează ca un conținut pentru o singură cunoaștere Acesta este empiriomonism Empiriomonismul este posibil doar pentru că cunoașterea armonizează în mod activ experiența, eliminând nenumăratele sale contradicții, creând forme universale de organizare pentru ea, înlocuind lumea haotică primară a elementelor cu o lume derivată, ordonată a relațiilor Se poate presupune, desigur, că empirio-monismul nu se va concretiza în formele în care îl prezentăm; dar trebuie să devină realitate, iar imposibilitatea ei ar însemna eșecul final al cunoașterii Ar fi greșit să credem că, ajungând la schema empirio-monismului, am ajuns la o viziune monistă asupra lumii, care formulează cea mai înaltă tendință cognitivă; dar o viziune completă asupra lumii nu poate fi obţinută decât prin implementarea sistematică a acestei tendinţe Tabloul cognitiv al lumii nu este dat într-o singură formulă - este un sistem organizat de științe și filozofie; schema monistă este doar principiul de armonizare al acestei imagini și este nevoie de o cantitate imensă de muncă pentru a realiza acest principiu în toate părțile imaginii; nu se poate vorbi de empiriomonism adevărat Ținând cont de masa colosală de muncă colectivă pe care omenirea a pus-o în dezvoltarea unui sistem de științe și filozofie și de o lungă perioadă de timp în care s-a dezvăluit în mod activ o tendință către monism cognitiv, este firesc să ne punem întrebarea: de ce este aceasta monism totuși, în ciuda tuturor, nu ați reușit să-l puneți cap la cap? De ce nici măcar schema lui nu a putut fi clar formulată atât de mult timp? Ar fi posibil, desigur, să nu insistăm asupra acestui lucru în Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV vă rog, dar acceptați pur și simplu că armonizarea experienței este atât de complicată și dificilă încât, în ciuda masei de timp și energie cheltuită, omenirea a terminat până acum doar o parte din ea și fiți mulțumiți de asta Dar ni se pare că există temeiuri pentru a sesiza anumite obstacole deosebite, care, tocmai în vremea noastră, marchează limita tendinței moniste Acest lucru ne va permite să facem câteva concluzii aproximative despre dezvoltarea ulterioară a cunoștințelor în această direcție Societatea modernă este împărțită în clase și plină de antagonism Oamenii care aparțin aceluiași sistem social sunt adesea foarte diferiți unul de celălalt și se ciocnesc brusc în viață pe baza diferențelor de interese Concurența, pe de o parte, relațiile de diviziune a muncii și mai ales dominația și subordonarea pe de altă parte, colorează întreaga viață socială a timpului nostru Aceste forme dominante de viață nu pot decât să-și lase amprenta în domeniul cunoașterii Esența problemei constă în faptul că o persoană este practic și cognitiv opusă altei persoane În practică, aspirațiile lor se ciocnesc într-o luptă de interese, atât cea care se poartă sub formă de competiție între membrii unei clase sau grup, cât și cea care are loc între clase sau grupuri Teoretic, ei nu se înțeleg, ca oameni cu experiențe diferite și tipuri diferite de gândire Iar lupta și neînțelegerea departe de a acoperi întreaga viață a oamenilor, dar există doar în limite limitate, alături de cooperare și înțelegere reciprocă, de asemenea parțială; dar în măsura în care acestea există, organizarea monistă a experienței întâmpină cea mai mare dificultate De fapt, dacă o persoană se luptă cu alta, nu îi poate transmite experiența sa cu suficientă plenitudine; după cum se știe, se ajunge la punctul în care o persoană aflată în luptă este adesea forțată să-și ascundă experiențele sau chiar să le transmită în mod pervers; deci există atât de multe "minciuni" în societatea modernă, adesea minciuni

necesare, incluse integral în însuși sistemul de relații Deja acest lucru este suficient pentru neînțelegere reciprocă; dar diviziunea muncii face sfera acestei neînțelegeri încă mai largă decât sfera luptei Specialistul nu este un ponei Biblioteca "Runivers" IDEALUL DE CUNOAȘTERE poate fi un specialist, deoarece materialul experienței lor este diferit (de exemplu, un artist nu înțelege un om de știință, un filolog natural etc), un subordonat nu înțelege unul dominant și invers, deoarece nu numai materialul experiențelor lor este diferit, dar și relația lor reală cu una și aceleași date ale experienței (de exemplu, ceea ce pentru unul este un instrument de muncă, pentru altul este un instrument de exploatare etc) Dar ce înseamnă "neînțelegere"? Înseamnă că experiențele altor persoane disponibile (prin comunicarea socială) nu se încadrează în regularitatea experienței noastre - nu putem deci să le evaluăm corect starea mentală și să le prevedem acțiunile - și este evident, deoarece experiența unor oameni se află în afara regularității, adică- e organizare, pentru alte persoane, în măsura în care el este neapărat neorganizat social, sau "subiectiv", sau "mental" Dimpotrivă, acea parte a experienței pentru care s-a dezvoltat o regularitate comună, mai precis, universal valabilă în procesul social, acea parte apare ca organizată social, cu atributul de "obiectivitate", cu caracteristica de "fizic" Aici este punctul de plecare al antitezei; aici este și baza pentru determinarea limitelor sale istorice Să remarcăm că, în experiența noastră, "psihicii" sunt predominant acele aspecte pentru care unitatea socială este cel mai puțin atinsă: emoțiile oamenilor și aspirațiile lor diferă cel mai puternic în viață și tocmai aceste complexe de elemente nu-și găsesc niciodată loc pentru ei înșiși în seria fizică, apoi cum alte complexe, care sunt în relații mai puțin contradictorii cu diferiți oameni, apar fie în seria mentală, ca "percepții" sau "reprezentări", apoi în fizic, ca "corpuri" Prin urmare, subiectul psihic este într-o măsură mai mare "psihic", cu atât este mai individual în caracterul său Să observăm că într-o conștiință naivă, nedezvoltată, emoțiile sunt adesea "obiectivizate", transferate în lumea fizică; de exemplu, frumusețea, urâțenia, plăcerea etc sunt considerate proprietăți ale obiectelor în sine (și nu fenomene ale conștiinței perceptive) Acest lucru se întâmplă tocmai atunci când afirmațiile emoționale ale oamenilor converg atât de mult, atât de puțin se contrazic între ele în masa cazurilor de acest gen, încât oamenii se obișnuiesc să numere aceste emoții Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV agreat social, care, după punctul nostru de vedere, stă la baza caracteristicilor experienței "obiective" sau "fizice" Centrul organizator pentru tot ceea ce este mental este "eu" individual, opus celuilalt "eu" Când "Eul" dispare din câmpul conștiinței încetează și antiteza psihicului cu fizicul Și acest lucru se întâmplă nu numai în momentele de pierdere a cunoștinței, ci și în momentele celei mai înalte activități După cum a observat Schopenhauer, un afect estetic profund elimină "individualizarea", adică opoziţia "eu"-ului nostru cu lumea exterioară, iar psihicul cu cea fizică: în contemplarea entuziastă a unei imagini frumoase a naturii sau a unei opere cu adevărat artistice, încetăm să simţim o scindare în experienţa noastră Dar același lucru se aplică momentelor de creativitate cognitivă și momentelor de manifestare intensă a voinței colective: o persoană "se uită de sine", iar atunci experiențele sale sunt cele mai armonioase Adaptarea numită "eu" iese în evidență cel mai clar acolo unde dizarmonia se găsește în experiență - dizarmonie care subminează existența individuală: aceasta se întâmplă atunci când simțim foame, răceală, frică, dor, nemulțumire Este o

adaptare pentru lupta individuală pentru viață, și de aceea numai într-o societate individualistă, precum cea modernă, devine un centru de experiență pentru fiecare individ, separând brusc "lumea sa mentală" de lumea mentală a altor oameni Nu era așa în societatea primitivă, cu comunismul ei, cu absența ei de luptă interioară și de contradicții Acolo omul nu a știut să se separe de grupul său; experiența sa s-a contopit direct cu experiența altor oameni, cuvântul "eu" însemna pentru el propriul său corp cu nevoile lui imediate, dar deloc un complex de emoții și aspirații, delimitat net de emoțiile și aspirațiile altor oameni, ca este cazul în societatea modernă Într-o societate de cel mai înalt tip, cu muncă organizată colectiv, cu contradicții interne eliminate și diferențe ascuțite între indivizi, "eu" uman ar putea la fel de puțin să servească drept centru al unei lumi speciale - lumea individului-psihic: în comunicare strânsă reciprocă, în înțelegere reciprocă profundă a oamenilor, orice înclinație Biblioteca "Runivers" IDEALUL DE CUNOAȘTERE a contrasta "psihicul" cuiva cu psihicul altor oameni; iar o experiență colectivă armonios organizată le-ar oferi oamenilor o plinătate atât de grandioasă a vieții, despre care noi, oameni ai unei epoci a contradicțiilor, nu ne putem forma un concept pentru noi înșine În această lume, și pentru cunoaștere, va fi ușor să combinați întreaga sumă de experiențe umane în forme armonios integrale, infinit plastice, în care experiența fiecăruia se va îmbina în mod organic cu experiența fiecăruia Și vor exista, desigur, contradicții în experiență și cunoaștere; dar acestea nu vor fi contradicții fără speranță ale fetișurilor de gândire pietrificate care nu permit nicio instanță asupra lor înșiși, ci dezacorduri temporare ale gândirii creative a oamenilor care se străduiesc în mod conștient să-și armonizeze și să-și reducă experiențele la unitate, oameni care caută în mod conștient ce este mai bun, cel mai forme oportune pentru o asemenea înţelegere şi unitate Efortul liber pentru armonia socială a cunoașterii, împreună cu o încredere profundă în posibilitatea și necesitatea realizării acesteia, vor domina în mod constant toate manifestările conștiinței personale Eliberată de discordia interioară, gândirea umană, neascunsă de nimic, pură și limpede, va face, cu o energie inaccesibilă imaginației noastre, drumul spre infinit Se va realiza un adevărat empiriomonism, care ni se apare ca idealul cunoaşterii Dacă comparăm acest ideal de cunoaștere cu idealul modern al vieții practice de muncă a oamenilor, atunci vom fi uimiți de paralelismul lor interior profund, tendința de organizare atotcuprinzătoare comună ambilor Aceasta nu este o asemănare întâmplătoare: cunoașterea ia naștere din practică; armonia practicii și armonia cunoașterii au același sens A Bogdanov Biblioteca "Runivers" Minciuni de vis Dedicat memoriei lui A A Tokarsky Tu ești tatăl tău diavolul El este un ucigaș de oameni din timpuri imemoriale și nu stă în adevăr, întrucât nu există adevăr în el: eida spune minciuni], din ale lor ei spun ^ parca ar fi minciuna si parintele minciunii (Ioan, VSh,) Partea I I Originalitate Este puțin probabil să existe o sferă a activității umane în care există o minciună NU trebuie să te confrunți cu minciunile într-o formă sau alta: acolo unde sunt oameni, sunt niște minciuni Potrivit legendelor biblice, o minciună s-a dovedit a fi una dintre primele și fatale manifestări ale sufletului și vieții omului, poetizată și alegorizată după chipul diavolului, tatăl, minciuna: Tu ești tatăl diavolului tău El este o minciună și tatăl minciunii Având în vedere originea sa fatală și un fel de necesitate psihologică, minciunile sunt destinate să joace în societatea și istoria umană un rol nu mai puțin decât prostia umană și, pe bună

dreptate, merită laudele lui Erasmus nu mai puțin decât prostia La fel de confruntat cu minciunile la fiecare pas în minciuna umană LI v societate, la toate nivelurile de cultură ale membrilor și claselor sale, cineva întâmpină involuntar mai multe întrebări Prima este întrebarea dacă acest fenomen reprezintă ceva omogen peste tot și întotdeauna, sau dacă anumite specii și grupuri pot și trebuie stabilite aici Biblioteca "Runivers" MINCIUNĂ VISĂ Oamenii mint la fel? Prevalența extremă a minciunii în societatea umană ridică o a doua întrebare - nu reprezintă minciuna, în una dintre formele sale diverse, o necesitate psihologică universală, o proprietate sau o înclinație esențială a însăși organizarea neuropsihică a omului? Apariția fatală a unei minciuni în zorii vieții umane (sub forma unui spirit rău), prosperitatea în viața istorică ulterioară a societății umane și predominanța ei vizibilă în psihicul degenerat al omului modern trebuie să ridice în mod necesar această întrebare Oamenii nu pot minți? Îngrozitor este o minciună directă, conștientă, o minciună care inventează în orice fel, distruge sufletul uman și corupe viața socială Dar acesta este un dușman evident, într-adevăr unul prădător, cu dinți de lup, dar nu mai puțin invincibil Nu există nimic mai periculos și fără speranță decât un inamic căruia îi dai mâna ca un prieten Cu un asemenea dușman, se poate compara o altă formă de minciună, care cu o privire sinceră, într-un costum de adevăr, rătăcește prin lumea lui Dumnezeu, minciună care minte din toată inima, din plinătatea sufletului, adesea cu convingere și acceptându-se sincer pe sine ca adevăr Aceasta este o minciună visătoare, inspirată, căutând adevărul și falsificându-l Nu este nimic mai greu decât să recunoști acest neadevăr și nimic mai ușor decât să cazi în plasa lui Așadar, unii mint conștient, alții mint visător și, ca urmare, amândoi mint, iar această minciună visătoare, la un capăt provenind din sursa minciunilor conștiente, trece pe nesimțite în a treia formă de minciuni, minciuna Clasificare - minciuni și semne ale unei forme speciale de minciuni, mijlocul dintre minciunile patologice și cele rău intenționate patologic Minciuna si dureroasa Astfel, clasificând o minciună, trebuie să stabilim astfel de forme ale acesteia: a) Minciuni conștiente, egoist răuvoitoare - clare și de înțeles Ei mint cu un scop clar declarat, conștienți de minciuna lor În astfel de cazuri, ei mint în primul rând în fața altora, b) Minciuna este visătoare, inspirată minciună Biblioteca "Runivers" IV HOLCHEV și cu un scop (clar inconștient), și de cele mai multe ori fără scop, uneori acceptând sincer minciuna cuiva ca adevăr și adesea simțindu-și vag minciuna și nefiind capabil să stabilească o limită clară în care adevărul se transformă în minciună și abandonează minciuna: aici unul zace mai intai totul in fata lui, c) Minciuna patologica, Minciuna dureroasa, sub influenta halucinatiilor, ideilor delirante etc Prezentând o clasificare atât de largă a fenomenelor minciunii, interpretăm acest concept nu ca un fapt exclusiv etic, ci ca un concept și fapt psihologic În momentul de față, nu ne interesează punctele extreme ale aceluiași fenomen esențial al minciunii, ci această bandă de mijloc, care nu depășește limitele normei, apropiindu-se uneori foarte subtil de aceste limite, iar pe de altă parte , diferă brusc de forma unei minciuni răutăcioase Aceasta este o minciună de vis · Este important pentru un avocat și un profesor, poate mai mult decât într-o mărturie a unui martor, sub forma MINCIUNEI VVY cauze civile și penale, care tratează adesea viața și destinul uman; la alta, în munca educațională, unde principalul este soarta sufletului uman, sufletul elevilor Atât aici, cât și acolo, de obicei trebuie să se ocupe de probleme extrem de

vitale și importante ale existenței umane și ale societății, iar ici și colo, de obicei, sunt ghidate două tipare: fie o minciună răutăcioasă, conștientă este constatată și trimisă la închisoare, fie o minciună patologică este diagnosticat și internat într-un spital de psihiatrie Dar problema nu este deloc atât de simplă pe cât ar părea la prima vedere: fie un spital, fie o închisoare Există un al treilea lucru aici, nici o închisoare, nici un spital și, poate, mai teribil și mai interesant decât ambele, o minciună de vis Simpla stabilire a acestei forme de minciună, ca formă separată, ar trebui să-i determine pe unii să-și schimbe radical viziunea asupra materialului obținut de martori Biblioteca "Runivers" MINCIUNĂ VISĂ mărturii, și recunosc necesitatea expertizei nu numai psihiatrice, ci și psihologice, modificând în mod corespunzător procedura de judecată și cercetarea prealabilă; altele - să schimbe radical și fundamental însăși metodele de educație · Constatând existența unei forme independente de minciuni a sabiei - Ivan Aletativ, diferită atât de minciunile rău intenționate, cât și de minciunile lui K Sandrovich' Mr * Khlestakov, patologic, nu trebuie doar să stabilesc acest fapt, existența lui autosuficientă, ci și să indic în ce constă, să-i trasez clar și precis limitele, să descriu și, dacă este posibil, să îi clarific cauzele În acest scop, voi folosi o imagine specifică din galeria de tipuri de artă, Ivan Aleksandrovich Khlestakov Un mic oficial din Petersburg, Ivan Alexandrovici Hlestakov, în vârstă de de ani, este forțat de împrejurări, în drumul său din Petersburg, să se oprească pentru o perioadă nedeterminată într-unul dintre numeroasele orașe de provincie ale Rusiei Fiul moșierului provinciei Simbirsk, merge acolo la cererea tatălui său, care, disperat să-și folosească fiul, îl cere la sat Iritat de faptul că tatăl său, "un ticălos încăpățânat și prost", îl obligă să "își ruineze viața cu țăranii", Ivan Alexandrovici, acest minor de de ani, încă nu se poate supune, doar din cauza insolvenței spirituale și dependenţă materială de tatăl său Înscris într-unul din departamente ca un mic funcționar, se pare că datorită vechilor legături ale tatălui său, fidel tradițiilor moșiei sale, Hlestakov "nu face afaceri", "scărcă banii" pe care îi trimite tatăl său "Batiushka va trimite niște bani cu care să-i rețină și unde, spune Osip, joacă cărți" și "smulge florile plăcerii" "La urma urmei, pentru asta trăiești" Psihicul impotent și gol al lui Khlestakov nu este potrivit pentru nicio lucrare Pe drum i s-a întâmplat o întâmplare, care se întâmpla mereu, de îndată ce "au apărut banii" de undeva A pierdut în frânturi S-a dovedit a fi destul de dificil Biblioteca "Runivers" IV X O L CH EV b situație nouă: nu numai că nu trebuie să "te rostogolești într-o trăsură" la un "proprietar - un urs" și "splurge", care este centrul dorințelor și aspirațiilor lui Ivan Aleksanorovici și al nervului vital al sufletului său, ci și să culmea, trebuie doar să mori de foame și să stai la nesfârșit în "oraș", iar proprietarul hanului amenință cu închisoarea Cu toate acestea, există nu mai puțin zvonul că un oficial din Petersburg locuiește deja de două săptămâni în oraș, într-un hotel, care "nici măcar nu plătește bani", zboară instantaneu prin oraș și imaginația înspăimântată a "păcătosului" " autorităţile şi oficialii îl iau pe Khlestakov drept auditor - incognito Primarul, speriat de faptul că inspectorul-oficial locuiește deja în oraș de două săptămâni, merge oficial la hotel și apoi începe un qui pro quo comic între el și Hlestakov, iar acest qui pro quo se rezolvă pe neașteptat în siguranță și cu succes pentru Ivan Alexandrovici Imaginația îngăduitoare a funcționarilor orașului, stimulată de frică, creează cu pricepere pânza și cadrul în care i-a fost lăsat lui Ivan Alexandrovici să pună

modelele La început, Ivan Alexandrovici a fost destul de speriat, presupunând că primarul, care apăruse în camera lui, venise cu asta, la cererea proprietarului hotelului, să-l ducă la închisoare pentru o datorie În viitor, s-a obișnuit rapid și destul de ferm cu poziția în care l-au plasat șansa și imaginația de a fura oficiali și a mers în direcția celei mai puține rezistențe După ce a întâlnit, poate pentru prima dată în viața sa, o asemenea atenție față de persoana sa, Khlestakov a deschis totul, în esență, așa cum este: "s-a întors", spune Gogol despre el și, în acest fel, a descoperit întregul mecanism simplu al psihicul lui simplu și minciunile lui Visător și acum,- modelele, așa cum le-au pus în Khlestakova Khlestakov, compoziția lor, inconsecvența impulsului și poziția reală a lui Ivan Alexandrovici, natura ființei vii, atitudinile lor și sunt de un interes teribil pentru subiectul nostru Biblioteca "Runivers" MINCIUNĂ VISĂ În proporție, aceste fapte ar fi exprimate după cum urmează: modelele de minciuni ale lui Ivan Alexandrovici se raportează la starea reală a lucrurilor în același mod în care un vis se raportează la realitatea care o numește sau a cauzat; vorbind în stil înalt, în cuvintele visătorului "Nopților albe" ale lui Dostoievski, trebuie spus: idealurile se sfărâmă în praf, în fragmente: dacă nu există altă viață, atunci trebuie să o construim din aceleași fragmente Și colorarea mentalității trece strălucitor prin toate minciunile lui Hlestakov și prin acele poze pe care le pictează în fața oficialilor orașului N Să aruncăm o privire mai atentă la această minciună Nesemnificativul, îngust la minte, Hlestakov, la început timid în fața primarului, sub influența situației și din afara situației care i se impune, ca sub influența sugestiei verbale și materiale, uită cine este și ce anume este, depășește granițele reale ale personalității sale și efectuează în fața ochilor lui t ѣх aceleași chipuri o serie de metamorfoze: dintr-un mic funcționar care locuiește la etajul J, devine brusc directorul departamentului și pentru ca Ivan Alexandrovici să acceptă cu condescendență această postare, trebuie să apară de mii de curieri; apoi dintr-o dată este scriitor, baronul Brambeus, chiar aproape Zagoskin însuși etc , iar în cele din urmă el, Ivan Alexandrovici Hlestakov, este mareșal de câmp și, în același timp, Mavrushka la etajul își ia haina Procesul acestor metamorfoze nu decurge într-o manieră evolutivă, ci în salturi, contradictoriu, neglijent În mod involuntar, poate apărea un gând care, la prima vedere, distruge întreaga noastră construcție despre minciunile visătoare și face ca acest haos de imagini și modele să fie recunoscut drept delir beat: la urma urmei, Hlestakov din scena pe care o interpretăm este complet beat Autorul Hlestakov însuși protestează împotriva acestui lucru, declarând într-una dintre scrisorile sale că intoxicația nu joacă un asemenea rol; l-a făcut pe Ivan Alexandrovici ceva mai liber, mai liber și nimic mai mult Pe de altă parte, minciunile lui Hlestakov nu încep din această scenă El a mințit în același spirit din momentul în care a apărut pe scenă Pe drum, minte, pierzând nu din pasiune, ci din deşertăciunea căpitanului ultimilor "bani"; minciuna din primele in- Questions of Philosophy, KN θ Biblioteca "Runivers" IV X O L CH E V b apariții în oraș, plimbându-se de-a lungul străzilor și încercând să slăbească; se întinde în fața servitorului hotelului, prefăcându-se un domn important și bogat În scena incriminată, un fel de minciună, o minciună de vis, își atinge limitele logice și psihologice și numai din aceasta devine și ilogică și, parcă, greu de explicat în psihologia ei Nu este nevoie să recurgeți la vreun factor străin și aleatoriu, cum ar fi intoxicația, pentru a-i clarifica psihologia Aceasta este aceeași

minciună care pătrunde în fiecare cuvânt, acțiune și chiar gând al lui Hlestakov și care își lasă victima în cazuri rare, în acele momente în care nu se află în public, și chiar și atunci nu întotdeauna Dacă este posibil în acest caz, să explic minciunile lui Hlestakov, să vorbim despre vreun factor străin, este vorba despre sugestie Situația, modul de acțiune al funcționarilor, planul de acțiune al acestora erau acea sugestie materială puternică, pe care Ivan Alexandrovici nu a putut să o respingă și să o evite A jucat rolul unei pânze, conform căreia Ivan Alexandrovich, cu o notă de impulsivitate, pune modele Impulsivitatea este o dorință irezistibilă, deloc motivată, de a face ceva, de a spune ceva, în acest caz de a minți, la care poate exista conștiința inutilității, prostia unui act sau greșeala lui, conștiința minciunii cuiva Minciuna lui Ivan Alexandrovici miroase, de asemenea, în parte a culorii impulsivității, iar acest lucru nu contrazice deloc opinia pe care am exprimat-o despre visabilitatea minciunii sale Acest lucru se întâmplă în felul următor: psihicul nostru este sub influența constantă a tot felul de iritații venite din mediul înconjurător Nimic, că suntem conștienți doar de o parte nesemnificativă a acestor iritații, nici una dintre ele nu trece fără urmă Cele mai irezistibile sunt efectele deja procesate de alte ființe umane în gânduri, sentimente și acțiuni; psihicul nostru este supus influenței continue a altor psihicuri, iar întregul mediu uman care ne înconjoară se îndreaptă către noi cu forme gata făcute catârii, care sunt o expresie a acelor sau altor stări de conștiință, gesticulează imperceptibil pentru conștiința noastră, dar Biblioteca "Runivers" MINCIUNĂ VISĂ cu cunoștințele think tank-urilor noastre; milioane de voci liniștite ne pătrund în creier împreună cu gesturi, iar în această frământare dezordonată, literalmente, nu ne auzim propriile cuvinte, decât dacă sunt suficient de puternice pentru a îneca acest zgomot (Nordau) Conștiința tuturor oamenilor ne influențează psihicul, mișcările moleculare ale altor creiere sunt comunicate ale noastre și le acceptă ritmul dacă nu le poate opune unui alt ritm, mai vioi, intens, deși acesta din urmă este alterat de ei, dacă nu chiar complet - • direcţional Dacă adăugăm la aceasta că creierul lui Ivan Alexandrovici Hlestakov, care a fost plasat în postura de auditor, a fost supus nu numai influenței imperceptibile, inconștiente a "vocilor liniștite", a gesturilor tăcute și a întregii situații create special pentru el, auditor, dar și la o influență și sugestie directă, mai clară și precisă a cuvântului, vom înțelege că Hlestakov, cu babuschz-ul său mental frivol, instabil, cu o intensitate scăzută a proceselor conștiente și o mare instabilitate mentală, nu a putut rezista presiunii externe și o mare ispită și nu putea decât să fie de acord cu faptul că el este într-adevăr ceva ce el însuși nu știe, dar în orice caz "ceva semnificativ" atât ca rang, cât și ca poziție, și nu un mic funcționar din Petersburg, și a intrat în direcție de cea mai mică rezistență, creând pe calea imaginii potrivite, potrivită rangului și rangului său fictive Tot acest habitus psihic (depozit), aflat la granița dintre normal și patologie, este de interes pentru scopul nostru, ca habitus care produce în primul rând forma minciunii în care suntem angajați în momentul prezent, forma visătoare a minciunii Dar acesta este un motiv secundar, o circumstanță secundară în minciunile lui Hlestakov, iar esența și fundamentul minciunilor sale se află mai profund, în organizarea personalității însăși Această minciună indică sugestibilitatea ușoară a lui Hlestakov Sugestibilitatea este invers proporțională cu intensitatea proceselor nervoase și mentale: cu cât curentul din baterie este mai slab, cu atât este nevoie de dinam mai puțin puternic pentru a încărca bateria *

Biblioteca "Runivers" IV X O L CH E V Gradul de tensiune al proceselor psihicului general indică, aparent, aceeași intensitate a unei mici secțiuni din aceste procese, procesele personalității: intensitatea lor este direct proporțională cu intensitatea primei · /· Peculiarități În consecință, ideea aici nu este altceva decât organizarea psi a lagus-ului chimic, a structurii mentale și a depozitului lui Ivan Ale-proceses Jr "personalitate", ksandrovich și alții ca el În primul rând, nu toată lumea a acceptat drept motiv rolul pe care circumstanțele întâmplătoare l-au impus lui Hlestakov - visătorului - J r d x fara minciuni neînțelegeri și neînțelegeri: unii din frica de judecată, alții din lipsa de dorință de a se pune într-o poziție falsă Există însă oameni a căror organizare neuropsihică în procesele lor cele mai centrale, procesele personalității, "eu", prezintă trăsături curioase: este vorba de oameni cu o slabă conștiință a personalității lor; ideea "Eului" lor, conștiința "Eului" lor, este exprimată slab, vag, contururile sale sunt tulburi și îi trec cu ușurință granițele Această proprietate îi ajută să experimenteze cu sinceritate acele metamorfoze la care îi îndeamnă sugestia dintr-o situație verbală sau materială și ei, în plus, și poate din același motiv, se disting prin sugestibilitate ușoară Oamenii cu o astfel de organizare neuropsihică sunt înclinați să dea o culoare personală a tot ceea ce aud și văd, să transmită fapte și evenimente, așa cum le-au trăit personal Procesele personalității, procesele a ceea ce numim "Eul" nostru, sunt procesele mentale centrale, a căror calitate și intensitate trebuie luate în considerare în orice analiză și judecată a vieții mentale Aceste procese sunt o formație relativ târzie în existența homo sapiens și nu au fost întotdeauna de aceeași calitate și același volum Începând cu izolarea de către individ de lumea exterioară a limitelor propriului său corp "prin dubla senzație a suprafeței de atingere și atingere" (Jog Müller, Meinert), senzații și asocieri, strâns legate de propriul nostru corp, "Eul" nostru, la început, un nucleol abia pulsat, s-a transformat în cercuri concentrice de ъ rânduri care au luat acest nucleol drept al lor Biblioteca "Runivers" MINCIUNEA DE VIS, centru și ferm interconectate A apărut o organizație neuropsihică, care se distinge strălucitor și clar de lumea exterioară și lumea exterioară de ea însăși și și-a stabilit ferm poziția în această lume Aici este necesar să clarificăm * că gradul de luminozitate și claritate al acestor limite nu este același pentru toată lumea Roca descendentă a acestora trece printr-o masă de gradații în anihilarea lor completă și, în consecință, și direct proporțional cu aceasta, organizarea personalității, "Eul" nostru, uneori printr-o formă și un grad diferit de bifurcare, trece în anihilarea sa completă și deja patologică Cazuri în care procesele personalității nu sunt distruse, ci doar slăbite într-o formă sau alta, în care limitele acestei minunate organizații s-au estompat, și reprezintă prin excelență un tip psihic care produce minciuni visătoare Așa este Ivan Aleksandrovici Hlestakov El minte necontenit, iar motivul acestei minciuni constă în însăși organizarea personalității sale Există fapte similare și explicative în domeniul psihopatologiei? Există, și pentru a arăta mai clar legătura dintre o formă specială de minciună, minciuna de vis, și proprietățile de organizare sau dezorganizare ale "Eului" nostru, voi cita un caz patologic similar din clinica Prf Kraepelin Mă întorc la domeniul patologiei, în primul rând, pentru că, în opinia noastră, nu există o graniță clară între normă și patologie și poate fi mai corect să clasificam oamenii nu în bolnavi și sănătoși, ci în tipuri psihologice; în al doilea rând, pentru că în cazurile așa-zise patologice, viața

psihică, fiind dezorganizată, își dezvăluie părțile constitutive, care în viața de zi cu zi se contopesc în chimia psihică și reprezintă astfel un experimentum pashgae Din tabloul clinic descris de prof Kraepelin *), în a douăzeci și noua prelegere, în capitolul despre personalitățile patologice, voi lua doar ceea ce are o legătură și relație cu întrebarea noastră Introducere în clinica de psihiatrie Tradus de Ya F și S A Kaplan , Ufa, a -a prelegere Pacient prof Kraepelin Biblioteca "Runivers" IV HOLCHEV O personalitate uimitoare, citim în această prelegere, este reprezentată de un actor de de ani, adus la noi în urmă cu săptămâni datorită faptului că, sub un nume fals, a ademenit un inel cu diamante de la o prostituată Pur și simplu și-a pus-o și i-a ordonat ei, care conta pe alte câștiguri, să vină a doua zi la un hotel bun, unde, însă, nu era În timpul arestării, acesta a asigurat că fata i-a dat acest inel și că a reușit să-l vândă între timp În închisoarea preventivă a încercat să se sinucidă - conform medicului, pentru aparențe, și s-a îmbolnăvit după aceasta cu convulsii cu excitație și convulsii, în urma cărora a fost plasat în clinică Un bărbat oarecum palid, subnutrit, bărbierit, îmbrăcat cu o moftură mizerabilă, prezintă atât în înfățișarea sa, cât și în întreaga sa înfățișare o imagine completă a unui actor degradat "Vorbește neobișnuit de repede și mult, folosește în discursuri întorsături zgomotoase și înclinate, tot felul de expresii tehnice și te împușcă cu o mulțime de episoade uluitoare din viața lui Deci, a absolvit gimnaziul ib l din familie și a intrat mai întâi în flotă; apoi a studiat medicina, mai întâi la Chicago, apoi la Strasbourg și Leipzig; a promovat examenul semi-curs la Würzburg După aceea, a devenit succesiv: actor, cocher, lucrător sexual, căutător de aur în Africa de Sud, măturător la New York Acolo a cunoscut un nobil rus care l-a dus în Rusia, la moșia lui După ce a învățat limba rusă, a mers ca interpret la Teheran Cu toate acestea, dragostea pentru artă l-a adus înapoi pe scenă A cântat în Rusia și apoi a plecat la Bruxelles, unde a trebuit să devină portar din necesitate și, ca atare, l-a cunoscut pe Sodneyp, care l-a angajat pentru Théâtre français și l-a dus într-un turneu artistic în Asia de Est Ulterior, a jucat pe scene remarcabile, mereu în rolurile titulare "S-a căsătorit cu o persoană dintr-o familie bună, o ființă de puritate îngerească; ea i-a născut patru copii, care însă au murit după scurt timp Biblioteca "Runivers" MINCIUNĂ VISĂ "Când pacientul își descrie viața de familie inexprimabil de fericită, el intră într-o stare extrem de mișcat (deși mișcările spirituale mai mult sau mai puțin profunde îi sunt străine), se plâng de soarta lui, își imaginează cât de groaznic ar fi dacă bătrânul său tată și mama lui de neuitat a aflat ceva despre poziția sa actuală "Crima lui a fost de fapt un incident nevinovat S-a gândit doar că kolyum-ul va străluci puțin și nu a avut nicio intenție să-l folosească, ci doar trebuie să-l forțeze să vândă, dar în general este o persoană decentă Acesta este curriculum vitae conform cuvintelor pacientului însuși · "Dacă ne uităm mai atent, remarcă prof Kraepelin, Dezorganizare - aceste povești uimitoare, apoi, desigur, expunem imediat cele mai grosolane contradicții "Pacientul însuși le recunoaște fără o altă circumlocuție și le explică prin intermediul unor povești noi, cu totul diferite de ele, la care se justifică spunând că se presupune că a fost forțat din motive speciale să prezinte unele detalii într-o formă diferită Dar noile date poartă și pecetea fanteziei și, într-un mod similar, se pot auzi de la el descrieri nesfârșite de variate ale vieții sale, la fiecare dintre ele asigură cu un cuvânt sincer că de data aceasta spune adevărul adevărat Se poate îndoi, conchide Kraepelin, dacă avem dreptul

să considerăm această persoană uimitoare bolnavă mintal în sensul strict al cuvântului? "Dacă o astfel de persoană este măsurată după criteriul unui judecător, atunci ea va părea pur și simplu un criminal calificat și un escroc" (într-adevăr, câțiva ani mai târziu, pacienta a fost condamnată la Viena la ani de închisoare), dar pentru un medic , este o chestiune de mincinos congenital, sau, în orice caz, suntem aici foarte aproape de granița "mincinosului și escroc patologic" Ni se pare că este greu de spus ce proprietate, ce înclinație primează aici: dacă minte pentru a înșela, sau trișează pentru a Biblioteca "Runivers" IV HOLCHEV Impresie obiectivă a tipului de minciună pa-visător a minți, și astfel toate trucurile frauduloase sunt doar o formă de manifestare a unei înclinații pentru minciuni visătoare Nu există nicio îndoială că în prim-plan această persoană (precum Hlestakov) are o vanitate meschină, ceea ce îl duce la lăudări monstruoase, la cheltuirea fără sens a banilor dobândiți fără nicio strângere de conștiință prin fraudă, furt și înșelăciune, precum și la descrieri infinit de variate ale vieții sale, care, dacă au, este doar o asemănare îndepărtată cu starea reală a lucrurilor Acest proces, procesul minciunii visătoare, stimulat și dirijat de vanitatea meschină, este facilitat de înclinația și strădaința de a juca viața, adică a se pune ca persoana care acționează în toată masa de fapte, evenimente și impresii, într-un fel sau altul trăite Ca urmare, este dificil pentru un ascultător din afară să se orienteze unde este adevărul în aceste povești, unde este minciuna Cu greu este mai greu pentru autorul acestor povestiri să știe acest lucru Oferind o colorare personală a tot ceea ce vede și aude , el devine în cele din urmă confuz și adesea incapabil să recunoască și să simtă ceea ce în tot acest haos îi aparține și este caracteristic personalității sale și ce nu: personalitatea în sine este deja dezorganizată, conturul ei se estompează, și este greu să-i indice limitele și contururile: de parcă totul i-ar aparține, ea este în toate, iar autorul însuși crede în minciuna lui și pe un ton atins transmite acest haotic, contradictoriu, uneori slab de minte și totuși minciună de vis Așa este pacientul descris de Kraepelin, așa este Ivan Aleksandrovich Khlestakov, sau în esență analog cu el io După ce am subliniat relația cauzală dintre minciuna visătoare și procesele personalității, luăm punctul de vedere filozofic și psihologic exprimat cumva de Orshansky și afirmăm că una dintre cauzele principale ale acestei forme de minciună este unul sau altul defect în acel grup de fenomene și procese mentale, care se numește personalitate În dezorganizarea personalității (degenerată sau progenerată, nu contează) sau neînțelegerea acesteia Biblioteca "Runivers" MINCIUNĂ VISĂ evoluții din anumite motive și este necesar să se caute temeiuri psihice pentru o minciună de vis în special și pentru o minciună în general O personalitate degenerată - dezorganizată sau subdezvoltată este unul dintre momentele care formează tipul de visător mincinos (și adesea un visător-escroc), cel mai dificil moment În consecință, acolo unde, din motive patologice, educaționale sau din alte motive, nu există o personalitate clar și viu exprimată, este posibil a priori să ne asumăm una sau alta formă de înșelăciune Din cele ce urmează vom vedea că această împrejurare nu este nicidecum singura dintre fundamentele psihologice ale minciunii Este, fără îndoială, mai complex decât altele și este într-o oarecare măsură expresia lor psihologică, cu toate acestea, nu mai puțin decât restul motivelor pot și trebuie considerate separat, ca elemente care participă nu numai la aceasta, dacă pot spune așa, psiho-chimic reacție, dar și în masa altor procese psihologice care formează acel lucru unic și complex pe care îl numim suflet uman

În încheierea acestei părți, voi cita textual opinia lui Orshansky pe motiv de minciună: cu modalitățile de manifestare a ei, iar personalitatea însăși nu apare atât de clar în conștiința lui O conștiință clară a personalității conduce invariabil la veridicitate, la fel cum o persoană care este perfect sănătoasă din punct de vedere fizic nu poate fi laș, deoarece este conștientă de suficientă putere în sine Pentru o schiță obiectivă de acest tip neuropsihic, pentru a transmite impresia care rămâne a unei figuri precum Ivan Alexandrovici sau pacientul lui Kraepelin, aș spune în cuvintele unuia dintre personajele domnului Andreev (Gândul), modificându-le oarecum "Poate avea multe cunoștințe, multe gânduri și chiar mai multe cuvinte; iar cuvintele, gândurile și cunoștințele sunt adesea combinate cu succes și frumos, dar el însuși nu înțelege nimic despre asta M-am îndoit de multe ori dacă el a existat, înainte de asta era tot afară, în sunete și gesturi, și de multe ori mi se părea că aceasta nu era o persoană, ci un mic "Viața", , iulie Temperament și caracter Biblioteca "Runivers" IV X DESPRE CHE V, Soiuri de Khlestakovshchina o imagine cinematografică combinată cu un gramofon:> ("Lumea lui Dumnezeu", iulie) Așa este impresia obiectivă care rămâne, ca un reziduu, din tipul de mincinos-visător a II-a partea I Analogia completă și asemănarea semnificativă dintre pacientul lui Kraepelin și Ivan Alexandrovich nu exclude posibilitatea unor diferențe care există între aceste două tipuri omogene Această diferență a fost creată de timpul și mediul în care trebuie să opereze visătorii moderni; această diferență, prin urmare, se reduce la diferența dintre un strămoș și un descendent Ivan Alexandrovich Khlestakov a fost strămoșul unei serii întregi de generații de Khlestakov Dar habitusul psihic al strămoșului cu performanță slabă, cu atenție sărită, cu muncă extrem de superficială" al aparatului asociativ, diferențiat în mare măsură în descendenți, iar evoluția acestui tip a mers în două direcții și a dezvoltat două varietăți - pasivă și activ Mediul modern, mai puțin ignorant și întunecat decât mediul strămoșului lui Hlestakov, care le-a cerut mai multă inteligență, educație, inteligență practică și a creat o varietate activă a acestui tip de "escroc subtil și periculos", în natura pacientului lui Kraepelin, și despre care este încă greu de spus dacă minte pentru a înșela, sau trișează pentru a minți S S Korsakov x), descriind în cursul său de psihiatrie cazuri de Khlestakovism activ, spune că "de foarte multe ori nu există motive egoiste deloc" Dar un alt soi, mai apropiat de strămoșul său, nu a murit - cel pasiv Uneori jalnic, limitat, incapabil de orice înșelăciune și crimă activă, în maniera oficialului Balzaminov, această varietate, cu minciunile sale visătoare, se înșală în cea mai mare parte numai pe sine; astfel de Hlestakov însuși reprezintă publicul său S S Korsakov: Curs, Psihiatrie, vol i, p Biblioteca "Runivers" MINCIUNĂ VISĂ Analizând această varietate pasivă, descoperim încă un al doilea, al doilea dintre izvoarele primare ale minciunilor de vis Această primăvară este pierderea sau slăbirea conștiinței graniței dintre lumea reală și cea imaginară, dintre somn și veghe, dintre fapt și gândire despre fapt Ambele cauze merg aici și lucrează mână în mână Voi explica Fiecare dintre senzațiile noastre, al cărei stimul este lumea exterioară, pe lângă proprietățile sale - calitate, intensitate, spațialitate și altele, poartă un ton special, care poate fi numit un simț al realității, realității Aceeași colorare a realității o primesc toate formațiunile mentale, care se bazează pe această senzație Acest ton al realității, care este una dintre proprietățile simple, primare, ale oricărei senzații, ne face posibil să trasăm o graniță clară între

lumea realității și imaginația, între fapt și gândirea despre fapt Altfel, nu ar exista experiență externă și internă, iar lumile externe și interne s-ar fuziona și s-ar încurca atât de mult cu teritoriile lor, încât nu ar exista posibilitatea de a te orienta în ele Nu este greu de imaginat în ce lume fantastică ne vom găsi brusc, de îndată ce granițele dintre aceste două lumi, subiectivă și obiectivă, se estompează sau dispar cu totul, așa cum se întâmplă cu anumite tulburări și boli mintale Busola este pierdută și ne aflăm într-un fel de ocean nemărginit, într-o lume în care toate fantomele și toată realitatea Unde este nordul, unde este sudul? Unde este marea, unde este continentul? Unde este cerul, unde este pământul? O astfel de dispariție a graniței dintre lumea realității și lumea imaginației se produce, așa cum am spus deja, în bolile psihice și chiar caracterizează unele boli psihice Dispariția periodică a acestei granițe prin momente, sau estomparea sa generală permanentă, există la oamenii care sunt considerați perfect normali și este sursa a ceea ce numim minciuni visătoare, în forma sa activă sau pasivă Biblioteca "Runivers" IV X O L CH E Bъ Oficial Balzaminov Oficialul Balzaminov, desenând imaginile viitoarei sale bogății în fața mamei sale, trecând în rolul și poziția de proprietar a sute de mii, este pe cale să iasă la plimbare, cheamă un lacheu care să-i dea haine și imediat , observând că "cana" lacheului este urâtă, batjocoritoare, sare în sus, îl alungă pe lacheul imaginar și îl concediază Mergând la o plimbare cu o soție imaginară, ia de mii de bani, pierde acești bani, sare de frică și își face griji pentru pierderea a cincizeci de mii inexistente Într-un cuvânt, el își trăiește visele ca fiind cea mai concretă realitate cu toate suferințele, temerile și bucuriile ei - și așa toată viața, "și vei crede involuntar că există un lucru viu, tangibil în visele lui necorporale"*), Aceasta nu este o stare de spirit accidentală: aceasta este o stare de caracteristică a acestui tip de organizare neuropsihică Ce ingredient puternic intră ea, această minciună de vis, în viața unor astfel de oameni? Ce acord puternic sună în psihicul lor, cât de irezistibil le influențează sentimentele, gândurile și acțiunile și întregul aranjament al vieții; - cu ce dulce otravă le otrăvește sufletele și câte ofense, umilințe și suferințe inutile le provoacă?! Întreaga trilogie a lui Ostrovsky) oferă material bogat pentru analiza unei astfel de stări și este plină de scene interesante care ilustrează ideea noastră Este greu de adunat aceste perle, împrăștiate în piesele indicate) d) Dostoievski - "Nopțile albe") i) Somn festiv înainte de cină) Câinii lor se ceartă, nu-i deranjează pe ai altcuiva h) De ce te duci, vei găsi) Voi cita textual una dintre scenele tipice: Balzaminov Excelent, mamă, vremea Eu zic: "Hai, dragă, îmbracă-te și mă îmbrac chiar acum!" "Om"! Vine un bărbat "Îmbracă-te, zic, du-te și pregătește o mantie albastră cu căptușeală de catifea " Nu-mi place, mamă, are un zâmbet atât de dezgustător Cât de exact râde de mine Balzaminova Problema este cu oamenii ăștia! Balzaminov Asta e nepoliticos Ei bine, îl voi alunga pe acesta și îl voi lua altul pentru mine (Șoptindu-și ceva) Balzaminova ce ai tacut? Biblioteca "Runivers" MINCIUNĂ VISĂ Aceeași situație este valabilă pentru Ivan Alexandrovici Privind imaginile, sau mai bine zis, fragmente de tablouri pe care Ivan Alexandrovici le pictează în fața oficialilor timizi, observăm imediat compoziția lor: pe de o parte, traiul jalnic și mizerabil și mediul corespunzător al unui mic funcționar din Petersburg, pe de altă parte , visele exorbitant de largi ale unei vieți mai bune, care din greșeală au determinat soarta lui Ivan Alexandrovici, punându-l în postura de auditor - printr-o neînțelegere Întreaga neînțelegere și întregul

mecanism al minciunilor lui Hlestakov - vise constă în faptul că ambele aceste lumi - ideale și reale, sunt momente pentru Ivan Alexandrovici la fel de reale, el trece ușor și liber de la una la alta, cu faptele ambelor el operează la fel de liber, le exagerează incredibil și creează un tablou extrem de interesant în sensul său psihologic, în care, alături de Pușkin, o bună cunoștință a lui Ivan Alexandrovici, apare gardianul departamentului, care curăță haina murdară a lui Ivan Alexandrovici; lângă aproape un feldmareșal, în a cărui sală de primire se înghesuie generalii și îl așteaptă, să iasă Ivan Alexandrovici Hlestakov, Mavrushka, care reușește cumva să-i scoată imediat haina lui Ivan Alexandrovici la etajul Și unul-fie Iv Alec Hlestakov este vinovat de acest păcat?! Care dintre noi, oamenii sănătoși, nu a uitat linia dintre lumea imaginară și cea reală și, deși timp de un minut nu a trecut această graniță, fără să-l observe, în timpul lui Hlestakov? Balzaminov Suntem noi, mamă, vorbim cu soția mea și ne sărutăm Iată, mamă, eu și soția mea ne urcăm în trăsură, am luat cincizeci de mii de bani cu mine Balzaminova De ce atât de multe? Balzaminov Cine știe, poate că va fi nevoie de ele Balzaminova Ar fi bine să pleci acasă Balzaminov Probabil mai furat Iată-ne, dragă, toată lumea se înclină în fața noastră Ajungem la Schit, și acolo toată lumea se înclină Mă port mândră (Speriat, sare în sus și se plimbă încântat) Asta e dezgustător! La urma urmei, am bani, cincizeci de mii, pe care i-am luat, au dispărut - (Figura III, fig) Mamă, nu sunt Balzaminov acum, ci altcineva (Figura III, fig) Biblioteca "Runivers" IV X O L CH E gen, activ sau pasiv? Khlestakov nu este un escroc - aceasta este manifestarea lui secundară și accidentală Reprezintă ceva mai larg și mai interesant în sensul unui tip universal, universal "Toată lumea, chiar și pentru un minut, dacă nu pentru câteva minute, a devenit sau devine Hlestakov", notează persoana care a creat acest tip într-una dintre scrisorile din corespondența sa, "dar, desigur, nu vrea doar să recunoască; chiar îi place să râdă de acest fapt, dar numai, bineînțeles, în pielea altuia, și nu în a lui Iar ofițerul abil al Gărzilor se va dovedi uneori a fi Hlestakov, iar omul de stat se va dovedi uneori a fi Hlestakov, iar fratele nostru, scriitorul păcătos, se va dovedi uneori a fi Hlestakov Într-un cuvânt, este rar ca cineva să nu fie el măcar o dată în viață - singurul lucru este că după aceea se va întoarce foarte abil și de parcă nu este Eroul aB - Ați vrea să vedeți la ce și cum visează actorul LYDostoev și fețele din "Nopțile albe" lui Dostoievski și cum, a căror viață este skago de două treimi ţesute de un vis $oi, θ ') Pagina Biblioteca "Runivers" n ROJKOV iese din sfera științei pozitive) știința socială diferă într-un mod semnificativ de știința naturii, deoarece, în primul rând, potrivit lui Rickert și Windelband, știința naturii acordă atenție generalului, iar istoria particularului, "înființării realitatea cu caracteristicile ei individuale", de ce istoria nu se repetă, iar previziunile sociale sunt imposibile); în al doilea rând, conceptul de necesitate stă la baza viziunii naturale-științifice asupra lumii, iar din punct de vedere sociologic este important doar conceptul de posibilitate, care, la o analiză mai atentă, se transformă în conceptul de obligație morală) Al treilea principiu de bază al idealismului se rezumă la afirmarea egalității religiei și filozofiei cu știința și a independenței problemei morale față de categoria ființei Aceasta din urmă este dovedită de următoarele considerente: i) obligaţia originii supraexperimentate);) datoria este de neconceput fără liberul arbitru, iar experiența nu recunoaște decât necesitatea, legătura dintre cauze și efecte);) "subordonarea datoriei față de ființă are

rădăcinile în idolatrie înaintea principiului cauzalității Ea uită că în experiență sau în știință, cauzalitatea și modul de a fi ni se dezvăluie, dar acea ființă însăși, ca atare, rămâne pentru noi mereu și necunoscută și neexplicată");) "negarea propriului, ca categorie de sine stătătoare, independentă de ființa empirică și nederivată din acesta, duce la abolirea nu numai a eticii, ci și a problemei morale în sine") Urmând epistemologia dualistă a lui Kant, idealiștii, urmând același Kant, susțin că conceptele morale absolute sunt formale, lipsite de conținut, sunt comenzi simple, imperative categorice, iar aceasta constituie a patra propoziție de bază a filosofiei idealiste: abso- *) Pagina) Pagina -IJ, , , , și) Pagina , ,) Pagina VII, i, , , s) Pagina , , ,) Pagina - ') Pagina ; cf pagina *) Pagina valoarea acerbă a obligaţiei este "absolutismul nu al unui fapt, ci al unei idei, nu al unei manifestări, ci al unei esenţe, nu al unui conţinut concret, ci al unei forme abstracte" ; iar în idealurile sociale "caracterul formal al obligaţiei morale") În fine, a cincea idee principală deținută de idealism se referă la conținutul conceptelor morale Nu se poate spune că, deși afirmă formalismul datoriei, idealiștii recunosc deplin și indivizibil principiul relativității în conținutul conceptelor morale: absolutul a pătruns și aici Adevărat, ei afirmă că știința pozitivă ajută la filosofia morală absolută, "dă un conținut concret, relativ, formei goale a datoriei absolute"), dar ei cred împreună cu faptul că este necesar să se cunoască scopurile ultime ale universului) că aceste scopuri sunt cel puțin parțial - se reflectă în istorie, astfel încât "procesul istoriei este procesul de creare a moralității absolute", "lumea, gândirea providențială este exprimată în procesul istoric") și chiar formulează câteva principii de bază a moralității absolute din partea conținutului ei: aceste principii sunt libertatea și proclamarea unei persoane, personalitatea umană "un scop în sine" b) Acestea sunt propozițiile fundamentale ale idealismului și astfel sunt dovedite în cartea analizată Gândurile și dovezile prezentate acum aparțin doar șapte dintre cei compilatori ai cărții: S N Bulgakov, P G , N A Berdyaev, S A Askoldov, P I Novgorodtsev, B A Kistyakovsky și D E Jukovski Cât despre carte E N Trubetskoy, S L Frank, carte S N Trubetskoy, A S Lappo-Danilevskaya și S t Oldenburg, atunci, fără îndoială, simpatizând cu idealismul general, ei, poate, îl înțeleg oarecum altfel decât camarazii lor: articolele acestor cinci persoane nu permit să se judece dacă împărtășesc teoria expusă în toate detaliile Nu numai atât: deși autorii pe care i-am inclus în primul grup profesează aceleași principii, dar cele indicate mai sus) Pagina) Pagina) Pagina , ,) Pagina ıó, , , , s) Pagina ,) Pagina , , o , ur, , , , , T, dovezile acestor principii generale nu sunt aceleași pentru toată lumea, astfel că, cu tot efortul de a evidenția generalul și principalul, a fost necesar să se includă în prezentarea de mai sus ceva ce nu poate fi atribuit decât anumitor indivizi Întrebarea este acum de ce această teorie atrage simpatia societății? Apropo de societate, desigur, nu ne putem imagina ca pe ceva întreg, unificat, indivizibil Chiar și într-o societate educată este necesar să se distingă cel puțin două grupuri: primul este alcătuit din oameni care pot și vor să evalueze nu numai anumite particularități ale unei anumite construcții ideologice, ci și această construcție în ansamblu; astfel de oameni sunt o minoritate și nu vorbim despre ei acum; vorbim de majoritatea covârșitoare care, de multe ori neputând înțelege întregul, iau din fiecare teorie ceea ce le este în momentul de față

aproape de inimă, corespunde nevoilor lor spirituale Această majoritate mai are de făcut în viitor - și poate într-un viitor destul de îndepărtat - munca de a-și uni ideile și simpatiile într-un sistem mai mult sau mai puțin complet Atât ficțiunea din ultima vreme, cât și observațiile personale ale fiecăruia ne convin că o viziune înaltă asupra drepturilor persoanei umane este ferm stabilită în societatea rusă Această idee și-a găsit expresie în a cincea propoziție fundamentală a doctrinei idealiste și, în opinia mea, această idee atrage masele societății ruse educate către noua doctrină Iar pentru mase este atractiv nu doar curentul individualist din filosofia idealistă, ci și proclamarea autonomiei și drepturilor individului ca principiu moral absolut, necesar și neschimbat pentru toate timpurile și popoarele: până la urmă, absolutismul moral este atât de caracteristic gândirii obișnuite că aceasta din urmă, fără ezitare, se alătură doctrinei filozofice care justifică acest absolutism Și încă o trăsătură face idealismul dezirabil pentru majoritatea: este reconcilierea cu religia ca sancțiune a moralității Așa se pare că sunt bazele psihologice ale entuziasmului majorității pentru idealism Această majoritate rămâne străină de corectarea pe care idealismul o introduce în modul obișnuit de gândire, corecția care se reduce la proclamarea principiului moral ca formal Dar chiar și în rândul minorității există oameni care în mod deschis și de bunăvoie Biblioteca "Runivers" SEMNIFICAȚIA ȘI DESTINUL NOULUI IDEALISM ÎN RUSIA ci alătură filozofia idealistă: aceștia sunt cei care o acceptă în ansamblu, care apreciază doar acea corecție filozofică indicată, care caută revelația nu numai la Kant, ci și la Fichte și Hegel Oamenii de acest tip, precum cei amintiți, nu sunt exclusiv ai noștri, un fenomen rusesc: erau mulți astfel de oameni în Germania în urmă cu de ani Cel mai mare reprezentant de acest tip este Lissal cu natura sa duală, în care exigențele etice erau combinate cu aspirațiile individualiste Condițiile reale ale dezvoltării sociale rusești în timpul nostru sunt apropiate de cele în care a decurs viața societății germane cu o jumătate de secol în urmă Nu este de mirare că psihologia societății se dezvoltă aproximativ în același mod, iar curentele ideologice se repetă cu o asemănare izbitoare Din punct de vedere pozitiv-critic, care recunoaște interesele reale ale societății în momentul actual al existenței sale ca bază a judecăților morale, întărirea și creșterea drepturilor individului se justifică nu mai puțin decât din punct de vedere idealist Este clar că pozitivistul critic poate și trebuie să recunoască o anumită semnificație practică în spatele idealismului: fără a rupe brusc tradițiile, a se împacă cu ele și a le justifica, aplicând la viziunea obișnuită asupra lumii, idealismul, împreună cu acesta, promovează un principiu moral sănătos care corespunde interesele reale ale societății, cât de întreg, în momentul actual al existenței sale; acest lucru nu este suficient: prin abaterile sale de la viziunea obișnuită a maselor, idealismul trezește gândirea în acestea din urmă, insuflă gusturi pentru a gândi la întrebări superioare și aceasta este o garanție a dezvoltării viitoare Acest lucru, cred, determină rolul istoric și practic al filosofiei idealiste în Rusia timpului nostru După tot ce s-a spus, nimeni nu va reproșa scriitorului acestor rânduri o atitudine necondiționată ostilă față de idealism, iar acest lucru facilitează sarcina criticii ulterioare, la care ne întoarcem acum Importanța sarcinii morale, mai ales când vine vorba de moralitatea socială, este o poziție pe care niciun pozitivist critic nu o va contesta Mai mult, nici pozitivismul în forma sa originală nu l-a contestat: Comte, pe lângă sarcina de a studia natura

sau realitatea, Questions of Philosophy, Vol Biblioteca "Runivers" N ROJKOV a recunoscut sarcina egală de a aplica cunoștințele despre natură în beneficiul omului x); nu numai cunoașterea și previziunea, ci și acțiunea i s-au părut importante) Școala istorică în economie politică, puternic impregnată atât de istoricism, cât și de pozitivism, și-a dedicat majoritatea energiilor dezvoltării întrebărilor practice în binecunoscuta "Societate pentru Politică Socială" Știința medicală modernă, fără îndoială pozitivă în fundamente, are în vedere nu numai studiul teoretic al unui organism sănătos și bolnav, ci și scopul practic de a vindeca bolile și chiar de a le preveni Tehnica de orice fel, pornind de la principii pozitive, urmărește întotdeauna probleme practice Chiar și școala istorică a juriștilor, cu excepția primilor ei adepți, care, prin reacție firească , au mers prea departe într-o direcție opusă celei care predominase anterior, a dezvoltat sarcinile politicii dreptului; acest lucru ar trebui spus în special despre oamenii de știință ruși, nu numai despre S A Muromtsev sau M M Kovalevsky, ci și despre cei care, aparent, erau angajați aproape exclusiv în teorie și istorie, cum ar fi, de exemplu, A L Duvernoy) Astfel, recunoașterea importanței primordiale a unei probleme practice, morale, nu este o trăsătură tipică a idealismului Cunoașterea goală, care în cele din urmă nu are în vedere nevoile vieții, este străină timpului nostru, este lotul epocii medievale îndepărtate A insista asupra satisfacerii nevoilor vitale prin muncă științifică și a dovedi necesitatea acestei satisfacții înseamnă a sparge o ușă deschisă Mult mai originală este a doua propoziție a filozofiei idealiste, care neagă posibilitatea de a rezolva problema morală prin știința pozitivă După tot ce tocmai s-a spus despre tendințele practice ale cunoașterii pozitive, mai rămâne puțin de adăugat pentru a arăta netemeinicia primelor două argumente care susțin această a doua propoziție *) Cours de la philosophie positive, Paris, , I, p) Ibid , ρ) Vezi "Lecturile sale în dreptul civil"; cf eseul său vechi, pur istoric, frumos și plin de gânduri practic utile "Izvoare de drept și tribunal în Rusia antică" Biblioteca "Runivers" SEMNIFICAȚIA ȘI SORTEA NOULUI IDEALISM ÎN RUSIA și redus, așa cum s-a indicat mai sus, la afirmația că știința pozitivă se ocupă numai de studiul trecutului și prezentului, cu așteptările justificate ale viitorului și este străină de întrebarea a ceea ce se cuvine Aici se află o neînțelegere destul de ciudată, constând în ideea că nu poate exista cunoștințe pozitive practice, aplicate Acest lucru este complet greșit și greșit nu numai în ceea ce privește exploatarea forțelor naturii în scopuri practice în tehnologie și medicină, ci și în raport cu sarcinile societății umane Știința pozitivă nu neagă și nu a negat niciodată posibilitatea și necesitatea de a influența realitatea; ea doar, în primul rând, determină mai precis modurile acestei influenţe şi, în al doilea rând, îi stabileşte limitele Liberul arbitru în sensul pozitiv al acestei expresii nu este în niciun caz negat, deoarece înseamnă o astfel de organizare a elementelor mentale ale unei personalități dezvoltate spiritual, în care aceste elemente constituie un sistem armonios și complex, care este capabil să reziste influențelor externe individuale a unui moment dat O astfel de libertate nu stă în nicio contradicție cu necesitatea Dar pentru a determina direcția și scopul activității sociale, este necesar să se cunoască legile de dezvoltare ale trecutului și prezentului și să se determine perspectivele de viitor pentru a ajuta procesul dureros și dificil de naștere a noilor forme sociale , la fel cum un obstetrician sau o moașă ajută la nașterea unei noi persoane În fiecare moment, este necesar și posibil, din motive absolut pozitive, să se rezolve problema

ce contribuie la autoconservarea și dezvoltarea ulterioară a societății și să-și orienteze activitatea spre menținerea acestor principii sănătoase Conceptul de societate bolnavă și sănătoasă nu este mai puțin caracteristic științei sociale pozitive - în special, politicii sociale - decât este caracteristic medicinei conceptul de organism bolnav și sănătos Formularea problemelor practice concrete ale momentului prezent, cu indicarea mijloacelor practice de rezolvare a acestora, este marea problemă morală a fiecărei vremuri și abia atunci acest scop va fi atins când vom renunța la absoluturi și panacee și vom rămâne pe o bază pozitivă unsprezece* Biblioteca "Runivers" n Rozhkov Dar, după cum am văzut, neputința științei pozitive în rezolvarea problemei morale este dovedită și printr-o referire la Windelband și Rickert, care susțin că știința socială acordă atenție particularului, particularului, individului și, prin urmare, nu poate prezice viitorul: istoria nu se repetă; știința socială se opune astfel științei naturii, unde generalul predomină, și nu particularul și unde, deci, sunt posibile predicții Cu această ocazie, numele lui Windelband și Rickert sunt înconjurate în Probleme de idealism cu un halou special, iar concluziile lor sunt anunțate ca un fel de revelație a adevărului, o nouă lumină care a strălucit în filosofia socială și teoria cunoașterii istorice Între timp, care sunt aceste concluzii în esență? Nimic altceva decât o formulare teoretică a acelor metode și sarcini de studiu istoric, care constituie o trăsătură distinctivă a numeroși istorici germani ai școlii Ranke Acești istorici sunt adevărați muncitori necalificați, Wagnerii lui Goethe, care nu pot vedea pădurea printre copaci, erudit, și nu oameni de știință în sensul propriu al cuvântului Justificarea teoretică a lucrării lor, la care se reduc cele mai recente lucrări ale lui Windelband și Rickert, nu este deloc o chestiune filozofică Pentru a respinge această încercare, trebuie să amintim ABC-ul, bine uitat de Windelband, Rickert și adepții lor: care dintre pozitiviști nu cunoaște binecunoscuta împărțire a cunoștințelor teoretice în "abstract, general", descoperind legile lui fenomene, și "concrete, particulare, descriptive", înfățișând cazuri speciale de aplicare a acestor legi generale în realitatea concretă E? Cine nu mai știe că în știința naturii există științe de ambele feluri: biologia este o știință abstractă, botanica și zoologia sunt descriptive, concrete, iar că în științe sociale biologia corespunde sociologiei, iar botanica și zoologia istoriei? De aceea, a afirma că știința socială studiază particularul, individualul, particularul și știința naturală generalul înseamnă a cădea într-o neînțelegere evidentă: atât particularul, cât și generalul sunt studiate în mod egal ici și colo, dar chiar și în particular generalul este cunoscut, fără de care nu există știință, ci există doar o simplă acumulare de nesistematizate, nesupuse analizei A Comte, Cours, I, p Biblioteca "Runivers" SEMNIFICAȚIA ȘI SORTEA NOULUI IDEALISM ÎN RUSIA fișă informativă Repetăm, acesta este alfabetul, dar ce ar trebui să facem dacă trebuie să ne amintim în acest caz? Nimic mai mult decât o neînțelegere, trebuie să recunoaștem notoria, de foarte multe ori, JHO în zadar, afirmația repetată că istoria nu se repetă Dimpotrivă, istoria se repetă adesea: câte instituții asemănătoare conseil du roi francez, intendenți, state provinciale, pot fi găsite în istoria diferitelor țări; structura economică, socială și politică a orașelor noastre libere din timpul specific prezintă multe coincidențe izbitoare cu aspectele corespunzătoare ale vieții Eladei în secolele VII și VI înainte de PX, orașele medievale italiene și germane; asa-zisul feudalism, cel putin in germenii lui, este un fenomen international;

chiar și evenimentele individuale sunt reproduse aproape complet: să ne amintim detaliile specifice ale revoltei lui Wat Tyler din Anglia din secolul al XIV-lea, jacquerie franceză, rebeliunea noastră Razin sau Pugachevism etc Desigur, cu toate asemănările, diferențele sunt de obicei observat, dar este într-adevăr în natură că fenomenele concrete individuale coincid exact unele cu altele, este căderea unei pietre în toate detaliile specifice asemănătoare cu căderea alteia? în ambele căderi sunt reflectate doar legile generale, dar detaliile specifice sunt adesea diferite Dar același lucru se poate spune despre reapariția fenomenelor istorice În consecință, previziunile sociale sunt în principiu cât mai posibile ca predicțiile în știința naturii Dacă primele sunt mai dificile și mai puțin reușite, atunci acest lucru se datorează complexității mai mari a fenomenelor sociale și științelor sociale mai puțin dezvoltate și nimic mai mult Iar un astronom nu este un magician și nu poate prezice totul, iar în astronomie, în ciuda dezvoltării sale mari, apar erori și inexactități Dar aceasta vorbește împotriva posibilității fundamentale a predicțiilor astronomice? După tot ce s-a spus, problema necesității ca concept de bază al unei singure științe naturale și a posibilității sau obligației ca concept de bază al științei sociale dispare de la sine Idealiștii vorbesc mult - mai departe - despre egalitatea religiei și a filozofiei metafizice cu știința și, în legătură cu aceasta, insistă asupra independenței problemei morale față de categorie Biblioteca "Runivers" N ROJKOV rii de a fi Nimeni, desigur, nu are dorința de a interzice celor care doresc să se angajeze în speculații metafizice Cel mai puțin li se poate reproșa pozitiviștilor, care recunosc imposibilitatea rezolvării științific a întrebărilor despre esența lucrurilor, a intoleranței religioase sau a negării religiei Acolo unde sfera cunoașterii științifice se termină, trebuie să prevaleze libertatea completă și neîngrădită: ceea ce este de nedemonstrat nu poate fi neapărat nici extern, nici intern, nici prin constrângere, nici logic Această neobligație logică și nedemonstrabilitatea adevărurilor metafizice și religioase constituie linia de demarcație între știință, pe de o parte, și filozofia metafizică și religie, pe de altă parte, și acest lucru nu trebuie în niciun caz uitat Nedemonstrabilitatea este acum recunoscută și de idealiști și este ciudat că, în ciuda acestei recunoașteri, ei apreciază puțin nelegarea logică, subiectivismul complet al adevărurilor metafizice și religioase, imposibilitatea totală de a le pune la egalitate cu cele științifice adevăruri, de a compara cele dintâi cu cele din urmă Aceasta este diferența dintre pozitivism și idealism în relația lor cu metafizica și religia, și deloc în faptul că idealiștii sunt largi și toleranți, în timp ce pozitiviștii sunt îngusti și fanatici Dar ni se mai spune că datoria este independentă de a fi, iar ei încearcă să demonstreze acest lucru printr-o serie de considerente Aceste considerații sunt de natură pur metafizică: peste tot se presupune un substrat (trebuie, ființă), o formă pură, independentă de manifestările acestui substrat Am spus deja că liberul arbitru, înțeles pozitiv, nu contrazice necesitatea În fine, în ceea ce privește originea formei pure, metafizice, această întrebare nu are niciun sens din punct de vedere pozitiv, deoarece forma pură nu este supusă experienței și observării și, prin urmare, nu poate fi analizată științific ca orice "lucru" in sinea lui" Din punct de vedere pozitiv, fenomenele din categoria obligației nu pot fi cunoscute decât ca fenomene, iar această poziție se bazează pe acele considerații pe care, în primul rând, la analizarea conceptului de bine formal, lipsit de orice conținut, nu le vom găsi în ea dacă este formală, nimic altceva

decât pur și simplu afirmarea faptului stabilit empiric că omul are un lup și acționează; în al doilea rând, de îndată ce încercăm să umplem

împletește această formă cu conținut concret, deci fără dificultate ne vom convinge de relativitatea conceptelor noastre morale Și, desigur, o astfel de formulare a întrebării nu elimină deloc etica: la urma urmei, idealiștii înșiși, pentru a rezolva problemele morale, apelează la știință pentru ajutor Acest lucru este firesc: la urma urmei, întreaga importanță a problemei morale a fiecărui moment nu constă în fundamentarea filozofică a conceptului formal de datorie, ci în determinarea sarcinilor specifice ale activității umane în condițiile acestui timp particular Ceea ce tocmai s-a spus ne face să luăm o atitudine negativă și față de a patra propoziție a idealismului - despre caracterul formal al datoriei morale Totuși, așa cum știm deja, idealiștii nu au rămas pe baze pur formale și, recunoscând istoria ca proces de creare a moralității absolute, clarificând treptat scopurile finale ale universului, ei au subliniat și două elemente ale acestei moralități absolute deja clarificate de istoria: libertatea și recunoașterea personalității ca scop în sine În esență, însă, acestea nu sunt două elemente, ci unul singur, deoarece libertatea și autonomia individului sunt una și aceeași Este imposibil să nu admitem, însă, că recunoașterea principiului libertății ca principiu moral absolut, principiu, este pură auto-amăgire Dezvoltarea libertăţii este o sarcină morală concretă a unui anumit timp, cauzată de condiţiile reale ale dezvoltării sociale Dar a ridica această libertate la un nivel absolut înseamnă a cădea într-o greșeală neîndoielnică și foarte gravă Nu orice libertate corespunde autoconservării și dezvoltării societății, chiar și atunci când nevoile și interesele reale necesită extinderea libertății în multe privințe: astfel, notoria libertate a muncii, care neagă organizațiile și legislația muncii, este un rău indubitabil nu numai pentru muncitori, ci pentru societate în ansamblu, deoarece duce la oprimarea, degenerarea și dispariția unei părți semnificative a populației Deci, multe și, mai mult, principalul lucru în filosofia idealistă se dovedește a fi insuportabil la o examinare critică Am văzut ce și de ce a asigurat succesul idealismului Acum putem spune că acest succes este un fenomen foarte trecător, temporar Din fiecare teorie, masa societății ruse ia ceea ce îi este cel mai drag și apoi, închinându-se de ceva timp la noi idoli, se răcește în curând față de ei   devaet Teoria care a dominat recent, dacă nu mințile, atunci inimile, își pierde curând farmecul și se transformă într-unul dintre curentele științifice sau filozofice care există în societate Atunci începe adevărata sa dezvoltare critică, aprofundarea și îmbunătățirea ei Iată ce s-a întâmplat recent cu marxismul: în forma sa elementară inițială, a captivat inimile, dar ardoarea s-a răcit și, din moment ce societatea rusă nu s-a maturizat încă la muncă intelectuală independentă, critică, vechii idoli au fost înlocuiți cu alții noi Marxismul a intrat în adâncuri, a devenit una dintre tendințele științifice, supusă dezvoltării ulterioare Dar tot va spune cuvântul, pentru că este un curent științific Acum asistăm la o fascinație pentru idealism, care și el se va diminua în curând, iar idealismul va deveni proprietatea acelui grup de intelectuali, care, prin natura naturii sale, este înclinat spre filosofare abstractă pe bază metafizică Și la noi, ca și acum în Germania, vor apărea probabil multe "sisteme" de filozofie, care vor fi prezentate ascultătorilor favorabili din catedrele universitare Dar cu greu ne putem înșela dacă observăm că idealismul practic nu este destinat să joace un rol social

larg: dacă ignorăm extremele misticismului, care se reflectă adesea destul de puternic în realitatea practică, atunci va trebui să recunoaștem și filosofia idealistă academic o teorie pentru ca acesta să dobândească sensul unui strigăt de luptă Iar viitorul aparține doar acelor teorii care, cu trăsăturile lor originale, distinctive, sunt îndreptate către realitatea concretă Prezentarea de mai sus se referă la cele mai generale fundamente ale idealismului, așa cum sunt expuse în cartea luată în considerare Dar, după ce am evidențiat acest lucru de bază și general, obținem în rest păreri private ale autorilor individuali Nu este deloc imposibil să ignorăm aceste detalii, deoarece multe din ele sunt foarte caracteristice celor care le-au menționat și, pe de altă parte, pot duce cu ușurință în ispită un cititor neexperimentat; În cele din urmă, există multe lucruri adevărate care merită o mențiune specială Toate articolele din colecția "Probleme ale idealismului" pot fi împărțite convenabil în trei grupuri: primul constă în articole critice și prezentări ale opiniilor și teoriilor altor oameni; al doilea- Biblioteca "Runivers" SEMNIFICAȚIA ȘI SORTEA NOULUI IDEALISM ÎN RUSIA paradisul este compus din articole a căror sarcină principală este formularea fundamentelor idealismului și demonstrarea lor; a treia include articole cu caracter tranzitoriu de la prima la a doua grupă Articolele cărții aparțin primului grup E N Trubetskoy, S L Frank, B A Kistyakovsky, A S Lappo-Danilevskaya și S t Oldenburg articol de carte Trubetskoy este dedicat criticii învățăturilor marxismului original cu privire la semnificația ideilor în istorie Această critică este în multe privințe justificată: într-adevăr, explicarea întregii ideologii a societății direct din relațiile economice, în special din interesele de clasă, este imposibilă, rănește ochii cu grosolănia ei Dar de aici este încă foarte departe de concluzia autorului că mintea umană în istorie este "un factor independent, ireductibil la motive economice sau orice alte motive" x), Cartea Trubetskoy - și nu a fost primul - a arătat în mod destul de convingător inconsecvența explicației marxiste a culturii spirituale în forma sa originală Dar cei mai mulți dintre adepții moderni ai teoriei explicației economice a istoriei permit exercitarea directă a condiției economice către cultura spirituală doar parțial, indicând că în majoritatea cazurilor construcția economică a societății se află în depozitul mental al societății prin alte fenomene (socială, politică), dedicată acesteia Fundamente economice Mai mult, influența economiei nu trebuie înțeleasă doar ca influență a intereselor de clasă, ci și ca influență a organizației economice în ansamblu Astfel, explicația economică a istoriei în forma ei modernă rămâne de necontestat Articolul domnului Frank este o încercare de a stabili o înțelegere particulară a filozofiei lui Nietzsche, o încercare unilaterală care ține puțin cont de întreaga viziune a lui Nietzsche și, prin urmare, în opinia noastră, nu poate fi numită reușită Dar nu mai este nevoie să ne oprim asupra acestui articol, deoarece o examinare a întregii filosofii a lui Nietzsche ar necesita prea mult timp și spațiu și nu ar aduce nimic important nici pentru critică, nici pentru o explicație a idealismului În esență, articolul domnului Frank nu adaugă nimic la colecție i) Pagina i Biblioteca "Runivers" S n ROJKOV De asemenea, ni se pare că este greu de considerat precursorul idealismului scepticului Renan, despre care domnul Oldenburg tratează în eseul său, deși, desigur, autorul are dreptate în caracterizarea lui Renan; există un singur neajuns în această caracterizare - incompletitudinea gg Kistyakovsky și Lappo-Danilevsky și-au dedicat articolele expunerii și criticării curentelor ideologice care în multe privințe nu coincid cu

idealismul și, trebuie să recunoaștem, și-au îndeplinit bine sarcina, deși expunerea domnului Lappo-Danilevsky suferă de academicism și greutate excesivă În măsura în care domnul Kistyakovsky și-a adus contribuția la construcția teoriei idealiste în sine, ne-am oprit deja asupra opiniilor sale În ceea ce privește articolul domnului Lappo-Danilevsky, nu se poate să nu facă aceeași remarcă care tocmai a fost făcută despre articolul lui Prince Trubetskoy: Domnul Lappo-Danilevskii critică pozitivismul exclusiv în forma sa originală Desigur, ambii autori au fost liberi să aleagă tema, dar totuși principalul neajuns al părții critice din The Problems of Idealism este lipsa de critică a ultimului marxism și pozitivism critic Compilatorii cărții se ocupă destul de ușor și victorios de teorii moarte și lasă fără atenție curentele ideologice vii care contravin filozofiei idealiste Aceasta este o modalitate proastă de a vă consolida propriile opinii Vina pentru un astfel de decalaj este, desigur, în primul rând editorului publicației * Articole de tip al treilea tranzitoriu nu ne vor atrage mult timp atenția: cel mai militant dintre ele, articolul domnului P G , a fost analizat în schiță esențială mai sus, când era vorba de construcția generală a idealismului; Articolul domnului Askoldov este un program pentru viitoarea lucrare a filosofiei idealiste, așa cum o înțelege autorul, și despre el se poate spune doar: "Vom aștepta și vom vedea" Carte S N Trubetskoy apără filozofia de atacurile asupra ei, arătând cu o forță deosebită sensul istoriei filozofie; majoritatea celor spuse în articolul cărții Trubetskoy, nu ridică obiecții, cu excepția unora dintre premisele sale filozofice și a observațiilor individuale, de exemplu, despre procesul istoric mondial (p) și t - se poate observa doar că răspunsul la întrebarea ce este istoria filozofiei învață nu este dată complet: ea învață la fel de bine ca ceea ce se predă Biblioteca "Runivers" SEMNIFICAȚIA ȘI SORTEA NOULUI IDEALISM ÎN RUSIA istoria în general, până la marele principiu al relativităţii, acoperind în mod egal atât domeniul teoriei, cât şi cel al practicii Rămân articole din grupa a doua - cea mai militantă, scrise de domnii Bulgakov, Berdiaev, Novgorodtsev și Jukovski Fondul principal al acestor articole este expunerea și fundamentarea principiilor generale ale idealismului, iar din acest punct de vedere le-am examinat deja Dar există detalii asupra cărora merită să insistăm Cel mai mare număr de astfel de detalii se găsește în primul articol al colecției, care aparține domnului Bulgakov În primul rând, este ciudat că domnul Bulgakov include necesitatea gândirii metafizice * printre ((trebuințele comune tuturor oamenilor) aceasta înseamnă a ignora faptele evidente ale existenței unor oameni care sunt complet străini unei astfel de nevoi, să aduce pe toată lumea sub un standard impus cu forța O impresie extrem de ciudată produce în continuare acea confuzie într-un morman de curente ideologice diferite pe care le produce domnul Bulgakov: el pune "pozitivismul, materialismul și neo-kantianismul" pe același plan și afirmă că "neagă" dreptul metafizicii de a exista" nu se poate spune, deoarece materialismul este tot un sistem metafizic; sau domnul Bulgakov declară cu îndrăzneală că agnosticii, pozitiviștii și materialiștii "văd întreaga soluție a ființei în cauzalitatea mecanică și astfel o ridică la nivelul unui principiu universal absolut"); el pierde din vedere faptul că această acuzație este relevantă doar pentru materialiști, în timp ce agnosticii și pozitiviștii nu se angajează să rezolve problema ființei ca esență și, prin urmare, tot ceea ce s-a spus nu se poate aplica acestora Autorul merge chiar până acolo încât amestecă punctele de vedere ale lui Holbach cu viziunea științifică modernă asupra lumii) Dar cea mai

ciudată neînțelegere, cea mai mare greșeală, în care cade domnul Bulgakov, constă în afirmația că teoria progresului mondial este o parte necesară a înțelegerii științifice moderne a lumii Teleologia ca fapt, ca expresie Pagina i) Pagina) Pagina y) Pagina / *) Pagina - Biblioteca "Runivers" n ROJKOV sentimentul de autoconservare al unei persoane individuale și al unei societăți - autoconservarea, înțeleasă în sens larg, în sensul păstrării propriilor caracteristici mentale, este recunoscută ca o știință pozitivă - dar nu teleologia mondială și nu progresul mondial Teoria progresului mondial este o teorie pur metafizică Prin urmare, tot ceea ce spune domnul Bulgakov împotriva teoriei progresului este spus la adresa greșită: toate acestea se referă la teoria metafizică a progresului, care uneori este considerată pozitivă doar din greșeală În încheierea discuției noastre despre articolul domnului Bulgakov, care ni se pare unul dintre cele mai slabe din colecție din punct de vedere filozofic, nu putem să nu remarcăm două observații ale autorului, izbitoare în ciudata lor naivitate O remarcă este naivă din punct de vedere istoric: domnul Bulgakov, spre deosebire de toți cei mai recenti savanți ai istoriei Romei, constată că "burghezismul a ruinat cândva civilizația romană " ,- "mult mai moral și mai înalt decât acele învățături ale secolului, care văd cultura în frac şi pălării de top") Gândește-te doar: cât de profund, nou și original! Dar domnul Bulgakov și-a adus totuși contribuția la construirea și demonstrarea filozofiei idealiste Domnul Berdyaev a făcut incomparabil mai puțin din asta în această privință Citind articolul domnului Berdyaev, cineva este frapat de banalitatea uimitoare, de caracterul elementar al conținutului său și de jocul citatelor din autoritățile filozofice înalt pentru autor, de parcă autorul ar fi un neofit, grăbindu-se cu orice preț și cât mai curând posibil să arate că a stăpânit bine fundamentele filozofice ale idealismului; Domnul Berdyaev este, de asemenea, foarte ocupat cu el însuși și cu relațiile sale cu alți idealiști; el consideră o întrebare foarte importantă volum, cum să se numească individualist sau universalist)? Întrebarea este însă rezolvată de el spre liniștirea cititorului iscoditor: punctul de vedere al domnului Berdiaev se dovedește a fi "o combinație de individualism spiritualist cu panteism etic") Te poți calma: conform lui Tol- *) Pagina) Acolo Pagină - k) Prima notă de la pagina Biblioteca "Runivers" SEMNIFICAȚIA ȘI SORTEA NOULUI IDEALISM ÎN RUSIA ' de altfel, "s-a constatat compartimentul legalizărilor căruia îi este supusă împrejurarea apărută" G Novgorodtsev trebuie să i se facă dreptate: a făcut mai mult decât oricine altcineva pentru dezvoltarea teoriei idealiste în "Problemele idealismului" Când această teorie a fost expusă și criticată mai sus, a trebuit să se ocupe în primul rând de opiniile domnului Novgorodtsev Prin urmare, nu vom reveni acum la prefața și articolul său despre renașterea dreptului natural, mai ales că nu există nici acea ciudată confuzie de concepte, nici acele naivități pe care tocmai le-am observat Rămâne să spun câteva cuvinte despre articolul domnului Jukovski Acest articol oferă, de asemenea, material considerabil pentru caracterizarea generală a idealismului prezentat mai sus Dar trăsătura sa originală este exagerarea extremă de către autor a ideii că conținutul moral este o chestiune de creativitate personală) Adevărat, uneori el face rezerve arătând că nu poate ignora influența mediului social asupra acestei creativități morale personale), dar subiectivismul extrem al moralității este totul - încă iese în prim-plan în prezentarea sa Acesta este rezultatul natural al metodei abstracte de investigare a întrebărilor morale, care este un semn

distinctiv al Problemelor idealismului Pozitivismul critic nu poate recunoaște o astfel de metodă abstractă ca fiind corectă Înțelegerea realității vii, semne concrete ale dezvoltării principiilor sănătoase ale vieții comunitare - acestea sunt fundamentele necesare, principale ale moralității pozitive, atât personale, cât și sociale Diferența teoretică dintre idealism și pozitivism este așadar extrem de mare: în domeniul teoriei cunoașterii, acestea sunt două direcții aproape diametral opuse Între vechea metafizică și "noul idealism" există o singură diferență esențială, care aduce idealismul oarecum mai aproape de perspectiva științifică: idealiștii, spre deosebire de foștii metafizicieni, declară deschis că filosofia metafizică nu poate fi confundată cu știința, că metodele de primii nu sunt științifici Acesta este un pas semnificativ înainte, eliminând confuzia anterioară de concepte Dar cu un dezacord teoretic, de multe ori ajunge) Pagina ,) Pagina Biblioteca "Runivers" N ROJKOV extreme, pozitiviștii critici și idealiștii pot merge adesea mână în mână în activitatea practică Am văzut că, în măsura în care se poate examina și înțelege conținutul moralității idealiste, aceasta nu se ferește de sarcinile vitale ale timpului nostru, nevoia de rezolvare care este determinată de condițiile reale ale momentului actual de evoluție socială Se poate spera, așadar, că pe măsură ce viața avansează, iar știința pozitivă formulează, o serie de întrebări concrete suplimentare, răspunsul la care într-o anumită direcție va fi evocat de interesele reale ale societății ruse în momentul actual al existenței sale - idealiștii se vor apropia din ce în ce mai mult de cei care se bazează pe perspectiva științifică a pozitiviștilor critici în activitatea socială practică, că cel puțin cei mai mulți dintre ei vor rămâne pentru totdeauna în tabăra avansată Acest lucru, însă, orice pozitivist critic poate spune nu numai despre idealiști, ci și despre mulți pozitiviști din vechea nuanță, precum și despre cei care, precum domnii Mihailovski și Karev, au aderat la așa-numita "metodă subiectivă" Inutil să spunem: diferențele dintre grupurile individuale ale intelectualității ruse sunt foarte semnificative Dar este îmbucurător să vedem că acestea sunt în principal diferențe teoretice, că în multe puncte practice diferite grupuri sunt de acord Viața își dictează cu autoritate cerințele, care, în principalele lor trăsături, sunt acum clar atrase de privirea mentală a întregii părți gânditoare a societății ruse Aceasta este garanția dezvoltării viitoare a patriei noastre, iar "Problemele idealismului" este unul dintre simptomele semnificative ale unei tendințe practice binecunoscute în gândirea socială N Rozhkov Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE Recenzie de cărți probleme de idealism Culegere de articole editată de P I Novgorodtsev Publicația Societății de Psihologie din Moscova Această carte a atras atenția deosebită a societății ruse; chiar și cei care în general nu sunt înclinați să deschidă lucrări de natură filozofică au devenit interesați de ea Mulți oameni, care sunt destul de indiferenți față de disputele diferitelor școli și direcții de gândire, au început acum să discute despre "probleme" străine lor și să spargă sulițe filozofice, pe care nici măcar nu le țineseră în mână până acum Acest lucru se explică, desigur, prin faptul că centrul de greutate al acestei cărți voluminoase constă nu atât în meritele conținutului ei filozofic, cât în acele concepții și simpatii sociale de care sunt impregnați autorii ei - în majoritatea lor, recente sau noi oaspeți în casa gândirii abstracte Nu ceea ce spune această carte, dar "ceea ce gândește" este pentru mulți principala sa atracție Dacă Problemele Idealismului ar fi fost scrise exclusiv de filozofi de specialitate, membri pașnici ai

birourilor academice, atunci cu siguranță nu ar fi stârnit asemenea zgomot și pasiuni Dar chiar numele scriitorilor care până acum au fost cunoscuți pentru munca lor în alte domenii ale teoriei și practicii și care au aderat cel mai adesea la marxismul real - chiar aceste nume au concentrat în jurul lor un nou și extins contingent de cititori O altă caracteristică a cărții analizate este lupta sa Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE colorarea, provocarea sa decisivă la pozitivism, a îndreptat însă nu împotriva formelor moderne ale acestuia din urmă, în special, nu împotriva empiriocriticii, ci aproape exclusiv împotriva lui Comte și Mill, care fuseseră de mult răsturnați de pe soclule lor de scurtă durată Autorii Problemelor sunt toți susținători profundi ai speculației pure și, de exemplu, prin gura prof Novgorodtsev declară pe bună dreptate că "acum nu mai este posibil, așa cum era acum de ani, să condamnăm cutare sau cutare doctrină cu o singură rostire a cuvântului metafizică și vechea modalitate de a înlocui argumentele în legătură cu metafizica cu cuvintele nu mai multumește pe oricine" (p) Autorii cărții Probleme sunt idealiști Între timp, majoritatea cititorilor ruși sunt obișnuiți să creadă că acele aspirații iubitoare de libertate, a căror amprentă atractivă și vie se află pe aproape fiecare pagină a colecției noastre, au ca bază unică și necesară o cu totul altă perspectiva generală a lumii - pozitiv mecanicistă Vestitorii recunoscuți și campionii cetățeniei libere se dovedesc a fi adepți ai unor astfel de opinii morale și religioase, care sunt, de obicei, profesate de reprezentanții unei tabere sociale complet diferite Și în această privință, "Probleme ale idealismului" poate face un mare serviciu educațional și poate risipi prejudecata care domnește printre noi, că viziunea spiritualistă asupra lumii este incompatibilă cu preceptele dragi ale liberalismului social Această prejudecată, fugind de lumina criticii filozofice, este însă, în sens lumesc și psihologic, "un fragment de adevăr străvechi" și în realitatea noastră își găsește o explicație serioasă De-a lungul procesului istoric, cele mai înalte idealuri ale moralității și religiei au suferit o asemenea perversie, ele sunt invocate și invocate de închinători atât de puternici și siniști ai întunericului, încât oamenii care se roagă acelorași zei, dar salută soarele răsărit, sunt așezați în o poziţie profund tragică Cartierul fatal îi determină să se retragă în ei înșiși și să nu rostească în zadar acele cuvinte mărețe, în numele cărora alții comit fapte josnice și egoiste Pudoarea de înțeles nu le permite să vorbească despre idealismul lor, când în jur, sub masca idealurilor cerești, triumfă o atracție nestăpânită pentru confortul pământesc; si multi privesc neincrezatori la suporteri Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE o astfel de viziune asupra lumii, care este dezonorata de sigiliul sângeros al lui Torquemada și semnătura lui Tartuffe ca șarpe De aceea, majoritatea publicului inteligent ar trebui să reflecteze fructuos asupra concepțiilor idealiste ale unor astfel de autori, care, în virtutea schimbărilor geografice ale soartei lor, nu pot fi bănuiți de satisfacție calmă față de condițiile reale de viață Nu degeaba spune N A Berdyaev: "Reacționarii sunt obișnuiți să se întâlnească cu fundamentarea materialistă și justificarea aspirațiilor de eliberare, dar provocarea idealismului va fi mult mai puternică și mai sensibilă Idealismul dezvăluie sărăcia spirituală totală a oricărei ideologii reacţionare" (p) Dar dacă autorii cărții The Problems sunt interesați să demonstreze adevărul indubitabil că nu există o legătură interioară organică între convingerile progresiste și filosofia pozitivă; dacă sunt preocupați să pună fundamentul idealismului sub concepția lor civilă, atunci semnificația speculativă a acestei încercări se

dovedește a fi foarte mică, iar rolul predominant în carte cade în sarcina elementelor sociale, și nu a celor filozofice Acest lucru, apropo, s-a reflectat și în faptul că unii participanți la colecția idealistă alocă un loc ilegal de mare în istoria filozofiei ruse scriitorilor publiciști, inclusiv ei înșiși De exemplu, în articolul domnului P G "Despre caracteristicile dezvoltării noastre filosofice", scris (care este, de asemenea, semnificativ) în legătură cu cartea lui S P Raisky "Sociologia lui N K Mikhailovsky", doar câteva cuvinte trecătoare au fost eliminate în acest articol câțiva dintre adevărații reprezentanți ai filozofiei ruse; pe de altă parte, pagini vaste sunt dedicate elucidării viziunii filozofice asupra lumii a unor astfel de scriitori care au o relație foarte îndepărtată cu filosofia și aparțin într-o măsură mult mai mare jurnalismului și sociologiei ruse Adevărat, domnul P G spune direct despre unul dintre acești scriitori și anume N K); dar odată cu această afirmație, următoarele cuvinte ale autorului nostru intră într-o contradicție izbitoare: "A lui (domnul Mihailovski) Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" RECENZIE de cărți depozitul mental se caracterizează prin absența acelui interes pur teoretic, care este motivul cel mai important al oricărei lucrări științifice" (p) Este greu de înțeles această distincție între știință și filozofie, este greu de înțeles cum este posibil să fii filosof și să construiești o viziune holistică asupra lumii dacă ești caracterizat de absența unui interes pur teoretic Elucidând "dezvoltarea noastră filosofică" prin exemplul nu al celor care au fost filozofi prin excelență, ci al celor care, pe problemele arzătoare ale vieții sociale, făceau excursii grăbite în filosofie, domnul P G a permis o incontestabilă discordie între titlul interesant al său articol și conținutul său și a trebuit să afirme "aproape completă sterilitate filozofică" (p) a domnului Mihailovski însuși, pe care îl consideră un filosof și nu un publicist; iar la domnul Struve (ale cărui merite valoroase nu aparțin nici sferei gândirii abstracte), a trebuit să constate o lipsă temporară, este adevărat, de "claritate filozofică fundamentală" (p) și în "deciziile aspre" sale "să surprindă corectitudinea deznodământului găsit, care l-a chinuit pe autor, dar nu a fost recunoscut de acesta și a fost înecat" (p) Dacă articolul domnului P G poate servi drept exemplu despre cât de generos unii dintre autorii colecției scriu numele altora pe paginile filozofiei ruse, atunci articolul domnului Berdyaev, la conținutul căruia vom reveni, este un exemplu de aspirație a acelorași scriitori indicați de noi de a-și supraestima propriul sens filozofic Fixându-și scopul de a prezenta "problema etică în lumina idealismului filosofic", domnul Berdyaev, chiar de la primele pagini, își surprinde cititorul cu faptul că dintr-o dată, "înainte de a trece de la premisele epistemologice la o analiză ulterioară a problema etică", el "dorește" să facă câteva precizări despre b însuși - despre partea etică a cărții sale Subiectivism și individualism în filosofia socială, "din moment ce (continuă el) par să fi dat naștere unor neînțelegeri În același timp, vreau să definesc mai precis atitudinea mea față de punctul de vedere al lui P B Struve, dezvoltat în prefața cărții mele Din prezentarea mea va fi clar că am dezacorduri epistemologice destul de semnificative cu Struve, dar aproape că nu există dezacorduri etice Tu- Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE Pe lângă această frază, ca și în întregul articol, domnul Berdyaev ne oferă informații autobiografice valoroase: "Trebuie să fac rezervarea că de la apariția cărții mele am mers mult înainte în direcția pe care doar am conturat-o Sunt și mai critic la adresa pozitivismului filozofic și a marxismului ortodox Recunosc că

cartea mea reflectă neajunsurile stării de tranziție a gândirii de la pozitivism la idealism metafizic și spiritualism, la care am ajuns acum în sfârșit" (pp ,) Dar la urma urmei, cartea domnului Berdiaev, din care acum s-a îndepărtat, poate, i s-a părut cândva un punct dornic, la care a ajuns în sfârșit; și cu un mers filozofic atât de rapid, nu ar fi mai bine ca fiecare Ahile gândit să nu se grăbească să publice acele opinii care domnesc în fiecare dintre etapele mișcării sale mentale, ci să le supună unei examinări critice tăcute și gândirii solitare, până când se unesc într-un sistem matur, lipsit de "deficiențe"?stare de tranziție? În orice caz, nu există nicio îndoială că domnul Berdiaev nu ne-ar fi povestit despre vicisitudinile dezvoltării sale filozofice dacă nu i-ar fi atașat o semnificație obiectivă serioasă De existența acestei înalte și nemeritate stime de sine suntem convinși și de faptul că pe parcursul întregului articol autorul este departe de a scăpa de "mulțumirea dogmatică" pe care el însuși o condamnă Comentariile lui despre ceilalți sunt arogante, nefondate și surprinzătoare, cu un ton ridicol de autoritar De exemplu, la pagina , recomandă cartea lui L Shestov, pe care o consideră totuși "originală": "G Shestov vorbește cu dezgust despre datorie, despre filosofia morală a lui Kant, despre orice fel de predicare morală, dar toate acestea sunt o neînțelegere completă bazată pe proasta concepție a principiilor filozofice "Prof Petrazhitsky bâjbâie filozofic" (p) " Asemenea domnului Shestov, domnul Nevedomsky este foarte șchiop în atitudinea sa filozofică" Domnul Berdyaev își declară adesea părerea despre diverse sisteme și teorii cu îndrăzneală, fără dovezi, neclar și, în același timp, stoarce probleme filozofice foarte mari, în detrimentul demnității și semnificației lor, în limitele înguste ale unei note de subsol "Evoluționismul etic universal al lui Wundt și Paulsen, în opinia noastră, este eronat din punct de vedere epistemologic" (p) "La * Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE Voi avea unele neînțelegeri metafizice cu el (domnul Struve), dar în limitele eticii recunosc și substanța sufletului Resping agnosticismul kantian și mai mult decât cred kantian în posibilitatea de a construi metafizica în moduri diferite" (pag) "Punctul nostru de vedere este o sinteză a ideii de "zeu-om" și om-zeu" (p) G Berdyaev este un admirator al lui Hegel; totuși, pentru a-și justifica metafizica și, în special, filosofia istoriei, el se referă nu la Hegel, ci la cartea lui Kuno Fischer despre el și adaugă: "în unele privințe, totuși, sunt mai aproape de Fichte decât de Hegel" (p) "Metafizica mea are o nuanță ușor diferită de metafizica lui Leibniz și Lotze, cu care Struve pare să fie deosebit de simpatic" (p) "Nu am nimic împotriva a fi considerat un susținător al "liberului arbitru", dar voi protesta puternic dacă sunt inclus în categoria indeterminiștilor și ei îmi impun înțelegerea libertății ca cauzalitate empirică" (p) Acel grup de autori, care se unește între ei prin activitatea lor literară anterioară pe baza marxismului, în această colecție reprezintă și, în termeni generali, un întreg Multe dintre articolele din Probleme îți fac o astfel de impresie, de parcă te-ai afla în mijlocul unor persoane apropiate care continuă o conversație de lungă durată Se citează reciproc, se încurajează și se laudă În esență, această conversație nu este originală Este ca și cum scriitorii care au profesat cândva materialismul economic au aflat dintr-o dată despre existența filosofiei morale, despre Critica rațiunii practice, despre Fichte Și după ce au aflat despre aceste lucruri minunate, ei, desigur, au văzut orizonturi complet noi în fața lor și le-au spus cititorilor lor despre ele Dar în ceea ce privește schismaticii din reformele lui Alexandru al II-lea, așa pentru mulți

dintre noi se aude în noutatea acestei antichități și de aceea ecourile palide ale marilor discursuri idealiste, cu toată simpatia lor, nu pot pretinde o semnificație filosofică deosebită Este adevărat, epigonii idealismului înșiși sunt conștienți de acest lucru și, în persoana editorului de la Probleme, domnul Novgorodtsev, declară: "Particularitatea noii direcții constă în faptul că ea, fiind o expresie a unei nevoi eterne de procesul vieții, Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE cu o dorinţă comună de reînnoire morală Noile "forme de viață nu mai sunt acum o simplă cerință a oportunității, ci o comandă categorică a moralității, care pune în prim-plan începutul semnificației necondiționate a individului Așa înțelegem ascensiunea mișcării idealiste moderne Este în primul rând o expresie a principiilor progresive ale conștiinței morale" (p IX) Ideea domnului Novgorodtsev este exprimată prea general pentru a fi contestată Nu există însă nicio îndoială că "noile forme de viață" în ochii luptătorilor pentru iluminare și libertate nu au fost niciodată "o simplă cerință a oportunității": ca și acum, ele au fost solicitate în numele principiilor morale, în numele dreptului; ca si acum, aceste forme se bazau practic pe drepturile unei persoane independente Întreaga diferență aici poate consta doar în modul în care aceste decrete morale sunt justificate pentru minte, pe ce bază teoretică sunt construite Valoarea morală a oricărei acțiuni rămâne aceeași, indiferent dacă o derivăm din utilitarism sau din imperativul categoric În mod similar, lupta pentru idealuri civice nu devine mai înaltă în conținutul ei moral din faptul că este explicată în lumina unui nou sistem etic S-ar putea ca în zilele noastre să se poată observa - după cum afirmă optimist domnul Novgorodtsev - "o străduință generală de reînnoire morală"; dar ar fi necesar să aflăm exact și concludent ce fel de legătură există între această filozofie stăruitoare și idealistă, între morala ca faptă și morala ca teorie Adesea există oameni care îndeplinesc fapte nobile și dezinteresate de bunătate și, în același timp, rămânând pe baza concepției lor filozofice, au convingerea sinceră că sunt ghidați de motive profund egoiste și utilitare Această discordie naivă dintre practică și teorie produce o impresie mai puternică și mai emoționantă decât simetria strictă dintre un act moral și o înțelegere clară din punct de vedere filozofic a naturii sale autonome Există mai multe eseuri în noua ediție a Societății de Psihologie, ai căror autori critică serios doctrina pozitiv-materialistă, se înarmează împotriva câinilor Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE matism în general, și în felul acesta, parcă, ele curăță terenul pentru construcții cu caracter idealist Cel mai semnificativ dintre aceste articole este lucrarea extinsă a lui AS Lappo-Danilevskii "Principii de bază ale doctrinei sociologice a lui O Comte" - poate cea mai valoroasă parte a întregii cărți În posesia deplină a literaturii subiectului, familiarizat cu istoria acesteia, domnul Danilevsky analizează teoria cunoașterii și psihologia lui Comte, în măsura în care acestea sunt legate de sociologia sa, și examinează critic acele premise pe care gânditorul francez "parțial conștient, parțial "spontan" permis în "fizica sa socială" (p) El explică dogmatismul ilegal al principiului de bază al lui Comte despre relativitatea cunoștințelor noastre - principiul pe care Comte însuși, contrazicându-se, l-a recunoscut ca fiind singurul absolut Într-o expunere convingătoare a autorului învățat, atât greșelile elementare ale filosofului, "care a căutat să transforme știința în filozofie, iar nu filosofia în știință", cât și acea metafizică grosolană, pe care a trebuit să o facă pe ascuns sau clar, sub formă de Nemesis, au fost

acceptați în sistemul său anti-metafizic Aceeași putere distructivă pentru zei, recent puternică, o are și articolul cărții E N Trubetskoy "K-caracteristicile învățăturilor lui Marx și Engels despre semnificația ideilor în istorie" Elegant și calm logic, arată bine că "în sine, interesul economic nu este capabil să explice deloc o singură idee: pe baza interesului, în unele cazuri putem înțelege nevoia acestor idei sau a altora; dar în sine o asemenea nevoie este la fel de incapabilă să dea naștere unei idei care îi corespunde, așa cum foamea nu este în stare să dea naștere pâinei "(p) "Mintea* umană face o descoperire științifică sau cade în eroare? Nu, în orice caz, în istorie, este unul dintre motoarele originare, un factor independent, ireductibil la rațiuni economice sau oricare altul" (p) Pe de altă parte, articolul cu greu poate fi considerat un argument de succes împotriva dogmatismului S θ, Oldenburg "Renan, ca un campion al libertății de gândire" Autorul, în primul rând, nu a atins întrebarea psihologică generală dacă există Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE validitatea convingerilor și amploarea lor într-o relație invers proporțională între ele - și ar fi interesant de aflat tocmai pe exemplul lui Renan În plus, opusul dogmatismului este, desigur, nu scepticismul care se joacă cu gândirea, ci o căutare critică a adevărului obiectiv Dintre cele două rele ale dogmatismului și scepticismului, primul nu este cu mult mai mare decât cel din urmă Pentru un dogmatist, adevărul poate fi drag - nimic nu este drag unui sceptic indiferent, care experimentează îndoiala nu ca o etapă de tranziție, inevitabil pentru orice conștiință gânditoare, ci ca ceva autosuficient și permanent Alături de lărgimea nobilă și toleranța spiritului, există o lățime atât de indiferentă a gândirii, o ospitalitate atât de lipsită de griji, care sunt mai rea decât orice izolare și care practic au dispreț sau neîncredere în adevăr Renan a dat multe motive pentru a fi considerat o întruchipare strălucitoare a unui asemenea scepticism calm și frumos și, prin urmare, domnul Oldenburg nu ar fi trebuit să-i condamne pe dogmatiști de către Renan până atunci, până atunci nu ar fi trebuit să-l glorifice ca model de "adevărată științifică" și gând liber, până când a risipit ideea obișnuită despre el Dar în articolul său nu a făcut acest lucru, iar puținele citate pe care le-a citat din Renan ar fi, fără îndoială, înecate într-o mare de alte citate, care sunt mult mai caracteristice lui Renan și mult mai puțin favorabile Într-un articol amplu "Școala sociologică rusă și categoria posibilității în rezolvarea problemelor sociale și etice" B A Kistyakovsky analizează în mod oficial unele dintre opiniile lui N K Mikhailovsky, N I Karev și V V El a cheltuit multă forță logică în acest sens și pentru a caracteriza categorie de posibilitate în rândul sociologilor ruși, el a notat cu atenție zeci de locuri din lucrările lor în care verbul a putea este folosit în moduri diferite și cu nuanțe diferite, deși adesea acest cuvânt și derivatele sale au un sens departe de a fi esențial pentru sistemul lor printre acești scriitori și, de altfel, au caracterul unei întrebări: vorbind despre posibilitatea sau imposibilitatea unui fenomen viitor, sociologii ruși iau doar terenul agnosticismului și al conjecturii În general, autorul nu face întotdeauna o distincție strictă între categoria "posibilitate" și cuvântul "posibilitate" Ar dura mult timp pentru a transmite întregul șir de gândire al domnului Kistyakovsky Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE care consideră chiar folosirea categoriei de posibilitate în ea, adică discuția despre posibilele consecințe ale unuia sau altuia eveniment, ca fiind principala trăsătură a jurnalismului politic Să remarcăm doar că ar fi mult mai

fructuos și convingător dacă, în loc de logica și teoria cunoașterii, domnul Kistyakovsky s-ar adresa la elucidarea psihologică a dezirabilului și așteptat, care în "școala subiectivă" joacă un rol atât de important și care, în cuvintele autorului însuși, prevăzând această obiecție este inclusă în conceptul generic de posibilitate O analiză a speciei, cu diferența ei specifică, ar servi un scop mai bun decât o analiză a genului Nu se poate respinge, desigur, principiul gândirii categorice și legitimitatea unei discuții generale formal-logice a oricărei teorii; dar uneori este pur și simplu neinteresant și inutil și, în semnificația sa, este inferior unui punct de vedere mai particular - în acest caz, repetăm, psihologic În plus, doar formularea artificială a întrebării și neajunsurile argumentării, care nu și-au menținut înălțimea formal-logică și a fost nuanțată cu culoarea preconceptă a unei anumite viziuni etice asupra lumii - numai asta l-ar putea conduce pe domnul Kistyakovsky la concluzia că "ideile școlii sociologice ruse au fost lipsite de legături puternice cu pacea reală, întrucât sociologii ruși au insistat doar asupra posibilității implementării lor" (p), și că sociologii ruși au înlocuit datoria morală cu posibilitate Desigur, în construcțiile sociologilor ruși, nu există o idee centrală a datoriei morale în înțelegerea sa categorică și obiectivă - este înlocuită de principiul dorit și subiectiv Dar pentru a ajunge la o astfel de concluzie nu trebuia să oscilize între fundamentele etice și cele logice și nici nu trebuia să recurgă la subtilitățile criticii formale: absența acestei idei este prea evidentă de la sine G Kistyakovsky contrastează posibila obligație "Ne străduim să ne realizăm idealurile", spune el la finalul articolului său, "nu pentru că sunt posibile, ci pentru că ni se cere în mod imperios, nouă și tuturor celor din jur să fim conștienți de datoria noastră " Cu toate acestea, această opoziție a momentelor logico-ontologice și etico-psihologice este posibilă pentru domnul Kistyakovsky doar pentru că necesitatea și datoria în ochii lui "nu sunt Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE se vorbesc între ei, pentru că obligația conține necesitate și se ridică deasupra ei Cunoscând ceea ce este necesar în procesul social, o persoană învață împreună cu acel material, în raport cu care, și limitele în care trebuie să-și îndeplinească datoria "(p) Dar din moment ce, în sfera acestui articol, domnul Kistyakovsky nu arată sau dovedește fuziunea dintre propriul și necesarul și, potrivit domnului Berdyaev, paralelismul obligativității generale logice și etice este "excelent" explicat în alt articol "excelent", "Categoria Necesitatei și Justiției" tipărit în Life, antiteza menționată a posibilului și a trebuinței etice nu pare convingătoare În articolul "Ce învață istoria filozofiei" cartea S N Trubetskoy oferă o justificare profundă a filosofiei, o evaluare a semnificației sale teoretice și practice Lasă "jetul de apă al unui gând muritor" să nu ajungă pe cer - în fiecare picătură a lui, soarele se reflectă, razele cerești se joacă și se refractă În fiecare doctrină filozofică adevărată, cu toate trăsăturile ei temporale, se reflectă una sau alta imagine a Adevărului; iar în prisma cu mai multe fațete a minții umane, lumina ei este refractată și descompusă în multe raze Carte Trubetskoy subliniază cât de fructuos este studiul formelor și direcțiilor individuale ale filosofiei, cât de important este să înțelegem fundamentele lor interne și necesitatea obiectivă Justificarea filozofiei este istoria ei, o reflectare a acelor moduri diverse în care gândirea umană, atrasă de conștiința idealului, imaginea adevărului, își determină relația cu Ființa Dar "cea mai inutilă dintre toate știința", filosofia nu se limitează la o singură zonă teoretică:

ea "nu numai că a deschis omenirii o nouă lume a valorilor spirituale, ci a creat o nouă lume a iluminării umane generale; a trezit conștiința de sine a omenirii și a servit unificării spirituale " Fiind o "forță formativă ideală", filosofia "este, împreună cu aceasta, cea mai mare forță eliberatoare a omenirii, îndepărtând din ea cătușele sclaviei spirituale, arătându-i calea adevăratei libertăți Istoria ne arată ca pe un mare și puternică forță spirituală, ca unul dintre factorii procesului istoric mondial Idealul adevărului este Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE forță formativă reală" (pp ,) Insistând asupra studiului filosofiei în istoria ei, carte Trubetskoy spune: "Nu ar trebui să ne inventăm propria metafizică subiectivă, ci să o studiem împreună cu filozofia, să studiem acele probleme metafizice obiective care au fost puse minții umane și modurile în care le-a rezolvat Se aud adesea plângeri despre "istoricism", temeri că originalitatea gândirii filozofice personale nu ar trebui să sufere de pe urma acestui gen de studiu istoric Dar filosofia caută adevărul, nu originalitatea Cu toate acestea, această obiecție a autorului este mai mult spirituală decât puternică, deoarece întrebarea este tocmai dacă lipsa de originalitate nu interferează cu căutarea cu succes a adevărului Mult mai important este indicația că cercetarea istorică nu poate suprima originalitatea reală, întrucât propria gândire este adesea aprinsă și hrănită de gândul altuia; și el însuși carte Trubetskoy continuă pe bună dreptate: "Independența creativității filosofice este determinată nu de arbitrariul subiectiv, nu de lipsa unei educații adecvate și a cunoștințelor pozitive, ci de profunzimea, sinceritatea, incoruptibilitatea interesului filozofic și amploarea intenției" (p) Locul central în carte îl ocupă problema morală; editorul colecției o consideră sarcina principală, "care duce în vremea noastră la renașterea filozofiei idealiste", și de aceea părea importantă "să acordăm o atenție deosebită elucidării întrebărilor etice, permițând chiar și aici cea mai mare posibilitate lărgimea vederilor" (p VIII) Amploarea vederilor, de fapt, este admisă a fi semnificativă: unii autori, începând cu Kant, termină cu Nietzsche și sunt foarte preocupați de reconcilierea lor, de unirea moralității datoriei cu imoralitatea O astfel de încercare ar fi oricum interesantă și îndrăzneață, dacă implementarea ei ar fi însoțită de un argument coerent și convingător, dar tocmai în aceasta din urmă sunt slabi filozofii noștri G Berdyaev, de exemplu, admite (p) că "etica nu este o știință sociologică și psihologică care caută legile ființei, este o disciplină filozofică care stabilește normele a ceea ce se cuvine" (aceasta este expulzarea) de psiho- !) Acesta este metafizica in general? Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE Pe pagina a -a, transcendentalistul domnul Berdyaev nu-l împiedică pe transcendentalistul domnul Berdyaev să recunoască o foarte importantă și "inevitabil premisă psihologică a eticii: morala este o calitate independentă a sufletului uman", iar la pagina , lăudându-l pe dl Nezhdarov pentru înțelegerea sa că "morala este o astfel de calitate care exaltă o persoană") Vecinătate cu domnul P G , care, la pagina , găsește o posibilă etică științifică "în sensul psihologiei sau, ceea ce este același lucru, explicația psihologică a moralității" - numai această apropiere ar fi trebuit să-l oblige pe domnul Berdyaev nu numai să proclame este teza, dar și pentru a o dovedi, își va convinge cititorii că etica, ca disciplină filozofică, este normativă, că ea creează ceea ce se cuvine și nu se limitează la explicarea cuvenitului și justificarea pentru minte a normelor inerente în domeniul nostru conștiința și necondiționalitatea cerințelor noastre morale În esență,

domnul Berdyaev chiar neagă acest ultim rol în etica filozofică: fără a spune că ceea ce este moral corect este irațional, că însăși ideea unei sinteze a filozofiei teoretice și practice este inutilă, el constată în același timp că legea morală nu poate fi o cunoaștere științifică obiect, nu poate fi plasată în lumea experienței, unde totul este relativ, că "a cere demonstrabilitate științifică pentru propozițiile etice înseamnă a nu înțelege esența problemei etice" (totuși, la p ιοί) citim: "este important ca etica să arate de ce se cuvine un astfel de principiu") "Pozitiviștii", spune el, "nu vor să înțeleagă că conștiința umană are două laturi diferite, paralele: cognitiv-teoretic, îndreptat către regularitatea naturală a experienței, adică, la existent, iar la cea moral-etică, care se îndreaptă spre regularitatea normativă a binelui, i e cuvenită" (p) Promițând să ia în considerare "problema etică din partea ei epistemologică" (epistemologia este un concept și un termen care este abuzat pe scară largă în multe pagini ale cărții noastre!), domnul Berdyaev, totuși, nu a făcut acest lucru și se limitează la un simpla afirmatie despre ineradicabilitatea formala a categoriei de datorie După obiceiul său dogmatic, nu dă niciun argument) "Moral-etic" - ce înseamnă asta? Sau este o greșeală de tipar? Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE ce El subliniază doar că "încercările pozitiviștilor și imoraliștilor de a elimina ideea a ceea ce ar trebui să fie și de a se ține exclusiv de ființe sunt foarte naive și uneori chiar comice" (p h); Domnul Berdyaev se consideră îndreptățit la această caracterizare, deoarece pentru un imoralist "o persoană trebuie să supraestimeze toate valorile morale, o persoană trebuie să-și apere "eu", o persoană trebuie să fie un "supraomen", etc Dar nu este victoria câștigată de autorul prea ieftin?peste imoralisti? Nu a fost cumpărat cu prețul acelei viclenii militare sau acelei neînțelegeri conștiincioase că conceptul de datorie morală este identic cu cuvântul trebuie, cuvânt pe care nietzscheenii, dacă le-ar fi frică de captivitatea altcuiva, l-ar putea înlocui cu ușurință cu altul? Apoi, domnul Berdyaev, întrebându-se cum oamenii "nu pot înțelege în niciun fel că ideea pură a propriului drept este o idee revoluționară, că este un simbol al rebeliunii împotriva realității în numele idealului, împotriva moralității existente în numele celui mai înalt, împotriva răului în numele binelui", nu dovedește acest caracter al ideii datorită analizei sale formale promise; se îndreaptă prematur la "așa" salvator și rezumă: "în urma lui Kant, în primul rând din punct de vedere epistemologic, recunoaștem independența categoriei etice a datoriei, necesitatea unui punct de vedere etic asupra vieții și a lumii " (p) Dacă, așa cum am văzut mai sus, G Berdyaev, "primul care a depășit condiția epistemologică pentru divizarea îndepărtată a problemei etice", "a vrut" să facă multe lămuriri despre partea etică a cărții sale, atunci pândește în spatele lor , "primul care a mutat etica la o analiză ulterioară a problemei morale", el "dorește" să facă câteva observații critice despre hedonism (p) Aceste observații sunt în general corecte Dar dacă domnul Berdyaev stă din punctul de vedere kantian, dacă pentru el scopul "pe care etica îl urmărește nu este fericirea empirică a oamenilor, ci perfecțiunea lor morală ideală" (p), atunci ar trebui să afle ce rolul pe care îl joacă principiul fericirea în etica autonomă a lui Kant însuși, care nu numai că a învățat să-și stabilească propria perfecțiune ca scop al acțiunilor și O ^ Ku rave este al nostru peste tot Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE fericirea altora, dar și, fără îndoială, a introdus un moment semnificativ de fericire în general în formula principală a imperativului său moral O analiză mai profundă a eticii kantiene nu i-

ar permite autorului să afirme că "fericirea "al meu" și fericirea "altul" sunt concepte la fel de non-etice" (p mai departe) și că "dacă este rușinos pentru un persoană să-și dedice viața celei mai mari plăceri, nu este mai puțin x) rușinos să se transforme într-un instrument al celei mai mari plăceri a altcuiva" (p) Și ar fi bine ca domnul Berdyaev să citească în Problemele idealismului următoarele cuvinte frumoase ale domnului Askoldov: în prezent, dar și în speranțe pentru viitor - nu înseamnă asta să îngrămădiți mintal poveri asupra altora care sunt insuportabile ? pentru sine? Prin urmare, am considera posibil să întoarcem împotriva unor moraliști atât de prea înălțați un asemenea paradox psihologic: cine nu spera, atunci posedă deja "(p) Nu numai forma, ci și conținutul eticii, domnul Berdyaev construiește pe baza lui Kant și își propune doctrina despre om ca scop în sine Principiul de bază al eticii pentru el este ideea de personalitate ca unic purtător al legii morale Această idee îi servește filosofului nostru ca o punte pe care el o construiește între Kant și Nietzsche El oferă cititorului următoarea serie de gânduri-neînțelegeri foarte ciudate "Conceptele "eu" și "tu" sunt relative, pot fi rearanjate după bunul plac: dacă A este "eu", atunci B în raport cu el va fi "tu", va fi "altul", dar la urma urmei, B este și "eu" și pentru el Și există "tu" Etica privește A și B din exterior, așa că pentru etică nu există o distincție relativă între "eu" și "tu" Pentru etică, atât A cât și B sunt același "eu", adică personalitatea umană, iar acești "eu" sunt egali "Tu" este un concept complet negativ, în "celălalt" poți găsi ceva pozitiv doar dacă îl consideri "eu" Altuiismul de mers în versiunea sa utilitară recunoaște întotdeauna dominația morală *) Cursive) Cursive Biblioteca "Runiverse" CARTEA DE REFERINȚE "tu" și suma tuturor "tu" combinate în conceptul "nu ^ eu", peste "eu"; prin aceasta el desființează "eu", adică singurul purtător al principiului moral și ajunge la absurd, "- în contrast cu domnul Berdyaev, care ajunge la sofism Autorul consideră "tu" o ficțiune etică iar opoziția de altruism și egoism se reduce la opoziția de nevoi și calități superioare și inferioare ale unei persoane Dacă ideea domnului Berdyaev este corectă că "relația unei persoane cu o persoană este derivată din punct de vedere etic din relația unei persoane cu ea însăși", atunci, în orice caz, el greșește în disprețul său pentru "dvs " și nu este convingător în rearanjarea sa a lui A în locul lui B și invers (tocmai pentru etică sunt importante locurile ocupate de aceste litere-oameni, și nu relația lor reciprocă) Pentru a-și justifica punctul de vedere, el a fost logic obligat să demonstreze că dezvoltarea părților superioare ale propriei personalități, propriul sine spiritual, nu coincide cu grija pentru tine, nici măcar pentru părțile inferioare ale acestui tu, sau că astfel de grija nu este inclusă, cel puțin, într-o parte serioasă a cultului propriului sine spiritual G Berdyaev, în teoria sa, tratează cu dispreț pe tine empiric al altcuiva, dar este într-adevăr o pierdere morală pentru o persoană, în cele mai înalte manifestări ale ei, dacă, de exemplu, ea hrănește pe tine înfometat al altcuiva - și, la urma urmei, mâncarea îi aparține sfera nevoilor inferioare G Berdyaev pare să piardă din vedere faptul că cultul elementelor superioare ale propriului sine se manifestă adesea în grija elementelor inferioare ale altei persoane Doar prin argumente artificiale, pe care le folosește autorul nostru, se poate ajunge la concluzia că compasiunea față de o altă persoană și nevoia morală de a face sacrificii pentru el suprimă respectul necondiționat pentru el, încalcă egalitatea relațiilor, "care nu este încă în altruism plat " De parcă simpatizantul, contrar acestui cuvânt, nu suferă el însuși, de

parcă numai această suferință comună nu paralizează nicio inegalitate de relații, nicio ofensă! G Berdyaev crede în mod evident că din punctul de vedere al altruismului, sinele nostru este sărăcit și desființat, acordându-și atenția și grija altuia De fapt, el uită caracterul de bază al muncii morale: cu cât dăm mai mult, cu atât ne îmbogățim mai mult O faptă bună nu este o devastare a personalității unei persoane bune, nu este o umilire și Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE slăbirea l: aceasta este îmbogățirea sa și marea creștere a conținutului mental Prin urmare, nu se poate vorbi de tiranie asupra lui, de care se teme atât de mult autorul nostru Aristocrația spirituală, crearea unei individualități strălucitoare - toate acestea, dragă domnule Berdyaev, sunt destul de fezabile pe baza eticii kantiene și pentru aceasta nu are nevoie de asistența lui Nietzsche cap mândru" (p), dl Berdyaev recunoaște ca glorie nestingherită a lui Nietzsche tot ceea ce el a bazat pe "asumarea necesară oricărei etici, asumarea unui "eu" ideal, o "individualitate" spirituală Și prin aceasta, "imoralismul" este abolit filozofic ca cea mai mare neînțelegere, iar Nietzsche poate întinde mâna către inamicul său, Kant" (p) Această strângere de mână între Nietzsche și Kant va deveni cu atât mai izbitoare pentru noi când ne amintim că Nietzsche (dacă nu ne jucăm cu cuvintele) neagă ideea de trebuință morală și că domnul Berdyaev spune la p , independent de empiric, existent și nederivat din ea, duce la abolirea nu numai a eticii, ci și a problemei morale în sine Dacă ne amintim mai departe de cuvintele domnului Berdyaev: "întregul conţinut al eticii nu poate fi construit decât pe baza lui Kant", atunci celălalt fundament al eticii, Nietzsche, găsit de el, ni se va părea şi mai neaşteptat După ce a făcut din morala kantiană punctul său de plecare la pagina , domnul Berdyaev în curând, la pagina , se arată nerecunoscător față de ea și îl laudă pe Nietzsche pentru "depășirea elementelor mic-burgheze ale moralității practice kantiene" Dacă există elemente mic-burgheze în morala aplicată a lui Kant, atunci ele nu pot decât să fie prezente în morala sa teoretică - în morala pe care domnul Berdyaev a ridicat-o recent la o înălțime atât de necondiționată Dar nu există filistinism la Kant, iar epitetul filistin este adesea atașat moralei doar pentru a se proteja de analiza ei serioasă După ce a stabilit mai devreme că "datoria este în primul rând o idee formală, opusă epistemologic "ființei" existente, domnul Berdyaev continuă ulterior: "Acum putem vorbi și despre conținutul datoriei" (p) Din păcate, doar să vorbesc, și nu să ne certăm Și domnul Berdyaev spune asta Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE "conștiința datoriei sau, ceea ce este același lucru, a legii morale este conștiința adevăratului sine, a predestinației umane înalte" (p) Ideea datoriei ca ceva opus atracției, autorul numește "o idee psihologică obișnuită" și susține că "etica filozofică ar trebui să se ridice deasupra acestei înțelegeri obișnuite a datoriei" (ca și cum întrebarea ar fi dacă este obișnuită, și nu dacă este psihologic dacă este); etica "poate chiar condamna aspru pe "omul datoriei"" (p) Cât de departe a mers domnul Berdyaev de Kant cu etica sa filosofică condamnând datoria! sau cel puțin a întregii omeniri, nici pentru pacea și aprobarea oamenilor, nici pentru putere și succes în viață; și trebuie să ceri recunoașterea și securitatea dreptului omului la autodeterminare și dezvoltarea tuturor potențialităților spirituale Și pentru aceasta, în primul rând, pe motive de nezdruncinat, trebuie aprobată principala condiție a respectului față de persoană și spirit - libertatea În general, domnul Berdyaev nu a justificat titlul articolului său și nu a elucidat problema etică Părțile bune ale lucrării sale nu sunt combinate într-un

întreg întreg Din punct de vedere transcendental, la care numai principiile sale de bază îi dau dreptul, el trece adesea la unul empiric, împletind în mod incoerent motivele civice cu cele filozofice, și oferă predicare morală acolo unde fundamente logice, mai puțină confuzie și articulare mult mai mare a filosofiei ar fi nevoie de vorbire El stoarce în grabă în eseul său tot ceea ce poate avea legătură cu etică și, în loc de o analiză detaliată a întrebărilor majore, dintre care fiecare ar fi putut și ar fi trebuit să facă obiectul unui studiu special, se limitează, vrând-nevrând, la câteva dogmatice cuvinte; astfel sunt, de exemplu, credo-ul său metafizic, atitudinea sa energică față de teodicee, discursurile sale pripite despre liberul arbitru (în care autorul recunoaște lumea libertății și lumea necesității drept "paralele", ceea ce nu-l împiedică să ia în considerare triumful tărâmului libertății în tărâmul necesității, dar la urma urmei, nu există paralele Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE speranţă) Părți separate ale operei sale nu au întotdeauna o legătură organică, inserția sa mecanică despre Tolstoi și, de exemplu, despre Nietzsche, a vorbit din acest motiv: "acum este imposibil să scrii despre o problemă morală fără a spune nimic despre pr Nietzsche, iar punctul de vedere pe care am încercat să-l dezvolt mai sus, mă încurajează mai ales să o fac (p) Toate gândurile domnului Berdyaev, tot ce a primit de la filozofii germani, necesită încă mai multă atenție și o asimilare mai profundă Inca trebuie sa invat În eseul domnului Frank "Pr Nietzsche și etica iubirii de departe" există multe remarci adevărate și pline de spirit Dar în opoziția pe care autorul o face între dragostea pentru îndepărtat și dragostea pentru aproape, se află πρώτον ψευδός întregului său articol G Frank ridică distanța la gradul unei categorii mondiale și etice; și într-o carte care este impregnată de spiritul lui Kant, este ciudat să vedem o recunoaștere insistentă a sensului obiectiv din spatele timpului și al spațiului Nu este chiar nepoliticos să te predai puterii determinărilor spațiale și temporale într-o asemenea măsură încât să consideri dragostea pentru îndepărtat drept etica progresului, întrucât orice "departe" necesită timp pentru realizarea lui și nu poate decât se întâmplă în viitor (p)? Domnul Frank nu a arătat nicio diferență psihologică esențială între dragostea față de aproapele și iubirea față de îndepărtat și, în cele din urmă, el însuși a fost nevoit să o justifice pe cea din urmă de către primul, să reducă îndepărtatul la aproape El nu poate decât să admită că conceptul de îndepărtat este doar o extensie a conceptului de apropiat: "dragostea de departe", spune autorul, "înseamnă aici iubire pentru același aproape, îndepărtată de noi doar la acea înălțime ideală la pe care el poate deveni pentru noi, în expresia lui Nietzsche, "o stea" (p ib) Dar dacă fiecare stea a iubirii îndepărtate poate fi coborâtă pe pământul iubirii față de aproapele cuiva, dacă acest aproape, într-o formă sau alta, este o etapă intermediară față de orice altă iubire, atunci există vreo nevoie și un sens de a se referi faptele empirice ale iubirii unuia îndepărtat (rezolvabile întotdeauna? în dragoste pentru aproapele), este nevoie să le încadreze într-o categorie etică specială? Autorul vede semnul principal al iubirii pentru îndepărtat în faptul că nu se bazează pe instinctul imediat al compasiunii, sau, cel puțin, nu este epuizat de acesta; dar această diferență Questions of philosophies, carte , Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE cu greu atât de grav încât, de dragul ei, a fost necesar să tăiem unicul sentiment al iubirii într-un fel de două jumătăți - de parcă în dragoste nu am iubi eternul, ca și cum prin iubirea noastră nu ne împărtășim din eternul! Până la urmă, ei știau

înainte că moralitatea nu se limitează doar la compasiune, că bunătatea obiectivă și realizarea ei, justificarea ei, sunt mult mai ample decât mila - în acest sens, Nietzsche nu a spus nimic nou G Frank consideră dragostea pentru cei îndepărtați creativ și activ, dând naștere unui eroism activ, în timp ce iubirea față de aproapele este însoțită în ochii săi de smerenie și martiriu pasiv Dar dragostea față de aproapele nu poate fi și creativă, se ferește de marele eroism și se dezvoltă în mod necesar într-o etică a bunătății și a confortului (p)? Adevărata bunătate nu este pasivă, marii propovăduitori ai iubirii au fost și luptători, iar acele drepturi morale ale individului, pentru care, urmându-l pe Nietzsche, domnul Frank vorbește cu atâta dreptate și înflăcărare, nu sunt în conflict cu dragostea față de aproapele Într-adevăr, doar prin neînțelegere se poate plânge că etica altruismului prescrie "o persoană dă totul altora și nu cere nimic pentru sine", că în numele îndatoririlor ea suprimă drepturile - aceste plângeri ar fi justificate doar dacă ar încuraja persoana să compromită onoarea și să-și dea demnitatea umană Dar nu cere acest lucru și însăși sacrificiile pe care le așteaptă de la individ sunt făcute în numele marelui sine uman ■ Dacă dragostea pentru aproape ar domni cu adevărat în lume, împotriva căreia este înarmat Nietzsche, atunci nu ar mai fi nevoie să se vorbească despre dragostea pentru îndepărtat Imoralitatea a apărut pentru că nu există moralitate Nietzsche se răzvrătește împotriva virtuții și spune: "Ei numesc virtute ceea ce fac ei blând și modest: au reușit deja în acest fel să transforme lupul într-un câine, iar omul însuși în cele mai bune animale domestice " Dar acest lucru nu este adevărat și poate tocmai pentru că nu este adevărat și virtutea nu a câștigat, tocmai pentru că Nietzsche era bolnav de conștiința acestei minciuni, și-a creat propria imoralitate și în aceasta constă tragedia sufletului său nobil Domnul Frank însuși, în citatele sale din Nietzsche, citează un pasaj caracteristic: "Ah, i-am cunoscut pe cei nobili care și-au pierdut cea mai mare speranță Și așa au calomniat Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE toate marile speranțe" (p) Nietzsche este tocmai unul dintre acești nobili: și-a pierdut speranța înaltă în om și, în deznădejde, a calomniat toate speranța înaltă Căuta un bărbat și nu l-a găsit - apoi l-a respins și a inventat fantoma unui supraom Căuta virtutea - cea mai obișnuită, simplă și în același timp cea mai rară virtute, dar nu a găsit-o - apoi a ridiculizat bunătatea Asemenea domnului Berdyaev, domnul Frank consideră că morala lui Nietzsche este departe de a fi străină de ideea de datorie și că "protestul lui Nietzsche împotriva constrângerii morale înseamnă doar a insista (sic) asupra necesității și semnificației morale a naturilor moral integrale, pentru care cuvenitul este împreună cu asta și dorit" "În viitorul îndepărtat, apare idealul unei persoane, pentru care impulsurile morale se vor îmbina atât de mult cu impulsurile subiective ale naturii sale, încât nu va mai avea nevoie de nicio rețetă - la fel cum oamenii acum nu au nevoie de rețete pentru a mânca, a bea și a se înmulți - și, prin urmare, nu va observa nici un jug de constrângere morală" (p) Dar acolo unde doritul și propriul coincid, acolo unde nevoile individuale și impulsurile morale se contopesc într-un întreg, acolo sensul evaluării morale dispare, moralitatea se termină acolo Nu degeaba domnul Frank însuși remarcă că Nietzsche "în ultima perioadă a operei sale a fost înclinat să nege orice moralitate în general; chiar și-a numit Zarathustra "imoralist" (p) Acesta este ideea, trebuie să recunoaștem acest lucru și nu este necesar să ne unim în mod nefiresc mâinile lui Nietzsche și Kant Idealul "sufletului frumos", în care cuvenitul și doritul se împacă armonios, acesta este un ideal estetic,

nu unul etic Iar domnul Askoldov are mult mai multă dreptate decât tovarășii săi din colecția idealistă când, în articolul său atent Filosofie și viață, pune ideea de frumusețe la baza moralității lui Nietzsche În articolul domnului Novgorodtsev "Idealismul moral în filosofia dreptului", a cărui analiză exhaustivă este accesibilă doar unui avocat, există remarci valoroase îndreptate împotriva dominației exclusive a metodei istorico-pozitiv și susținând teza, care, aparent, , nu ar fi trebuit să fie nevoie Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE în apărare: "morala (ca și dreptul) poate și trebuie studiată, nu doar ca fenomen istoric și social, ci și ca experiență mentală individuală internă, ca normă sau principiu al personalității" (p) Întregul articol al domnului Novgorodtsev este impregnat de un înalt spirit moral Acesta din urmă, tocmai spiritul absolutismului moral, îl determină pe autor să se înarmeze împotriva metodelor istorice "Pentru filosofia morală", spune el, "încercarea de a transforma valorile ideale în valori relative și temporale, condiționate de originea și sensul lor, a fost deosebit de sensibilă La urma urmei, aceasta însemna abandonarea a ceea ce fusese mult timp recunoscut ca bază a moralității Era mai ușor să te împaci cu relativitatea propozițiilor teoretice *) Filosofia morală trebuia să se ridice împotriva acestor încălcări blasfeme" (p) G Novgorodtsev raportează absolutismul legii morale la forma și la baza ei, și nu la conținutul ei, iar pentru el "viața morală este o creativitate constantă" (p) Acest gând își găsește dezvoltarea în articolul domnului Jukovski, care este dedicat în mod special "chestiunii creativității morale" G Jukovski, de asemenea, ca domnii Berdyaev și Frank, admit că "conceptul autonom al lui Kant despre datorie nu numai că nu contrazice moralitatea lui Nietzsche, ci, dimpotrivă, Nietzsche completează și completează morala lui Kant" (p) Ca și alți autori, el propune ideea de personalitate și recunoaște refuzul acesteia din urmă de la aranjarea vieții, de la participarea activă la ea ca sclavie Pentru domnul Jukovski, "procesul istoriei este procesul de creare a moralității absolute Fiecare efort individual al individului, fiecare pas al creativității morale este o anumită abordare a absolutului, există un moment în realizarea moralului ideal, dar numai în munca cumulativă a multora, în procesul colectiv al istoriei, moralitatea absolută" (p) Un înalt spirit moral, așa cum am spus deja, pătrunde în cartea idealiștilor Se poate spune că "problemele idealismului" au fost înecate în etică Pe paginile ei sunt împrăștiate multă decență și noblețe, iar sentimente sublime licăresc Dar în Cursivele sunt ale noastre · Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE este mult mai mult o predică morală inutilă decât o justificare riguroasă a moralității - de exemplu, pe tonul aspru al schematismului kantian Și de aceea, excesul de morală frumoasă, această înflorire abundentă și magnifică a virtuții teoretice, lasă în cele din urmă impresia unei oarecare insipidități De parcă autorii nu au destulă castitate spirituală, care să-i împiedice, pe atâtea pagini, să vorbească, în fraze lente, elocvente și lin, despre lucruri morale și înalte Aș vrea uneori - ciudat să spun - mai multă tăcere La urma urmei, există lucruri despre care fie se poate vorbi cu un patos profund de fanatism moral, care a distins, de exemplu, Fichte, fie să nu se vorbească deloc Dacă nu există argumente, atunci, la o evaluare de altă ordine, lirismul este de asemenea bun Dar nici nu este suficient, iar luminile ei slabe se aprind doar în articolele domnului P G și mai ales ale domnului Bulgakov ("Principalele probleme ale teoriei progresului") Ultimul autor, tocmai pentru inspirația sa religioasă relativă, poate fi iertat pentru abuzul

de "absolut" și "strălucirea lui", neoriginalitatea ideii principale, neajunsurile argumentului (de exemplu, la p și deja pe pagina spune că soluția problemelor lumii se află în domeniul gândirii metafizice: această gândire are loc în afara minții sau metafizica aparține în întregime domeniului credinței? b Ne gândim la atotfericirea numai în raport cu Dumnezeu, ca o ființă perfectă, "dar la urma urmei, potrivit domnului Bulgakov, o persoană se străduiește și la atoate perfecțiune - deci nu se străduiește pe același drum către atot-beatitudine?) Concepția conform căreia lumea și viața noastră sunt rezultatul unui accident fără sens evocă "o groază înfricoșătoare" la domnul Bulgakov (p); perspectiva hazardului absolut "este capabilă să înghețe sângele" (p ib) Metafizica istoriei caută să vadă "cum se reflectă strălucirea eternă a absolutului în cadrul limitat al spațiului și al timpului" (p) Teoria științifică a progresului nu este capabilă să-i satisfacă pe cei care caută în ea "baza atât a credinței, cât și a speranței și a iubirii" Progresul este Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE pentru el nu a fost o lege a dezvoltării istorice, ci o sarcină morală, "nu ființă, ci o datorie absolută" (p) "Păcărător este, așadar, cel care în timpul nostru nu poate vedea strălucirea idealului moral absolut în inimile oamenilor care se dăruiesc să ajute proletariatul în lupta lui pentru demnitatea lor umană, care știu să trăiască și să moară pentru cauza libertății, cine nu o vede în paragrafele plictisitoare și prozaice din legea fabricii sau în carta sindicatului muncitoresc etc Supuse aprecierii morale sunt emanciparea țăranilor și instituția șefii zemstvo, și fixarea impozitării zemstvo, și reforma orașului, și cenzura și cartele universitare" (p) Referitor la convingerea în raționalitatea existenței și la triumful adevărului, domnul Bulgakov exclamă: "Fericit, o, de trei ori fericit este cel care a reușit cinstit și sfânt să sufere această convingere veselă, căci nimic în lume nu poate fi mai vesel decât această convingere" (p) Și, în general, pe paginile unui organ filozofic, trebuie să spunem așa: "Problemele idealismului" luptă victorios împotriva moralității utilitariste și câștigă avantajul asupra "metodei subiective" a sociologiei ruse Dar această morală și această metodă fantastică nu sunt foarte puternice din punct de vedere filozofic, iar victoria asupra lor este ușoară "Problemele idealismului" arată bine că slujirea idealurilor civile avansate și viziunea spiritualistă asupra lumii sunt destul de compatibile Dar cine este familiarizat cu istoria filozofiei nu s-a îndoit niciodată de acest lucru Y Aikhenwald filosofia religiilor - Von Dr Harald Hõffding Aus dem Danischen übersetzt von F Bendixen-Leipzig, Această nouă lucrare a profesorului danez Göfding dezvăluie aceeași originalitate a gândirii și o largă familiaritate cu cea mai bună literatură pe această temă, ceea ce a fost remarcat pe bună dreptate în lucrările sale anterioare despre etică, psihologie și istoria filozofiei *) Dacă, cum putem *) Aceste lucrări ale sale au fost traduse în limba rusă sub titlurile: "Etica sau știința moralității Pe ed Obolensky Ed Gubinsk Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE Se pare că noua sa lucrare nu poate fi recunoscută ca o încercare complet reușită de a stabili o relație armonioasă între credința religioasă și cultura modernă, dar poate fi foarte utilă viitorilor cercetători, datorită clarității cu care pune problema remarcată în lumină ale celor mai noi viziuni filozofice Capitolul introductiv al cărții luate în considerare dezvăluie ideea că, în perioada clasică a vieții marilor religii, credința dominantă și-a supus toate teoriile științifice atât de mult încât filozofia propriu-zisă a religiei era imposibilă O astfel de filozofie apare în mod liber

numai atunci când știința și etica reușesc să-și justifice dreptul la existență independentă și la o dezvoltare independentă față de dogmele religiei sociale - Mai departe, întreaga lucrare a lui Göfding se împarte în trei părți, dintre care prima prezintă și analizează filosofia epistemologică (erkenntnistheoretische) a religiei A treia parte, intitulată "Filosofia etică a religiei", încearcă să stabilească adevărata relație dintre religie și etică Prima parte a lucrării analizate a lui Göfding este dedicată acelei filozofii a religiei, care încearcă să ofere o explicație științifică și intelectuală a cosmosului în legătură cu principiile principale ale credinței teiste O astfel de filozofie prezintă universul ca operație a Primei Cauze Potrivit lui Göfding, această idee a lui Dumnezeu, ca primă cauză a oricărei ființe finite, nu poate fi acceptată, pentru că "cunoașterea presupune căutarea cauzei fiecărui fenomen în altul, dar a oricărui alt fenomen, precum și a fi supus investigației , este în experiență Prin urmare, sarcina se reduce la interpretarea naturii prin natura însăși, așa cum interpretăm o anumită secțiune dintr-o carte prin comparație cu alte secțiuni ale aceleiași cărți "(p) - În În legătură cu aceasta, concepția teistă despre Dumnezeu, ca personalitate cea mai înaltă și cea mai perfectă, conform lui Göfding, este nesatisfăcătoare Este respinsă, printre altele, pe motiv că personalitatea atribuită lui Dumnezeu este în esență diferită SPb Istoria filosofiei moderne Eseu despre istoria filozofiei de la Kant până în zilele noastre Ed redactori ai revistei "Educaţie* Sankt Petersburg, Eseuri de psihologie bazate pe experiență Pe ed Da, Kolubovski a -a ed SPb Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE provine din personalitatea umană care există în experiență Teoriile materialiste, idealiste și agnostice despre Realitatea Supremă sunt, de asemenea, criticate și declarate insuportabile în multe privințe, iar în locul lor Gefding pune propria sa viziune asupra lumii, pe care el o numește monism critic Această teorie are unele puncte de contact cu ideile creștine de bază, dar viziunea ei deterministă pătrunzătoare asupra naturii umane o împiedică, la rândul său, să fie o explicație complet satisfăcătoare a responsabilității morale și a relației reale a sufletului cu Dumnezeu A doua parte a cărții luate în considerare conține, în mare măsură, o analiză foarte interesantă și dezvoltată a principalelor forme de credință religioasă Din această analiză autorul ajunge la propoziția că "religia este credința în păstrarea valorii" (der Glaube an die Erhaluing des Werthes) O dezvăluire detaliată a acestei prevederi necesită mult mai mult spațiu decât poate fi alocat într-o examinare superficială Gefding însuși caută să-și clarifice definiția religiei prin analogie cu doctrina științifică a "conservarii energiei", deoarece "valoarea" religiei este păstrată ferm în toate formele sale variabile Dar trebuie să recunoaștem că analogia indicată face puțin pentru a clarifica esența religiei, așa cum o înțelege Gefding Evident, în definiția sa a religiei, Gefding se alătură școlii filozofice Richlian, atât de populară în ultima vreme Din punct de vedere Richlian, religia trebuie să satisfacă latura pur practică a spiritului uman Ideile și adevărurile religioase au valoare practică pentru om Prin urmare, conținutul religiei trebuie redus la judecăți de natură practică sau, cu alte cuvinte, "la judecăți de valoare" Toate sentimentele, ne spune Gefding, conțin plăcere sau durere și au o anumită valoare Deci, există un fel de valoare în satisfacerea tuturor dorințelor noastre egoiste, există un alt fel de valoare în acele sentimente emoționale, intelectuale, estetice și etice care apar din atitudinile pe care le simțim față de persoane și idealuri care sunt

mai înalte decât individul nostru "eu" Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE si interesele lui Dar întrebarea este cum facem o evaluare relativă a acestor valori etice? Când spunem, de exemplu, că o viață senzuală sau egoistă are o valoare inferioară în comparație cu o viață dedicată idealurilor superioare, ar trebui să ne gândim pur și simplu (cum pare să creadă Höfding însuși) că aceasta din urmă oferă o satisfacție mai deplină și mai pură experimental decât prima ? Sau nu ar trebui să ne gândim mai degrabă că prima este relativ neprețuită pentru că este însoțită de o discordie palpabilă, discordia în conștiință, în timp ce cea din urmă își trage demnitatea din faptul că este însoțită de o conștiință a armoniei dintre sufletul individual și eternul Dumnezeu? Dacă aceasta este așa, atunci este esențial imposibil să posezi o valoare etică detașată și indiferent de o anumită stare de credință religioasă, deoarece este clar că, pe măsură ce concepția spirituală a unei persoane devine mai clară și mai profundă, cu atât aprecierea etică a demnității relative a obiectelor de satisfacție experimentate de el se extinde și se îmbunătățește Judecățile religioase mărturisesc nu numai valoarea practică a obiectelor religioase, dar în același timp exprimă conținutul real al acestor obiecte Revelația care există în fiecare religie afirmă această latură obiectivă a religiei Ea spune despre ce este Dumnezeu în ființa Sa, care este păcatul omului, care este răscumpărarea lui etc ъ mai înalt în el latura subiectivă a religiei, cu atât mai vie, experiența practică a dispoziției sale religioase Astfel, se dezvăluie necesitatea unei laturi dogmatice sau teoretice în religie În a treia parte a lucrării sale, Göfding își exprimă dezacordul cu funcția dezvăluită a religiei Afacerea religiei, în opinia sa, este doar de a trezi credința în puterea sau păstrarea valorilor etice Apropo, aici face o comparație între idealul de viață creștin și cel grec Și deși Göfding admite pe deplin că fiecare dintre ele este insuficientă în sine și trebuie completată Biblioteca "Runivers" RECENZIE de cărți dezaprobarea celuilalt, dar este evident că propriile sale simpatii gravitează predominant spre tipul de gândire grecească Acest lucru este deosebit de clar din discursul său despre meritul etic al credinței în nemurirea personală Exprimându-se ezitant cu privire la adevărul și legitimitatea acestei credințe, Gefding afirmă cu insistență că această credință nu are nicio semnificație etică Fiecare "perioadă a vieții", spune el, "are și ar trebui să aibă propria ei semnificație în sine și nu trebuie privită ca o pregătire pentru următoarea Așa cum copilăria este o perioadă independentă a vieții, care are propria sa valoare și un scop în sine și pentru sine și este mai mult decât o pregătire pentru maturitate, tot așa și viața umană în ansamblu are propria sa demnitate independentă, cu atât mai mult cu cât experiența nu câți ne învață despre continuitatea ei" (p) Despre aceasta trebuie remarcat că evaluarea valorii intrinseci a copilăriei și a unuia sau altul mod de a preda tineretul este determinată de așteptarea ca embrionii copilului mintea, dezvoltată într-o direcție sau alta, va da roadele corespunzătoare în maturitate vârstă Iar devotamentul față de latura ideală a vieții umane, fără îndoială, depinde și va depinde întotdeauna de speranța și credința că cererea de dezvoltare nesfârșită, care este implicită în toate aspirațiile, dorințele și idealurile umane, este o cerere care este complet satisfăcută După cum ar trebui să se aștepte din cele de mai sus, Prof Göf-ding nu crede că este posibil să exprime în anumite propoziții teoretice natura și caracterul Realității Supreme care trezește și corespunde senzațiilor noastre religioase Poezia, în opinia sa, este modalitatea cea mai adecvată de a descrie Ființa

Supremă; își are rădăcina nu numai în imaginația umană, ci și în Realitatea Spirituală Eternă care inspiră spiritul individual "Prin poezie aici înțelegem nu stări și vise schimbătoare, ci o formă involuntară și vie, în care ceea ce este trăit cu adevărat este îmbrăcat într-un moment de mare emoție spirituală Un astfel de proces de înzestrare stă la baza tuturor miturilor și legendelor, tuturor dogmelor și simbolurilor, dacă le luăm în considerare în momentul originii (in statu nascenti)" (p) Biblioteca "Runivers" CĂRȚI ȘI BROȘURI NOI Există și alți filozofi destul de cunoscuți, precum Sabatier, care susțin că concepțiile umane despre Dumnezeu trebuie să fie parțial simbolice, dar în același timp admit că, de exemplu, termenul "Tată"? atunci când este aplicată lui Dumnezeu, nu are doar o semnificație simbolică, ci indică conținutul real al naturii divine Comuniunea experimentată între suflet și Dumnezeu este unul dintre adevărurile absolute pe care le exprimă termenul "Tată" Dar este în zadar să cauți în lucrarea lui Göfding o idee clară despre Dumnezeu în Ființa Sa reală Poezia, așa cum o înțelege el, nu poate fi tradusă într-un limbaj prozaic, care ar putea fi atât de inteligibil încât să satisfacă dorința de adevăr Acolo unde nu există altceva decât poezie și simboluri și acolo unde nu există posibilitatea de a forma concepte pozitive despre Dumnezeu, religia nu poate exista Prin urmare, nu ne putem aștepta ca "monismul critic" în lupta cu alte teorii concurente să devină o filozofie a religiei răspândită domnule I Nikolin Cărți și broșuri noi primite de la editori Biblioteca pentru autoeducatie XXVIII A K Rogers Scurtă introducere în istoria noii filosofii Transl S S Zelinskaya, ed Yu I Aikhenvald XX+ C i rub Binet Introducere în psihologia experimentală Transl cu fr sub vedakts prof A I Vvedensky C și r SPb Art VII+ Yu Bitovt Contele L N Tolstoi în literatură și artă Moscova, Art C p k Heinrich Rickert Științe naturale și științe culturale Transl cu el M Ya Fiterman SPb , Art C k H Lossky Învățături de bază ale psihologiei din punctul de vedere al voluntarismului SPb , Art IV - C i r k I S Novopliansky Moștenire sau exercițiu etern? (Ipoteza unui amator) Vilna, Art C k Filosofia publică prezentată de Arcadia Press: Grotsiy Despre legea războiului și păcii SPb Artă C k Biblioteca "Runivers" de cărți și BROȘURI noi Hobbes Leviatan Despre o persoană (psihologie) Despre Stat SPb , Art C k Raport al Bibliotecii Societății de Asistență Reciprocă a Ordinelor-Evrei din Odessa, numită după S L Bernfeld de la ianuarie până la Odesa, Art Raport despre activitățile seminarului psihologic de la Universitatea St Vladimir pentru - Kiev, Art li N K P Despre activități caritabile Prelegere publică Valuiki, Art Ts kop P G Rabinovici Ceea ce a dat științei legea conservării energiei SPb , Art C k Störring Psihopatologie în aplicare la psihologie Traducere de A A Krogius Cu o prefață a autorului și academicianului V M Bekhterev SPb , Art IV -¡- C și r k Dicţionar enciclopedic Volumul XXXVIIa Khodsky - Cenzură Editura F A Brockhaus (Leipzig) și I A Efron (Sankt Petersburg) SPb Biblioteca "Runivers" Revizuirea revistelor Revue philosophique , nr - Receiac "La confusion entre l'ordre social et l'ordre religieux" nr Autorul se revoltă împotriva amestecării ordinii religioase cu sfera socială Creștinismul este original, spune el, organizat independent de formele sociale existente La baza acestui ordin religios nu există nici o comunitate de interese materiale, nici o dezvoltare dialectică a ideilor: creștinismul se bazează în întregime pe ideea de har Studiul harului este împărțit de autor în următoarele secțiuni: i) conținutul mistic și expresia socială a harului,) temeliile orașului mistic,) harul și legea,) excomunicarea Unirea mistică cu Dumnezeu, observată în Hristos

și în alți mari mistici, asociată cu conștiința exclusivității, a alegerii cuiva, atrage după sine al doilea moment - dorința de a împărți proprietățile cu alții, de a-i obișnui cu bogăția spirituală Astfel apare doctrina harului dăruit în sacramente Se creează conceptul unui nou tip de cauzalitate, la fel de distinct atât de cauzalitatea externă sau "natură", cât și de internă sau "libertate" Astfel, instituirea sacramentelor are propria sa rațiune socială Hristos vrea să întemeieze o societate în care să nu existe nici "eleni", nici "evrei" - o societate mistică, supranaturală; dar o astfel de societate nu este chiar fezabilă Orașul mistic, după Augustin, i se opune tuturor celorlalți și își stabilește ca scop iubirea lui Dumnezeu împreună cu disprețul total față de sine Harul, după înțelegerea lui Augustin, nu vine în ajutorul unei persoane în lupta sa dualistă cu sine însuși: exclude orice inițiativă din partea unei persoane și servește ca un obstacol de netrecut, un zid care desparte orașul lui Dumnezeu de un oraș bazată exclusiv pe relații civile Între timp, potrivit autorului, acest fel de anti-falsitate, precum disprețul total față de sine, pe de o parte, și același dispreț total față de Dumnezeu, pe de altă parte, nu există cu adevărat Hristos nu a prevăzut rezultatele în domeniul politic și social, la care au dus riturile pe care le-a instituit pentru primirea harului El respinge ambele condiţii necesare întrupării sociale a ideii şi, ca atare, acceptate ulterior de biserică, şi anume: ierarhia şi proprietatea În lupta, care a fost deosebit de caracteristică în secolul al XIV-lea dintre bisericile mistice și cele clericale, ideea de "Dreapta evoluează treptat Conceptul modern de drept, ca datorie morală, izvorâtă din adâncurile protestantismului, nu este altceva decât renașterea misticismului Kant trage și din protestantism Este urmată de o revoluție Atinsă un anumit grad de intensitate, credința devine intolerabilă Această trăsătură se găsește și în misticism Ideea de har este însoțită, ca și de umbra ei, de ideea de damnare Doctrina harului duce la doctrina excomunicarii Sentimentul mistic al grației își trăiește viața sub o nouă carapace - frica de convenții, care a înlocuit ororile damnării Teoria scolastică a harului este insuportabilă Ne întârzie drumul către infinit Palante "Etudes sociologiques II Moralisme et imoralisme* nr Întregul secol al XIX-lea în domeniul filosofiei este saturat de morală creștină Problema imoralității a fost pusă pentru prima dată de Nietzsche, fiind doar conturată de înaintașul său, Heine, deși, în esență, păgânismul lui Nietzsche merge înapoi în vremurile străvechi ale cultului lui Dionysos, în care Nietzsche vede afirmarea triumfală a vieții, a naturii Negarea oricărei morale, fie că este vorba de învățăturile lui Katz, fie că este vorba despre învățăturile lui Katz, fie că este vorba despre moralitatea filisteană, sau în cele din urmă morală democratică și demagogică, datorită unei trăsături comune tuturor - umilirea individului - imoralismul nietzschean reprezintă individualismul radical, iar în această restaurare a drepturile și libertățile individului constă într-o morală profundă și semnificația socială a imorității Problema imoralității și moralității se transformă, după justa remarcă a lui Fullier (Revue philosophique , nr), într-o problemă a relației dintre egoism și altruism Întrebarea primatului unuia dintre aceste fenomene în raport cu celălalt este aceeași ghicitoare metafizică ca întrebarea despre originea unui ou dintr-o găină sau a unei găini dintr-un ou Din experiență suntem convinși de existența a trei tipuri umane ireductibile - egoism, răutate și bunătate - după Schopenhauer, sau

după Ribot distingem în realitatea înconjurătoare tipul distrugător și conservator sau creator Aceste personaje într-un mod izbitor de clar întruchipează acele aspirații care plutesc în adâncul voinței de a trăi și vor exista pentru totdeauna, străpungându-se sub forma unei varietăți complexe Chazottes "Le conflict actuel de la science et de la philosophie dans la psychologie" nr Psihologia este în criză: nu mai este o știință filozofică și încă nu poate fi numită știință pozitivă Reprezentanții ambelor tendințe în psihologie, atât învechite, cât și în curs de dezvoltare, se abate de la definițiile lor și, imperceptibil pentru ei înșiși, împrumută prevederi din direcția pe care o neagă În timpul nostru există o confuzie constantă a psihologiei cu filozofia psihologiei O astfel de confuzie este inevitabilă pentru fiecare știință, atâta timp cât este încă separată doar de filosofie De pe vremea lui Kant, a devenit clar doar că știința și filosofia au două domenii complet diferite: pe de o parte, studiul lumii așa cum ne este dată nouă, pe de altă parte, studiul aceleiași lumi ca ea este în sine Comparația psihologiei cu științele fizice contribuie și mai mult la confuzia ei cu filozofia Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV Pentru a indica psihologiei locul său între alte științe printr-o definiție precisă a naturii și a subiectului său, este necesar mai întâi să trasăm o graniță clară între filosofie și știință Rămâne să revenim la definiția filosofiei dată de Aristotel Pe baza acestei definitii, trebuie sa consideram ca subiect de psihologie studiul unei anumite fiinte, un fenomen, iar din acest punct de vedere psihologia este intr-adevar o stiinta pozitiva J Segond "Publicații recentes sur la morale" nr După ce a făcut o trecere în revistă a celor mai noi șapte lucrări din domeniul moralității, aparținând unor persoane de cele mai diverse naționalități și direcții, autorul articolului se oprește asupra trăsăturilor comune tuturor acestor lucrări, i) Intuiționismul moral este în final respins) Poziția asupra autonomiei este preluată din învățăturile lui Kant și teza imperativului categoric este respinsă ca fiind în contradicție cu prima poziție) Se bazează pe sine ca centru moral) Spre deosebire de intelectualism, sentimentul este recunoscut ca bază a valorilor practice, dar rațiunii i se atribuie și un rol semnificativ în organizarea acestor valori Învățăturile lui Kant au contribuit foarte mult la această transformare a moralității, dar Kant este depășit, în cuvintele abatelui Farges, și influență Nietzsche se reflectă în noua morală, care reprezintă idealismul pe baza experienței cu participarea elementului personal F Le Dantec "La place de la vie dans les phénomènes naturels" Nr , il Esența vieții constă într-un proces chimic - asimilarea moleculelor, care este absentă în materia neorganizată Asimilarea este rezultatul interacțiunii materiei vii și a mediului, interacțiune realizată prin apă Problema reproducerii se construiește și pe asimilare Curentul nervos este, de asemenea, asociat cu un fenomen chimic Nu există acțiune la distanță, iar cunoștințele noastre sunt limitate în întregime de mișcarea materiei; omul este o sinteză a mișcărilor moleculare, dar modul în care modificările substanței noastre dau naștere la cunoașterea oricărui obiect rămâne necunoscut (pentru a explica acest fapt, se poate oferi Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV o ipoteză care dă elemente de conștiință fiecărui element material care face parte din corpul nostru) Deci, tot ceea ce poate, prin mișcarea materiei, să provoace o mișcare moleculară de răspuns în substanța corpului nostru, prin influențarea organelor de simț, aparține domeniului cunoașterii noastre Astfel, aria prea mare, îndepărtată și, în egală măsură, moleculară mică, neputând influența o persoană, rămâne dincolo de cunoștințele noastre Din păcate, o persoană

este înclinată să se angajeze exact în ceea ce nu o privește deloc A Binet "Le vocabulaire et l'idéation" Nu io Binet relatează rezultatul experimentelor sale psihologice, efectuate de el pentru a găsi o corespondență între stocul de idei și stocul de cuvinte al fiecărui subiect dat A ales ca obiect al experimentelor sale două surori, în vârstă de și ani, care au crescut în același mediu și au expus diferite tipuri de ideație Cea mai mare, care are o idee concretă, practică, a dat dovadă de mai puțină originalitate în vocabular decât cea mai tânără, a cărei idee este mai fantastică și conține idei generale și abstracte și, în paralel cu aceasta, și în vocabularul ei a găsit i) originalitate mai mare,) un număr mai mare de termeni abstracti și) termeni relativ rari - în comparație cu cel mai vechi Gerard-Varet "Limba și vorbirea: factorii lor sociologici" № Limbajul este un fenomen social și, ca atare, își datorează dezvoltarea atât factorilor biologici, cât și psihologici Vorbirea articulată nu este, așa cum se credea anterior, rezultatul unui mecanism inconștient încorporat într-o persoană și care se dezvoltă conform legilor naturale: este produsul unei interacțiuni complexe a diferiților factori cu aceeași participare atât a naturii, cât și influența activă a persoana insusi Unul dintre cei mai importanți factori sociali în evoluția limbajului este comunicarea dintre indivizi și rase Concomitent cu evoluția are loc diferențierea: vorbirea verbală se dezvoltă și înlocuiește limbajul semnelor Motivul pentru aceasta poate fi văzut în organizarea comună-Questions of Philosophy, voi Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV a muncii noastre (vorbirea verbală era mai convenabilă pentru dirijarea muncii comune a unei persoane) și în formarea religiei (comunicarea cu zeii invizibili era mai ușoară cu ajutorul vorbirii din nou verbale) F da Costa Guimaraens "Le besoin de prier et ses conditions psychologiques" Nu io Autorul atribuie fenomenului studiat - nevoia de a se ruga: i) universalitatea, i e manifestarea ei sub formă de rugăciuni, cereri etc din cele mai diverse motive în fiecare ființă animată și) relativitatea, adică dependență de individualitate, temperament, gen, rasă, vârstă, mediu, circumstanțe, imitație, educație, obicei, climă, epocă, timp, loc Din aceste două trăsături urmează încă două trăsături: i) periodicitate,) artificialitate sau origine naturală Indicatorii acestei nevoi sunt: o emoție profundă și complexă de cea mai diversă natură (frică, groază, reverență, dragoste, extaz etc), o dorință irezistibilă de a-și revărsa sufletul și, în final, manifestări exterioare Prin natura sa, nevoia de rugăciune nu este altceva decât o stare afectivă, o nevoie afectivă Pe lângă elementul afectiv, mai conține și un element intelectual: conceptul de Ființă superioară, la puterea căreia se recurge în rugăciune Motivele fenomenului studiat sunt foarte diverse Cauza imediată, așa cum s-a subliniat deja, este o emoție profundă de orice fel Efectele aparținând atât ordinului fenomenelor fiziologice, cât și psihologice sunt la fel de diverse ca și cauzele Acțiunea principală este entuziasmul Pentru a aduce în discuție nevoia de rugăciune, de ex poate fi adus la un anumit grad de intensitate printr-o serie întreagă de mijloace mecanice şi influenţe emoţionale În ceea ce privește latura patologică, această nevoie poate, cu excepția anumitor momente, să lipsească cu desăvârșire la o persoană sau, sub influența anumitor condiții, să dispară treptat sau, în final, cu o dezvoltare puternică, să se transforme în monomanie, în pasiune Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV H Leuba "Les tendances religieuse chez les mystiques chrétiens" IL No În studiul misticismului trebuie să se facă distincția între faptul imediat și interpretarea lui (condiție rar îndeplinită) Semnul

distinctiv al psihologiei misticilor este aderarea exclusivă la metoda subiectivă Primii pași ai misticului sunt căutarea lui Dumnezeu Unire deplină cu Dumnezeu, după o călătorie lungă și grea, misticul ajunge în extaz În această stare de conștiință predomină emoțiile blânde: extazul mistic este o transă amoroasă Halucinațiile sunt un fenomen secundar Marii mistici au lăsat în urmă o serie întreagă de descrieri detaliate ale stării lor Ei disting mai multe grade ale stării mistice Extazul începe cu concentrarea propriei conștiințe asupra lumii interioare, cu excluderea treptată a lumii exterioare Același lucru se întâmplă și în starea de hipnoză Starea mistică se dezvoltă adesea pe baza unei ușoare excitații sexuale și, în acest caz, ca în multe altele, este legată de dorința de plăcere pur organică Un alt fenomen care se manifestă în starea mistică este străduința pentru liniște în domeniul gândirii A treia dorință este nevoia de simpatie A patra este strădania pentru universalizarea voinței Misticii înșiși numesc extaz i) revelație,) unire cu Dumnezeu Așadar, misticii experimentează o întreagă gamă de plăceri, de la plăcerea senzuală până la plăcerea înaltă oferită de realizarea unui ideal moral Ei nu renunță la plăcerile corpului, ci le supun dictaturilor minții universalizate Această latură a misticismului reflecta lupta creștinismului cu înclinațiile naturale ale omului Misticismul poate fi considerat una dintre căutările fericirii Studiul misticismului este, în termeni generali, studiul întregii religiozități creștine în general: rugăciunea religioasă interioară este aceeași stare de extaz, doar de o intensitate mai mică * Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV L Dauriae "Des images suggérées par l'audition musicale" nr Pornind de la observația că percepția muzicală poate fi însoțită de imaginația vizuală, autorul pune problema psihologiei muzicale și, intenționând să dea în viitor o serie de eseuri despre psihologia unui meloman, critic, virtuoz și compozitor, se oprește în acest articol despre observații și considerații aferente referitoare la psihologia omului muzical în general th Flournoy "Les variétés de l'expérience religieuse d'après M Willi am James" Non O relatare a lucrării lui James despre filosofia religiei Conținutul său este următorul: o descriere a principalelor manifestări ale religiei, inclusiv a celor dureroase Evaluarea semnificației religiei atât din punct de vedere empiric și biologic, cât și din punct de vedere metafizic și absolut Viața religioasă dintr-o latură practică, utilitară (trăsături clasice ale vieții sfinților) și un fel de glorificare a sfințeniei, cu participarea metodelor exclusiv empirice și biologice Misticismul și raționalismul ca încercări de a fundamenta valoarea obiectivă, metafizică a religiei Filosofia religiei, din a fi deductivă, metafizică și teologică, trebuie să devină inductivă, critică, științifică și, prin urmare, universală; dar problema semnificației obiective, absolute, a fenomenelor religioase va rămâne întotdeauna o chestiune de credință (și Iacov nu se dă înapoi de la ea) Punctul comun tuturor religiilor este conștiința păcătoșeniei și posibilitatea mântuirii Ipoteza lui James despre o lume suprasensibilă care are un efect moral asupra eului nostru senzual Filosofia religioasă a lui James este empirică și practică, utilitaristă și exprimă disprețul pentru metafizica abstractă și ideile fără aplicare practică În concluziile și concluziile sale, restabilind punctele principale ale religiei naturale, James - acest psiholog de primă clasă și în același timp logician și filosof - prezintă o antiteză izbitoare cu reprezentanții așa-zisei filozofii științifice moderne Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV F Paulhan "Despre memoria afectivă" № Autorul recunoaște existența memoriei afective Bazându-se în parte doar

pe cercetările lui Ribot și Mauxion, el raportează propriile sale considerații și observații În opinia sa, în fiecare act de rememorare, fie că este un act de ordin intelectual sau afectiv, nu contează, există întotdeauna trei elemente: i) un element de instinctivitate, o organizare dobândită, o rutină,) imitație sau memorie,) imaginație, cu predominanța unuia dintre ele, în urma căreia fenomenul în sine dobândește unul sau altul caracter, fiind fie un act de organizare (de exemplu, dragostea față de părinți), fie un fenomen de memorie (o emoție localizată într-un anumit trecut) sau, în sfârșit, un act de imaginație (fenomenul de falsă memorie afectivă) Sfârșitul articolului este într-unul dintre următoarele numere Kozlowski "Phogeneza întinderii" № Având în vedere însăși formularea problemei spațiului și făcând o scurtă trecere în revistă istorică a teoriilor cu privire la problema percepției spațiului, autorul își dă propria încercare de a o rezolva, folosind metoda lui Condillac, care constă în real sau excluderea ideală a abilităților cunoscute Prin intermediul conceptului ipotetic de statuie, înzestrată treptat cu diverse abilități senzuale, cu referire la orbi etc , autorul găsește succesiv următoarele elemente ale percepției spațiului: percepția masei, a vidului, a distanței, a forței Articolul nu este terminat Lannes "Philosophes russes contemporains: V Soloviev" nr Autorul prezintă viața, personalitatea, caracterul și trăsăturile concepțiilor filozofice ale lui Vl Solovyov - pe baza cercetărilor anilor Velichko, Lopatina, Prinț S Trubetskoy, Alexander Vvedensky, Novgorodtsev și Osip Lurie Arătând spre încercarea domnului Vvedensky de a da o explicație metafizică a credinței lui Vl Solovyov în spirite invizibile (chiar draci) și negăsind indicații exacte ale motivelor acestei stări de spirit a lui Solovyov la Velichko, autorul lasă deschisă întrebarea normalității lui Vl Solovyov Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV Din punctul de vedere al autorului, eseul său, complet neoriginal în esenţă, poate i) servi drept material pentru ştiinţele filozofice şi religioase, în care Vl Solovyov și) o caracteristică a stării de spirit mistice a poporului rus, un purtător de cuvânt tipic al căruia a fost Vl Solovyov H Pieron "La question de la memoire afective" "Contribuție à la psychologie desmourants" nr În prima nota succintă, autorul, contrar teoriei intelectuale, admite existența unei memorii afective reale, referindu-se la un fapt din propria sa observație de sine k În al doilea, pe baza mai multor observații, el notează în psihologia moribundului senzația de aproape de moarte a unui fel de zbor și, punând-o în legătură cu aceeași senzație trăită în somn, dă aceeași explicație pentru ambele cazuri , și anume, anestezie datorată circulației sanguine anormale i, acele părți ale corpului pe care se sprijină Zeitschrift fur Philosophie und philosophisehe Kritik , numărul "Th and last · Eduard von Hartmann "Die psychophysische Kausa-lita t" Autorul, fiind un apărător al teoriei cauzalității, consideră neîntemeiate obiecțiile paralelistului Koenig împotriva ipotezei sale (Zeitschrift , articolul lui Koenig "Warum ist die An-nahme der psychophysischen Kausalitat zn verwerfen") Posibilitatea de cauzalitate psihofizică între creier și conștiință, spune Hartmann, depinde de descompunerea acestei cauzalități în i) cauzalitate izotropă interindividuală și) cauzalitate intraindividuală alotropă Dar această descompunere este posibilă numai dacă considerăm conștiința centrală nu ca întreg sufletul, ci ca latura sa conștientă, pasivă, senzuală, interioară, completând această latură a sufletului cu latura ei inconștientă, activă, dinamică, exterioară Numai cu ajutorul ipotezei unei funcții psihofizice inconștiente, ca membru intermediar, este posibilă, în

opinia autorului, cauzalitatea Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV purtând, pe de o parte, forța nematerializantă (nicht mate-riirende) către materializarea (materiirende), pe de altă parte, latura exterioară a psihicului către latura interioară a psihicului Deci, studiul lui Hartmann asupra cauzalității psihofizice se descompune în i) studiul cauzalității izotrope (izotrope) între psihicul inconștient și fizicul material și) studiul cauzalității alotrope (alotropo) între psihicul conștient și inconștient Indicând dezacordul învățăturii sale cu opiniile filozofice predominante, autorul sfătuiește să nu neglijeze conceptul de inconștient în metafizică și psihologie, deoarece numai cu ajutorul acestui concept este posibil să se elimine contradicția dintre natură și spirit și să se stabilească interacțiunea lor Prof Dr Joh Zahlfleiseh "Die Gefühle ais Symptôme psychi-scher Abnormitat" Considerând sentimentele ca simptome ale unei anomalii mentale, adică activitate pur impulsivă, abatere de la cel mai înalt scop obiectiv al acțiunilor umane, care își găsește expresia subiectivă într-un singur sentiment comun tuturor, autorul își propune să se găsească motivele acestor sentimente care alcătuiesc un exces față de normă - astfel încât, evitând cauzele în viitor, evitând repetarea în sine pe care o simt sau dacă acest lucru nu este posibil, măcar să le facă inofensive Autorul își împarte cercetările ulterioare în două părți: el consideră sentimentul i) din punct de vedere formal și) din punct de vedere material, considerând ultima parte ca fiind deosebit de importantă pentru scopul terapeutic al lucrării sale E Neuendorff kA nmerkunge η ζ u Lotzes Weltan-s chauung Criticând cartea lui Wartenberg despre Lotze, autorul face cele mai importante remarci despre viziunea lui Lotze asupra lumii din propriul său punct de vedere Spre deosebire de Ventscher și Schwedler, care subliniază că Lotze în Metafizica sa, refuzând animarea atomilor, adoptă complet punctul de vedere al monismului, susține autorul Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV et că Lotze și în această lucrare recunoaște animația atomilor Autorul vede în sistemul lui Lotze un dualism deghizat într-un anumit sens cu un monism pronunțat și un pluralism tranșant, de care are nevoie pentru a explica faptul interacțiunii dintre lucruri În plus, autorul numește sistemul lui Lotze panteism, identic cu panteismul lui Schopenhauer Autorul crede că Lotze, în ciuda nevoilor sale etice și estetice, conducându-l la recunoașterea pluralismului (Wartenberg argumentează exact contrariul, constatând că nevoile etice și estetice ale lui Lotze l-au atras către monism), datorită unor temeiuri teoretice profunde, s-a așezat pe cel monistic punct de vedere O astfel de bază a fost dorința lui Lotze de a elimina faptul de neînțeles al interacțiunii dintre suflet și trup În acest caz, Lotze s-a așezat pe un punct de vedere ocazionalist, înmuiind miracolul admis al ocazionaliștilor prin întruchiparea lui Dumnezeu și a lumii într-o unitate inseparabilă Criticarea învățăturii lui Lotze cu privire la problema acțiunii, care îl conduce, pe de o parte, la recunoașterea unității de acțiune (fiecare acțiune este considerată de el ca imanentă), pe de altă parte, la păstrarea acțiunii libere într-un singur lucruri, autorul, din cauza multor contradicții din sistemul lui Lotze, nu hotărăște că este o chestiune firească să afirme dacă perspectiva lui Lotze reprezintă monism sau pluralism, dar ca istoric le acceptă pe ambele În opinia sa, după Leibniz, Lotze ar trebui considerat cel mai mare eclectist din lume istoria noii filozofii și, deși nu i se poate atribui rolul de lider în filosofia pozitivă a noului timp, așa cum crede Ventscher să facă, Lotze, cu ascuțimea gândirii sale, ne va face întotdeauna să ne străduim pentru adevăr, pentru mișcare redirecţiona * Dacă Lotze ajunge

la soluții diferite ale diferitelor probleme ale lumii în moduri diferite, aceasta indică doar cât de plină de antinomii și paralogisme este lumea reală în raport cu mintea noastră Lotze dă instrucțiuni celor care le solicită permisiunea, iar acesta este deja meritul său nemuritor Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV Proc LV Bortkiewicz Wahrscheinlichkeitstheorie und Erfah ring Critica articolului lui Grimsel scris cu prilejul eseului lui Marbe "Investigații filozofice naturale asupra chestiunii teoriei probabilităților" (Zeitschrift) Theodor Elsenhans Theorie des Gewissens După ce a indicat anterior semnificația problemei conștiinței și a literaturii existente pe această temă, autorul își împarte studiul conștiinței în două părți: i) o analiză psihologică a conștiinței și) principalele puncte de vedere asupra problemei originii de constiinta Conținutul primei părți este următorul: i) "sentimentele etice", ca element principal al conștiinței,) "sentimentele conștiinței" cu colorarea lor particulară de referință la sine,) reprezentarea acțiunii cerute de conștiință ,) atitudinea conștiinței față de procesele voliționale adiacente acesteia,) relația conștiinței cu judecata morală,) o definiție mai precisă a conștiinței ca "sentiment social general" A doua parte, care trebuie să apară într-unul dintre următoarele numere, prezintă următoarele puncte: i) tipuri de conștiință,) relația lor cu empirismul și nativism,) o varietate de opinii morale,) motivele acestui fenomen V Volkovich și Capital Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " ANUNTURI Abonamentul pentru la jurnal este deschis LUME NOUA Buletin mare ilustrat al vieții moderne, politică, literatură, știință, artă și cunoștințe aplicate Qn LlOTLinuQ lIIQTL ηι / Κποϋ în , fiecare abonat al "Noului Uu Chi I fishDtsaI b pyUJIul/l Mir" va primi odată cu predarea și expedierea următoarei ediții: Nr a unei interesante reviste literare și artistice bogat ilustrate " Lumea Nouă" în formatul celor mai bune cele mai mari ilustrații europene ilustrația nr o trecere în revistă de două săptămâni a vieții actuale - politică, socială, literară și art , p n "World Chronicle" - în formatul "New World" Nr ilustrații speciale jurnal de cunoștințe aplicate și inovații poză, p n "Mozaic", cu o cronică de autoeducație și o secțiune de referință Nr al săptămânalului "Rusia pitorească", ilustr mesager al patriei, istoriei, culturii, statului, vieții sociale și economice a Rusiei Nr al revistei săptămânale a vieții actuale rusești, p "Timpul Rusiei pitorești", care este un săptămânal complet Nr al revistei lunare de romane, povestiri, povestiri, eseuri istorice etc , pentru lectură în familie, p n "Serile literare", și magnifice premii gratuite, format din cărți elegante legate "Bibliotecile scriitorilor ruși și străini" Două publicații de artă valoroase și anume:) Graffiti-ul lui L N Tolstoi,) Muzeul Rus al împăratului Alexandru al III-lea ediție deluxe, cont peste de tablouri, cu text descriptiv de N Korsakov Prețul anual de abonament al "Lumea Nouă" pe hârtie velină, cu toate suplimentele anunțate și prime gratuite, cu livrare și expediere în Rusia ruble Cu transportul în străinătate ruble gg abonații care doresc să primească "Lumea Nouă" pe hârtie fildeș plătesc pentru ediția anuală a revistei, cu anexele menționate mai sus, în loc de ruble - ruble; cu livrare în străinătate, în loc de de ruble - de ruble Plata în rate este permisă: la abonare, cel puțin ruble și lunar nu mai puțin de r , cu condiția ca întreaga sumă a abonamentului să fie plătită integral până la decembrie Abonamentul la "Lumea Nouă" este acceptat în librăriile Parteneriatului M O VOLF: în Sankt Petersburg, Gostiny Dvor, ani și în Moscova, Kuznetsky Most, satul Dzhamgarovyh, precum și în toate librăriile metropolitane și provinciale Adresa editorială: Sankt

Petersburg, Vas Ostr , linii, casa anul apariţiei: zszzsci În orașul Kars, regiunea Kars, este deschis un abonament la ziar pentru pentru Condiții de abonament: cu livrare și expediere ruble intr-un an Abonamentul se acceptă la redacția ziarului "Kars", din orașul Kars, unde nerezidenții își adresează și cerințele Biblioteca "Runivers " ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Abonamentul este deschis pentru la ecourile săptămânale ale ziarelor politice, sociale și literare (anul publicării al -lea; preț pentru un an cu livrare și traducere ruble) ŞI REVISTA LUNARĂ LITERARĂ ŞI ŞTIINŢIFICĂ RECENZIE LITERARĂ (anul publicării al -lea; preț pentru un an cu livrare și transfer ruble) Adresa redacției ambelor reviste: Sankt Petersburg, strada Lafonskaya, nr Latsa, abonându-se la ambele publicații, plătește pentru anul cu livrare și expediere ruble, timp de luni - ruble, timp de luni - ruble, timp de luni - ruble Programul ziarului "Otgoloski" cuprinde toate departamentele obișnuite ale ziarelor politice, sociale și literare Colegiul de redacție își propune să ofere într-o prezentare concisă, vie și general accesibilă și într-o acoperire binecunoscută o trecere în revistă sistematică a tuturor celor mai știri importante din domeniul politicii, vieții publice, științei și artei, precum și opinii și recenzii ale presei pe teme de actualitate pentru săptămână Revista literară conține o privire de ansamblu asupra tuturor noutăților remarcabile și mai interesante ale literaturii ruse în domeniul ficțiunii și științei, cele mai importante articole de jurnal și cele mai bune cărți recent publicate Revista conține, de asemenea, lucrări de ficțiune rusă și străină, romane , nuvele, eseuri etc , precum și articole literar-critice și științifice din toate ramurile cunoașterii, în principal despre problemele prezentate în literatura rusă Editor-editor I V Skvortsov "MUNCĂ" IMPERIAL SOCIETATE ECONOMICA LIBERĂ Jurnalul agricol si economic "Proceedings of I V E Society" în sunt publicate sub redacția secretarului Societății și apar în cărți de ori pe an "Proceedings" conțin informații complete despre activitățile I V E Society și recenzii de viață economică și literatură Prețul abonamentului pentru cărți "Trudov" cu toate anexele ruble cu livrare și expediere Abonații Trudov, care doresc să primească Frunza Apicultură Rusă, publicată de Societatea I V E , plătesc suplimentar I p de cop , în loc de ruble plătite de abonații individuali ai "Listei de albine" Se acceptă abonamente la următoarea adresă: în redacția "Proceedings of the Imperial Free Economic Society", Sankt Petersburg, Zabalkansky prosp , Nr Biblioteca "Runivers" ANUNTURI Abonamentul pentru este deschis LA REVISTE BISERICA VESTNIK Și Publicat la Academia Teologică din Sankt Petersburg) Tserkovny Vestnik este un jurnal săptămânal care servește ca organ al gândirii teologice și al vieții bisericești și publice în Rusia și în străinătate) "Lectura creștină" - o revistă lunară, un organ de știință teologică și istorico-bisericească în prezentare publică Ca anexă la reviste, editorii publică: Adunarea deplină a Creatorului Sf Ioan Gură de Aur вт traducere rusă Condiții de abonament: a) Separat pentru "Church Herald" (cinci) ruble, cu anexa volumului al IX-lea "Tvorenii St Ioan Gură de Aur"- ruble de copeici; cu copertă cartonată- ruble ; pentru "Lectura creștină" (cinci) ruble cu o anexă la volumul al -lea din "Crearea Sf Ioan Gură de Aur"- ani k , în legatură- ani b) Pentru ambele reviste (opt) ruble, cu un apendice al volumului al -lea "Creat de Sf Ioan Gură de Aur"- (nouă) ruble, într-o legare de p k Pret in strainatate: (zece) ruble pentru ambele reviste; cu anexa volumului al IX-lea "Creat de Sf Ioan Gură de Aur - ruble copeici, legate în p ; pentru fiecare jurnal separat (șapte) ruble, cu un apendice al volumului al -lea "Creat de Sf

Ioan Gură de Aur" - rub , legat - r k Abonații din afara orașului își semnează cererile astfel: la redacția lui Tserkovnago Vestnik și Khristian Reading, din Sankt Petersburg Redactori: prof A Rozhdestvensky, prof P Smirnov * Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE ANUL ANUL IX Nr NSh AL MINISTERULUI JUSTIŢIEI va fi publicat în fiecare lună, cu excepţia lunilor iulie şi august, în volume de aproximativ o coală Anul abonamentului începe în ianuarie "Jurnalul" publică:) Legalizări și ordine ale guvernului, ordine și circulare cu privire la departamentul lui M Yu ;) Articole despre istoria, teoria și dezvoltarea practică a dreptului și a procesului judiciar, în special civil și penal;) Trecerea în revistă a practicii judiciare curente, extrase sistematice din hotărârile Cassului civil și penal, tovarășul D și Adunarea Generală a Senatului de Guvernare;) Recenzie literară: recenzii critice de cărți și broșuri noi, rusă și străină, index bibliografic al literatura juridică, rusă și străină;) Revizuirea legislației străine: informații despre noi legi și proiecte de lege în state străine;) Scrisori din Anglia Taxa de abonament ruble pe an cu livrare si expediere Funcționarii, atunci când se abonează prin trezorieri, beneficiază de un plan de rate de până la rublă pe lună, cu scopul ca toată plata să fie efectuată în primele luni ale fiecărui an Toți ceilalți abonați, atunci când se abonează exclusiv la biroul principal, beneficiază de un plan de rate de până la ruble pe lună, astfel încât întreaga plată să fie efectuată în primele patru luni ale fiecărui an Candidați pentru posturi în departamentul judiciar, persoane lăsate la universități pentru a se pregăti pentru o profesie, precum și studenți ai Universităților Imperiale și ai Liceului Juridic Demidov, studenți ai Școlii Imperiale*, ai Facultății de Drept și ai Liceului Alexandru și studenți ai Liceului Militar Academia de Drept plătește la abonament la sediul principal - ruble pe an Librăriile beneficiază de o concesiune de °/o pentru acceptarea abonamentelor Biroul principal: depozitul de cărți al lui M M Stasyulevich, Sankt Petersburg, Insula Vasilyevsky, linia , Anunțurile pentru publicare în jurnal sunt acceptate la sediul principal cu o taxă de de copeici pe linie și ruble pe pagină Redacția revistei Ministerului Justiției este situată în Sankt Petersburg, pe strada Ekaterininskaya, în clădirea Ministerului Justiției Editor JB O Deryuzhinsky Anul III JURNAL Neuropatologie și psihiatrie numită după S S KORSAKOV, publicat de Societatea Neurologilor și Psihiatrilor de la Universitatea Imperială din Moscova EXIT SECȚIUNEA ÎNTR-UN AN ÎN NUMĂRILE ÎN - coli Prețul abonamentului pentru un an cu poștă și livrare este IO ruble În străinătate - ruble Se acceptă abonamente la redacția: Moscova, Câmpul Fecioarei, Clinica de Boli Nervose Biblioteca "Runivers " ANUNTURI ABONAMENTUL DESCHIS anul pe revista Probleme de medicină neuro-psihică, Publicat sub redacția Profesorului Univ Sf Vladimir I A SIKORSKAGO in Kiev Revista, așa cum chiar și denumirea ei arată parțial, are ca sarcină - pe lângă studiile speciale de psihiatrie și patologie nervoasă - să contribuie la rezolvarea problemelor comune tuturor departamentelor de medicină, în măsura în care aceste aspecte pot fi acoperite din din punct de vedere al psihiatriei şi al patologiilor nervoase Revista își stabilește unul dintre obiectivele sale - convergența diferitelor specialități medicale pe baza unor probleme comune și generalizări învățate realizate de neurologie Unificarea medicinei pe baza neurologiei pare dezirabilă și fructuoasă Forța unificatoare este cuprinsă în întrebările de etiologie și patologie a bolilor; acestor întrebări li se va acorda locul potrivit Atenția revistei va fi dedicată și tratamentului bolilor

nervoase și igienei neuropsihice, întrucât ambele conțin o serie de date care unesc majoritatea medicinei Jurnalul intenționează să urmărească întrebări și fapte restante în diverse domenii ale medicinei și se va strădui să facă rezumate și recenzii cu privire la conținutul acestor probleme în timp util Dar indiferent dacă pentru atingerea cu succes a scopului urmărit, în cartea din ianuarie a fiecărui an vom publica un raport despre progresul medicinei neuropsihice și cunoștințele aferente în ultimul an Acest raport, într-o formă critico-bibliografică, va conține o trecere în revistă sistematică a noilor și importante tendințe științifice, subliniind rezultatele obținute de știință și aplicațiile acesteia în practică Revista este publicată în cărți la fiecare trei luni, după următorul program:) Articole originale pe probleme de psihiatrie și patologie nervoasă, precum și despre probleme de anatomie, fiziologie, igiena sistemului nervos și expertize medicale legate de aceste subiecte) Critică și bibliografie pe aceleași probleme) Cronica clinicilor nervoase, clinicilor de psihiatrie, caselor de nebuni, institutiilor de idioti si institutiilor de corectie) Note scurte privind conținutul celor trei secțiuni anterioare Articolele pentru reviste sunt trimise redactorului în scrisori recomandate sau colete la următoarea adresă: Kiev, profesor I A Sikorsky (B Podvalnaya,) Autorii recenziilor critice primesc o taxă de de ruble pentru imprimare listă Autorii articolelor primesc de exemplare impresii separate Cărțile și publicațiile trimise la redacție vor fi anunțate într-una din cărțile următoare Preț abonament cu transport și livrare pe an p Persoanele care se abonează pentru anul și al revistei plătesc ruble, pentru , , , , și - de ruble Se acceptă abonament: în redacția revistei (Kiev, B Podvalnaya,), în librăriile Ogloblin, Ioganson și Rozov din Kiev, precum și în librăria lui Karl Rikker din Sankt Petersburg (Nevski, ani) Biblioteca "Runivers " ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE ABONAMENTUL ESTE DESCHIS PENTRU Í an íXXI-AN EDIȚIE) la cotidianul politic, economic și literar RUSIA DE SUD Yuzhnaya Rossiya* este publicată în formatul și în conformitate cu programul marilor ziare provinciale Condiții de abonament la ziarul "Yuzhnaya Rossiya"; Cu livrare la domiciliu în oraș și livrare către nerezidenți: timp de un an - ruble, timp de luni - ruble k , timp de luni - ruble, timp de luni - ruble k , timp de luni - p k , timp de luni - p k , timp de luni; - p , k , timp de luni - p , timp de luni - p k , timp de luni - p k , timp de luni - p , pe lună - p k Fără livrare și expediere: timp de un an - ruble, timp de luni - p k , timp de luni - p k , timp de luni - p k , timp de luni - p k , timp de luni - p k , timp de luni - ruble, timp de luni - ruble k , la luni p k , timp de luni, - p k , timp de lună - p În străinătate, la taxa de abonament nerezident se adaugă de copeici intr-o luna Abonamentul este acceptat numai de la și ale lunii și nu poate fi transferat până în ianuarie Pentru abonații anuali este permisă o rată a taxei de abonament, dacă aceasta este anunțată la momentul abonării, în următoarele condiții: în două termene: cu livrare: până la ianuarie - p k iar la mai - p k , fără livrare: la ianuarie - ruble iar la mai - r ; în trei termene cu livrare: până la ianuarie - ruble, până la aprilie - ruble și până la iunie - ora ; fără livrare: până la ianuarie- p , până la aprilie - p iar la iunie - ora Se acceptă abonament și anunțuri: în orașul Nikolaev (provincia Khere) în biroul principal al "Rusia de Sud" și în sucursalele biroului: în Kremenchug la A M Mikhilevich, în Odesa la I I Lindenfeldt, Lanzhtronovskaya, nr / a, în Voznesensk (Aici, provincie): la D G Kavunovsky, în Herson, în librăria Abramov, în Sankt Petersburg și Moscova: în birourile de anunțuri ale casei de comerț I

și E Metzl și Co - În Kherson, Kremenchug și Voznesensk "Rusia de Sud" este primit în ziua lansării sale Editor-editor S P Yuritsyn SE DESCHISĂ ABONAMENTUL PENTRU "ZIAR LEGAL" cu aplicația gratuită a Colecției este rezolvată Angle, și Civ Cassatz Dep^ și Total Asamblate Dreapta Sen și Adunarea Legilor și răspândit Guvernele Iese de două ori pe săptămână *): duminica și joia, FĂRĂ CENZURĂ PRELIMINARĂ Prețul abonamentului anual cu acc si peres p Plata în rate este permisă: la abonare - ruble iar la aprilie - restul de p Instituțiile guvernamentale și publice, precum și funcționarii acestor instituții, au dreptul de a subscrie pe credit, dar cu condiția ca: b) la cerere, au fost trimise două ruble și c) în formularul de cerere a fost stabilit termenul până la care restul sumelor de abonament (ruble) pentru ziar să fie predați la redacție, iar instituția își asumă responsabilitatea pentru trimiterea la timp a restului de bani (p), înainte de expirarea anului pentru care s-a făcut abonamentul (Adresa: Sankt Petersburg, prospect Nevsky, d nr) ·) În zilele Nașterii Domnului Hristos, în egală măsură în săptămânile Brânzei, Patimilor și Paștilor, precum și în două luni de vară (de la iunie până la august), ziarul apare o dată pe săptămână Biblioteca "Runivers " ANUNTURI ABONAMENTUL ESTE DESCHIS PENTRU pentru publicații literare, politice, sociale și comerciale ziarul "VOLZHSKII VESTNIK", apărut la Kazan în fiecare zi, cu excepția zilelor de după sărbători ANUL DOUAȘI ȘI UNUL DE EDITARE Sarcina principală a ziarului este studiul complet al regiunii locale Kama-Volga și reprezentarea cuprinzătoare a nevoilor și intereselor acesteia PREȚ DE ABONAMENT Într-un oraș fără acces La luni p k Timp de luni (~~~ , non rezident pentru - p k , pentru - p k , pentru - p k , pentru - p , pentru - * p k , pentru - p k , pentru - p k , pentru - ruble, pentru - k Pentru abonații anuali, ratele sunt permise: pentru abonații nerezidenți, ruble, aprilie, ruble, iulie, ruble, pentru abonații orașului, ruble, martie, ruble, iunie, ruble și august, p Toți noii abonați anuali care se abonează pentru anul fără o rată din taxa anuală de abonament primesc ziarul gratuit de la data abonamentului până la ianuarie In orasul cu dost R k Timp de luni r - la Nabmes r - La "" " " " " I "" " , "" " " L" ya Yaya" "z "- " " " " th" " " "" " " "" " " "" y> yayay " "" i " " η n " "" - " " cu expediere:: pe M P , pe r k pe - r " ABONAMENTUL ESTE DESCHIS PENTRU la un ziar politic, social și literar IEȘI în Krasnoyarsk DE TREI ORI pe săptămână Pret abonament: cu livrare p peres timp de un an η p timp de o jumătate de an ruble, pentru un sfert al anului ruble jo kop , timp de o lună și freacă Copie separată cu numărul J Schimbarea adresei jo cop Abonații orașului, cu excepția zilelor de duminică și de sărbători, primesc gratuit telegrame de la Agenția Telegrafică din Moscova Se acceptă abonament: în biroul redactorilor "Yenisei"*, suspin casă, str Voskresenskaya; în Achinsk în departament birouri la tipografia lui E F Kudryavtsev; în Yeniseysk în magazinul de farmacie L F Fleer; în Tomsk - în departament redacția Yenisei*, str Dvoryanskaya și în librăria lui Mihailov și Makushin; la Sankt Petersburg și Moscova în biroul central al anunțurilor Casei de comerț L și E Metzl and Co Vânzarea separată a nr nr "Yenisei" se efectuează în toate bibliotecile căilor ferate Samara-Zlatoust și Siberia Editura JE Kudryavtsev Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE ABONAREA JURNALULUI SE ACCEPTĂ ANUAR DE GEOLOGIA ȘI MINERALOGIA RUSIEI, publicat sub redactia lui N KrishtaFOVICH (al -lea an de publicare) PROGRAM I Articole și note originale Indici sistematici ai literaturii III Revizuiri sistematice ale literaturii IV Rezumate V Informaţii despre expediţii, excursii etc VI Știri personale VII Stiri diverse VIII Muzee și colecții Anuarul

este tipărit în limba rusă și în paralel în franceză sau germană "Anuarul" este publicat lunar, excluzând două luni de vară (numere pe an, fiecare număr de coli tipărite) Prețul abonamentului pentru un an cu poștă - ruble în Rusia, în străinătate - mărci = de franci Se acceptă abonamente la redacție (Novo-Alexandriya, provincia Lublin) și în librăriile: Eggers, Suvorin, Ricker, Karbasnikov, Ogloblin, Ioganson și toate celelalte Taxă pentru reclame - în toate limbile europene - la un moment dat: pentru țări, (în o) ruble, pentru V STR RUB, pentru Ví STR ruble, pentru ^ pagina ruble Un set de "Anuar" pentru anii precedenți (de numere, cuprinzând volume) de ruble de copeici, pentru noii abonați de ruble ' Editor-Editor H I Krishtafovici Abonamentul pentru este deschis la revista lunară spirituală Rătăcitor, CU APLICATIE GRATUITA Biblioteca lui Dumnezeu cu acces public În , abonaților li se vor da TREI eseuri majore: a) "Enciclopedia Teologică Ortodoxă" sau Dicționar Enciclopedic Teologic, cuprinzând informațiile necesare oricărei persoane serios educate asupra tuturor subiectelor de cunoaștere teologică și filozofică, vol IV, care va cuprinde cuvinte în D, D și E (cu hărți și ilustrații strate)) b) Viața și lucrările evv părinţi şi învăţători ai bisericii", opera lui Farrar (vol), în traducere A P Lopukhin, ed a -a cu ilustrații, și c) "Învierea lui Hristos ca cea mai mare și mai de încredere dintre minuni", un tratat teologic și apologetic împotriva celor mai noi opinii asupra acestui eveniment PREȚ: a) în Rusia pentru revista "Strannik" cu apendicele a trei volume ale "Bibliotecii teologice accesibile publicului" opt ( ) ruble cu expediere; b) în străinătate ruble cu retrans Adresa: la redacția revistei "Wanderer" Sankt Petersburg, Nevsky Prospekt, d Nr Urban St Petersburg abonații sunt amabili să contacteze redacția - strada Telezhnaya, d nr Editura prof A Lopukhin Biblioteca "Runivers " ANUNTURI Este deschis un abonament pentru la cotidianul de viață publică, politică, literatură și comerț, ORLOVSKII VESTNIK Termenii abonamentului: Cu livrare la domiciliu în Orel și expediere în alte orașe: timp de un an- ruble, luni - ruble de copeici, luni - ruble, luni - ruble k , luni- ruble, luni- ruble k , luni - ruble, luni - ruble k , luni - ruble, luni - ruble k , luni - p k , lună- k , / lună - kop În străinătate - ruble Abonamentul cu transfer la anul următor nu este acceptat Pentru comoditatea abonaților, un abonament este acceptat și pe un plan de rate, cu o plată de cel puțin rublă pe lună până la plata întregii sume, dar la prima tranșă este obligatoriu să se facă înscrieri în scrisoare - pe o plan de rate, in caz contrar ziarul va fi trimis doar pana la data pentru care banii Pentru cunoștințe Nr ale ziarului sunt trimise gratuit Abonamentele sunt acceptate doar de la și ale fiecărei luni Pentru schimbarea adresei, nerezidenții plătesc de copeici și este necesar să raportați adresa anterioară Kopek-urile pot fi trimise în timbre Primirea abonamentelor, reclamelor și vânzarea cu amănuntul a ziarului se efectuează: În Orel - în biroul "Orlovsky Vestnik", strada Zinovievskaya, nr , iar în filiala sa - strada Moskovskaya, farmacii, magazin Polyak ÎN FILIALELE BIROULUI: În str Elts-Uspenskaya, d fosta Volodina, D S Podchischev În strada Bryansk-Avilovskaya, casa lui Surnin, A K Fedorov Editor-editor A I Aristov X-a an iadaiyaE Este deschis un abonament pentru la cotidianul public "VIAȚA SIBERIANĂ", publicat în Tomsk Sub formă de extindere în ziarul departamentului de ficțiune, redactorii propun să întreprindă lansarea unor completări literare speciale înainte de duminică Pe lângă persoanele care au participat permanent la ziar, printre alte persoane, unii profesori ai Universității din Tomsk au promis cu amabilitate că își vor continua cooperarea și în anul următor PREȚUL DE ABONAMENT: An

Cu livrare la Tomsk p Cu transfer în alte orașe " Cu livrare în străinătate " Pentru tipărire în "Viața Siberiană" luni p k (r) " " " - " lună k ,, eu p luni p k reclame, se percepe o taxă: în fața textului pentru linia petite - copeici, în spatele textului - copeici Pentru trimiterea de anunțuri într-un ziar care cântărește nu mai mult de mult - ruble pentru de exemplare Se acceptă abonament și anunțuri: în librării și tipografii-litografii ale lui P I Makushin din Tomsk și Irkutsk Cerințele din afara orașului se adresează: în orașul Tomsk, birourile ziarului "Viața Siberiană" Editorul Z Makushin Editori: I la birou Makugin Zhangshin Biblioteca "Runivers " ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE NOTE DE STUDIU IYASHESHORSYGO Universitatea Kazan pentru Notele științifice conțin: I În catedra de științe: cercetarea științifică a profesorilor și cadrelor didactice; mesaje și observații; prelegeri și discursuri publice; rapoarte despre călătoriile științifice de afaceri și extrase din acestea; lucrări științifice ale studenților, precum și lucrări ale persoanelor din afară recomandate de facultăți II În cadrul Departamentului de critică și bibliografie: recenzii profesorale ale tezelor de master și doctorat prezentate la Universitatea din Kazan și despre lucrările studenților prezentate în Rusia și în străinătate în cărți și eseuri din toate ramurile cunoașterii; recenzii și note bibliografice III Cronica universitară: extrase din procesele-verbale ale ședințelor Consiliului, rapoarte despre dispute, articole despre revizuirea colecțiilor și starea instituțiilor de învățământ și auxiliare din universitate, eseuri biografice și necrolog ale profesorilor și altor persoane care au fost apropiate de Kazan Universitatea, recenzii ale profesorilor, printre altele, distribuirea prelegerilor, raport de act și așa mai departe I Y Aplicații: cursuri universitare pentru profesori și profesori; monumente istorice și literare cu comentarii științifice și monumente de importanță științifică și nefăcute încă publice Notele științifice sunt publicate lunar în cărți de dimensiunea de cel puțin file, fără a lua în calcul extrase din protocoale și aplicații speciale Prețul abonamentului pe an cu toate aplicațiile ruble, cu expediere ruble Cărțile individuale pot fi obținute de la redacție pentru rublă Abonamentul este acceptat de Consiliul Universității Editorul J Mișcenko Biblioteca "Runivers" ANUNTURI unsprezece ANUNȚ DE ABONARE LA CULEGERE DE LUCRĂRI N I KOSTOMAROV, publicată de Societatea de asistență pentru scriitori și oameni de știință nevoiași (Fondul literar) Societatea de asistență pentru scriitori și oameni de știință nevoiași (Fondul literar), începând, prin acord cu Al L Kostomarov, la publicarea Operelor colectate ale lui N I Kostomarov, anunță că publicația actuală va cuprinde monografii și studii istorice ale regretatului istoric, inclusiv de volume Aceste monografii vor fi grupate în cărți, cu un total de aproximativ de coli tipărite Prețul pentru această publicație prin abonament este stabilit, fără a trimite de ruble, plătite în următoarea ordine: la abonare, se plătesc ruble și abonatului i se eliberează un bilet pentru a primi toate cele cărți; apoi a platit p la emiterea cărților I și II; ruble fiecare la emiterea cărților III, IV, V, VI și VII, iar cartea a VIII-a va fi eliberată gratuit celor care se abonează la publicație La publicarea întregii ediții, care ar trebui să fie finalizată cel târziu în doi ani (până în mai), prețul va fi majorat, și anume: pentru toate cele opt cărți de ruble și la cumpărarea în cărți separate: cărțile și pentru ruble k , cărțile a -a, a -a, a -a și a -a câte ruble fiecare, cartea a treia ruble k și a -a p k ABONAMENTUL SE ACCEPTĂ la depozitul de cărți al tipografiei M M Stasyulevich, din Sankt Petersburg, V O , linia , casa

nr Taxa poștală se percepe, la valoarea poștală, la livrarea cărților A fost lansat numărul VIII LUCRĂRI COLECTATE Arturo Schopenhauer ÎN TRADUCERE Yu I AIKHENVALD Vor fi în total numere și vor alcătui volume Al -lea volum va fi completat de al -lea număr, care va fi lansat în cel mai scurt timp posibil Prețul abonamentului pentru toate cele patru volume este de ruble fără livrare la Moscova, cu livrare și expediere ruble Rata este permisă la abonarea în depozitul publicației: Moscova, Bolshaya Dmitrovka, casa lui Bakhrushin, depozitul de cărți al lui D P Efimov Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE pentru la o revistă lunară ilustrată pentru copii mai mari ODIHNA COPIILOR (publicat de E V Popova și N A Popov) ANUL DE EDITARE Revista este admisă în bibliotecile studențești din toate școlile inferioare, în sălile și bibliotecile populare gratuite și în biblioteci, școli secundare și instituții de învățământ administrator În , pe lângă cele cărți ilustrate ale revistei, se vor trimite toți abonații anuali:) Atlas de picturi despre istoria Rusiei, prima ediție, cuprinzând următoarele picturi: Comerț între slavii răsăriteni, magi, Judecând după epoca adevărului rusesc, vin tătarii Curtea prințului specific, Vѣche, Pe turnul de veghe al statului Moscova, În coliba de comandă; Aducând ţărani', Boier Duma Textul explicativ pentru picturile sub titlul: "Din trecutul pământului rus", care este un număr separat al publicației "BIBLIOTECA COPIILOR NOȘTRI", a fost întocmit de S Knyazkov) "BIBLIOTECA COPIILOR NOȘTRI" o colecție ilustrată de lucrări ale scriitorilor ruși și străini disponibilă pentru copii și tineri În vor fi date patru volume, care conţin printre altele:) Lucrarea lui Ball "Originea Pământului", prelegeri susţinute de autor copiilor la Crăciunul anului la Institutul Regal din Londra) Povestea lui Alphonse Daudet "The Copil" Preț pentru un an cu livrare și expediere ruble ABONAMENTUL A SCADUT în toate librăriile și sediul principal al revistei: Sankt Petersburg, Zagorodny Prospekt, Abonamentul pentru este deschis pentru MAREA ȘI VIAȚA EI Revista lunara stiintifica si literara, cu ilustratii ANUL PUBLICĂRII AL DOILEA Prețul abonamentului pe an: în interiorul Imperiului ruble, în străinătate ruble cu livrare si expediere Întârziere permisă Abonamentul este acceptat de la editorul-editor al revistei: St Petersburg, th line, și prin librării Editor-editor căpitan de rangul N N Beklemishev Biblioteca "Runivers" ANUNTURI Abonamentul pentru este deschis pentru XXVII reviste săptămânale ilustrate XXVII UN CUVÂNT GENIAL I Pentru copii mici (- ani) În , fiecare abonat al revistei "Cuvânt sufletesc pentru copii mici" va primi cu livrare și înaintare de numere dintr-o revistă interesantă, bogat ilustrată, din care fiecare va consta din pagini, ceea ce se va ridica la peste de pagini de text într-un an cu caractere mari, clare, cu desene În plus, urmând exemplul anilor precedenți, revista va acorda gratuit premii, printre care se vor număra: un tablou de dimensiuni mari al artistului Alexander Wagner, "Happy Angel's Day*, pentru a decora o cameră de copii, frumos executat în de culori cărți ale Noii Biblioteci a Cuvântului Sincer* II Pentru copii mai mari (- ani) În , fiecare abonat al revistei "Cuvânt sufletesc pentru copiii mai mari" va primi cu livrare și expediere: de numere dintr-o revistă interesantă, bogat ilustrată, câte pagini în fiecare număr, sau mai mult de de pagini pe an rokhmanii interesanți vor fi de râs în revistă, povești, povestiri, descrieri de călătorie, poezii etc pentru copiii cu vârsta între - ani În plus, urmând exemplul anilor anteriori, vor fi acordate gratuit premii Pe lângă toate publicațiile enumerate, abonaților fiecărei publicații li se vor trimite gratuit pe parcursul anului două reviste pentru părinți și educatori: "Foșura pedagogică*

sub forma mai multor cărți separate și" MODA COPIILOR* cu desene ale celor mai recente lucrări pentru copii rochii, lucrări, sfaturi practice etc •Anul de abonament de USD este considerat începând cu noiembrie Prețul de abonament pentru fiecare revistă cu livrare și poștă este de ruble Plata în rate a ruble este permisă: la abonare, până la februarie și până la mai La abonare, pentru a evita erorile, vă rugăm cu umilință să indicați pentru ce vârstă trebuie trimis jurnalul ABONAREA ESTE ACCEPTATA in carti magazin T-va M Wolf, Sankt Petersburg, Gostin Curtea, nr , și Moscova, Kuznetsky Most, satul Dzhamgarovyh Se acceptă abonament la revista lunară INDUSTRIE și SĂNĂTATE (Buletin de legislatie de igiena profesionala, fabrici si sanitare) Sarcina revistei este de a elabora întrebări privind îmbunătățirea condițiilor de muncă din punct de vedere sanitar, economic și tehnic Revista va fi publicată de la octombrie în cărți de la prese, coli și altele (cu desene și desene) în fiecare lună, cu excepția a trei luni de vară (iunie, iulie și august) Taxa cu livrare si expediere ruble pe an, ruble cop timp de șase luni și ruble timp de trei luni Prețul abonamentului pentru luni de la octombrie până la ianuarie pentru cărți este de opt ruble Se acceptă abonamente și anunțuri (pentru o pagină de ruble, o jumătate de pagină ruble etc în același calcul) se efectuează în toate librăriile și în sediul principal al revistei SPb , Pracheshny per , d Nr Editura Brockhaus-Efron Adresa editorială: Kuznechny lane, , apt Editor-editor A V Pogozhev Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Abonamentul pentru este deschis pentru revista ilustrată pentru copii JUCĂRIE în Jurnalul Igrushechka" a fost aprobat de Comitetul Științific din cadrul Sfântului Sinod de către Comitetul Științific al Ministerului Educației Naționale și Comitetul Cancelariei E I V Proprie pentru Instituțiile Împărătesei MARIA pentru achiziție în bibliotecă "Jucărie", care intră în al douăzeci și patrulea an de publicare, va fi publicată conform programului anterior "Jucărie" conține articole cu conținut științific din viața naturii, eseuri istorice, biografii, călătorii, romane și povești, originale și traduse, poezii, basme, descrieri de meșteșuguri, povești în franceză și germană cu traducere în rusă chka "s Anul oferă abonaților săi sub forma unei aplicații gratuite șase volume ilustrate, sub denumirea generală "Biblioteca de jucării" Sub revista "Jucărie" există DOUĂ departamente speciale:) r" XIV PENTRU BEBE w°XS,m • Articolele din această secțiune sunt tipărite cu caractere mari, cu multe desene Nu există un abonament special la secțiunea "Pentru bebeluși" Abonații "Jucării" cu secțiune "Pentru bebeluși", pe lângă șase cărți, vor primi și un bonus separat, adaptat acestei vârste > SA AJUTA MAMA (Anul publicării X) (Iese de ori pe an) Pret separat p Ediție pedagogică dedicată problemelor creșterii copiilor și autoeducației mamelor Publicația pedagogică "A ajuta mamele" este aprobată de un departament special al Comitetului Academic al Ministerului Educației Publice în sălile de lectură și bibliotecile publice gratuite Intrați în al -lea an de apariție, redactorii "A AJUTĂ MAMELOR" se vor bucura de cooperarea acelorași persoane care, timp de nouă ani, ajutând editorii cu participarea lor, au contribuit la succesul acestei publicații Sarcina principală este de a ajuta o femeie mamă, mai ales una fără experiență , înțelege acele întrebări fundamentale pe care viața i le prezintă zilnic Pret abonament anual: de la dost si peres în Rusia: "Jucărie" cu șase volume "Bibliotecă - Jucărie" - ruble, "Jucărie" cu un departament "Pentru bebeluși" și două prime - ruble, "Jucărie" cu publicația pedagogică "Pentru a ajuta mamele" - ruble , "Jucărie" cu un departament "Pentru bebeluși", premii și o publicație pedagogică "To

Help Mothers" - ruble, "To Help Mothers" separat - ruble În străinătate pentru ruble scump Adresa: St Petersburg, Goncharnaya, IO Telefon <№ Editor-editor A I Pgshkova-Tolvvvrova Biblioteca "Runivers " ANUNTURI Abonamentul pentru este deschis CĂTRE MARELE ZIAR ZIAR REGIUNEA DE NORD-VEST, mergând în buze munţi Minsk, editat de M P Mysavsky Mergând spre nevoile și cerințele populației în creștere rapidă a Teritoriului de Nord-Vest Redacția, cu o componență sporită de angajați permanenți și corespondenți, a extins semnificativ toate departamentele ziarului Preț abonament cu livrare și expediere: pentru m - p , m - p k , m - p k , m - p , m - p k , m - p k , m - p , m - p k , m - p k , m - p k , m - p k , m - k Pentru trimiterea în străinătate se plătește o taxă suplimentară de de copeici pentru fiecare lună Pentru schimbarea adresei k Pentru abonatii anuali este permisa plata in rate Abonamentele și anunțurile sunt acceptate la redacția: provincia Minsk (Yurievskaya, d Dna Harting), în toate librăriile și în tipografie II și V Tasman", în Minsk (Telefon Nr) Persoanele care s-au abonat pentru în lunile noiembrie și decembrie primesc ziarul gratuit de la data abonamentului până în noul an Abonament deschis pentru TV/T'TL care X ѲЋЕ urmărește diversele manifestări ale vieții rusești JD V JD și doresc să afle toate știrile rusești în timp util, dar, din lipsă de timp, nu are posibilitatea de a citi ziarele zilnice, vă putem recomanda abonându-se la PICTURESKY RUSSIA, un buletin săptămânal ilustrat despre patria, istoria, cultura, statul, viața socială și economică a Rusiei, publicat de Partnership M Wolf, editat de П М Olkhin, membru cu drepturi depline al Societății Geografice Imperiale Prețul abonamentului "Rusia pitorească" împreună cu revista ilustrată de două săptămâni "Lumea nouă"*, pe hârtie velină, suplimente gratuite la aceasta: Nr "Mozaice"*, cărți "Serile literare" *, Nr "Cronica mondială *, douăsprezece legate elegant cărți "Bibliotecile scriitorilor ruși și străini*, care cuprindea în : volume sochin D I Stakhev și volume sochin S Zâmbete, și două publicații-albume de artă de lux: "gr L I Tolstoi* și "Muzeul Imperial al Rusiei Alexandru III*, Ven și transfer: în Rusia ruble, în străinătate de ruble Cei care doresc să primească "Lumea Nouă" pe hârtie fildeș (inclusiv velină) plătesc pentru toate edițiile numite, cu suff și tradus: în Rusia, vm p - p , în străinătate, vm p p Plata în rate este permisă de la ora p prin abonament și lunar nu mai puțin de rublă, astfel încât întreaga sumă a abonamentului să fie plătită integral până la decembrie Edițiile individuale ale "Rusia pitorească * sunt vândute pentru cop , cu traducere kop (puteți ștampila poștală) Abonamentul este acceptat în librăriile Parteneriatului M O Volf: Sankt Petersburg, Gostiny Dvor, , și Moscova, Kuznetsky Most, , precum și în toate celelalte librării metropolitane și provinciale Adresa editorială: Sankt Petersburg, Vas Ostr , coli, - Biblioteca "Runivers " ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Abonamentul pentru este deschis pe jurnalul pentru autoeducația pedagogică și publică a educatorilor și a profesorilor primari Pvdagishvskiy Listok Al treizeci și cincilea an de publicare Ministerul Nar Proev, a permis bibliotecile profesorilor și sălile publice de lectură gratuite cărți pe an - ruble Revista apare în cărți (c) aproximativ coli Cărțile revistei includ articole despre educația la domiciliu, educația elementară și educația publică; index periodic al literaturii pentru copii și educaționale; analiza de cărți noi pentru copii și publicații pedagogice La jurnal iau parte următoarele persoane: Anofriev V I , Vagner N P , Vagner V A , Glinsky B B , Goltsev V A , Elpatyevsky, S Ya , Elnitsky K , Ermilov V E , Zenchenko S V , Ivanov I I , Koropchevsky D A , Lavrov M , Ladyzhensky V N ,

Nikolaeva K , Obolensky L E , Priorov M K , Rubakin N A , Skabichevsky A M , Sleptsova M N , Sleptsov A A , Svyatlovsky E V , Tikhomirova E N , Tikhomirov D I , Evarnitsky D II si prieten PREȚ DE ABONAMENT: Fără livrare timp de un an p k Cu livrare si expediere timp de un an " - " Cu livrare și expediere pentru V ani " - " Taxă pentru reclame în revistă: de ruble pe pagină, ruble pe jumătate de pagină Se acceptă abonamente la redacția: Moscova, Bolshaya Molchanovka, casa nr (telefon nr) și în toate librăriile cunoscute Librăriile beneficiază de o reducere de % la prețul abonamentului Editura E N Tikhomirova Editor D I Tihomirov Biblioteca "Runivers" O £ b Л B EH I Я Al treizeci și unuul an de publicare ABONAMENTUL ESTE DESCHIS PENTRU la revista ilustrată PRIRODA și OH OTA ""ZIARUL DE VÂNATOARE" Yo(tm) Cea mai nouă lege privind vânătoarea La carte se vor atașa:) Un album de animale și păsări vânătoare, cu împărțirea lor în dăunătoare, utile și indiferente, așa cum este stabilit prin lege pentru întregul Imperiu) Album de păsări cântătoare și păsări insectivore, protejat necondiționat) Hărți de distribuție în Europa și Rusia asiatică a principalelor animale) Harta zonelor recunoscute prin lege ca zone comerciale de vânătoare, б) Forme de insigne și tabele cu datele de vânătoare în culori Premiul: "Fiarele Rusiei" - o lucrare extinsă în mai multe volume, cu multe fotografii de la animale sălbatice și desene artistice ale profesorului de pictură animală A S Stepanov și artistului K S Vysotsky, p "Album cu animale din Rusia și vânătoare pentru ele", PREȚ DE ABONAMENT la revistă "Nature" de Hunts,, Hunting Gas *: Cea mai bună livrare? P· |t pentru o jumătate de an p k "|| în străinătate P· Adresa: Moscova, Prechistenka ^ d Staitskoy Editor-editor N V Turkin Publicat de K L RINKER, în Sankt Petersburg, Nevsky Prospekt, ABONAMENT DESCHIS pentru ore (Ediția a opta) REVIZIE DE PSIHIATRIE, NEUROLOGIE II PSIHOLOGIE EXPERIMENTALĂ Jurnal lunar publicat sub redacția academicianului V M Bekhterev, director al Clinicii pentru boli mentale și nervoase din Sankt Petersburg Abonament - acceptat în Sankt Petersburg în librăria RIIKKERA Nevsky, , și în alte orașe de la toate vânzătorii de cărți cunoscuți Prețul pentru o taxă anuală, atât cu expediere în alte orașe, cât și cu livrare în Sankt Petersburg, este de ruble, timp de șase luni, ruble de copeici, timp de luni - ruble cop Copii ale Revistei pentru , , , , , și pot fi achiziționate de la editor pentru ruble pe an Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Este deschis un abonament pentru anul (an XXIII de apariție) la revista lunară ilustrată literară și populară pentru familii și școli RODNIK "Rodnik" apare la Sankt Petersburg din sub același comitet editorial Ediția anuală este formată din cărți cu conținut divers "Rodnik" este aprobat și admis în toate instituțiile de învățământ O atenție deosebită este acordată aspectului publicației Pe lângă numeroasele desene care ilustrează textul, sunt plasate imagini separate în culori și fotografii din lucrările unor artiști celebri ruși și străini Împreună cu Rodnik, se publică lunar un jurnal pedagogic: Educație și educație, dedicat problemelor educației familiei, școlii la domiciliu și lecturii copiilor Condiții anterioare de abonament: Pentru un an cu dost si peres pentru cărți de "Rodnik" ruble Timp de un an cu acces și transfer pentru cărți de "Rodnik" și nr "Educație și educație" ruble În străinătate ruble Separat pentru nr din prospectul pedagogic " Educație și educație" - ruble Este permis și abonamentul: pentru Va g ° Da - $ p și p k si peres și pentru i/i ani - p k și p cop ADRESA EDITORIALĂ: St Petersburg, Zakharyevskaya, Adresa biroului: St Petersburg, Nevsky Prospekt, - Pentru cei care doresc să se familiarizeze mai în detaliu cu programul "Rodnik" și aspectul său

extern, acestea sunt trimise la cerere:) gratuit - un anunț ilustrat detaliat și) pentru trei mărci de șapte copecii - o broșură de revista Editor-editor ALbKSY ALMVDINGVN Revista lunară ilustrată rusă ieftină a PARTENERIATULUI BOOK STORE M VOLF Izvestiya po literatura, - științe și bibliografie, care, pe lângă masa de informații actuale, material de referință, liste și cataloage de cărți noi, ruse și străine etc , plasează articole și studii de istoria literaturii, criticii, biblioteconomie etc , și așa mai departe, cu numeroase ilustrații Prețul abonamentului pentru un an este de rub , pe hârtie velină rub Abonamentul este acceptat în librăriile Parteneriatului M O Volf: St Petersburg, Gostiny Dvor, , și Moscova, Kuznetsky Most, Biblioteca "Runivers " ANUNTURI Comisia de organizare a lecturii la domiciliu, formată din Departamentul Educațional al Societății de Difuzare a Cunoștințelor Tehnice A primit o medalie de argint la Expoziția Mondială de la Paris, Programe de lectură acasă pentru anul I al cursului sistematic Ediția a șasea, corectată și mărită M Conţinut I Matematică:) curs de învăţământ general (geometrie analitică),) curs special (matematică elementară) II Științe fizice și chimice:) fizică (catedra mecanică, știința căldurii, sunetului și luminii),) chimie (introducere și chimie anorganică) III Științe biologice (introducere) IV Științe filozofice: Primul program (psihologie și logică) Al doilea program (logica) V Ştiinţe sociale şi juridice: economie politică VI Istorie:) cultura primitivă,) Orientul antic,) Grecia,) Rom VII Istoria literaturii:) greacă,) romană Teme separate Lista librăriilor și bibliotecilor incluse în acordul cu Comisia privind furnizarea de cărți către cititorii Comisiei Pret k , cu transport - k , ramburs - k Programe de lectură acasă pentru anul al cursului sistematic Ediția a doua, corectată și mărită M Conţinut I Matematică:) curs de învăţământ general (calcul diferenţial şi integral),) curs special (geometrie analitică) II Științe fizice și chimice:) fizică (știința electricității și magnetismului),) chimie organică, chimie teoretică și fizică Sh Științe biologice:!) anatomie plantelor,) plante spori,) anatomie animală comparată,) histologie și embriologie animale IV Științe Filosofice: Programul Unu (Istoria Filosofiei) Al doilea program (psihologie cu pedagogie) V Științe sociale și juridice:) doctrina generală a dreptului,) dreptul de stat (puterile comune occidentale și ruse),) istoria economică a Angliei VI Istorie:) generală (Evul Mediu),) rusă înainte de vremea necazurilor VII Istoria literaturii:) literatura generală (Evul Mediu și Renașterea),) Literatura rusă (până în secolul al XVII-lea) Program de lectură despre etnografie (populația străină a Rusiei) Subiecte separate în științele biologice:) observarea păsărilor,) observarea fluturilor mari Pret k , cu transport - k , ramburs - k Biblioteca "Runivers " ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Programe de lectură la domiciliu pentru anul al cursului sistematic, ediția a II-a, corectată și completată, M Conţinut: I Matematică: un curs special (calcul infinit de mic) II Științe fizice și chimice:) astronomie,) meteorologie și climatologie III Științe biologice:) filozofie generală,) fiziologia plantelor,) fiziologia animalelor IV Științe filozofice: Primul program (teoria cunoașterii și metafizica) Al doilea program (istoria filosofiei antice și medievale) V Științe sociale și juridice:) istoria economică a Rusiei,) economia agriculturii,) economia industriei,) economia comerțului,) dreptul civil,) dreptul penal VI Istorie:) istorie generală a secolelor al XVI-lea, al XVII-lea și al XVIII-lea Programul A) este mai complex) Programul B (elementar)) ist rus secolele al XVII-lea și al XVIII-lea VII Istoria literaturii:) literatura generală

(drama spaniolă din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea; literatura engleză din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea; literatura italiană din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea; secolul falsului clasicism în Franța; literatura franceză din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea; secolele al XVIII-lea);) Literatura rusă a secolului al XVIII-lea Program de lectură și etnografie Subiecte separate de științe sociale și juridice Descrierea librăriilor și bibliotecilor incluse în acordul cu Comisia privind furnizarea de cărți către cititorii Comisiei Preț k , cu transport - k , ramburs - k Programe de lectură acasă pentru anul al cursului sistematic Prima editie Moscova, Conţinut: I Matematică; curs special (mecanica) II Științe fizice și chimice: geologie dinamică III Științe biologice:) paleontologie,) biogeografie,) teoria evoluției IV Științe filozofice: Programul Unu (Etică) Programul doi (istoria filosofiei) V Științe sociale și juridice: ^drept internațional,) politică socială: a) o problemă de muncă, b) caritate pentru săraci;) știința financiară VI Istorie:) istoria generală a secolului al XIX-lea Programul A (mai dificil) Programul B (elementar);) Istoria Rusiei a secolului al XIX-lea VII Istoria literaturii:) literatura generală (literatura germană a secolului al XIX-lea, literatura franceză a secolului al XIX-lea, literatura engleză a secolului al XIX-lea);) Literatura rusă a secolului al XIX-lea Programul de lectură de etnografie Pret k , cu transport - k , ramburs - k La începutul programului pentru fiecare an sunt plasate: Prefață, reguli pentru relațiile dintre cititori și Comisie, componența Comisiei și o listă de donații în favoarea acesteia, un plan de lectură sistematică pe patru ani Depozitul de publicații în biroul Comisiei pentru organizarea lecturii acasă: Moscova, Nikitskaya, satul Richter, apt Numarul Biblioteca "Runivers " ANUNTURI De la o dată din al șaselea an ABONAMENTUL ESTE DESCHIS PENTRU REVISTA LUNARĂ DE ȘAH, dedicată jocurilor de șah și dame, ♦ Cu participarea lui M I Chigorin ♦ - Abonații anuali vor primi o aplicație gratuită: CULEGERE DE JOCURI DIN PRIMELE TREI TURNEURI DE ȘAH PENTRU RUSIA cu rapoarte complete ale turneului, grupuri de participanți, vederi ale Moscovei și Kievului etc Jocuri cu diagrame și note detaliate de la cei mai buni analiști ai noștri Prețul abonamentului (cu transport și livrare): pe an - ruble (în străinătate ruble), timp de șase luni - ruble, o carte separată - de copeici Ediție de lux pe hârtie velină - ruble Plata în rate este permisă: ruble la abonament, ruble k la și martie ruble până pe iulie Prin acord (personal sau scris) cu editorii, sunt permise condiții mai favorabile de rate Adresa editorială: Moscova, -a Meshchanskaya, satul Morozova Un program detaliat și un număr de probă sunt trimise gratuit Editor-editor P P Bobrov "SLAVYANSKII V" BK " Ed a -a (De la iulie până la iulie) editia a -a Orgă integral slavă, publicată de două ori pe lună la Viena Editor-editor, doctor în filozofie D N Vergun Editare: Vien, VS Bennogasse nr Dr Dmîtri Wergun În Rusia, se acceptă un abonament:) de la președintele Societății slave, A I Cherep-Spiridovich (Moscova, Kuznetsky Most, trecut) În librăriile Timpului Nou": în Sankt Petersburg, Moscova, Odesa, Harkov, Saratov) În librăriile Johanson din Kiev și Harkov) La Dubrovin în Kazan) La Ionka și Polievski în Riga XțdhxxA θ ie-uvlsey: Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Abonamentul pentru (al treilea an de publicare) la cotidian este deschis REGIUNEA PERM Ziarul este publicat în orașul Perm și este publicat zilnic, cu excepția zilelor de după sărbători: în aceste ultime zile, telegramele de la Agenția Rusă de Telegraf sunt trimise abonaților Ziarul este publicat cu aceeași componență de

angajați Există corespondenți permanenți în toate orașele, multe sate și fabrici din provinciile Perm și Vyatka Sankt Petersburg, Moscova, Kazan, Nijni Novgorod, Orenburg, Samara, Tyumen, Ufa, Harbin, Chistopol, Yaroslavl, Yarensk și altele, precum și la Paris, Berlin și New York Prețul abonamentului cu livrare și expediere: timp de un an ruble, luni - ruble k , s, - p , m - p k , m - p , m - p k , m - p , m - p k , m - p , m - p k , m - p k , m - k Rata este permisa in conditii preferentiale Vă puteți abona pentru toate condițiile, dar numai din prima zi a fiecărei luni Profesorii poporului scoli, biserica-parohie școlile și profesorii acestor școli, cu abonament anual la ziar, se oferă o reducere de % Plata pentru anunțuri și publicații: înainte de text - copeici, după text - copeici pe rând Pentru anunțuri anuale, semestriale și multiple, o reducere semnificativă prin acord Editor-editor S A Basov Persoanele care se abonează pentru un an și plătesc taxa de abonament anuală integrală vor primi ziarul de la noiembrie GRATUIT Abonamentul la ziar este acceptat în Perm: în redacția (str Permskaya, nr), în magazinele P Petrovskaya, A V Sinakevich și A I Gashev ("Bookinist") și în depozitul de cărți al zemstvos provinciale În va continua publicarea revistei (anul) Actele Dumei din Moscova Revista este publicată de două ori pe lună în cărți de la la pagini, foi și este împărțită în două secțiuni, câte numere fiecare: o secțiune generală, dedicată dezvoltării problemelor vieții urbane în Rusia și în străinătate, și o secțiune oficială de referință Prețul revistei cu livrare în toate orașele Rusiei: Dep general Dep oficial-referinţă Ambele departamente Timp de luni p k str k str - La " " · · " " " " " " " " . . " " " " - " " . .• ." "" "- " " În , în secțiunea generală, printre alte articole, au fost plasate: Participarea chiriașilor în oraș autoguvernare Noi tendințe în caritatea belgiană Îmbunătățirea vieții populației urbane din Occident Problemă cu locuința în Occident Locuințele celei mai sărace populații din Moscova Locuințe ieftine - în Anglia, Franța, Belgia, Italia, Elveția Asigurarea muncitorilor Preocupări municipale instituții despre angajații și lucrătorii lor din Anglia, Franța și Germania Școli populare din America Învățământul tehnic în Anglia Săli de lectură în oraș în Germania Bibliotecile din Moscova Viața și economia orașului în Anglia, Franța și Germania Municipalizarea serviciilor publice și a întreprinderilor Îngrijirea familiei pentru bolnavii mintal Eliminarea și arderea deșeurilor urbane Industria gazelor din Rusia Cronici lunare ale Moscovei și ale altor administrații ale orașului din Rusia Cronici ale vieții orașului străin Probleme ale vieții urbane în literatura actuală etc Se acceptă abonament: Moscova, Consiliul Local, Piața Voskresenskaya, clădirea Dumei Biblioteca "Runivers " ANUNTURI Abonamentul pentru (Anul) la ziarul cotidian este deschis Foaie YALTA Prețul abonamentului: cu livrare și expediere timp de un an - ruble, pentru jumătate de an - ruble iar pentru lună - de copeici Pentru reclame taxate: pentru linia petite înainte de text - copeici iar în spatele textului - copeici În plus, redactorii au alocat un loc special în ziar pentru plasarea în condiții preferențiale în secțiunile speciale ale anunțurilor zilnice despre apartamentele închiriate și camerele mobilate din Ialta și "suburbii", despre unități comerciale și industriale din orașul Yalta, despre persoane, • caută locuri și activități etc Pentru anunțuri de acest fel se percepe ruble într-un an, p într-o jumătate de an, sau pentru un anunț de cinci ori de spații închiriate - k , de la persoane care caută un loc de muncă - k , și de la persoane care caută locuri de muncă pentru funcționari - k Ziarul pentru revizuire este împrăștiat gratuit •Abonamentul este deschis pentru (al -lea an de publicare) la

cotidianul politic și literar publicată la Ekaterinoslav după programul marilor ziare metropolitane Preț de semnătură: Oraș Ikogorodn În străinătate Timp de un an p - k p - k I p - LA Pentru Vg °Da • " - " " " " - " Timp de luni " " -, Timp de lună "p " , Pentru abonații anuali este permisă plata în rate, de comun acord cu birou, de la rub pe lună, până la plata integrală a sumei abonamentului Abonații anuali pentru , care au plătit întreaga sumă a abonamentului la abonare, primesc ziarul de la data abonamentului până la ianuarie GRATUIT În vânzarea cu amănuntul Nr costă k Abonamentul este acceptat numai de la data de a fiecărei luni Redacția și sediul principal sunt situate pe Ekaterininsky Prospekt, în satul Nemirovskaya (vis-a-vis de Grădina orașului) Schimbarea pentru într-o revistă EDIȚIA ANUL ȘAPTEA Programul revistei este următorul:) Hotărâri guvernamentale) Articole cu conținut literar, economic, igienic, pedagogic și medical) Povești, povestiri, poezii și alte articole cu conținut cotidian, moral și istoric) Scrisori din provincii) Informații utile în viață) Din viata si presa) Informații despre activitățile instituțiilor caritabile) Lupta împotriva beției în Rusia și în alte țări) Informații despre activitățile Societăților de Sobrietate din Rusia și din străinătate) Protocoale ale Societății de Sobrietate Kazan) Critică și bibliografie) Anunturi Prețul abonamentului numai pentru un an întreg este de ruble Jurnalul pentru a fost admis de Comitetul științific al Ministerului Educației Naționale în biblioteci publice și săli de lectură gratuite Cei care prescriu pentru , , , și , plătesc ruble Adresa editorială: Kazan, tipografia universitară Editor-editor A T Solovyov Biblioteca "Runivers " ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Anul XIX Abonamentul este deschis pentru Anul XIX, pentru ziarul public-literar și politic publicat în orașul Stavropol-Kavkazsky CAUCAZUL DE NORD, publicat de trei ori pe săptămână - marți, joi și sâmbătă și dedicat clarificării nevoilor regiunii, al cărei nume îl poartă Telegramele sunt trimise în zile intermediare - miercuri, vineri și duminică Din , ziarul va fi publicat cu o nouă componență de angajați În toate orașele, satele și satele din Caucazul de Nord sunt invitați corespondenți permanenți ABONAMENT: PRET: Cu livrare și expediere: timp de un an ruble k , timp de o jumătate de an Zr , pentru Zmeyada rub k , timp de lună k Fără livrare și expediere: timp de un an ruble k , timp de șase luni p k , timp de luni p k , timp de o lună k Pentru profesorii din școlile rurale - ruble intr-un an Plata în rate este permisă prin acord cu editorii Abonații anuali pentru , care au plătit întreaga sumă a abonamentului la abonament, primesc ziarul gratuit de la data abonamentului Adresa: Stavropol-Kavkazsky, redacția Caucazului de Nord Tel nr Acceptarea anunţurilor: în Stavrop -Kavk , în redacţia "Sъv Kavk "; la Moscova și Sankt Petersburg în biroul de comerț Casele L și E Metzl și Kθ Pentru editor, moștenitorii lui V V Berg Editor D I Evseyev Abonament pentru Anul XXI R E B "U S I~E~~Y Anul XXI REVISTA SĂPTĂMÂNALĂ "Omul este cel mai apropiat și mai dificil dintre puzzle-uri(r) Intrând în cel de-al douăzeci și unuul an de existență, revista își va păstra fosta direcție, binecunoscută cititorilor noștri Pentru cei care doresc să se familiarizeze cu el, vom spune câteva cuvinte despre cei douăzeci de ani de activitate În zilele înființării jurnalului nostru, nu doar presa rusă, ci și presa străină, cu excepția celei speciale, nu a vorbit aproape nici un cuvânt despre cel mai important domeniu al cunoașterii umane: despre fenomenele psihice, suprasensibile Am dedicat un spațiu extins în jurnal unei treceri în revistă a faptelor și observațiilor din acest domeniu În departamentul de ficțiune sunt plasate romane, nuvele și

povestiri, iar la rubrica sme - știri despre cele mai recente descoperiri și invenții, precum și evenimente marcante din viața de zi cu zi Preț pentru un an ruble, pentru șase luni ruble cu acces, dar fără acces frecați și p k Rata este permisă: la abonament ruble, la aprilie, iulie și octombrie pentru rub Se acceptă abonamente în Sankt Petersburg, în redacție (librărie Martynov, Piața Aleksandriyskaya,), în librărie mag Wolf, "Timpul nou", etc Prin poștă se trimit bani la adresa: Tsarskoe Selo (provincia Petersburg), la redacția revistei "Rebus" Puteți obține revista , , , , , , , , p pentru anul - ruble, , și pentru ruble Cei care se abonează toți anii în același timp trimit doar de ruble În , a fost publicat numărul , în care, pe lângă o schiță a mișcării chestiunii spiritismului timp de de ani, au fost plasate de portrete de figuri pe această problemă cu biografiile lor Numărul a fost publicat și ca o broșură separată, cu adăugarea unei descrieri a sărbătoririi acestei aniversări la Sankt Petersburg și la Moscova Pret brosura rub Editor-editor V Pribytkov Biblioteca "Runivers" ANUNTURI ABONAMENTUL ESTE DESCHIS PENTRU (Al XIV-lea an de publicare) DESPRE REVISTA PEDAGOGICĂ GENERALĂ PENTRU SCOALA ȘI FAMILIE ȘCOALA RUSĂ În cursul anului , Școala Rusă a publicat, printre altele, următoarele articole:) Amintiri școlare (Din amintirile școlii elementare) Kamosa) Din amintirile unui profesor rural) Din trecutul recent al gimnaziilor noastre clasice Y Galabutsky) Patruzeci de ani de muncă educațională (activitățile lui Kh D Alchevskaya) I Abramova) Școala secundară în Germania P Mizhtsev) Profesor de folk în Ungaria M Asigurări) Probleme de salubritate școlară din sat A Amsterdam) Oboseala psihica a elevilor in conditii normale si patologice A Virenius) Despre organizarea observaţiilor psihologice A Nechaeva) Atenție și interes Cl Tihomirov) Atenție și interes pentru învățare A Anastasieva) Paradoxuri pedagogice P Zaremba;) Cine este de vină? (Studiu psihopatologic) P Siberian) Spre reforma şcolilor secundare M Romanovsky) Avem nevoie de clasa a VIII-a? I Gurevici) Sunt limbile antice necesare în seminariile teologice? A Kremlinul) Școlile noastre comerciale E Garshina) Notă privind învăţământul agricol I Meşcerski) Despre principalele probleme ale învățământului public Prof Ir Skvortsova) Școala populară ca instituție de învățământ P Kaptereva) La problema reformei şcolilor urbane conform Reglementărilor din P Bogomolova) Școala orășenească conform Regulamentului din N Zaponkova) Câteva cuvinte despre școala superioară a județului Cl Tihomirov) Despre congresele dascălilor orăşeneşti după Reglementările şcolilor din V Pashin) Despre sistemul de predare la clasă în școlile publice elementare P Golikova) - trecerea în revistă a activităților zemstvos în învățământul public pentru I Belokonsky;) Despre cursuri cu oamenii I Tsvetkova) Învățământul public în provincia Tver I Krasnoperova) Despre vizibilitate și ajutoare vizuale necesare în fiecare școală primară N Akhdtina) Să înveți să citești M Trostnikova) Învățarea scrisului (curație și ortografie), la fel) Predarea gramaticii Al lui) Limbile ruse și slavone bisericești și profesorii acestora în școlile religioase A S) De ce au nevoie geografii? N Arep'eva În fiecare carte a "Școlii Ruse", cu excepția departamentului de critică și bibliografie, sunt tipărite: Cronica educației publice în Europa de Vest, E R Cronica educației publice din Rusia și cronica bibliotecilor publice, Ya V Abramov Cronica a școlilor duminicale, editat de X D Alchevskaya și M N Saltykova "Școala Rusă" este publicată lunar în cărți, nu mai puțin de cincisprezece coli tipărite fiecare Prețul abonamentului: în Sankt Petersburg fără livrare șapte ruble cu livrare de ruble de copeici; pentru nerezidenți cu

expediere - ruble; în străinătate - ruble în Profesorii din mediul rural care se abonează la jurnal pe cheltuiala lor pot primi un jurnal pentru șase ruble pe an, cu plata în două termene Revista "Școala Rusă" este admisă de Comitetul științific al Ministerului Comisariatului Poporului Proev, în extrasul pentru bibliotecile fundamentale ale instituțiilor de învățământ secundar și în bibliotecile profesorilor din instituțiile de învățământ inferior Se acceptă abonamente la redacție (str Ligovskaya,) Editor-editor Ya G Gurevici Biblioteca "Runivers " ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Anul A fost publicată cartea din aprilie a revistei de anul a EDUCAȚIEI LETONII I Articole originale și traduse Metode observaționale și experimentale în artă (continuare) Schiller A JE, Gruzinsky -Elevi talentați ai școlii publice JE Zvyagintseva -Ce promite progresul științific și tehnic al viitorului?Evgeniya Lozinsky -Despre starea învățământului public primar din Rusia -Cum își câștigă existența tinerilor studenți americani L C -il Critică și bibliografie Științe naturale și geografia în reviste pentru copii pentru - Erasmus din Rotterdam, Lauda prostiei, tradus cu o prefață, introducere și note de P N Ardashev Yu Aikhenvald - E Bulgakov Din viața unui meșter medieval N Nikolsky-D Kudryavsky, How People Lived in the Old Days , tradus din engleză de A Carrick L S -The Animal World, Its Life and Environment, Dr Haake, nr XI și XII Lui, - Inima săracilor, op E Demoulder, trad din franceza S Orlovsky - Capturat de circasi, povestea lui E Novikova ș a m d - Rezumate și mesaje mici Legile naturii și scopurile conștiente în activitatea umană L S -Învăţământ general -Despre simplificarea programelor şcolare L S - Scoala pentru copii anormali din Bruxelles - Societatea de autoaparare juridica a profesorilor N Pervova - Seri de jocuri in scolile engleze - IV Cronică Școală, literatură și viață Primul congres al profesorilor orășenești, conform situației din , școlile districtului educațional Moscova -V Aplicații Raport anual (de la februarie până la februarie) al Departamentului pentru Educația Familială a Societății Pedagogice, care este afiliat Universității Imperiale din Moscova - Extras din procesele-verbale ale ședințelor Departamentului de Profesori de Istorie al Societatea Pedagogică, care este afiliată la Universitatea Imperială din Moscova - VI Anunturi Abonamentul pentru continuă Pe lângă articolele pedagogice, revista publică articole de știință populară despre științe naturale, psihologie, filozofie, filologie, științe sociale, istorie, istoria literaturii, precum și pe probleme de artă Revista este aprobată de Comitetul științific al ministrului Nar Proev, pentru bibliotecile fundamentale ale instituțiilor de învățământ secundar, atât pentru bărbați, cât și pentru femei Revista este publicată de ori pe an (în lunile de vară revista nu este publicată); în fiecare carte a revistei există cel puţin de coli tipărite Preţul abonamentului: pe an fără livrare ruble, cu livrare și expediere ruble, în jumătate de an ruble; cu expediere in strainatate p k ; pentru studenți și persoane insuficiente, prețul se reduce cu p Se acceptă abonamente: în redacție (Moscova, Arbatz, Strada Staro-Konyushenny, satul Mikhailova) și în toate librăriile importante din ambele capitale Nerezidenții sunt rugați să contacteze direct editorul Editor-editor Dr H F Mihailov Biblioteca "Runivers" ANUNTURI Ilustrată în limba armeană, revista AGBYUR pentru copii, părinți și mentori, intrând în al -lea an de existență, va apărea în după același program ca în ultimii ani ArBYUR este singurul periodic din Caucaz, care, intrând în al -lea an de vârstă, nu și-a schimbat niciodată cursul Sarcina revistei AGBYUR este creșterea și educarea corectă a tinerei generații, dragostea pentru natură, știință și aproape Programul bogat al revistei AGBYUR

oferă editorilor o oportunitate deplină de a aborda probleme care sunt de interes pentru generația mai tânără și pentru părinții-mentori ai acestora Taxa anuală a revistei AGBYUR este de ruble, în străinătate ruble Premiul (din ruinele Ani) - o fotogravură de lux X p valorile sunt primite doar de cei abonați AGBYUR care se înscriu simultan la săptămânalul nostru artistic TARAZ Adresa: Tiflis, redactia revistei AGBUR Tiflis-Caucaz, Rédaction de la revue AGBUR Editor-editor T Ya Nazaryan TARAZ Săptămânalul ilustrat de artă-literar-științific-critic TARAZ în va apărea după același program variat și amplu ca în ultimii ani Scopul, direcția și aspirația TARAZ este de a răspândi în rândul armenilor părerile corecte despre frumos, bun și util Literatura, știința, arta, educația, critica stau la baza revistei TARAZ Departamentele secundare de ziare ale TARAZ - corespondență, știri, informații interesante, călătorii, biografii, amestecuri etc , fac din revista TARAZ un organ de presă indispensabil pentru toate păturile societății, iar departamentele de divertisment, gospodărie, modă, muzică etc , publicație populară în toate familiile Taxa anuală a TARAZ cu expediere și livrare este de ruble, în străinătate ruble Separat Nr k Un abonat al TARAZ, care se abonează la revista lunară ABGYUR, plătind în plus rub , va primi o primă de lux din priveliștile ruinelor ANI-LIBRARY, o fotogravură elegantă X pp cantități Adresa: Tiflis, redactia revistei TARAZ - Tiflis, Caucase, Redaction de la revue TARAZ Editor-editor T Ya Nazaryan Abonamentul pentru este deschis LA UN ZIAR SOCIO-LITERAR ȘI POLITICO cu un departament extins de petrol Cu livrare: timp de un an - p k , m - p k , m - p , m - p k , m - p , m - p k , m - p k , m - p , Zm - p , m - p k , m - p k În străinătate: timp de un an ruble, pentru oraș ruble Vă puteți abona pentru toate condițiile, dar numai din prima zi a fiecărei luni Pentru schimbarea adresei, ei cer să trimită timbre de șapte copeici Rata banilor abonamentului este permisă în următoarele condiții: la abonare, se plătesc cel puțin ruble k , iar apoi pe februarie și martie pentru ruble Rata este permisa si in conditii mai favorabile, dar cu acord cu redactia Abonații anuali din până în primesc ziarul gratuit de la data abonamentului Se acceptă abonamente la Baku, la redacție (Parapet, casa Stepanova) - Editor-editor A N Lavrov Biblioteca "Runivers " ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE În anul curent, o revistă științifică populară ilustrată este publicată la Moscova CUVÂNT ŞTIINŢÍFIC sub următorul program: I Departamentul de Științe ale Naturii (articole de astronomie, fizică, chimie, meteorologie, geologie, fiziologie, botanică, zoologie, antropologie, etnografie și geografie) II Departamentul de istorie (articole despre istoria rusă și generală, istoria literaturii și artei, precum și recenzii critice ale operelor de artă și literatură) III Catedra de social și juridic (articole pe probleme de sociologie, economie politică, statistică, filozofie a dreptului și jurisprudență) IV Catedra de filosofie (articole de filozofie, psihologie, logica si pedagogie) V Cronica ştiinţifică în toate catedrele VI Extrase din protocoalele societăților științifice afiliate Universității din Moscova VP Bibliografie VIII Anunturi Textul revistei va conține desene, hărți, desene, portrete și fotografii din diverse opere de artă Sunt așteptate articole ale următorilor autori: prof D N Anuchina, A P Basistova, Pr -Conf univ M M Bogoslovski, prof V I Vernadsky, prof A N Veselovsky, D V Viktorova, prof P G Vinogradova, prof P IO Vipper, prof V I Guerrier, Pr -Conf univ M I Golenkina, prof D A Goldhammer, Yu V Gotye, prof I M Grevsa, prof V E Dena, prof N D Zelinskaya, priv -asoc N P Kasterina, Pr -Conf univ A A Kizevetter, prof A I Kirpichnikova: prof V O Klyuchevsky, prof V P Kondakova, prof

E Leista, prof L M Lopatina, prof M Cartea Lubavsky, prof A A Manuylova, prof M A Menzbira, prof V A Mikhelson, S "P Moravsky, V M Nechaev, prof P I Novgorodtseva, prof A P Pavlova, prof D M Petrushevsky, M N Pokrovsky, priv -docent G K Rakhmanova, pr -asoc N A Rozhkova, pr -asoc BUNA EU Romanova, A N Savina, Pr -Conf univ K N Sakulina, Pr -Conf univ A F Samoilova, V D Sokolova, prof N I Storozhenko, prof II M Sechenova, prof K A Timiryazeva, prof carte S N Trubetskoy, prof N A Umova, Pr -Conf univ S F Fortunatova, Pr -Conf univ P D Hrușciova, prof V K Tseraskago, prof V Ya Tsinger, pr -asoc A V Tsinger, M N Shaternikova, pr -asoc P K Sternberg Mulți alți profesori și profesori asistenți ai Universității din Moscova și-au exprimat, de asemenea, acordul de a participa Revista va fi publicată lunar, cu excepția lunilor iunie și iulie, în cărți cuprinse între și coli tipărite Prețul abonamentului pentru zece cărți: fără livrare la Moscova timp de un an ruble de copeici, timp de șase luni ruble de copeici, (cu livrare și expediere în toate orașele Rusiei timp de un an ruble, timp de șase luni ruble; în străinătate ruble Pentru studenți, prețul anual este redus cu ruble ABONAREA ESTE ACCEPTATA: la Moscova în biroul redacției (Vozdvizhenka, Vagankovsky per , satul Kumanina) și în biroul lui N Pechkovskaya (linii Petrovsky) gg nerezidenții sunt rugați să contacteze direct redacția Editura Pr -Conf univ G K Rakhmanov Editor prof N A Umov Biblioteca "Runivers" ANUNTURI Abonamentul pentru este deschis ma mare cotidian literar - politic și social KIEV GAZETA •Adresa redacției: Kiev, str B -Vladimirskaya, nr Telefonul redacției: nr Adresa biroului principal: Kiev, str B -Vladimirskaya, nr Telefon a biroului principal birouri: Nr Prețul abonamentului cu livrare și expediere pentru : Timp de un an - ruble, luni - ruble k , luni - p k , luni - ruble, luni - ruble k , luni - p k , luni - ruble, luni - ruble k , luni - p k , luni - ruble, luni - frecare k , lună- k Se acceptă abonament pentru și anunțuri:) în sediul principal și) în librării și chioșcuri Abonații străini plătesc de copeici la prețul abonamentului pentru fiecare lună Pentru schimbarea adresei de copeici, cu care este necesar să se informeze în prealabil adresele vechi și noi Fiecare schimbare de adresă este solicitată a fi raportată separat Vă puteți abona pentru toate condițiile numai din prima zi a fiecărei luni și nu mai târziu de până la sfârșitul anului Taxa de anunț: înainte de text pentru prima dată de copeici de la linie, iar următoarele de copeici; în spatele textului pentru prima dată de copeici de la linie, iar cele copeici ulterioare din linia tipărită Nerezidenții sunt rugați să se adreseze la sediul principal al Gazetei Kievskaya, strada B - Vladimirskaya, nr Editura: { Editor A F Frenkel Abonamentul pentru este deschis la ziarul cotidian politic, economic și literar ZNezhnoe vigilență, (al șaptelea an de publicare) publicat la Odesa sub formatul unor mari ziare metropolitane Componența angajaților permanenți este aceeași Duminica, ziarul este publicat într-un volum sporit: este atașată o jumătate de foaie ilustrată, cu povești originale și traduse, desene pline de umor și articole cu conținut științific popular În zilele de evenimente remarcabile, vor fi emise telegrame separate de seară Prețul abonamentului pentru ziarul "Southern Review^: În Odesa cu livrare timp de un an - ruble, luni - ruble de copeici, luni - rub de copeici, lună- de copeici Pentru orașe (cu expediere) timp de un an - ruble, luni - ruble, luni - ruble, lună - de copeici Cu un abonament anual, sunt permise plățile în rate Abonamentele sunt acceptate în Odesa la sediul principal al ziarului "Southern Review" Tipografia "Isakovich n Beyleg-son", Gavannaya, nr Telefon de birou / Telefon editorial / Editor H P Tsakni Editura G M Beilenson Biblioteca

"Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE REVISTA ŞTIINŢIFIC-SPECIALĂ ŞI CASNICĂ mesager MEDICINA HOMEOPATICĂ, ed Societatea Odessa Hahnemann, editată de Dr med I M Luţenko Revista are sarcina de a dezvolta întrebări referitoare la teoria și practica tratamentului homeopatic și aspectele sociale ale homeopatiei în Rusia și în străinătate JURNALUL SE PUBLICĂ LUNAR în cărți de la la coli tipărite Preț TREI rub în oraș cu expediere, timp de șase luni rub cop Abonamentul este acceptat la redacția: Odesa, Khersonskaya, Din , începe cu publicarea la Sankt Petersburg NOUĂ REVISTA LUNARĂ METODA NOUA OBIECTIVUL REVISTEI: A oferi o oportunitate de a exprima, sub orice formă literară - în narațiune, în versuri, în raționament filozofic, într-un articol științific sau într-o notă scurtă - acele noi tendințe care au apărut în societatea noastră, cu trezirea gândurilor religioase şi filozofice Fosta viziune utilitar-pozitivă asupra lumii, care nu includea nici arta, nici filozofia, nici măcar știința, în toată complexitatea lor posibilă, este deja neputincioasă să răspundă cerințelor conștiinței moderne și este înlocuită în fața ochilor noștri de alte căutări A merge spre munca spirituală a societății, cauzată de această schimbare semnificativă - acesta este scopul noului jurnal Jurnalul aderă la principiul toleranței totale pentru fiecare convingere serioasă De altfel, notițele Adunărilor religioase-filosofice din Sankt Petersburg, care au început în toamna anului și au atras atenția vie a societății, ar trebui să fie plasate în jurnal Programul autorizat al revistei:) Ficțiune - originală și tradusă (romane, nuvele, nuvele, opere dramatice, eseuri de călătorie, poezii etc)) Critică, jurnalism și bibliografie) Articole pe probleme religioase, filozofice și etice) Departamentul științific) Articole pe probleme de istorie și cultură) Trecerea în revistă a vieții interne și străine) Cronica artistică " Teatru și muzică Rapoarte despre expoziții) Rapoarte despre activitățile societăților: științifice, filozofice, artistice și altele) Secția judiciară) Secția generală (corespondență, scrisori, știri diverse, mici literaturi) note) Portrete, ilustrații, planuri și desene) Anunțuri Revista este publicată lunar, în jurul datei de a fiecărei luni, în cărți de până la de coli tipărite, în format de lunare străine Redacţie şi birou^ Sankt Petersburg, Nevski, ♦ Preţ: pe un an ruble cu livrare si expediere; fara dost p k Pe jumătate de ani: primele ruble, a doua ruble În străinătate p Cărțile individuale nu sunt de vânzare Editor și editor P Pertsov Biblioteca "Runivers" ANUNTURI ABONAREA LA STIRI Cutitele Institutului Agricol este DESCHIS anul IX Izvestiya este publicată în patru cărți pe an, însumând cel puțin de coli de text în ° Programul Izvestiya: Departamentul oficial I Hotărâri de Guvern cu privire la M Institutul S X II Hotărâri ale Consiliului Institutului și anexe aferente: a) programe și planuri pentru prelegeri și ore practice la Institut; b) rapoarte privind excursiile efectuate anual de studenții Institutului sub îndrumarea profesorilor, profesorilor etc ; c) activitatea comisiilor desemnate de Consiliul Institutului pentru investigarea diferitelor chestiuni și d) rapoartele privind călătoriile de afaceri ale membrilor Consiliului și ale altor persoane care servesc în cadrul Institutului III Unele din revistele ședințelor Comitetului Agricol de pe lângă Institut, și anume cele care au o importanță deosebită pentru activitățile educaționale și științifice ale Institutului IV Raport anual privind starea Institutului V Cataloage și descrieri ale bibliotecii, diverse colecții și mijloace didactice aflate la Institut Departamentul informal I Lucrări ale profesorilor, profesorilor, asistenților, studenților Institutului și străinilor, și

anume: a) istorie naturală și b) statistice și economice (care țin în principal de studiul economiei naționale ruse) Aceasta include atât cercetarea independentă separată, cât și munca comună efectuată în laboratoare, birouri, pe un teren experimental sau la o stație experimentală propusă, stupină, într-o cabană de pădure, grădină, pepinieră etc II Articole critice și bibliografice despre lucrări remarcabile ale literaturii naționale economice și de istorie naturală III Observații meteorologice efectuate la observatorul Institutului Abonamentele sunt acceptate la biroul Institutului Agricol din Moscova și la librăriile Karbasnikov (Moscova, Varșovia, Vilna, Sankt Petersburg) și Trud* (Moscova, Tverskaya) Prețul abonamentului pentru un an pentru patru cărți ruble; pentru studenții instituțiilor de învățământ superior p k ; prețul unei cărți separate este de p k ; retipăriri separate de istorie naturală și articole statistice și economice sunt trimise de librăriile numite rambursare la livrare la rata de de copeici pe foaie Editori: S I Rostovtsev și D N Pryanishnikov Abonamentul pentru este deschis VESTNIK AGRICULTURA Publicarea săptămânală a Societății Imperiale de Agricultură din Moscova cu privire la toate problemele legate de agricultură, zemstvo, activități agronomice și credit mic Redacție: Moscova, Bulevardul Smolensky, Preț abonament: pe an õ r , / an r k , luni p k Taxa de anunț: pe pagină de ruble, pe Va STR R, pe prima pagină ? R k , pe rând de petit k Exemplare anuale Buletinul* pentru (complet) și (fără nr și) se poate obține pentru ruble cu poștă Editor prof D N Pryanishnikov Biblioteca "Runivers " ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Abonamentul pentru este deschis la un ziar medical din Siberia Miri VraShyaya Mar Ziarul va fi publicat în orașul Krasnoyarsk, provincia Yenisei, și va fi publicat de ori pe lună (pe și) în dimensiuni de la la coli tipărite, conform următorului program: Ordine guvernamentale pentru partea medicală în general și pentru Siberia în special Articole despre igiena publică și privată, anatomie, fiziologie, patologie și terapie, chirurgie, obstetrică și alte părți ale științei medicale Statistica medicala Farmacie Articole despre cazuistica medicală Rapoartele spitalului medicina rurala Articole din diverse ramuri ale științei naturii, având o strânsă legătură cu medicina; descrieri medicale și etnografice ale Siberiei Probleme medicale și casnice Medicina populara; note medicale Rapoarte despre întâlnirile societăților învățate I A tradus articole și rezumate despre medicină din publicații temporare și străine Protocoale ale ședințelor spitalului medical Corespondenta; cronica medicala Amestecați; răspunsuri editoriale (în cadrul programului) Anunturi Data lansării este de la prima până la a patra oară pe lună Primul număr va fi lansat pe decembrie Prețul abonamentului pentru un an cu livrare și expediere ruble Abonamentul este acceptat în Krasnoyarsk, provincia Yenisei Adresă editorială: Krasnoyarsk, provincia Yenisei, str Gostinskaya, d V M Krutovskogo Editor-editor A Smirnov Abonamentul continuă DREPTURI VESTNIK Jurnalul Societății Juridice, Publicat sub redacția lui G B Slozberg Anexa va conține o traducere a cursului de schimb al profesorului Grungut Noii abonați vor primi o carte a profesorului I Kohler "Introduction to Science ^irava" (Scurt Curs de Jurisprudență), tradusă din germană, editată de senatorul S F Platonov, tipărită în anexă pentru Nerezidenții sunt amabili să atașeze copeici pentru trimitere Prețul abonamentului: în Sankt Petersburg ruble de copeici, iar în alte orașe ruble Cei care doresc să primească jurnalul cu aplicarea ediției oficiale a colecției de decizii a Senatului plătesc în plus ruble Abonamentele sunt acceptate la biroul revistei: Sankt Petersburg,

Vereiskaya, , și în toate librăriile din imperiu Biblioteca "Runivers" ANUNTURI Abonamentul pentru este deschis pentru Kazan Mvdvnsky Zhdal (Al treilea an de publicare) Organul Societății Doctorilor de la Universitatea Imperială Kazan, publicat sub redacția președintelui Societății, profesorul L Darkshevich Revista este dedicată lucrărilor rusești din toate ramurile medicinei teoretice și practice Programul jurnalului: I Articole originale II Rezumate ale literaturii actuale III Recenzii anuale ale literaturii de specialitate IV Rapoarte despre reuniuni ale societăților științifice, congrese și dezbateri doctorale la Universitatea din Kazan V Rapoartele spitalelor VI Corespondenţă VII Recenzii VIII Bibliografie IX Scrisori către editor X Necrolog XI Cronica și mici știri Data lansării: lunar, excluzând iunie și iulie (cărți duble în mai și august) Prețul abonamentului pentru non-membri ai Societății este de ruble intr-un an Abonamentul este acceptat în biblioteca Societății (Kazan, Universitatea) și în librăria br Bashmakovyh (Kazan, Pasaj) Anunțurile sunt acceptate în librăria fraților Bashmakov Manuscrisele pentru publicare în revistă se trimit la adresa: Kazan, Universitatea Societatea Medicilor, Comitetul editorial al Kazan Medical Journal Abonamentul pentru este deschis pentru BULETIN LITERAR (Al treilea an de publicare) Publicația Societății Bibliologice Ruse Revista este publicată fără cenzură prealabilă de ori pe an Revista publică: articole și materiale științifice, o cronică a vieții științifice și literare, recenzii de literatură străină despre Rusia, recenzii și recenzii de cărți și articole, în principal în domeniul istoriei literaturii ruse și istoriei ruse; știri, note și comunicări pe aceleași probleme, indexuri și lucrări bibliografice, rapoarte despre activitățile Societății Bibliologice Ruse, anunțuri PRET ABONAMENT: pe an cu acc si peres în Rusia ruble, în străinătate ruble, timp de jumătate de an în Rusia ruble, în străinătate ruble k Prețul pentru o carte separată este de rub (abonații de cărți separate de la redacție nu adaugă pentru expediere) Comitetul științific al Ministerului Educației Naționale a aprobat Buletinul literar pentru anul pentru bibliotecile fundamentale ale instituțiilor de învățământ secundar Despre toate cărțile noi trimise editorilor, notificările sunt tipărite sau sunt plasate recenzii Se acceptă abonament:) pentru abonații urbani din librăria "Timp Nou",) pentru nerezidenți în redacția "Literaturnago Vestnik", Sankt Petersburg, str Podolskaya, , ap ,) la Moscova, în biroul lui N Pechkovskaya, Petrovsky Line Editor A Liascenko Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Abonamentul la ziare pentru este deschis BAKU NEWS V "Bak Izv " vor participa, printre altele, următoarele persoane: K I Arabazhin, V V Baryatinsky, P A Berlin, L K Bukh, Yu A Veselovsky, V A Goltsev, S Gulishambarov, V E Ermilov, N Zhuravskaya , A S Izgoev, M V Kechedzhi-Shapovalov, A N Kotelnikov, E D Kuskova, M K Lemke, D A Linev (Dalin), E S Nekrasova, A I Novikov, S N Prokopovici, S D Protopop S menov, S D Protopop S me M M Filippov, M I Fridman, A Yu Finn, G I Shreider și alții Prețul abonamentului pentru un an p , cu un praz, nerezident p k Abonamentul pentru la un nou ziar zilnic necenzurat este deschis Programul de publicații include toate departamentele obișnuite ale marilor ziare politice, sociale și literare Colegiul editorial al SLOVO își propune să răspundă nevoii care s-a maturizat în societate pentru un organ serios și plin de viață, receptiv la problemele actuale, un organ cotidian cu o direcție progresivă definită și stabilă, care este în egală măsură străină atât de apartenența restrânsă la partid, cât și de serviciul nechibzuit față de diverse la curentele și tendințele care pătrund din diferite părți

în viața noastră socială Rămânând pe temeiuri strict ideologice, abținându-se de la polemicile personale sub toate formele ei, redactorii ar dori, în măsura posibilităților și aptitudinilor lor și în limitele accesibile cuvântului tipărit, să contribuie, alături de alte publicații cu caracter serios, la introducerea principiilor adevărului și bunătății în viața publică să trezească în societate sentimente bune creștin-umane, energie pentru a sluji cauza comună și conștiința datoriei civice Tratând cu grijă drepturile și interesele diferitelor clase și grupuri sociale, unite într-un singur tot în marele popor rus, și evitând doctrinarismul teoretic în toate formele sale, redactorii, ȘLOVA vor da de bunăvoie loc în ziar vocilor cinstite și independente ale oamenilor de practică și experiență, susținători ai luminii și publicității, purtători convinși de a trăi idealuri pozitive, indiferent de grupul social din care aparțin O atenție deosebită va fi îndreptată către treburile și nevoile provinciei, pe a cărei forță se hrănesc centrele noastre, a cărei creștere mentală și morală este un fenomen atât de vizibil în zilele noastre Printre altele, la ziar participă următoarele persoane: M N Albov, K S Barantsevich, V V Biriukovici, A M Bobrischev-Pușkin, prof A I Vvedensky, academicianul A N Veselovsky, A V Kruglov, A N Karnozhitsky, Ya N Kolubovsky, prof V A Lebedev, I S Morozov, prof V I Modestov, V I Moskaleva, prof L A Saketti, V V Stasov, M M Filippov, A N Shabanova, O A Shapir, prof V G Yarotsky Există corespondenți străini la Berlin, Viena, Roma, Paris, Londra, Sofia și Belgrad Condiții de abonament: timp de un an cu livrare și expediere - ruble, jumătate de an - ruble, timp de luni - ruble de copeici, timp de lună - frecare cop Adresa editorială: St Petersburg, str Lafonskaya, b Ed -ed V I Skvortsov Prin intermediul redacției, puteți scrie următoarele cărți întocmite de I V Skvortsov: "Articole și cercetări" despre politică, societăți, viață și literatură (-), partea I, preț rub , partea a II-a (-) este în curs de pregătire pentru publicare "Ỉn domeniu a filozofiei practice", c k "Istoria Rusiei", vol I (înainte de Ioan al III-lea), c p "Privire de ansamblu asupra istoriei țăranilor în Rus'", c k Editor-editor I V Skvortsov Biblioteca "Runivers"